

Nr 198

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter; given Stockholms slott den 12 maj 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

Sam. B. Norup

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen uppdrages riktlinjer för prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57. Det föreslagna systemet innebär i huvudsak följande.

Enligt förslaget fastställs prisstödet för en period av tre år. Vid periodens början bestäms i princip för varje jordbruksprodukt en importavgift, vilken sedan icke ändras så länge inlandspriset på produkten ligger inom vissa gränser, kallade den övre och den nedre prisgränsen. Inom prisgränserna blir sålunda den inländska prisutvecklingen ganska omedelbart beroende av den utländska. Blir ett eventuellt prisfall på den utländska marknaden så kraftigt, att inlandspriset sjunker under den nedre prisgränsen, föreslås särskilda åtgärder för att hindra ett ytterligare prisfall inom landet. Jordbruket erhåller härigenom en viss säkerhet för att dess inkomster ej reduceras under en bestämd nivå. Å andra sidan föreslås åtgärder för att hindra en ytterligare prisstegring, om priset på en produkt överstiger den övre prisgränsen. Därigenom erhåller konsumenterna en viss garanti för

att stigande priser på utlandsmarknaden ej medför ett för högt prisläge inom landet.

Prisgränserna och importavgifterna skall enligt förslaget fastställas så, att mittpriserna mellan prisgränserna i utgångsläget ger den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper. Spännvidden mellan prisgränserna för olika produkter anges i propositionen och har i allmänhet satts till 20—30 procent av mittprisnivån. Det föreslås, att det skall ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t inge förslag rörande prisgränser och importavgifter för de olika produkterna.

Systemet har försetts med särskilda spärregler. Det föreslås sålunda, att prisgränserna och importavgifterna skall justeras med hänsyn till förändringar i penningvärdet. Vidare har en särskild spärregel föreslagits mot att inlandspriserna mera långvarigt tenderar att genomsnittligt ligga vid en nivå, som skiljer sig väsentligt från den genomsnittliga mittprisnivån, utan att därför priserna på de enskilda varorna ligger utanför prisgränserna. En särskild översyn av systemet avses skola vidtagas vid mera betydande förändringar i växelkurserna.

En allmän översyn av systemet föreslås skola äga rum tre år efter ikraftträdandet. Vid den periodiska översynen skall bl. a. utredas, hur jordbruksbefolkningens inkomstläge utvecklats under tillämpningsperioden samt huruvida inkomstlikställighet uppnåtts vid det givna gränsskyddet. Anses ändringar i systemet påkallade, föreslås frågan härom skola underställas riksdagen. Några närmare regler för översynen har icke uppställts i propositionen.

De tullar, som för närvarande utgår på jordbruksvaror skall slopas. Importavgiftsmedel skall användas för regleringsändamål på jordbruksområdet, varvid det föreslås skola ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av statens jordbruksnämnd meddela föreskrifter angående den huvudsakliga medelsanvändningen.

Under förutsättning att det föreslagna systemet godkännes av riksdagen, ämnar Kungl. Maj:t våren 1956 för riksdagen framlägga ett förslag till systemets närmare utformning för olika varor och till erforderliga författningsföreskrifter.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 maj 1955.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND. PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *frågan om den framtida utformningen av prissättningen på jordbrukets produkter* samt anför därvid.

Inledning

Genom beslut den 30 maj 1952 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga för att verkställa översyn av prissättningssystemet på jordbruksprodukter.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga generaldirektören Olof Söderström, ordförande, generaldirektören C. H. Nordlander, direktören i Sveriges lantbruksförbund, agronomie doktorn A. H. Stensgård, numera direktören i Kooperativa förbundet Carl Lindskog och numera agronomie licentiaten Clas-Erik Odhner. Till sekreterare hos de sakkunniga, som antog benämningen jordbruksprisutredningen, utsågs filosofie licentiaten Karl Säck.

Den 21 juli 1952 förordnades att såsom experter biträda utredningen överdirektören G. R. Ytterborn, chefen för Jordbrukets utredningsinstitut, filosofie licentiaten Halvdan Åstrand, agronomie licentiaten Sven Holmström och dåvarande chefen för Industriens utredningsinstitut, filosofie licentiaten Jonas Nordenson. Med undantag av Ytterborn, som sedan hösten 1953 icke deltagit i utredningens arbete på grund av utrikes vistelse, har experterna deltagit såväl i överläggningarna inom utredningen som i utformningen av dennas beslut. Nordenson har dock ej deltagit i den närmare utformningen av ett utav utredningen utarbetat system med inom vissa gränser fasta importavgifter.

Jordbruksprisutredningen har i december 1954 avgivit betänkande angående prissättningen på jordbruksprodukter (SOU 1954: 39). En bilaga till betänkandet, som behandlar utformningen av typjordbrukskalkylerna, har tryckts separat (SOU 1955: 5).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, generallullstyrelsen, statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, statens handels- och industrikommission, statens priskontrollnämnd, näringsfrihetsrådet, hushållningssällskapens förbund, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, 1952 års tulltaxekommitté, 1954 års öutredning, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Kooperativa förbundet, Småbrukarnas riksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges köpmannaförbund, Svenska sockerfabriksaktiebolaget, Aktiebolaget Vin- och spritcentralen, Sveriges potatisodlares riksförbund, Sveriges betodlares centralförening, Svenska fodermedels- och spannmålsimportörernas förening. Därför har Svenska lantarbetareförbundet beretts tillfälle att yttra sig. Skrivelser i ärendet har inkommit från bland annat Borgholms stad, länsstyrelsen i Kalmar län, Köpingsviks kommunalnämnd, Mörbylånga kommun, Svensk industriförening och Sveriges oljeväxtodlares centralförening.

Problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter

Utredningen

Jordbruksprisutredningen konstaterar, att det synes realistiskt att utgå ifrån att under åtskilliga år jordbruksproduktionen kommer att överstiga det inhemska avsättningsutrymmet. Vissa av utredningen gjorda beräkningar om den framtida konsumtions- och produktionsutvecklingen visar, att 1960/61 vid normal skörd kan uppstå ett produktionsöverskott, motsvarande produktionen på ungefär en sjundedel av den svenska jordbruksjorden, trots att man vid dessa beräkningar har förutsatt viss fortsatt minskning av jordbruksarealen. Problemen i samband med överskottsproduktionen är följaktligen betydande.

Enligt utredningens uppfattning är möjligheterna att vid stigande produktion höja avsättningen på den inhemska marknaden tämligen begränsade, varför den ökade produktionen först och främst måste avsättas i utlandet. Uppehåller man därvid en mycket betydande skillnad mellan priserna inom landet och vid export, kan bland annat handelspolitiska komplikationer uppstå. Vidare kan betydande regleringstekniska svårigheter uppkomma, om exportpriserna alltför mycket avviker från de inhemska. Med hänsyn till utredningens bedömning av överskottsproduktionens framtida omfattning och prisläget på världsmarknaden, är det enligt dess uppfattning ofrånkomligt, att överskottsproduktionen måste verka tryckande på den inländska prisnivån.

Överskottsproduktionen behöver emellertid enligt utredningens mening icke medföra lägre inkomstläge för jordbruket än vid en produktion inom ramen för självförsörjning. Frågan om överskottsproduktionen måste nämligen bedömas olika på kort och lång sikt.

En viss nedskärning av produktionen ligger enligt utredningens uppfattning på längre sikt i jordbruksbefolkningens eget intresse. Större överskott, som endast med betydande förluster kan exporteras, försvårar nämligen möjligheterna att uppehålla den önskvärda prisnivån inom landet. Utredningen framhåller emellertid, att en produktionsnedskärning, utan hänsyn till de för ögonblicket i produktionen bundna produktionsmedlen, icke är ekonomiskt motiverad. En dylik nedskärning skulle innebära, att de i produktionen bundna produktionsmedlen, bland annat en del av arbetskraften, icke skulle utnyttjas i en för samhället lönande omfattning. Atminstone på kort sikt kan export på grundval av prisdifferentiering mellan den inhemska och den utländska marknaden vara såväl lönande för jordbruket som samhällsekonomiskt försvarlig. Enligt utredningens uppfattning bör därför produktionsbegränsningen åstadkommas genom en successiv minskning av produktionsunderlaget. En sådan minskning bör främst gälla den jord och de brukningsdelar, som inom olika områden har de sämsta produktionsförutsättningarna.

I detta sammanhang framhåller utredningen emellertid, att frågan om nyinvesteringar ständigt uppkommer i produktionen. Åtgärder för en begränsning av produktionsapparaten måste följaktligen hållas aktuella vid varje tidpunkt. Lämnas vissa jordbruk via prisdifferentieringar eller subventioner en högre kostnadstäckning än de i annat fall skulle erhålla, påverkas jordbrukarnas bedömningar i samband med investeringar i produktionen. En högre kostnadstäckning kan sålunda leda till investeringar, som saknar berättigande med hänsyn till företagets produktionsförutsättningar på lång sikt, såvida icke de berörda jordbruken av sociala eller samhällsekonomiska skäl bör kvarstå med oförändrad ägostruktur. Detsamma gäller, om man via generellt prisstöd upprätthåller ett högre prisläge än som på längre sikt är hållbart.

Redan vid utformningen av 1947 års riksdagsbeslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikerna var man medveten om att jordbruksproduktionen kunde bli större än vad som ur allmän ekonomisk synpunkt kunde anses motiverat. Man räknade med att genom olika rationaliseringsåtgärder, exempelvis sammanläggning av brukningsdelar, övergång till extensiv drift på vissa brukningsdelar och nedläggning av jordbruk på olämpliga ägor, kunna få till stånd en viss produktionsminskning. I den mån denna minskning — tillsammans med vad som kunde åstadkommas genom en begränsning av fodermedelsimporten — ej visade sig tillräcklig för att hålla produktionen inom avsedd ram, kunde det enligt riksdagsbeslutet bli nödvändigt, att staten direkt skulle medverka till en produktionsbegränsning. Detta skulle ske genom bidrag till plantering av skog på därtill lämpliga marker och liknande åtgärder.

Jordbruksprisutredningen diskuterar också olika möjligheter att åstadkomma den produktionsminskning, som kan vara påkallad för att undvika en tyngande överskottsproduktion. Till en början konstateras, att en minskning icke till någon nämnvärd del kan ernås genom en begränsning av fodermedelsimporten. Vidare kan verksamheten för komplettering av ofullständiga jordbruk — bortsett från de ökade möjligheter till igenläggning av mindre brukningsvärd jord, som dylik komplettering skapar — i och för sig ej beräknas medföra en sådan extensifiering av driften på de nybildade fastigheterna, att den mera påtagligt kan påverka produktionens storlek. På de större jordbruken torde enligt utredningen en extensifiering av driften i regel näppeligen vara ägnad att förbilliga produktionen per arealenhet och bör därför ej eftersträvas.

I diskussionen av överskottsproblemet har ibland även ifrågasatts, om icke produktionen skulle kunna begränsas genom att statsmakterna avsiktligt minskade prisskyddet för jordbruksprodukter och därmed sänkte pris- och inkomstnivån under vad som eljest skulle vara skäligt och möjligt. Härvid har avsetts en relativt måttlig prissänkning. Utredningen framhåller med anledning härav, att en dylik åtgärd icke skulle stå i överensstämmelse med de år 1947 fastställda riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Vidare är det enligt utredningen ganska tvivelaktigt, om en sådan minskning på kort sikt skulle få någon större effekt på produktionens storlek. Som den väg, på vilken man i praktiken främst bör sträva att lösa överskottsproblemet, kvarstår därför enligt utredningens mening en minskning av den areal, som nu tages i anspråk för jordbruksproduktionen.

Det har icke varit utredningens uppgift att söka ange, var och hur den erforderliga minskningen av jordbruksarealen i första hand bör genomföras. Dessa frågor måste självfallet avgöras i samband med det fortgående rationaliseringsarbetet. Utredningen har emellertid anfört vissa allmänna synpunkter. Sålunda understrykes, att man vid behandlingen av frågor av detta slag vid sidan av de rent ekonomiska synpunkterna måste fästa den största vikt vid den verkan, en överföring av jordbruksjord till skogsmark kan få för bygden i dess helhet. Vidare måste beaktas den betydelse det ur andra näringsgrenars synpunkt har, att jordbruk uppehålls i skilda delar av landet. Frågor om överföring bör sålunda enligt utredningen prövas med hänsyn till de inom varje trakt rådande förhållandena men avgöras med utgång från att en viss krympning av jordbruksarealen bör komma till stånd.

Som förut nämnts kan överskottsproduktionen vara ur samhällsekonomisk synpunkt lönande, så länge exportpriserna täcker de rörliga kostnaderna för produktionen och denna ej påkallar några nya investeringar i fasta anläggningar. Bland annat av denna anledning torde man enligt utredningen böra räkna med att en överföring av jordbruksjord till skog för de mindre jordbrukens del oftast lämpligen bör genomföras, då dessa blir föremål för sammanläggning och förstärkning. Utredningen betonar, att det är av vikt, att vid genomförandet av yttre rationaliseringsåtgärder de nybildade fastigheternas areal, i den mån så är möjligt, tillmätas så, att bru-

karna ej av sysselsättningssskäl avhållas från nu nämnda, av jordens läge och beskaffenhet motiverade omDispositioner av marken. Utredningen framhåller vidare att det, även bortsett från överskottsproblemet, är av betydelse att den yttre rationaliseringen inriktas på att skapa familjejordbruk av sådan storlek, att brukaren kan få full och effektiv sysselsättning för sin arbetskraft. Genom mekaniseringens utveckling har gränsen för vad som bör anses vara ett familjejordbruk av lämplig storlek förskjutits uppåt i förhållande till den tidigare rådande uppfattningen.

Enligt utredningen är det utomordentligt betydelsefullt ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt, att de förhandenvarande möjligheterna till strukturrationalisering tillvaratages. När nya brukningsdelar bildas och bestående brukningsdelar kompletteras med tillskottsjord, bör man enligt dess mening ej begränsa sig till att söka få till stånd jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar utan målsättningen bör i stället vara den nyss angivna, nämligen att brukaren vid rationell drift och tidsenlig mekanisering skall nå full och effektiv sysselsättning för sin arbetskraft. Några arealgränser kan dock med tanke på de varierande produktionsförutsättningarna inom vårt jordbruk svårigen anges. Mekaniseringen och önskemålen om möjligheter till extensifiering av produktionen på mindre lämplig åkerjord anses dock tyda på att de nybildade brukningsdelarna i sådana fall, där brukaren för sin försörjning är helt beroende av jordbruket och där så är möjligt, hellre bör överstiga än understiga 20 hektar. Hinder bör i varje fall icke resas mot att man genom sammanläggning eller på annat sätt bildar fastigheter, på vilka mekaniseringens fördelar till fullo kan utnyttjas. Ur denna synpunkt är det enligt utredningens uppfattning ingenting att invända mot att större brukningsdelar bildas. Utredningen anför härvid, att 1942 års jordbrukskommitté framhållit, att det först beträffande jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar kunde sägas, att jordbruken genomsnittligt möjliggjorde ett effektivt utnyttjande av arbetskraften och en organisation i övrigt av jordbruksdriften på ett sätt, som på dåvarande utvecklingsstadium kunde anses driftsekoniskt tillfredsställande. Sedan dess har skillnaderna i produktionskostnader mellan olika storleksgrupper ökat ytterligare.

Den överföring av jordbruksjord till skog, som kan komma att ske i samband med yttre rationalisering av ofullständiga jordbruk, finner utredningen varken kunna eller böra lösa mer än en del av det föreliggande omställningsproblemet. Eftersom den övervägande delen av den svenska åkerjorden redan nu finnes vid familjejordbruken och de större jordbruken, måste man enligt utredningen räkna med att det vid dessa jordbruk finnes betydande markarealer, som ekonomiskt sett med större fördel kan användas för skogsproduktion. En omställning vid dessa brukningsdelar kan i regel genomföras utan nämnvärda återverkningar på bygdens näringsstruktur. Av vikt är, att de hinder avlägsnas, som vanhävdslagstiftningen kan lägga i vägen för en önskvärd igenläggning av åkerjord till skog. Det är enligt utredningen betydelsefullt, att man vid kommande revision av denna lagstiftning tager särskild hänsyn till nyssnämnda synpunkter.

Utredningen behandlar vidare frågan om produktionens fördelning på olika produkter.

Vid överskottsproduktion blir de priser jordbrukarna erhåller beroende ej endast av priserna på hemmamarknaden utan även av de priser, som uppnås vid export. Utredningen framhåller, att det under dessa omständigheter blir ej minst ur jordbrukets egen synpunkt av betydelse, att överskotten fördelar sig på sådana produkter, för vilka avsättningsmöjligheterna är gynnsammast. Erfarenheterna visar, att avsättningsmöjligheterna på utlandsmarknaden rätt snabbt kan ändras. Skall överskotten kunna avsättas på gynnsammaste sätt, måste produktionen därför i möjligaste mån anpassas till ändrade förhållanden vid export. Med den långa produktionsperiod, som kännetecknar jordbruket, är det naturligtvis icke möjligt att anpassa produktionen till de kortsiktiga prisvariationerna. Här avses den mera långsiktiga utveckling av prisrelationerna, som har en reell bakgrund i varaktigt förändrade avsättningsförhållanden.

Möjligheterna att variera produktionens sammansättning är emellertid enligt utredningen långt ifrån obegränsade. En förskjutning mellan olika spannmålsslag eller mellan olika vegetabilier över huvud taget kan inom vissa gränser åstadkommas relativt lätt genom ändrade prisrelationer. En ej oväsentlig del av överskottsproduktionen hänför sig emellertid till mjölken. Produktionen härav är i betydande utsträckning koncentrerad till mindre brukningsdelar, vilka endast har begränsade möjligheter att övergå till annan produktion.

Utredningen påpekar, att mjölkproduktionen under senare år har minskat vid de medelstora och större jordbruken, medan den vid de mindre brukningsdelarna har stigit, främst på grund av en intensifierad utfodring. Från 1949 till 1952 har sålunda mjölkproduktionen vid jordbruk över 10 hektar reducerats med 5 procent samtidigt som den vid gårdar i storleksgruppen 2—10 hektar har ökat med 2 procent. Eftersom antalet brukningsdelar i den sistnämnda storleksgruppen samtidigt minskat med cirka 3 procent, är förskjutningen starkare än vad dessa siffror utvisar. För den svenska jordbrukspolitiken kan enligt utredningens mening utvecklingen på detta område bli av väsentlig betydelse. En mera betydande överskottsproduktion av mejeriprodukter kan nämligen medföra svårigheter att uppnå rimliga försäljningspriser och att upprätthålla ett tillfredsställande inkomstläge för jordbruksbefolkningen. Det kan befaras, att avsättningsmöjligheterna för smör alltmer kommer att försämrans genom en fortsatt ökning av förbrukningen av margarin på bekostnad av smör såväl inom landet som i våra avnämjarländer. Utredningen anför efter en analys av produktions- och konsumtionsutvecklingen för smör följande.

Utredningen har tidigare framhållit betydelsen av att överskottsproduktionen på jordbruksområdet begränsas genom en intensifierad strukturalisering. Överskottsproduktionen av smör och den utpräglade bundenhet, som vid nuvarande brukningsstruktur föreligger på detta område, understryker ytterligare de därvid anförda synpunkterna. Utredningen vill särskilt peka på vad som tidigare sagts om prisdifferentieringar och direkta

bidrag till innehavare av mindre brukningsdelar. Dessa åtgärder stimulerar till nyinvesteringar i mjölkproduktionen, samtidigt som den skenbart förbättrade lönsamheten fördröjer strukturrationaliseringen. En avveckling av överskottsproduktionen av mejeriprodukter blir i väsentlig grad beroende av en strukturrationalisering, som skapar så stora brukningsdelar, att dessas innehavare icke är hänvisade till ensidig mjölkproduktion för att finna sysselsättning och erhålla tillräckliga inkomster för sig själva och sina familjemedlemmar.

Utredningen framhåller slutligen att det, även om strukturrationaliseringen går snabbt, kommer att taga ett antal år, innan den kan väntas få till effekt en mera väsentlig begränsning av överskottsproduktionen. Man måste sålunda räkna med att icke obetydliga smöröverskott kommer att föreligga under de närmaste åren. Enligt utredningens åsikt bör man därför i nuvarande läge undvika sådana åtgärder, som kan leda till en ytterligare minskning av smörförbrukningen inom landet.

Yttranden

De av utredningen framförda synpunkterna om önskvärdheten att begränsa överskottsproduktionen på längre sikt, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet yttranden. Utredningens beräkningar av den framtida produktions- och konsumtionsutvecklingen har dock i några yttranden utsatts för kritik, och man har ansett, att utredningen har överskattat tendenserna till en ökning av överskottsproduktionen. *Lantbruksstyrelsen* anser sålunda, att utredningen i sina beräkningar har överskattat avkastningsstegringen för vete, sockerbetor och potatis. *Sveriges lantbruksförbund* och *Riksförbundet Landsbygdens folk* anför, att de faktorer, som medfört efterkrigsårens snabba produktionsökning, till väsentlig del har varit av engångskaraktär och icke kan väntas göra sig gällande lika starkt i fortsättningen. Liknande synpunkter framföres också av *Sveriges betodlares centralförening* och *Sveriges potatisodlares riksförbund*. Man drager i detta sammanhang särskilt i tvivelsmål de beräkningar, som utredningen har utfört rörande framtida överskott på mjölkområdet. *Lantbruksförbundet* anför, att man inom Svenska mejeriernas riksförening anser det mest realistiskt att räkna med en nedgång av koantalet med 1 procent årligen. Vid en sådan beräkning erhålles 1960/61 en smörproduktion av 105 milj. kg eller 15 milj. kg mindre än det prognostal, utredningen utgått från vid överskottsberäkningarna. *Lantbruksförbundet* anför i denna fråga vidare.

De framtida smöröverskottens storlek blir beroende ej endast av produktionsutvecklingen utan även av den kommande matfettskonsumtionen. Utredningen räknar i sina prognoser med två olika alternativ, det ena innebärande att en förskjutning i matfettskonsumtionens sammansättning kommer att ske i samma takt som från 1930-talet till 1953, det andra innebärande att smöret kommer att hålla sin nuvarande relativa ställning i matfettskonsumtionen. Vid utredningens mittalternativ i fråga om smörproduktionen erhålles i det förra fallet ett överskott 1960/61 av 39 milj. kg och i det senare fallet ett överskott av 33 milj. kg smör. Vid den inom riksföreningen som mer sannolik angivna produktionsutvecklingen blir mot-

svarande överskott 24 resp. 18 milj. kg. Som jämförelse kan tjäna de senaste årens smöröverskott, vilket utgjort 13 milj. kg.

Även om lantbruksförbundet hyser en något avvikande mening i fråga om produktionsutvecklingen, finner det dock i likhet med utredningen realistiskt att förutsätta, att jordbruksproduktionen under överskådlig framtid kommer att lämna vissa överskott, som måste avlastas på utlandsmarknaden. Lantbruksförbundet instämmer med hänvisning till föreliggande överskottssituation och avsättningsmöjligheter utomlands i utredningens uttalande om att en nedskärning av produktionen, sett på längre sikt, ligger i jordbruksbefolkningens eget intresse. Samtidigt understryker lantbruksförbundet, att en begränsning av produktionen kan och bör åstadkommas endast genom en stegvis skeende minskning av produktionsunderlaget. Lantbruksförbundet påminner också om utredningens uttalande, att det ej bör komma i fråga att begränsa produktionen med minskning av prisstödet som påtryckningsmedel och anför.

Den av utredningen åsyftade minskningen av produktionsunderlaget förutsättes främst skola ske genom överföring av åkerjord till skogsmark, en överföring som för de mindre jordbrukens vidkommande vanligen bör ske, då dessa blir föremål för omläggning och förstärkning. Lantbruksförbundet vill för sin del understryka utredningens uttalande om att vid behandling av frågan om dylik överföring — uttalandet torde emellertid avse all jordbruksjord, alltså såväl åker som äng — vid sidan av de rent ekonomiska synpunkterna stor vikt fästes vid den verkan en sådan åtgärd kan få för bygden i dess helhet. I första hand bör sålunda inom varje bygd skogsplantering ske på sådana jordar, som enligt bygdens förhållanden är av dålig beskaffenhet, är olämpligt belägna eller utgöres av i skogen spridda åkerstycken. I detta sammanhang må erinras om ett uttalande i 1947 års beslut av innebörd, att det allmänna vid behov kan tänkas direkt böra medverka till att jordbruksjord omlägges till skog genom att lämna bidrag till plantering av skog på därtill lämpade marker. Därest ett påskyndande av överföringen av jordbruksjord till skog befinnes önskvärt — denna fråga sammanhänger till stor del med bedömningen av rationaliseringstakten och produktionsutvecklingen — ger detta uttalande enligt lantbruksförbundets uppfattning anvisning om en framkomlig väg. Därvid förutsättes givetvis, att eventuella statliga åtgärder i syfte att befrämja plantering av skog på jordbruksjord icke gives en sådan utformning, att vid valet mellan att företaga plantering på dåliga skogsmarker och på jordbruksjord det senare alternativet kommer att föredragas. I detta sammanhang erinrar lantbruksförbundet om att betydande arealer skogsmark icke anses vara rationellt utnyttjade, varför de stora vinsterna i skogsproduktivt hänseende otvivelaktigt står att vinna genom förbättringsåtgärder på redan befintliga skogsmarker.

Lantbruksförbundet delar utredningens uppfattning att tillvaratagandet av möjligheterna till yttre rationalisering är av stor betydelse ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt. Därvid framhåller lantbruksförbundet, att strukturrationaliseringen ofta utgör en förutsättning för rationalisering av driften. Lantbruksförbundet anför vidare.

Vilka stora vinster som kunnat uppnås genom den hittills genomförda rationaliseringen inom jordbruket, visar vissa av utredningen redovisade

beräkningar. Enligt dessa skulle de olika förändringarna i produktionsmetoderna och i produktionsinriktningen från förkrigsåren fram till 1953/54 ha resulterat i produktionsökning och i minskning av kostnaderna till ett sammanlagt årsvärde av bortåt en miljard kronor, räknat i dagens penningvärde. Detta belopp motsvarar mellan 20 och 25 procent av jordbrukets totala intäkter enligt jordbrukskalkylen. Då den arbetskraft, som friställts genom jordbruksdriftens rationalisering, övergått till annan produktiv verksamhet, kan den samhällsekonomiska vinsten av de senaste 15 årens utveckling inom jordbruket i själva verket skattas till högre tal än den nyss angivna summan. Højningen av jordbruksbefolkningens inkomstläge under de gångna åren har främst möjliggjorts genom den rationalisering och effektivisering av jordbruksdriften som ägt rum. Lantbruksförbundet vill understryka, att rationaliseringen, främst mekaniseringen, är mycket kapitalkrävande och att dess genomförande underlättas av ett tämligen gott inkomstläge för jordbruket. Lantbruksförbundet anser också skäligen att jordbruket, när det genomför effektivisering, får åtnjuta fördelar därav.

Beträffande jordförvärvslagen hänvisar lantbruksförbundet till sitt yttrande över jordbruksrationaliseringsutredningens förslag till ändring av denna lag. I utredningens uttalande om vanhävdslagstiftningen finner lantbruksförbundet sig kunna i princip instämma. Då emellertid frågan om revidering av denna lagstiftning är under behandling inom lantbruksstyrelsen, anser sig lantbruksförbundet sakna anledning att i detta sammanhang taga upp densamma till närmare granskning. Lantbruksförbundet förutsätter nämligen, att det får tillfälle att i annat sammanhang yttra sig i frågan.

Enligt lantbruksförbundets mening har utredningen med all rätt ägnat särskild uppmärksamhet åt överskottsproduktionens bundenhet vid mjölk. En nedskärning av mjölkproduktionen genom relativt sänkta priser bör nämligen undvikas, om småbruket i hela landet och jordbruket i norra Sverige skall bestå och få skäligen inkomster. I detta sammanhang erinras om den betydelse arbetskraften på dessa brukningsdelar har för skogsbruket. Lantbruksförbundet uttrycker sin tillfredsställelse över utredningens uttalande, att man i dagens läge bör undvika sådana åtgärder, som kan leda till en ytterligare minskning av smörförbrukningen i landet. I anslutning därtill refereras följande synpunkter, som framförts av Svenska mejeriernas riksförening.

Aktuella tendenser talar för att mjölkproduktionen i ett oförändrat ekonomiskt läge inom stora områden av landet snart nog blir så begränsad, att vinterhalvårets försörjning väsentligt försvåras, vilket medför särskilda kostnader i form av frakter och andra regleringskostnader. Samtidigt erinras om att enligt årets erfarenhet växling från överproduktion till mjölkbrist kan ske snabbt i norra Sverige, där man under alla förhållanden måste förbli självförsörjande i fråga om konsumtionsmjölk och grädde. Vid en stark minskning av mjölkproduktionen reduceras även den för rekrytering av kreatursstocken nödvändiga skunmjölksåterlämningen. Nu angivna synpunkter kan även i stor utsträckning läggas på tillförselområdena kring vissa större konsumtionsorter, främst Stockholm. Frågan om mjölkproduktionens lämpliga storlek anses därför även böra betraktas ur regional synpunkt. Vid ett sådant betraktelsesätt finner riksföreningen en av utredningen gjord jämförelse mellan produktionskostnaderna, däri inräknade stal-

liga pristillägg på mjölk, för smör i övre Norrland och exportpriset vara orealistisk.

Även Riksförbundet Landsbygdens folk finner, att vissa tecken tyder på att jordbruksproduktionen under viss tid framåt kan komma att ge upphov till åtminstone under goda skördeår ganska väsentliga exportöverskott. Riksförbundet anför därvid i fråga om begränsningen av jordbrukets produktionsvolym följande.

Riksförbundet vill helt ansluta sig till utredningens uppfattning, att en nedskärning av produktionsvolymen icke bör genomföras genom en ekonomisk inskränkning i användningen av vissa produktionsmedel eller genom att prissänkningar användes som påtryckningsmedel. Det delar utredningens mening, att om en minskning av produktionsvolymen kan komma att te sig önskvärd, den i första hand bör komma till stånd genom en försiktig minskning av åkerarealen. I allmänhet bör det naturligtvis bli en fråga om att överföra de ur produktionssynpunkt svagaste jordarna till annan användning. Riksförbundet vill emellertid starkt understryka, att en sådan minskning av åkerarealen — vilket utredningen också uttalat — bör ske med beaktande av »de inom varje trakt rådande förhållandena». Hänsyn måste sålunda tagas både till bebyggelsestrukturen och till skogsbrukets arbetskraftsproblem. Sålunda vill riksförbundet energiskt avvisa tankegången, att jordbruksjorden inom större sammanhängande delar av en bygd tillåtes övergå till skogsmark, även om denna åkerjord i och för sig skulle tillhöra den för landet i dess helhet ur jordbrukssynpunkt svagaste.

I fråga om jordförvärvslagen hänvisar riksförbundet till sitt remissvar å jordbruksrationaliseringsutredningens betänkande. Beträffande vanhävdslagstiftningen anför riksförbundet bland annat följande.

Rent allmänt vill riksförbundet instämma i att hindren för att under vissa omständigheter överföra jordbruksjord till skog uppmjukas. Emellertid synes, innan sanktion gives till nedläggning av hela brukningsdelar, frågan alltid böra prövas såväl jordbruksekonomiskt som med hänsyn till bygdens näringsliv i dess helhet. Några speciella stödåtgärder för plantering av skog på åkerjord utöver vad som kan komma att gälla för skogsplantering i allmänhet, kan riksförbundet för sin del icke finna motiverade. Det torde vara ur olika synpunkter mest angeläget, att skogsplantering — utöver rationell förnygring på ren skogsmark — kommer till stånd på de svagaste betesmarkerna och på marker, som intager en mellanställning mellan skogsmark och bete. Härigenom kommer en del av åkerjorden mer eller mindre automatiskt att behöva överföras till bete och åkerjorden krympes på ett naturligt sätt.

I flera yttranden understrykes starkt önskvärdheten av en intensifierad strukturrationalisering. Detta gäller bland annat de yttranden, som har avgivits av *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation* och *statens priskontrollnämnd*. Kooperativa förbundet framhåller sålunda, att jordbrukspolitikens målsättning icke kan förverkligas på lång sikt, huru än gränsskyddet för jordbruksnäringen utformas, därest ej en strukturrationalisering kommer till stånd. För att nå en förbättrad produktivitet kommer det i många fall att visa sig nödvändigt att

helt lägga ned driften på de minst givande jordarna och intensifiera den på de mest lämpliga. Kooperativa förbundet fortsätter.

För att kunna genomföra en sådan produktionsplan behöver den enskilde jordbrukaren en av inga ovidkommande hänsyn begränsad möjlighet för tillköp av jord. Denna möjlighet kringskäres dock nu i väsentlig grad av den gällande jordlagstiftningen. Jordförvärvslagen, som på sin tid tillkom för att förhindra spekulering med jordbruksfastigheter och för att bevara den för jordbruksdrift lämpade jorden åt jordbruksbefolkningen, är vagt och allmänt formulerad samt har i många fall tillämpats av den administrerande myndigheten, lantbruksnämnderna, för att förhindra jordsammanläggningar i rationaliseringssyfte i stället för att stödja dem. Den härvid ofta anförda motiveringen att förebygga bildandet av för stora jordbruk, s. k. latifundiebildning, förefaller i vårt land vara en verklighetsfrämmande konstruktion. Det bör för övrigt erinras om att de allra största jordbruken i regel icke torde kunna uppvisa lika gynnsamt ekonomiskt resultat som jordbruk av närmast lägre storleksklasser. Skulle lagen i fortsättningen komma att allmänt tolkas som ett förbud mot att tillräckligt stora jordbruk bildas kommer strukturrationaliseringen att hämmas på ett även ur jordbruksbefolkningens egen synpunkt skadligt sätt. Vanhävdslagen å andra sidan, som ursprungligen tillkom i syfte att med lagliga tvångsmedel främja en rationell skötsel av åkerjorden, har visat sig kunna tillämpas som ett lagligt hinder för igenläggande av improduktiva jordar.

Kooperativa förbundet framför i detta sammanhang starka tvivel på möjligheten att med hjälp av lagstiftning och på denna stödd statlig administration reglera jordförvärv i rationaliseringssyfte. Utrymmet för en kostnadsminskning i form av arbetskraftsbesparing genom underlättande av strukturrationaliseringen är enligt dess mening högst betydande. Arbetskraftsbesparingar, genom ökad mekanisering och på andra vägar, vid de mindre jordbruken kommer i regel icke att innebära en förbättrad ekonomi genom reducering av arbetsstyrkan. Den avflyttning, som nu äger rum, särskilt bland jordbrukarungdom, är enligt dess uppfattning på de mindre jordbruken snarast att hänföra till följderna av undersysselsättning och kan följaktligen antagas komma att hämmas vid arbetskraftens sysselsättning i mer produktivt och inkomstgivande arbete vid större familjejordbruk. I yttrandet anföres vidare.

Farhågor för en uttunning av landsbygdsbefolkningen, sänkning av eller stagnation i kulturstandarden på landsbygden genom avflyttning, minskade skatteunderlag för landsbygdskommuner eller liknande följdverkningar av en påskyndad, av ekonomiska nödvändigheter belagd utveckling mot större driftsenheter inom jordbruket synes ha i viss mån hämmat en positiv opinionsbildning hos landsbygdsbefolkningen till förmån för strukturrationaliseringen. Dessa farhågor har dock redan i betydande omfattning vederlagts av verkligheten. Trots den påbörjade strukturrationaliseringen har avflyttningen bland företagarna inom jordbruket i stort sett begränsats till övergången från det egentliga småbruket till andra sysselsättningar. Icke bara den materiella standarden utan också kulturstandarden på landsbygden har höjts, ej minst genom jordbrukarsammanslutningarnas och deras ungdomsorganisationers insatser. Särskilt genom motorismens utbredning har ökade kontakter åstadkommits mellan stads- och landsbygdsbefolkningen. Samma process tyckes vara i gång i Sverige som i Förenta staterna och andra

länder med blandad industri- och jordbruksbefolkning, kännetecknad av ett närmande mellan sedvänjor och levnadsvanor samt av mer likartade värderingar i fråga om sociala och kulturella förhållanden. Möjligheterna att upprätthålla den likställighet i fråga om inkomster, vilken varit ett starkt bidragande incitament till denna utjämning, är emellertid betingade av en fortsatt strukturrationalisering och av en positiv inställning till denna från landsbygdsbefolkningens sida.

Sveriges industriförbund framhåller, med instämmande av *Svenska arbetsgivareföreningen*, önskvärdheten av en begränsning av överskottsproduktionen och anför därvid.

Om överskottsproduktionen skall fortsätta och redan på kort sikt stiga ytterligare, kommer frågan om dess avsättning till rimliga priser att få ökad samhällsekonomisk betydelse. Särskilt om utbuden av svenska jordbruksprodukter på världsmarknaden kommer att stiga, kan detta menligt återverka på exportmöjligheterna för traditionella exportvaror; komplikationer av detta slag har redan understundom yppat sig. Vad som icke minst väcker oro är, att det mindre jordbruket ökat sin produktion, samtidigt som produktionskostnaderna inom denna del av jordbruket, enligt vad utredningen visar, utvecklats sig vida ogynnsammare än vid de större brukningsdelarna. De undersökningar, utredningen gjort angående de sannolika avsattningsmöjligheterna för svenska jordbruksprodukter i utlandet, förefaller på det hela taget föga uppmuntrande.

Industriförbundet vill till sist betona, att en önskvärd produktionsminskning inom jordbruket icke får åstadkommas genom åtgärder, som leder till en sänkt effektivitet. Det är tvärtom önskvärt, att den pågående rationaliseringen inom jordbruket, där så kan ske, på olika sätt stimuleras av statsmakterna. Endast därigenom blir det i längden möjligt att ernå och bibehålla den inkomstnivå, som jordbrukets utöware anses böra åtnjuta.

Kommerskollegium anför i samband med frågan om överskottsproduktionen bland annat följande.

I den mån exporten hittills lett till ett intäktstillskott, som har varit större än den med exporten förenade kostnadsökningen, har detta medfört, att ersättningen till jordbruket för den del av produktionen, som avsatts på hemmamarknaden, kunnat sänkas med motsvarande belopp. Eftersom jordbruket har höga fasta kostnader, är det ej uteslutet, att merkostnaderna för produktionsökningen varit så låga, att de mer än väl täckts genom de högre exportinkomsterna. Produktionsökningen har i så fall varit till fördel och icke till nackdel för konsumenterna. Det oaktat måste ifrågasättas, om det är riktigt att stödja en större produktionsvolym än den, som kan förbrukas inom landet. Ständiga överskott av jordbruksprodukter innebär i verkligheten, att jordbruket till förfång för mera lönande exportnäringar förfogar över en för stor del av landets produktiva tillgångar. En minskning av dessa tillgångar för jordbrukets del torde ej medföra, att kostnaderna per producerad enhet höjes. Minskningen skulle nämligen träffa den produktion, vilken sker med hjälp av de ur jordbrukets synpunkt minst effektiva tillgångarna, bland annat den svagaste eller sämst belägna jorden. Om prisstödet begränsades till hemmamarknadsproduktion, skulle jordbrukarna, enskilt men kanske framför allt som yrkesgrupp, få ett omedelbart intresse av att avveckla överskottsproduktionen. Teoretiskt sett sker ej någon produktionsminskning, så länge jordbrukarna får full täckning för de med den nuvarande produktionen förenade kostnaderna. För ett på detta sätt begränsat prisstöd

talas, att övriga samhällsgrupper skulle bli mera benägna att godtaga den ur renodlad konsument synpunkt föga önskvärda jordbruksregleringen. För dem blir det då likgiltigt, om exportöverskott föreligger eller ej.

Statens jordbruksnämnd uppehåller sig ingående vid den hittillsvarande konsumtions- och produktionsutvecklingen och framhåller bland annat, att produktionen under de senaste åren utvecklats mindre gynnsamt. Nämnden anser detta i viss utsträckning bero på en hastig avtappning av arbetskraft från jordbruket. Den delvis därav föranledda snabba mekaniseringen och det höjda löneläget för lejd arbetskraft synes enligt nämnden ha medfört en produktionshämmande effekt. Nämnden anför bland annat följande.

Det ligger i sakens natur att, när mänsklig arbetskraft ersättes med maskiner, den biologiska skörden icke tillvaratages lika omsorgsfullt som tidigare. Det kan väl tänkas, att mekaniseringen under senare år har drivits så långt, att den i vissa fall icke längre kan ekonomiskt försvaras. Vidare har bland annat de relativt höga arbetslönerna medfört, att avlägset liggande skiften och i övrigt ekonomiskt svaga gårdar ävensom olämpligt arronderade jordstycken i många fall icke längre utnyttjas i driften. Det är icke uteslutet, att dylika faktorer kan ha verkat betydligt starkare än vad som i och för sig framgår av den relativt obetydliga minskning av arealen åkerjord, som registreras i den officiella statistiken (minskning med ca 0,25 procent per år mellan de båda senaste jordbruksräkningarna). På animalieproduktionens område har bristen på arbetskraft troligen påskyndat övergången från hand- till maskinmjölkning. Av samma orsak lär under senare år en mera allmän övergång ha skett till mjölkning endast två gånger per dag mot tidigare tre gånger. Båda dessa faktorer synes ha medverkat till att den tidigare ökningen av mjölkproduktionen per ko har avstannat under den senaste 5-årsperioden.

Nämnden påpekar, att det anförda icke innebär ett försök att bedöma den fortsatta utvecklingen. Enligt dess åsikt finnes tecken, som tyder på att efterkrigstidens omställningsprocess i jordbruket på mekaniseringens område nu har nått sin kulmen, vilket kan få till följd att jordbrukets produktionsvolym framöver återigen kommer att öka, sett på längre sikt. Nämnden anför vidare, att den nuvarande överskottssituationen delvis torde ha uppstått genom att konsumtionen har stagnerat. Emellertid anser nämnden, att det svenska jordbruket alltjämt, under förutsättning att realpriserna på livsmedel är någorlunda stabila, kan vänta sig ökade inkomster genom att konsumtionsutrymmet ökar utöver vad som betingas av folkökningen, men att denna ytterligare ökning så småningom med stor säkerhet kan väntas bli allt mindre.

Lantbruksstyrelsen anför i frågan om överförande av jordbruksjord till skogsmark följande.

Lantbruksstyrelsen delar utredningens uppfattning att denna fråga bör prövas med hänsyn till inom varje trakt rådande förhållanden, varvid bland annat bör beaktas betydelsen — ur andra näringsgrenars synpunkt — av att ett jordbruk uppehålls i skilda delar av landet. Styrelsen är däremot icke beredd att nu taga ställning till frågan om i vilken omfattning sådan omläggning sammanlagt bör ske för att nedbringa landets åkerareal. Styrelsen

anser nämligen, att den utredning, som pågår inom styrelsen rörande vanhävdslagstiftningen, bör föreligga för att beaktas vid detta ställningstagande.

Departementschefen

Under andra världskriget avspärrades vårt land från livsmedelstillförseln utifrån, och vi fick huvudsakligen bygga vår försörjning på produktionen inom landet. Därmed kom höga krav att ställas på vårt jordbruk. Trots den genom militärinkallelserna begränsade tillgången på arbetskraft, bristen på produktionsmedel och de i början av 1940-talet ogynnsamma väderleksförhållandena kunde genom ett effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser vår folkförsörjning tryggas i någorlunda tillfredsställande utsträckning. Men redan under denna tid, då största möjliga produktion var målsättningen för dagen, var man medveten om att på längre sikt, när förhållandena i världen hade ändrats, en stigande produktion kunde ställa vårt jordbruk inför svårbemästrade problem. Vid utformningen av 1947 års jordbruksprogram räknade man med att produktionen skulle kunna komma att överstiga förbrukningen. Konsekvenserna av en överskottsproduktion och möjligheterna att begränsa produktionen har sålunda redan diskuterats av 1942 års jordbrukskommitté och vid behandlingen av dess förslag i regering och riksdag. De tankelinjer i fråga om produktionsbegränsningen, som därvid framkom, återfinnes i jordbruksprisutredningens behandling av samma spörsmål.

Det bör understrykas, att produktionsstegringen sedan förkrigsåren i och för sig har varit fördelaktig ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt. Den har nämligen främst skett genom att tillgängliga produktionsresurser utnyttjats effektivare. På kort sikt är överskottsproduktionen ur samhälls-ekonomisk synpunkt lönande, så länge priserna vid export täcker de rörliga kostnaderna och överskottsproduktionen ej framkallar nya investeringar. Utredningen anför också, att det med dess bedömning av överskottsproduktionens framtida omfattning och med hänsyn till prisläget på världsmarknaden enligt dess mening är ofrånkomligt, att överskottsproduktionen verkar tryckande på den inländska prisnivån. Även om detta icke behöver innebära, att jordbruket på kort sikt får ett lägre inkomstläge än vad det skulle ha uppnått vid en produktion inom ramen för självförsörjning, är det på längre sikt önskvärt, att överskottsproduktionen begränsas.

Jag kan sålunda i huvudsak instämma i de av utredningen i berörda fråga anförda synpunkterna. Den internationella livsmedelsmarknadens struktur, till vilken jag återkommer i annat sammanhang, medför att de internationella priserna väsentligt understiger vad som kan anses vara en skälig producentprisnivå i flertalet länder. En tillfredsställande lönsamhet för jordbruket förutsätter därför, att prisnivån inom landet ligger icke obetydligt över den internationella. Genom ett lämpligt avvägt gränsskydd kan detta utan större svårigheter uppnås, så länge den inhemska produktionen icke

överstiger förbrukningen inom landet. Redan vid relativt begränsade överskott kan däremot vissa svårigheter uppstå. De medel, som står till förfogande för att täcka skillnaden mellan inlandspriser och exportpriser, är begränsade, varför prisnivån inom landet vid sjunkande utlandspriser eller stigande överskott kan utsättas för ett starkt tryck. I sådana länder som Danmark och Nederländerna, där en väsentlig del av produktionen exporteras, har i enlighet härmed den internationella prisnivån blivit i huvudsak gällande inom landet. Förutsättningen för att man skall kunna vidmakthålla en inkomstnivå för jordbruksbefolkningen, som motsvarar den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten med jämförliga befolkningsgrupper, är sålunda — vid i stort sett oförändrad struktur av den internationella marknaden — *på längre sikt*, att inga pristryckande överskott kommer att föreligga.

Enligt utredningens beräkningar över produktions- och konsumtionsutvecklingen kan överskottsproduktionen under de kommande åren väntas stiga rätt kraftigt. Emellertid är beräkningarna mycket osäkra och bör närmast uppfattas som exemplifieringar av hur utvecklingen kan komma att förlöpa under vissa angivna förutsättningar. Det är naturligt, att man i fråga om dessa förutsättningar i hög grad har anknutit till utvecklingstendenserna under de gångna åren. Även om den framtida omfattningen av överskottsproduktionen kan diskuteras, synes det mig dock realistiskt att utgå från att en överskottsproduktion kommer att föreligga åtskillig tid framåt och att den under vissa omständigheter kan bli av betydande omfattning. Bli överskotten stora, kan svårigheter därför uppstå att avlasta dem på utlandsmarknaden. Visserligen är konsumtionsstandarden mycket låg i åtskilliga ekonomiskt underutvecklade länder, men dessa uppträder endast i obetydlig utsträckning som köpare på den internationella marknaden.

En begränsning av jordbruksproduktionen kan sålunda bli påkallad på längre sikt för att undvika pristryckande överskott. Jag vill emellertid framhålla, att en minskning av produktionsvolymen utan hänsyn till de på kort sikt i produktionsprocessen bundna produktionsmedlen icke är ekonomiskt motiverad. Jag vill vidare i likhet med utredningen påpeka, att en minskning av produktionsvolymen med en låg prisnivå som påtryckningsmedel står i motsättning till den socialpolitiska målsättningen för jordbrukspolitiken och därför ej bör komma i fråga.

Vid utformningen av 1947 års riksdagsbeslut ansåg man, att olika rationaliseringsåtgärder, exempelvis sammanläggning av brukningsdelar, övergång till extensiv drift på vissa brukningsdelar och nedläggning av jordbruk på olämpliga ägor, skulle kunna medföra en nödig produktionsminskning. En dylik torde även framdeles främst böra åstadkommas på denna väg. Minskningen av produktionsunderlaget äger sålunda samband med en fortskridande yttre rationalisering av vårt jordbruk. Enligt 1951 års jordbruksräkning uppgår antalet brukningsdelar i storleksgruppen 2—10 hektar till ungefär 186 000 och till dessa gårdar hänför sig närmare 30 procent av landets to-

tala åkerareal. Detta betyder dock ej, att en så stor del av landets åkerareal odlas under förhållanden, som på längre sikt ekonomiskt icke kan försvaras. Vid ett stort antal småbruk kan jordbruksdriften nämligen på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt kombineras med arbete i skogsbruket och annan samsättning. 1951 års jordbruksräkning visar, att antalet brukningsdelar i storleksgruppen 2—5 hektar under tiden 1944—1951 har minskat med 11 procent och i storleksgruppen 5—10 hektar med 5 procent. Utvecklingen sedan år 1951 torde ha medfört en ytterligare minskning i antalet småbruk.

I överensstämmelse med vad utredningen anfört torde möjligheterna att överföra sämre jordbruksjord till skogsmark böra ägnas uppmärksamhet. Jag vill också ansluta mig till vad utredningen anfört därom, att man vid behandlingen av ifrågasvarande spörsmål — vid sidan av de rent ekonomiska synpunkterna — bör fästa största vikt vid den verkan, en sådan överföring kan få för bygden i dess helhet. Den betydelse, det ur andra näringsgrenars synpunkt har, att jordbruk uppehålls i skilda delar av landet, bör även beaktas. Det är av centralt intresse ej endast för jordbruksbefolkningen, att en levande landsbygd kan bevaras. Vid behandlingen av frågor om överföring av jordbruksjord till annan användning bör hänsyn tagas till de inom varje trakt rådande förhållandena.

Vad utredningen anfört beträffande storleken av de nybildade brukningsdelarna, kan jag i huvudsak instämma i. Det bör emellertid betonas, att med tanke på de varierande produktionsförutsättningarna inom vårt jordbruk några arealgränser i detta sammanhang näppeligen kan anges. I anslutning till de av utredningen framförda synpunkterna på jordförvärvslagen och vanhävdslagstiftningen vill jag beträffande den förstnämnda lagen hänvisa till proposition 1955: 165 samt beträffande vanhävdslagstiftningen till den pågående översynen inom lantbruksstyrelsen.

Frågan om överskottsproduktionen på mjölk och därmed sammanhängande problem behandlas i fortsättningen i samband med spörsmålet om avvägningen av det framtida stödet åt denna produktion.

Jordbruksbefolkningens inkomstläge

Utredningen

Av stor betydelse för utformningen av olika statliga åtgärder på jordbrukets område är de förändringar i jordbruksbefolkningens inkomstläge, som har inträffat, sedan riktlinjerna för den nuvarande jordbrukspolitiken fastställdes i 1947 års riksdagsbeslut. I detta beslut angavs som ett centralt mål för jordbrukspolitiken att bereda jordbruksbefolkningen möjlighet att uppnå och bevara jämställdhet i inkomsthänseende med andra befolkningsgrupper. Målet skulle anses uppnått, när arbetskraften vid rationellt drivna jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar (basjordbruken) er-

hållit i stort sett samma arbetsinkomst som andra arbetargrupper på landsbygden.

En jämförelse av inkomstläget hos jordbruksbefolkningen och motsvarande befolkningsgrupper är förenad med betydande svårigheter och inrymmer stora osäkerhetsmoment. 1942 års jordbrukskommittés undersökningar avsåg icke direkt en sådan jämförelse. Det ansågs nämligen ytterst svårt att få ett fast grepp om det faktiska inkomstläget för innehavarna av basjordbruk. I stället gjordes först jämförelser mellan inkomstförhållandena för lantarbetare och vissa andra arbetargrupper på landsbygden, och man sökte sedan på grundval av dessa bilda sig en uppfattning om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge. Kommittén ansåg, att dess beräkningar tydde på en löneklyfta för jordbruksbefolkningen av storleksordningen 15—20 procent av dåvarande lantarbetarlön. Emellertid underströks, att beräkningarna var mycket osäkra och att inom kommittén hade framförts den uppfattningen, att klyftan var större än vad det statistiska materialet uppvisade och uppgick till 20—25 procent.

Jordbruksprisutredningen framhåller, att det icke har varit möjligt att på grundval av en enda undersökning fastslå, huruvida den åsyftade inkomstlikställigheten har uppnåtts eller ej. I stället har utredningen utgått från skilda undersökningar och med ledning av dessa sökt bilda sig en uppfattning i frågan. Resultaten från följande undersökningar redovisas i utredningens betänkande.

1. Beräkningar på grundval av material från lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning — räkenskapsgårdarna — (senaste redovisningsår 1952/53).

2. Vissa specialbearbetningar av taxeringsstatistiken avseende inkomsterna år 1951 (framskrivning av undersökningsresultaten till år 1952).

3. Specialbearbetning av socialstyrelsens undersökning av levnadskostnaderna i landsbygdshushåll år 1951.

4. Undersökning baserad på riksförsäkringsanstaltens olycksfallsanmälningar år 1950 (framskrivning av undersökningsresultaten till år 1953).

5. Utredning om jordbrukarnas tillgångar och skulder den 31 december 1952.

I enlighet med 1947 års riksdagsbeslut skulle utredningens inkomstjämförelser, såvitt angår jordbrukarna, i föreliggande sammanhang gälla arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar. Jämförelsegruppen skulle enligt samma beslut väljas bland arbetare i andra näringar på landsbygden. I 1942 års jordbrukskommittés undersökning kom jämförelsegruppen att bland annat omfatta vägarbetare, skogsarbetare, dikningsarbetare, flottningsarbetare, grovarbetare inom industrien m. fl. Den mera kvalificerade arbetskraften inom industrien medtogs sålunda ej. Vid jordbruksprisutredningens beräkningar har en sådan begränsning icke genomförts. De arbetargrupper, med vilka jordbrukets arbetskraft nu jämförts, representerar på grund härav såväl vid undersökningen,

byggd på material från den jordbruksekonomiska undersökningen, som vid undersökningen på grundval av taxeringsstatistiken ett högre löneläge än den jämförelsegrupp, 1942 års jordbrukskommitté utgick ifrån.

Av väsentlig betydelse vid inkomstjämförelsen är, om man utgår från jordbrukarnas arbetsinkomst eller om man även tager hänsyn till att utöver denna en del av kostnaderna för det i jordbruket investerade kapitalet tillföres jordbrukarna själva i form av kapitalinkomst. Utredningen erinrar om att föredragande departementschefen i propositionen 1947: 75 i fråga om avvägningen av prisstödet anförde, att han med uttrycket full lönsamhet avsåg, att avkastningen av jordbruket skulle förslå till att dels täcka samtliga kostnader för jordbruksdriften, däri inräknat ränta på investerat kapital och erforderliga avskrivningar, dels ge den i jordbruket sysselsatta arbetskraften en ersättning, motsvarande jämförliga befolkningsgruppers arbetsinkomst. Utredningen har lagt samma innebörd i begreppet full lönsamhet. Emellertid uppstår frågan, hur storleken skall bestämmas av det investerade kapitalet, varpå räntekostnaderna bör beräknas. Utredningen anför i detta sammanhang följande.

I förut berörda beräkningar, som bygger på den jordbruksekonomiska undersökningen, har tillgångarna upptagits till marknadsvärden, något som i och för sig kan vara riktigt vid företagsekonomiska undersökningar. En del av de kapitalbelopp, som representeras av nuvarande jordbruksvärden, liksom en del av de nuvarande förmögenheterna motsvaras emellertid icke av gjorda investeringar utan har framkommit genom värdestegringar, i främsta rummet på fastigheterna. Då räntekostnad beräknas även på kapital, som motsvarar denna värdestegring, leder det till att vissa inkomster, vilka eljest skulle redovisas som arbetsinkomster, blir överflyttade till kapitalinkomster. Frågan är, hur denna del av inkomsterna skall behandlas vid inkomstjämförelsen. Ur vissa synpunkter kan det anses berättigat, att jordbrukaren får tillgodoräkna sig ränteinkomst för ett kapitalbelopp med samma realvärde som summan av hans tidigare förmögenhet (eget kapital) i jordbruket och löpande sparande. Däremot är det enligt utredningens mening icke berättigat, att ränta tillgodoräknas honom på övrigt eget kapital, som framkommit genom prisstegringar. Denna del av det egna kapitalet kan delvis härröra från starkare värdestegring på tillgångarna än som motsvaras av penningvärdeförsämringen men uppkommer i första rummet genom att en del av tidigare investeringar finansierats med lån, vilka förblir oförändrade, samtidigt som reelltillgångarnas värde ökas. Vid en jämförelse med andra befolkningsgrupper bör den del av kapitalinkomsten, som motsvarar ränta på dylikt eget kapital, likställas med arbetsinkomst.

Vid den praktiska tillämpningen av angivna princip är det dock förenat med stora svårigheter att göra en bestämd uppdelning av kapitalinkomsterna på det ena och andra slaget, enär man icke vid varje tillfälle kan fastställa, hur stor del av tillgångarnas värde som motsvaras av verklig investering från jordbrukarnas sida och hur stor del som utgöres av prisstegringsvinst. Det får i detta sammanhang också beaktas, att frågan har aktualitet endast under och efter prisstegringsperioder. Under efterföljande perioder med fast penningvärde kommer prisstegringsdelen att successivt minskas samt ersättas av reella investeringar från brukarnas sida, allt eftersom nyanskaffningar göres av byggnader och inventarier samt jordbruken förvär-

vas av nya ägare till rådande pris. Vilken hänsyn som skall tagas till berörda, av prisstegring förorsakade kapitalkostnader resp. inkomster torde därför endast kunna bli föremål för skälighetsbedömning från tid till annan.

Av stor betydelse är också, huruvida inkomstjämförelsen skall gälla årsinkomster eller timlöner. Utredningen påpekar, att enligt arbetsredovisningen i den jordbruksekonomiska undersökningen brukarens arbetstid är cirka 10 procent högre än vad som genomsnittligt kan beräknas för en industriarbetare med åtta timmars arbetsdag och tre veckors semester. Emellertid har arbetsredovisningen i den jordbruksekonomiska undersökningen hittills varit ganska bristfällig och överskattar sannolikt den effektiva arbetstiden, i varje fall vid en jämförelse med ackordsarbetare i industri och anläggningsverksamhet. Arbetsförhållandena i jordbruk och industri är dock mycket olika, och i detta sammanhang bör enligt utredningen bland annat beaktas den stora bundenhet och den obekväma arbetstid, som särskilt kreatursskötseln på det egna jordbruket medför. Eftersom en jämförelse av arbetstiden i jordbruk och industri är förenad med stora svårigheter, har utredningen begränsat inkomstjämförelsen till årsinkomsterna.

De av utredningen anförda beräkningarna på grundval av material från den jordbruksekonomiska undersökningen anger i storleksgruppen 10—20 hektar under perioden 1946/47—1952/53 brukarens arbetsinkomst, varvid räntor på eget kapital betraktats som kostnader, till i genomsnitt 4 850 kronor och totalinkomsten till i genomsnitt 6 900 kronor. Kapitalkostnaderna har därvid beräknats på grundval av marknadsvärden. Vid beräkning på grundval av taxeringsvärden blir arbetsinkomsten 5 300 och totalinkomsten 6 700 kronor. Den genomsnittliga industriarbetarlönen i de två lägsta dyrtorsgrupperna har samtidigt uppgått till 5 850 kronor. Emellertid har naturaförbrukningen i jordbrukarhushåll värderats till producentpris, och denna förmån kan antagas motsvara ungefär 6—7 procent av arbetsinkomsten eller sålunda 300—350 kronor. Tages hänsyn till detta, uppgår arbetsinkomsten till närmare 5 200 resp. 5 650 kronor och understiger industriarbetarlönen med 650 resp. 200 kronor. Samtidigt är emellertid totalinkomsten omkring 1 400 resp. 1 200 kronor större än industriarbetarlönen. Skulle ungefär en tredjedel av skillnaden mellan jordbrukarnas total- och arbetsinkomst bero på högre beräkningsmässiga kapitalkostnader på grund av prisstegringar på tidigare anskaffade tillgångar, vilket enligt av utredningen verkställda överslagsberäkningar icke förefaller orimligt, utjämnas skillnaden mellan jordbrukarnas arbetsinkomst och industriarbetarlönen.

Enligt den på utredningens uppdrag verkställda specialbearbetningen av taxeringsstatistiken för år 1951 uppgår medianinkomsten för jordbrukare i storleksgruppen 10—15 hektar till 5 850 kronor och i storleksgruppen 15—20 hektar till ungefär 6 700 kronor. Eftersom urvalet har uttagits helt slumpmässigt, torde jordbruken i båda storleksgrupperna ha lägre produktions-effektivitet än gårdar av motsvarande storlek i den jordbruksekonomiska

undersökningen. Inkomsten på 6 700 kronor överstiger industriarbetarinkomsten på den rena landsbygden med över 600 kronor. En framskrivning till år 1952 leder till ungefär samma resultat. I motsats till lönestatistiken torde den i taxeringsstatistiken redovisade industriarbetarinkomsten här även innefatta inkomster från en del tillfällighetsarbeten. Å andra sidan inkluderas kapitalinkomster i jordbrukarinkomsten.

Utredningen anför, att det vid bedömning av nyssnämnda siffror är att märka, att skogsinkomsterna var höga år 1951. Vidare innesluter jordbrukarinkomsten även ersättning för arbetsprestationer, utförda av familjemedlemmar. Dessa förhållanden liksom svårigheterna över huvud taget att på grundval av taxeringsstatistiken jämföra inkomsterna hos företagare och löntagare måste beaktas, när man bedömer den redovisade skillnaden mellan jordbrukar- och industriarbetarinkomsten. Resultaten från den speciella bearbetningen av taxeringsstatistiken synes enligt utredningens uppfattning dock i huvudsak överensstämma med de resultat, som erhållits på grundval av uppgifter från den jordbruksekonomiska undersökningen.

De av utredningen angivna uppgifterna om konsumtionsstandarden ger ingen direkt upplysning om inkomstläget, eftersom konsumtionen vid samma inkomst självfallet kan variera, beroende på i vilken utsträckning inkomsten sparas eller konsumeras. Den speciella bearbetningen av socialstyrelsens levnadskostnadsundersökning uppvisar inga utmärkande skillnader mellan jordbrukarbefolkningens konsumtion och konsumtionen hos andra befolkningsgrupper på landsbygden. Likhet i konsumtionen föreligger, trots att undersökningsmaterialet för jordbrukarbefolkningen torde ha representerat en lägre inkomstnivå än basjordbrukens. Utredningen framhåller, att likhet i konsumtionsstandard kan konstateras samtidigt som sparprocenten hos jordbrukarbefolkningen tydligen ligger tämligen högt. Detta stämmer i och för sig väl med övriga undersökningsresultat, som tyder på en totalinkomst för innehavare av basjordbruk vid ifrågavarande tidpunkt väl i nivå med jämförda befolkningsgrupper.

I fråga om lantarbetarlönen finner utredningen föreliggande material ange, att denna understiger såväl inkomsterna vid basjordbruken som industriarbetarlönen på landsbygden. Undersökningar, utförda enligt 1942 års jordbrukskommittés metodik, synes tyda på en löneklyfta mellan lantarbetare och industriarbetare på omkring 15 procent. Även lönestatistiken tyckes peka på en klyfta av ungefär denna storlek. I detta sammanhang bör emellertid beaktas, att lantarbetarna i form av låg hyra erhåller en större dold bostadsförmån än industriarbetarna. Även om man tager hänsyn till att övriga dolda förmåner är större inom industrien än inom jordbruket, torde löneklyftan mellan lantarbetare och industriarbetare därför enligt utredningens mening vara mindre än vad som nu angivits.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen, att det redovisade materialet tyder på att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak har uppnåtts, och anför därvid följande.

En jämförelse mellan inkomstläget för olika befolkningsgrupper kan näppeligen utföras så, att man för varje tidpunkt exakt fastslår storleken av en eventuell inkomstklyfta. Svårigheterna blir särskilt påtagliga, när inkomsterna hos en företagargrupp skall jämföras med löntagarinkomster. I föreliggande sammanhang har det icke gällt att för enstaka år ange någon exakt siffra för den s. k. inkomstklyftan. Syftet med de redovisade undersökningarna har i stället varit att erhålla underlag för en allmän bedömning av huruvida jordbrukarbefolkningens inkomster vid rationellt skötta gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar fortfarande mera väsentligt kan anses avvika från inkomsterna för jämförliga befolkningsgrupper. När 1942 års jordbrukskommitté utförde sitt arbete, ansågs ifrågavarande inkomstklyfta vara helt påtaglig. Sedan dess har jordbruksbefolkningens inkomstläge höjts och någon egentlig skillnad mellan inkomsterna hos basjordbrukens innehavare och inkomsterna hos jämförliga befolkningsgrupper kan ej nu konstateras. Det föreliggande materialet synes sålunda tyda på att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak har uppnåtts.

Yttranden

I yttrandena kan betydande skiljaktigheter konstateras i fråga om bedömningen av de slutsatser om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge, som på grundval av framlagt material har dragits av utredningen. I några yttranden lämnas utredningens slutsats, att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten enligt föreliggande material i huvudsak har uppnåtts, utan erinran. I flertalet yttranden underkastas däremot utredningens material och slutsatser en kritisk granskning. Därvid framhålls i vissa yttranden, att det återopade materialet ingalunda påvisar sådan likställighet samt att inkomstklyftan mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper tvärtom har ytterligare vidgats under senare år. Vissa andra remissinstanser slutligen anser utredningens material närmast tyda på att basjordbrukens inkomstläge under här berörda tid har varit högre än jämförliga befolkningsgruppers.

Bland de remissinstanser, som anser att utredningen icke övertygande har kunnat styrka sitt påstående om inkomstlikställighet, befinner sig *Sveriges lantbruksförbund*. Detta anför inledningsvis, att 1947 års målsättning för jordbrukspolitiken avser ej blott att bereda jordbruksbefolkningen möjlighet att uppnå utan även att bevara jämställdhet i inkomsthänseende. Detta påpekande motiveras av att utredningens uttalande om uppnådd likställighet i huvudsak stöder sig på ett några år gammalt undersökningsmaterial, något som enligt lantbruksförbundets mening på sina håll ej klart beaktats. I fråga om utredningens material anför lantbruksförbundet vidare, att utredningens uttalande, att konsumtionsundersökningen icke uppvisar några signifikativa skillnader mellan jordbruksbefolkningens konsumtion och konsumtionen hos andra befolkningsgrupper på landsbygden, med hänsyn till materialets starkt begränsade omfattning måste anses vara svagt

underbyggt. Såväl den jordbruksekonomiska undersökningen som undersökningen på grundval av taxeringsstatistiken synes i och för sig kunna ge säkrare hållpunkter för inkomstjämförelsen. Svagheten eller osäkerheten i de jämförelser, som bygger på dessa två undersökningar, anser lantbruksförbundet ligga på andra plan och anför härom bland annat.

Den jordbruksekonomiska undersökningen representerar bättre skötta gårdar än genomsnittet, vilket är en omständighet som utredningen dock icke ansett vara diskvalificerande i detta sammanhang. Enligt 1947 års riksdagsbeslut skall man nämligen vid inkomstjämförelserna just utgå från förhållandena vid rationellt drivna gårdar. Jordbrukarnas inkomster enligt den jordbruksekonomiska undersökningen har av utredningen sammanställts med löneuppgifter ur socialstyrelsens lönestatistik för manliga industriarbetare i de två lägsta dyrortsgrupperna. Lantbruksförbundet anser, att man vid inkomstjämförelserna bör taga hänsyn till de allt större krav på yrkeskunskaper och skicklighet i övrigt, som ställes på brukarna av gårdar av basjordbrukets storlek. Förbundet vill därför ifrågasätta om det är riktigt att som utredningen gjort jämföra basjordbrukarnas inkomster med genomsnittslönerna inom en stor och heterogen grupp, i vilken ingår arbetare i skilda ställningar och med olika grad av yrkesskicklighet. Lantbruksförbundet är av den uppfattningen, att det framdeles kan komma att bli anledning att förskjuta utgångspunkten för inkomstjämförelserna. Vissa skäl kan enligt dess mening redan nu åberopas som stöd för uppfattningen, att innehavarna av basjordbruk bör jämföras med sådana arbetare inom industrien, vilka ligger över genomsnittet.

I fråga om utredningens beräkningar av räntekostnaderna vid inkomstjämförelsen på grundval av material från den jordbruksekonomiska undersökningen anför lantbruksförbundet.

Mot utredningens uppfattning att vid beräkningen av brukarnas arbetsinkomster täckning av räntekostnaderna på grundval av tillgångarnas fulla marknadsvärde ej skall medges, kan resas den invändningen, att nytillträdande brukare därigenom icke kan räkna med att få full förräntning på sitt i jordbruksrörelsen investerade kapital. Lantbruksförbundet är medvetet om att mot denna invändning i sin tur kan anföras vissa synpunkter, som stöder utredningens ståndpunkt. Såsom utredningen framhållit, är frågan aktuell endast under och efter en prisstegringsperiod. Vilken hänsyn som skall tagas till av prisstegring förorsakade kapitalkostnader och kapitalinkomster kan därför endast bli föremål för skälighetsbedömning från tid till annan. Detta synes innebära, att man efter en längre period med fast penningvärde vid nya beräkningar av jordbrukarnas arbetsinkomster skall taga full hänsyn till det aktuella marknadsvärdet. Utredningens återhållsamhet vid beräkningen av räntekostnaderna får betraktas som ett uttryck för en uppfattning hos utredningen, att en under en prisstegringsperiod skeende stegring av fastighetsvärdena, vilken går längre än vad som betingas av penningvärdets fall, på längre sikt knappast kan vara till jordbrukets fördel. Ett högt uppdrivet fastighetsvärde försvårar för nytillträdande brukare att få full förräntning för sina investeringar, särskilt i ett vikande marknadsläge för jordbrukets produkter. Emellertid vill lantbruksförbundet framhålla, att det även vid nuvarande fastighetsvärde ofta är svårt att inom marknadsvärdenas ram få utrymme för ett till hälften avskrivet återanskaffningsvärde för byggnader.

Bakom utredningens ståndpunktstagande ligger även vissa överväganden av samhällsekonomisk art, som förtjänar beaktande. Om det nämligen vid varje höjning av fastighetsvärdena skall räknas räntekostnad på värdeökningen, leder detta i första hand till sänkning av jordbrukarnas beräknade arbetsinkomster, vilket i sin tur medför anspråk på dessas förbättring och därmed krav på höjning av produktpriserna. Höjda produktpriser medför i sin tur stegrade fastighetsvärden med åtföljande stegrade anspråk på ny prishöjning o. s. v. Förhållandet kan även uttryckas så, att alltför höga krav på inkomster och förräntning verkar i inflationsdrivande riktning. I anslutning härtill vill lantbruksförbundet framhålla, att jordbrukarnas kapitalinvesteringar undergår ständiga förändringar, vilka också får beaktas vid ifrågavarande beräkningar genom den inverkan de bör ha på den arbetsinkomst för jordbrukarna, som skall jämföras med arbetslönerna inom andra näringar. Därför vill lantbruksförbundet understryka, att jämförelser av detta slag mellan jordbrukarnas och andra gruppers inkomster bör ske med ej alltför långa mellanrum.

Lantbruksförbundet påpekar därefter, att utredningen har jämfört årslöner och icke tagit hänsyn till bakomliggande arbetsprestationer. Arbetstiden inom basjordbruken är emellertid genomsnittligt längre än den arbetstid, som föreligger för jämförliga arbetargrupper utanför jordbruket, och s. k. obekväma arbetstid förekommer i större utsträckning inom jordbruket än inom jämförliga näringar. Lantbruksförbundet anser, att om hänsyn tas till nyssnämnda och andra förut berörda omständigheter, man icke på grundval av utredningens material kan draga slutsatsen om uppnådd inkomstlikställighet. I fråga om utvecklingen under senare år framhåller lantbruksförbundet följande.

Utredningens uttalande om uppnådd likställighet bygger, som förut nämnts, på undersökningsmaterial, som är några år gammalt. Under de senaste åren har skett en successiv lönehöjning inom industrien och andra näringar utanför jordbruket. Enligt beräkningar, utförda inom Landsorganisationen, har industriarbetarna under åren 1953 och 1954 genom avtal eller löneglidning fått sina inkomster ökade med omkring 9 procent. Lantarbetarna fick icke någon lönehöjning år 1953. Fr. o. m. januari 1954 höjdes deras lön med 5 procent. För jordbrukarnas del räknades i prisuppgörelsen våren 1953 med oförändrade arbetsinkomster per timme. I 1954 års prisöverenskommelse syftades till en inkomsthöjning för jordbrukarna med ungefär 3 procent, vilken dock i realiteten har utbytt mot en väsentligt större inkomstminskning.

Sammanfattningsvis anför lantbruksförbundet följande.

Lantbruksförbundet finner sålunda, att inkomstläget för jordbrukarna under de senaste åren undergått en avsevärd försämring jämfört med andra större befolkningsgrupper. Det hävdar, att detta förhållande måste beaktas vid en eventuell övergång till ett nytt prissättningsystem. Eljest löper jordbruket fara att släpa efter redan från början av den fastställda eller överenskomna prisregleringsperioden.

Ungefär samma anmärkningar som lantbruksförbundet riktar även *Riksförbundet Landsbygdens folk* mot de av utredningen gjorda inkomstjämförelserna. Konsumtionsundersökningen anser riksförbundet vara alltför bristfällig för att styrka, att jordbruksbefolkningens konsumtion verkligen är

i nivå med konsumtionen hos jämförelsegrupperna. Vidare är det enligt riksförbundet en öppen fråga, om rationaliseringsgraden vid gårdarna i den jordbruksekonomiska undersökningen icke överstiger de krav, man i 1947 års riksdagsbeslut ansåg sig böra ställa på s. k. rationellt drivna jordbruk. I fråga om jämförelsegruppen uttalar riksförbundet följande.

Den fortskridande mekaniseringen och kommersialiseringen av jordbruksdriften liksom också produktionsmetodernas och produktionsmedelsvalets anpassning till en modernare teknik ställer allt större krav på yrkesskicklighet och kompetens hos jordbrukets företagare. Redan i basjordbruksgruppen rör man sig enligt riksförbundets mening i en företagargrupp, där dessa synpunkter förtjänar stort beaktande. Även om man sålunda accepterar ett positivt urval av företagare, är det enligt riksförbundets mening uppenbart, att med »jämförbara grupper» bör avses mera kvalificerade grupper inom industrien än arbetare. Redan nu och ännu mera framdeles synes det berättigat att som jämförelseled välja exempelvis förmän och specialarbetare inom industrien och därmed jämförliga sysselsättningar. I varje fall synes jämförelsen böra grundas på inkomstuppgifter, där inkomsterna från förmän och specialarbetare starkare än i det nu använda jämförelsematerialet påverkar det beräknade medeltalet.

Riksförbundet anser vidare, att jämförelserna bör grundas på inkomst per arbetstimme med hänsyn tagen till övertid och helgdagsarbete. I fråga om räntekostnadsberäkningen vid användningen av material från den jordbruksekonomiska undersökningen anför riksförbundet.

Enligt riksförbundets mening kan utredningens resonemang om räntekostnaden på värdestegringar reduceras till en fråga om vilken ränteprocent som, särskilt under prisstegringsperioder, kan anses skälig att tillämpa, när brukarens totalinkomst korrigeras i syfte att framräkna arbetsinkomsten. I själva verket är det fråga om vilken inkomstnivå som vid varje tillfälle kan eftersträvas och stödjas utan att fastighetspriset och även produktionsvolymen undergår en icke önskvärd stegring. Härvid kan man icke bortse från de svårigheter, nytillträdande jordbrukare vilka måste betala marknadsvärden råkar i, om prisstödsnivån på grund av en reduktion av räntekostnadsprocenten icke räcker till att ge täckning för de faktiska kostnaderna. I varje fall under perioder med någorlunda stabilt penningvärde synes det riksförbundet uppenbart, att räntekostnadsberäkningen vid inkomstjämförelser bör grundas på marknadsvärden. Räntekostnadsberäkningen bör å andra sidan givetvis liksom inkomstjämförelserna i övrigt omprövas med ej alltför långa mellanrum och med hänsyn till vad som från tid till annan kan anses skäligt.

Riksförbundet anser, att frågan huruvida likställigheten för basjordbruk uppnåtts eller ej under den period, som är i fråga, är ett spörsmål om vilka förutsättningar som ställes upp. För riksförbundet synes det, att man med lika starka skäl, som utredningen anført för omdömet att likställighet verkligen uppnåtts, kan hävda, att inkomstlikställighet ingalunda har åvägabragts.

Slutligen framhåller riksförbundet, att jordbrukets inkomstläge försämrats under den tid, som förflutit från de år, utredningens material avser. Riksförbundet framhåller avslutningsvis följande.

Oavsett hur detaljerna i ett eventuellt nytt system för prisregleringen kan komma att utformas, vill riksförbundet starkt understryka nödvändigheten av ingående överväganden i syfte att klarlägga jordbrukets relativa inkomstläge, då systemet tages i bruk. Vidare är det enligt riksförbundets mening uppenbart att, vilket system man än väljer för prissättningen, möjligheter måste finnas öppna att vidtaga åtgärder, ägnade att successivt förverkliga och upprätthålla inkomstlikställighet inom jordbruket.

Hushållningssällskapens förbund anser, att åtskilliga erinringar kan göras mot utredningens inkomstjämförelser. Detta framhålles också i flertalet av de yttranden, som lämnats till förbundet från olika hushållningssällskap. Utredningen synes vid ifrågavarande beräkningar och det därpå följande ställningstagandet ha bortsett från att nytillträdande jordbrukares ränte- och kapitalkostnader har varit väsentligt högre än de i beräkningarna medtagna. Skulle man godtaga utredningens ståndpunkt och den därpå baserade slutsatsen, att jordbrukets relativa inkomstnivå för framtiden endast behöver bibehållas, skulle detta i synnerhet för de nytillträdande jordbrukarna medföra en mycket allvarlig eftersläpning i den åsyftade inkomstlikställigheten. Vid beräkningar av ifrågavarande slag måste krävas, att man beaktar förhållanden, som är aktuella för alla grupper av jordbrukare.

Av övriga remissinstanser anser även *Svenska lantarbetsgivareföreningen*, *Sveriges betodlares centralförening* och *Sveriges potatisodlares riksförbund*, att utredningen icke har påvisat, att en utjämning av inkomstklyftan ägt rum. *Lantbruksstyrelsens* uppfattning är, att utjämningen av inkomstklyftan gäller endast för jordbrukarna i storleksgruppen 10—20 hektar i medeltal och fram till 1952/53. För de jordbrukare, som etablerat sig under senare år och sålunda har måst göra investeringar, motsvarande då gällande marknadspriser för jordbruksfastigheter, ligger inkomsten enligt styrelsens uppfattning lägre.

Bland de remissinstanser, som anser att utredningens material närmast tyder på att inkomstlikställigheten överskridits, kan till en början nämnas *statens jordbruksnämnd*. Nämnden uttalar, att avsteg har gjorts från de tankegångar, som kommit till uttryck i 1947 års program. Enligt nämnden representerar sålunda de arbetargrupper utanför jordbruket, som utredningen utgår ifrån, ett högre löneläge än den grupp, med vilken jämförelse tidigare förutsatts skola ske. Detta gäller enligt nämnden såväl i fråga om den genomsnittliga industriarbetarlönen, vilken tillämpats av utredningen, som de data, vilka har hämtats ur det konsumtions- och taxeringsstatistiska materialet. Vad angår jämförelsegruppen bland jordbrukarna anför nämnden följande.

Beträffande jordbrukarna återspeglar konsumtionsstatistiken av två skäl icke standarden vid basjordbrukens nivå. Dels angives konsumtionen för storleksgruppen 5—30 hektar åker i stället för 10—20 hektar, churu möjlighet förelegat, att även lämna uppgifter för den senare gruppen. Utredningen har avstått härifrån under hänvisning till att det statistiska materialet är alltför litet. Man saknar här en belysning av frågan, huruvida de statistiska felena mer väsentligt hade förstörats, därest endast hushållen i gruppen

10—20 hektar medtagits. Vidare är konsumtionsundersökningen representativ, vilket i förevarande sammanhang innebär, att den genomsnittliga standarden kan förmodas vara lägre än vid basjordbruken (d. v. s. standarden vid ett speciellt urval av i stort sett rationellt drivna gårdar). Den av utredningen använda taxeringsstatistiken avser uppgifter för jordbruk inklusive binäringar, såsom fiske, trädgårdsskötsel m. m., något som inverkar sänkande på den genomsnittliga inkomstnivån. I likhet med konsumtionsstatistiken är den använda taxeringsstatistiken representativ, varför inkomststandarder enligt den senare får antagas ligga lägre än basjordbrukets. Vid inkomstjämförelser inverkar samtliga här nämnda faktorer sänkande på jordbrukarnas inkomster eller höjande på inkomsten hos icke-jordbrukare.

Mot användningen av brukarens arbetsinkomst som inkomstmått i undersökningar, grundade på material från den jordbruksekonomiska undersökningen, riktar nämnden i huvudsak följande anmärkningar.

Nämnden, som inser det vanskliga i att tillämpa timersättning på det i den jordbruksekonomiska undersökningen uppgivna antalet timmar, vill framhålla att beräkningar, grundade på timersättning och timmar, likväl måste ha godtagits av utredningen vid uppskattningen av brukarens inkomst. Denna har nämligen erhållits genom att från totalinkomsterna draga de inkomster, som beräknas för familjens arbete i jordbruksdriften. Detta arbete har värderats genom multiplikation av ett uppgivet antal timmar med utgående lantarbetarlön per timme. Därest utredningens påpekande att arbetstiden sannolikt är överskattad i den jordbruksekonomiska undersökningen, är riktigt, och denna överskattning jämväl gäller familjemedlemmarnas arbetsinsatser, kommer sålunda såväl brukarens arbetsinkomst som hans totalinkomst att underskattas.

Även av en annan orsak inger utredningens beräkningar av brukarens inkomst betänkligheter. Ersättningen för familjemedlemmarnas arbete beräknas med användning av timlöner enligt lantarbetaravtalet. Lantarbetarna utgör som bekant alljämt en låglönegrupp, vars löner har stigit och stiger snabbare än i genomsnitt för andra befolkningsgrupper. Genom att använda lantarbetarlönen vid värderingen av familjens arbete, kommer detta att stiga i värde förhållandevis snabbt. Eftersom ersättningen för brukarens arbete som nyss nämnts kommer fram som en restpost i beräkningen, sedan familjens arbete fråndragits, är det tydligt att — om lantarbetarlönen ökar procentuellt mer än jordbrukarfamiljens totalinkomst — ökningen av brukarens *beräknade* inkomst stiger saktare än familjens *faktiska* totalinkomst.

Nämnden anser sålunda, att brukarens inkomst icke är användbar som mått på de relativa inkomstförändringarna från år till år, enär dessa förändringar på indirekt väg kommer att bestämmas av förändringarna i lantarbetarlönen. Härvid är nämnden medveten om att utredningen icke har gått in på problemet om relativa lönejämförelser; den har uteslutande sysslat med frågan om inkomstlikställighet vid viss tid. Även med denna utgångspunkt är emellertid på grund av överskattningen av den effektiva arbetstiden i den jordbruksekonomiska undersökningen brukarens inkomst enligt nämndens uppfattning olämplig som inkomstmått.

I fråga om konsumtionsundersökningen anför nämnden bland annat följande.

Av intresse är, att inkomsterna enligt nu angivet material stämmer rätt väl överens med uppgifter ur den jordbruksekonomiska undersökningen samt med uppgifter om industriarbetarlönen. Detta framgår närmare av följande tablå.

Jordbrukare

	Kronor
Familjens totalinkomst enligt den jordbruksekonomiska undersökningen i medeltal 1950/51—1952/53 (kapitalkostnader enligt taxeringsvärden)	12 200
Konsumtion + sparande 1951	11 600
Dito per konsumtionsenhet (samtliga)	3 300

Ikke jordbrukare

Industriarbetarlön 1950/51—1952/53	7 000
Konsumtion per hushåll 1951	7 800
Dito per konsumtionsenhet (samtliga)	2 800

För de år, jämförelserna avser, har som synes den totala inkomststandarden hos jordbrukarfamiljerna på gårdar med mellan 10 och 20 hektar varit avsevärt bättre än hos motsvarande befolkningsgrupper på landsbygden. Detta gäller även för konsumtionsundersökningens del, trots att den i denna medtagna jordbruksbefolkningen torde ha representerat en lägre inkomstnivå än basjordbrukets, när utredningen i densamma medtagit den tungt vägande gruppen 5—9 hektar (101 hushåll mot 20 i gruppen 20—29 hektar). Å andra sidan bör beaktas, att antalet personer per hushåll är större i jordbrukarfamiljerna än i de jämförda hushållen. Även per konsumtionsenhet räknat erhålles dock tal, som ligger 15 å 20 procent högre för jordbrukare än ikke-jordbrukare, när sparandet hos de förra tages i beaktande. Sparandet hos den senare kategorien är helt obetydligt; dess medtagande torde därför ikke nämnvärt förändra storleksordningen hos de anförda procentalen. Av större betydelse är, att jordbrukarfamiljens totalinkomst innefattar ersättningen för arbete i jordbruket utfört av hustru eller minderåriga barn. Jämförelse med industriarbetarlönen blir härigenom i viss utsträckning missvisande. Detta gäller däremot ikke vid jämförelsen mellan standarden per konsumtionsenhet för jordbrukarfamiljen och andra familjer.

Vidare framhåller nämnden, att kapitalinkomsten ingår i jordbrukarfamiljens totalinkomst och att det hade varit önskvärt, att utredningen närmare undersökt dess storlek. Av intresse skulle bland annat ha varit att få kännedom om familjens totalinkomster i de fall, då brukaren innehaft sitt jordbruk under längre eller kortare tid.

Nämnden anser det önskvärt, att en undersökning av levnadskostnaderna och sparandet för olika inkomstgrupper och familjetyper på landsbygden och i tätorter med det snaraste planlägges. En dylik undersökning bör få en betydande omfattning. Den bör enligt nämnden vara större än de undersökningar, som har gjorts efter kriget, och i vart fall minst lika stor som de undersökningar, vilka utfördes av socialstyrelsen på 1930-talet och omfattade sammanlagt närmare 2 000 hushåll inom olika samhällsgrupper.

I fråga om inkomstjämförelser, grundade på taxeringsstatistiken, säger nämnden sig dela utredningens uppfattning, att man kan diskutera, om

deklarationsmaterial för företagare över huvud taget bör jämföras med material för löntagare. Det påpekas, att de genomsnittssiffror för hela riket, som anger medianinkomsterna för företagare inom jordbruk med binärningar, åren 1951 och 1952 (medeltal ca 6 700 kronor) mycket dåligt överensstämmer med familjens totala inkomst enligt förut angivna tablå (12 200 kronor enligt den jordbruksekonomiska undersökningen; 11 600 kronor enligt uppgifterna om konsumtion + sparande). För industriarbetare på den egentliga landsbygden ger däremot taxeringsstatistiken för åren 1951 och 1952 (medeltal ca 6 600 kronor) avsevärt bättre överensstämmelse med industriarbetarlönen och konsumtionen hos löntagare (7 000 resp. 7 800 kronor).

Sammanfattningsvis anför nämnden följande.

Enligt utredningen tyder det tillgängliga materialet på att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak har uppnåtts. Detta uttalande präglas enligt nämndens mening av en alltför stor försiktighet. Vad nämnden anför tyder i övervägande grad på att inkomstläget i jordbruket under senare delen av den period, utredningen har undersökt, var bättre än inom jämförbara befolkningsgrupper. I all synnerhet gäller detta den totala inkomststandarden hos jordbrukarfamiljer inom gruppen 10—20 hektar jämförd med standarden hos andra befolkningsgrupper på landsbygden.

Ledamöterna i jordbruksnämnden *Bengtsson* och *von Horn* har i ett särskilt yttrande angivit, att de icke anser sig kunna ansluta sig till den del av nämndens remissvar, som gäller jämförelsen mellan jordbrukarnas och andra gruppers inkomster. De anser att den metodik, som utredningen har använt vid beräkningen av brukarens arbetsinkomst, är den enda nu till buds stående. Man kan enligt deras mening icke komma ifrån en värdering av familjemedlemmarnas arbetsinsatser, och det är då icke riktigt att värdera dessa insatser till lägre lön än lantarbetarlönen. Vidare hävdar reservanterna, att man icke kan jämföra lönen till industriarbetare, vilken hänför sig till en persons arbete, med totala familjeinkomster inom jordbruket, vilka för det första innefattar ersättning för såväl brukarens som vissa familjemedlemmars arbetsinsatser och för det andra inkluderar ersättningen för det egna kapital, jordbruksföretagarna har investerat i sin verksamhet. I fråga om konsumtionsundersökningen anför reservanterna, att konsumtionen per konsumtionsenhet inom jordbrukarhushållen har varit något lägre än inom andra hushåll. De anser det vidare icke godtagbart att till konsumtionsutgifterna lägga sparatet inom jordbrukarfamiljerna, eftersom siffrorna här hämtats ur två olika undersökningar. Slutligen påpekas, att man bör observera den försämring i jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge, som har inträffat sedan den tid, för vilken utredningens inkomstjämförelser gäller.

Kooperativa förbundet uttalar, att såväl undersökningen på grundval av taxeringsstatistiken som konsumtionsundersökningen närmast synes leda till slutsatsen, att inkomstklyftan t. o. m. produktionsåret 1952/53 icke bara

utjämnats utan även att de berörda jordbrukarkategoriernas inkomst icke oväsentligt har överstigit landsbygdens jämförliga arbetarlönenivå. Förbundet anför vidare.

Jordbruksinnehavarnas egenskap av kapitalägare har också tillförsäkrat dem särskild trygghet. Den marginal beträffande arbetsinkomsten, som förelåg jordbrukarna till godo 1952/53, kan ha varit så stor att, även om sedan dess en nedgång ägt rum, inkomstlikställigheten icke i nämnvärd grad rubbats, i varje fall icke i högre grad än fallet torde ha varit mellan vissa andra inkomsttagarekategorier inbördes under samma tidrymd. Härvid bortses givetvis från det inkomstbortfall, som på grund av skördeskadorna har uppstått inom vissa avgränsade områden av jordbruket under innevarande produktionsår.

Med hänsyn till den stora roll, frågan om inkomstlikställigheten även i fortsättningen kan förväntas spela för jordbruksnäringens gränsskydd, vill förbundet framhålla betydelsen av att säkrare material erhålles för framtida jämförelser av levnadsstandarden mellan olika befolkningsgrupper. Socialstyrelsen synes bland annat i detta syfte snarast böra erhålla möjlighet att företaga mer omfattande konsumtionsundersökningar, inriktade även på olika kategorier av landsbygdshushåll, än hittills varit fallet.

Tjänstemännens centralorganisation anser ävenledes, att det framlagda materialet tyder på att en inkomstjämförelse snarast utfaller till jordbrukarnas fördel. Centralorganisationen beklagar, att utredningen icke mera ingående har diskuterat möjligheterna att genomföra en specialundersökning med syfte att mera konkret belysa inkomstklyftan. En sådan undersökning synes vara synnerligen angelägen. *Statens priskontrollnämnd* diskuterar olika faktorer, som torde ha medfört, att inkomsterna för jämförelsegruppen överskattats, men anser, att utredningens slutsats om inkomstlikställighet bör accepteras. Nämnden anför därvid i huvudsak följande.

Man kan givetvis ha olika meningar om huruvida 1947 års målsättning uppnåtts eller överskridits, men nämnden anser ändå, att utredningens uppfattning bör godtagas. Det statistiska material, på vilket utredningen grundar sin slutsats, sträcker sig icke längre än t. o. m. bokföringsåret 1952/53. Med hänsyn till att vissa prissänkningar — främst av marknadsmässiga skäl — under senare år sannolikt något försämrat jordbrukarnas läge i förhållande till andra grupper och med beaktande av osäkerheten i det för jämförelser tillgängliga materialet, vill nämnden icke göra invändningar mot att man vid den fortsatta behandlingen såsom arbetshypotes utgår ifrån att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak nu föreligger.

Ledamoten av priskontrollnämnden *Nils Jönsson* har i berörda fråga avgivit reservation.

Enligt *kommerskollegii* uppfattning tyder de framlagda undersökningarna närmast på att basjordbrukens innehavare numera icke har lägre utan snarare högre inkomst än andra jämförliga grupper. Samma uppfattning redovisas av *statskontoret*.

Landsorganisationen anser det icke erforderligt att ingå på en detaljgranskning av de olika undersökningar om inkomstläget, som utredningen redo-

visat, eftersom undersökningen på grundval av material från den jordbruks-ekonomiska undersökningen och taxeringsstatistiken förefaller principiellt olämpliga för att belysa den fråga, det här gäller, och konsumtionsundersökningen enligt landsorganisationens uppfattning på avgörande punkter är ofullständig. Endast en ingående undersökning av den faktiska konsumtionsstandard och sparandet kan enligt landsorganisationen lämna ett entydigt svar på frågan huruvida inkomstlikställighet har uppnåtts eller ej. Enligt 1942 års jordbrukskommitté skulle inkomstjämförelsen avse å ena sidan jordbrukare på gårdar med 10—20 hektar åker, som fyllde rimliga anspråk på effektiv produktion och å andra sidan vissa grupper av grovarbetare på landsbygden, i 1947 års riksdagsbeslut rubricerade som »jämförliga arbetargrupper». Enligt landsorganisationen syftar icke någon av de redovisade undersökningarna till inkomstjämförelser mellan just dessa grupper. Därtill kommer enligt landsorganisationen, att inkomstjämförelser mellan självständiga företagare och löntagare av praktiska skäl är omöjliga att genomföra och detta oavsett om de är grundade på lönsamhetskalkyler eller deklara-tionsuppgifter. I synnerhet taxeringsmaterialet måste av nämnda skäl enligt landsorganisationens uppfattning helt underkännas som underlag för inkomstjämförelser. Landsorganisationen finner det nödvändigt, att frågan om jordbrukarbefolkningens och jämförbara gruppers standard blir föremål för förnyad undersökning. Denna bör anförtros en grupp icke partsbundna experter. Detta önskemål anses kunna tillgodoses utan att därigenom dröjsmål vållas med ikraftträdandet av ett nytt prissättnings-system. Att inkomstparitet har uppnåtts kan enligt landsorganisationen tagas som en hypotetisk utgångspunkt; vid närmaste översynstillfälle kan den justering ske, som resultatet av den ifrågasatta undersökningen eventuellt kan ge anledning till. Landsorganisationen påpekar vidare, att enligt dess uppfattning principen om inkomstlikställighet liksom hittills bör tolkas så, att sådan likställighet eftersträvas mellan innehavare av rationellt skötta basjordbruk och grovarbetare på landsbygden.

Statistiska centralbyrån berör i sitt yttrande endast undersökningen på grundval av taxeringsstatistiken och påpekar därvid vissa felaktigheter, som vidlåder undersökningen. Centralbyrån anför sålunda.

De av utredningsmännen Larsson och Sambergs i en tabell rörande inkomstutvecklingen (utredningens bilaga nr 4, tabell 2 s. 296) angivna totala *medelinkomsterna* enligt deklara-tionsundersökningen avser ej — i överensstämmelse med uppgifterna för de olika storleksklasserna — hela riket utan där har felaktigt införts siffrorna för södra och mellersta Sveriges slättbygder, d. v. s. högre inkomstbelopp än för hela riket, enligt följande tablå växlande för olika år från 5 till 22 procent.

Inkomstår	Södra och mellersta Sveriges slättbygder	Hela riket	Slättbygdernas avvikelse i procent
1938	2 873	2 486	+ 15,6
1940	3 539	2 902	+ 22,0
1941	4 088	3 353	+ 21,9
1942	4 173	3 601	+ 15,9

Inkomstår	Södra och mellersta Sveriges slättbygder	Hela riket	Slättbygdernas avvikelse i procent
1943	4 906	4 211	+ 16,5
1944	4 926	4 266	+ 15,5
1945	5 040	4 376	+ 15,2
1946	5 665	5 306	+ 6,8
1947	5 606	5 198	+ 7,8
1948	6 249	5 444	+ 14,8
1949	6 790	5 787	+ 17,3
1950	7 195	6 100	+ 18,0
1951	8 078	7 698	+ 4,9
1952	9 854	8 778	+ 12,3

I nämnda tabell 2, sista kolumnen, har märkligt nog till jämförelse införts den betydligt lägre liggande *medianinkomsten* enligt taxeringsstatistiken oaktat i centralbyråns årliga publikationer »Skattetaxeringarna» finnes tillgängliga de med deklarationsundersökningens medelinkomster närmast jämförbara medelvärdena (medelinkomsterna). Det hade i nämnda publikationer varit lätt att konstatera, att skillnaden mellan dessa två olika slag av material är högst avsevärd och att en sådan jämförelse, som av utredningsmännen framlagts i tabell 2, ej bör göras. Medelinkomsterna ligger nämligen för olika år från 17 till 28 procent högre än medianinkomsterna.

Efter korrigerings för den av utredningsmännen gjorda direkta felaktigheten beträffande deklarationsundersökningens rikssiffror och vid sammanställning av de jämförbara medeltalen erhålles följande siffror, som visar, att deklarationsundersökningens medeltal under senare år ligger ungefär 20 procent högre.

Inkomstår	Deklarationsundersökningens medelinkomst	Taxeringsstatistikens medelinkomst	Deklarationsundersökningens avvikelse i procent
1943	4 211	3 384	+ 24,4
1944	4 266	3 403	+ 25,4
1945	4 376	3 570	+ 22,6
1946	5 306	4 264	+ 24,4
1947	5 198	4 289	+ 21,2
1948	5 444	4 607	+ 18,2
1949	5 787	4 843	+ 19,5
1950	6 100	5 090	+ 19,8
1951	7 698	6 314	+ 21,9
1952	8 778	7 230	+ 21,4

För att få full jämförbarhet skall emellertid hänsyn dessutom tagas till det förhållandet, att taxeringsstatistiken i motsats till deklarationsundersökningen omfattar jordbruk med 2,0 hektar och därunder samt dessutom representanter för jordbrukets binärningar, såsom fiske, trädgårdsskötsel m. m., vilket sänker inkomstsiffrorna för taxeringsstatistiken. Centralbyrån har gjort en beräkning, hur mycket taxeringsstatistikens siffror skall höjas, för att man i detta hänseende skall få bättre jämförbarhet med deklarationsundersökningens. Därvid har centralbyrån funnit, att en höjning bör göras med cirka 6 procent. För att bli bättre jämförbara med deklarationsundersökningens uppgifter skall sålunda de i den sista tabell för taxeringsstatistiken angivna medelinkomsterna höjas med cirka 6 procent. Den av kommittén på sid. 52 uppgivna skiljaktigheten på mer än 50 procent reduceras

sålunda i verkligheten vid en rättvisande jämförelse till blott 15 procent, som skulle delvis orsakas av att det urval, vilket användes för deklara-tionsundersökningen, omfattar gårdar, som i regel innehafts av samma brukare sedan år 1938 och utgör jordbruk med något bättre ekonomisk ställning än genomsnittet.

Centralbyrån nämner vidare, att den för år 1952 har kunnat göra en upp-skattning av de fel, som före år 1953 förelegat på grund av bristande repre-sentativitet hos urvalet.

Samtidigt med undersökningen för år 1953 har nämligen infodratts de-klarationer även för år 1952 för det nya, enligt samplingsmetodik gjorda, urvalet av brukningsenheter. För några områden har vissa huvudposter be-arbetats, bland annat summa taxerade nettointäkter. Genom att jämföra de därvid erhållna resultaten med de vid de tidigare enligt gamla urvalet skat-tade medeltalen, erhålles en uppfattning om huru mycket nettointäkterna överskattats med det gamla urvalet. Då blott 6 av de 18 produktionsområ-dena hittills undersökts på detta sätt, kan endast en ungefärlig uppskatt-ning göras för hela riket. För Skåne—Hallands slättbygder ger det nya ur-valet för år 1952 endast 0,9 procent lägre nettointäkt än det gamla urvalet, medan motsvarande tal för östgötaslätten uppgår till 8,5 procent. För skogs- och dalbygderna i södra och mellersta Sverige synes det nya urvalet ge en minskning med mellan 5 och 10 procent. Om den procentuella skillnaden för södra och mellersta Sveriges slättbygder antages uppgå i genomsnitt till cirka 6 procent, för skogs- och dalbygderna till mellan 5 och 10 procent samt för norra Sverige till cirka 7 procent, skulle den enligt det gamla urva-let skattade taxerade nettointäkten år 1952 för hela riket ha legat omkring 7 procent för högt på grund av bristande representativitet i urvalet. Det bör dock beaktas, att denna siffra är ungefärlig. När centralbyrån hunnit un-dersöka flera områden på detta sätt, kan säkrare uppgift lämnas.

Centralbyrån upplyser tillika, att den slutfört deklara-tionsundersökningen för inkomståret 1953, och meddelar beträffande denna undersökning föl-jande.

Undersökningen grundar sig på ett helt nytt urval av jordbrukare med mer än 2 hektar åker. Detta urval har centralt uttagits enligt samplings-metodik och torde vara representativt hållbart. De för hela riket skattade medeltalen torde därför ha tillfredsställande säkerhet. För år 1953 har med hjälp av det nya urvalet erhållits en medelinkomst för samtliga jordbrukare med över 2 hektar åker av 7 863 kronor. De samtidigt färdiga resultaten av taxeringsstatistiken för år 1953 ger för jordbruk med binäringar en medel-inkomst av 7 003 kronor, vilken enligt vad nyss angivits för jämförbarhet bör höjas med 6 procent till 7 423 kronor. Avvikelsen mellan de två un-dersökningarna för år 1953 utgör således ej fullt 6 procent.

Slutligen påpekar centralbyrån, att de i utredningens bilaga rörande taxe-ringsundersökningen lämnade uppgifterna i flera fall synes anmärknings-värda och osannolika vid jämförelser mellan storleksgrupper och områden. Detta har enligt centralbyrån synbarligen berott på ett alldeles otillräckligt antal primäruppgifter i urvalet för en så långtgående uppdelning.

Socialstyrelsen fäster i sitt yttrande uppmärksamheten på olikheter i de metoder, som tillämpas i socialstyrelsens lönestatistik för lantarbetare resp. arbetare inom industrien, och anför härom bland annat följande.

Lönestatistiken för lantarbetare grundar sig på uppgifter från arbetsgivare beträffande hos dem anställda enskilda arbetares löne- och arbetstidsförhållanden under ett år. De statistiska uppgifter angående genomsnittliga årslöner för lantarbetare, som anföres i utredningen, avser manliga arbetare över 18 år, vilka under redovisningsåret utfört minst 250 dagsverken hos en och samma arbetsgivare. Vid uträkningen av dessa medeltal har sålunda hänsyn icke tagits till löneförhållandena för arbetare med kortvarigare anställningar.

Primärmaterialet till lönestatistiken för industriarbetare innehåller icke uppgifter om enskilda arbetares löneförhållanden utan endast summariska uppgifter för grupper av arbetare rörande bland annat den under året utbetalade lönesumman, antalet under året utgjorda arbetstimmar och medelantalet arbetare under året. T. o. m. år 1949 publicerades i Lönestatistisk årsbok uppgifter om medelantalet arbetstimmar per år och arbetare samt om genomsnittlig löneinkomst per år. Dessa siffror erhöles genom att det redovisade antalet arbetstimmar resp. den utbetalade lönesumman dividerades med medelantalet arbetare under året. De erhållna medeltalen gav sålunda icke upplysning om vare sig sysselsättningsgrad eller årsinkomst för enskilda individer. Vid beräkningarna av de genomsnittliga årsinkomsterna uteslöts vissa företag av utpräglad säsongkaraktär. Det kan nämnas, att det beräknade medelantalet arbetstimmar per arbetare under åren 1946—1949 i den egentliga industrien (exklusive säsongindustri) för vuxna manliga arbetare uppgick till respektive 2 266, 2 241, 2 258 och 2 255. De framräknade »årslöner» kan närmast karakteriseras som mått på den årsinkomst, en arbetare skulle haft, om han under ett helt år varit sysselsatt nära nog utan avbrott inom industrien eller i en viss bransch och hade haft en timförtjänst, motsvarande genomsnittet för industrien resp. branschen. Statistiken lämnar icke möjlighet att bedöma, i vad mån medeltalen av enskilda arbetares totala löneinkomster under ett år har avvikit från dessa »årslöner» på grund av längre avbrott i sysselsättningen, växling mellan olika yrken eller andra dylika faktorer. Sedan år 1950 har socialstyrelsen icke publicerat uppgifter om vare sig medelantalet arbetstimmar per år eller genomsnittlig löneinkomst per år för industriarbetare.

Departementschefen

När 1942 års jordbrukskommitté utförde sina undersökningar rörande inkomstförhållandena hos jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper, ansågs inkomstklyftan mellan dessa ännu vara mycket betydande. Redan vid dessa inkomstjämförelser uppstod stora svårigheter. Kommittén ansåg sig icke kunna göra en direkt jämförelse; i stället sökte den bilda sig en uppfattning i frågan på indirekt väg. Man jämförde sålunda först lantarbetarnas inkomster med inkomsterna hos andra arbetargrupper på landsbygden. Därefter jämfördes lantarbetarinkomsten med inkomstläget vid basjordbruken. På detta sätt kom man till slutsatsen, att inkomstklyftan motsvarade ungefär 15—20 procent av dåvarande lantarbetarlön.

Utredningen har i väsentlig mån sökt hålla sig till de jämförelsegrunder, som uppställdes i 1947 års riksdagsbeslut. Beträffande jordbrukarna skulle man enligt detta beslut utgå från arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar. Vid inkomstjämförelsen på grundval av ma-

terial från den jordbruksekonomiska undersökningen torde detta krav i huvudsak ha uppfyllts. Även i fråga om jämförelsegruppen torde utredningen i huvudsak ha utgått från kategorier, som kan anses motsvara de krav, man uppställde i 1947 års riksdagsbeslut. I några yttranden har påpekats, att utredningen genom att utgå från den genomsnittliga industriarbetarlönen i de två lägsta ortsgrupperna har valt en jämförelsegrupp med högre inkomstläge än vad som avsågs i sagda riksdagsbeslut. Jag kan icke dela denna uppfattning. I 1947 års riksdagsbeslut specificerades icke direkt den jämförelsegrupp, man framdeles skulle utgå ifrån. När man i vissa yttranden har åberopat, att jämförelsen borde ha skett med helt okvalificerad arbetskraft på landsbygden, har man tydligen stött sig på förhållandet, att 1942 års jordbrukskommittés indirekta jämförelse å ena sidan utgick från det genomsnittliga löneläget för kördrängar och med dessa ungefärligen jämställda arbetare och å andra sidan från löneläget i stort för arbetare på landsbygden utanför jordbruket med ungefär samma ställning inom sina yrken som kördrängar och dylika inom lantbruket. Detta innebär dock icke, att man i 1947 års riksdagsbeslut skulle ha fastslagit, att en direkt jämförelse skulle bindas vid den grupp, som 1942 års jordbrukskommitté använde vid sina indirekta jämförelser. Som mål för jordbrukspolitikerna uppställdes i riksdagsbeslutet, att arbetskraften vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar förutom ränta på sitt i jordbruket investerade kapital även skulle erhålla en arbetsinkomst, likvärdig med arbetsinkomsten för jämförliga arbetargrupper på landsbygden. Med »jämförliga arbetargrupper» kan näppeligen avses endast den helt okvalificerade arbetskraften. Uttrycket bör i stället tydas så, att man vid jämförelsen skall utgå från sådana arbetargrupper på landsbygden, vilkas arbetsprestation i stort sett motsvarar arbetsprestationen vid skötseln av ett basjordbruk. Skötseln av en sådan gård kan icke betecknas som ett okvalificerat arbete, i synnerhet icke efter den omfattande mekanisering, som har ägt rum under senare år. Tvärtom måste brukaren av ett basjordbruk besitta god yrkeskunskap och förmåga till självständig planering. Detta gäller särskilt, när man vid jämförelsen utgår från rationellt drivna gårdar i basjordbrukens storleksgrupp. På grund av det anförda anser jag, att den jämförelsegrupp som utredningen valt — industriarbetare och liknande i de två lägsta ortsgrupperna — bör kunna godtagas.

Jag har icke för avsikt att i föreliggande sammanhang närmare gå in på de olika beräkningsgrunderna i utredningens inkomstjämförelser. Man måste konstatera, att utredningens material i yttrandena har lett till högst skiftande slutsatser om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge. Det ligger i sakens natur, att ett helt invändningsfritt jämförelsematerial näppeligen kan förebringas. Detta innebär dock ej, att jag anser fortsatta undersökningar på området mindre fruktbringande. Tvärtom är det min åsikt, att större möda än hittills bör läggas ner för belysning av hithörande spörsmål. Jag vill härvid bland annat hänvisa till en ytterligare intensifiering av det arbete, som bedrivs i samband med den jordbruksekonomiska

undersökningen, så att framför allt säkrare uppgifter om arbetsåtgången kan erhållas. Vidare torde det vara önskvärt, att olika specialundersökningar på området utföres, varvid man exempelvis bör söka få en säkrare uppfattning om den jordbruksekonomiska undersökningens representativitet. Av väsentlig betydelse är också, att en mera omfattande undersökning av konsumtionen hos jordbruksbefolkningen och jämförliga grupper snarast kommer till stånd.

Ehuru jag är medveten om att brister vidlåder det statistiska material, varpå utredningen byggt sina beräkningar och slutsatser, anser jag tillräcklig grund dock föreligga för antagandet, att den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten i huvudsak uppnåtts vid utgången av den tid utredningens jämförelser avser. Vid den närmare utformningen av det prissättningssystem, som jag i det följande kommer att föreslå, måste självfallet hänsyn tagas till de förändringar, som därefter kan ha inträtt.

Det svenska jordbruket och utlandsmarknaden

Utredningen

Utredningen anser, att vägande skäl icke kan åberopas för uppfattningen, att vårt jordbruk icke skulle ha möjligheter att på längre sikt frambringe jordbruksprodukter lika billigt som flertalet andra länder. Bland annat torde man enligt dess mening ha rätt att räkna med att en minskad ägosplittring och en anpassning av bruksstrukturen till de nuvarande tekniska förutsättningarna för jordbruksproduktionen kan medföra en väsentligt billigare produktion. Vid en dylik bedömning måste man emellertid förutsätta, att jordbruksproduktionen i samband med strukturrationaliseringen inom olika områden nedlägges på sådana ägor, där den ställer sig dyrast.

Fortsättningsvis berör utredningen vårt konkurrensläge gentemot utlandet med hänsyn till våra internationellt sett höga arbetslöner samt anför.

De höga arbetslönerna i Sverige utgör självfallet en avsevärd belastning, när det gäller möjligheterna för vårt jordbruk att hävda sig i internationell konkurrens. Skillnaden mellan de svenska och utländska arbetslönerna är för närvarande så stor att det, även om man räknar med stigande arbetslöner i andra länder, synes sannolikt, att en betydande differens kommer att bestå lång tid framåt. Samma handicap i konkurrenshänseende har dock även förelegat och föreligger fortfarande för den svenska industrien. För att kunna hävda sig i den internationella konkurrensen har man fått utjämna detta handicap genom en ständig rationalisering och förbättring av produktionen. Också jordbruket söker på samma sätt att övervinna den försämring i konkurrensläget, som föranledes av de internationellt sett höga arbetslönerna. Redan nu torde vårt land i fråga om mekanisering och tillämpning av rationella produktionsmetoder samt lämpliga sorter och raser för olika växt- och djurslag kunna mäta sig med de främsta jordbruksländerna i världen. Även jordbrukarnas yrkesutbildning står hos oss på en genomsnittligt sett hög nivå. Det är angeläget, att man genom intensiv jordbruksforskning och

vidgad upplysningsverksamhet ytterligare söker förbättra produktionsbetingelserna. De svenska jordbrukarnas lyhördhet för vetenskapens landvinningar torde borge för att de för forskning och upplysning använda medlen kommer att lämna god avkastning.

Utredningen betonar därefter, att en fortsatt förbättring av vårt jordbruks konkurrensläge gentemot utlandet väsentligen sammanhänger med utvecklingen på strukturrationaliseringens område. Utredningen anför sålunda.

För att driftrationaliseringen och den inre rationaliseringen skall kunna göra verkligt betydande framsteg, kräves emellertid, att brukningsdelarna mera allmänt blir så stora, att de tekniska landvinningarna på jordbruksproduktionens område kan utnyttjas på bästa sätt. På längre sikt torde därför strukturrationaliseringen få den största betydelse för höjandet av konkurrenskraften hos stora delar av vårt jordbruk. Denna rationalisering är emellertid tidskrävande. Jordbruket arbetar under andra förhållanden än industrien. Man kan icke utgå från att det inom en snar framtid skall kunna ge jordbruksbefolkningen skäligena inkomstvillkor med mindre det får behålla ett skydd mot utländsk konkurrens, vilket är något högre än industriens. I detta sammanhang bör beaktas, att man i de flesta länder tillämpar regleringar, som medför, att import- och exportpriserna för jordbruksprodukter långt ifrån motsvarar, vad producenterna i respektive länder erhåller för varorna i fråga. Så länge våra producentpriser icke blir högre än producentpriserna i de flesta andra länder, finnes det icke något att erinra mot att jordbruket erhåller ett något högre gränsskydd än industrien, i den mån detta är nödvändigt, för att principen om inkomstlikställighet skall kunna förverkligas.

Vid behandlingen av utvecklingstendenserna på den internationella livsmedelsmarknaden påpekar utredningen inledningsvis, att de priser, som vid internationell handel tillämpas på olika jordbruksprodukter, ofta påverkas av den handelspolitik, vederbörande handelspartner för. Är denna utpräglat bilateral eller har köpar- och säljarlandet träffat avtal om preferenser i förhållande till handeln med andra länder, behöver de tillämpade priserna icke ge uttryck för något visst internationellt marknadsläge. Avser man med begreppet världsmarknad en fri marknad av sådan omfattning, att det där utbildade priset blir tillämpat för en väsentlig del av världsproduktionen av ifrågavarande produkt, kan världsmarknadspriser med någorlunda fog sägas föreligga för t. ex. spannmål, socker, fetter och oljor. För vissa andra produkter existerar däremot över huvud taget icke några egentliga världsmarknadspriser. Utredningen framhåller vidare, att på det hela taget stora skillnader föreligger mellan priserna vid internationella försäljningar och priserna på de nationella marknaderna.

Beträffande utvecklingen under efterkrigsåren anför utredningen följande.

De internationella livsmedelspriserna steg kraftigt under efterkrigsårens bristsituation. Icke förrän i slutet av 1940-talet kunde över huvud några tendenser till prisreduktioner skönjas. Prisnedgången avbröts dock av Koreakriget och de därav föranledda omfattande lagringsköpen. Priserna på sådana produkter som vete, fettråvaror och socker steg hastigt och kom åter att ligga på en mycket hög nivå. När Koreakrisen år 1952 ansågs övervun-

nen, började priserna åter sjunka. Fram till hösten 1953 blev prisfallet betydande. Världshandeln med jordbruksprodukter krympte; importländerna i Europa hade väsentligt ökat sin produktion och ansåg sig dessutom i många fall kunna minska beredskapslagringen. Priserna på brödsäd, socker och fettråvaror sjönk särskilt kraftigt, men även prisutvecklingen för animalier präglades av en sjunkande tendens. En viss prisstabilisering inträdde under senare delen av år 1953; under våren och sommaren 1954 reducerades dock särskilt vetepriiserna ytterligare.

Utredningen berör i fortsättningen den starka ökningen av överskottslagren i Förenta staterna och konstaterar, att dessa för närvarande utgör ett allvarligt hot mot stabiliteten på den internationella livsmedelsmarknaden. Samtidigt framhålls emellertid, att de aktuella överskottslagren kan minska väsentligt under ett år med svaga skördar. Redan 1954/55 torde lagren av vissa produkter komma att betydligt reduceras på grund av de mindre goda skördarna i Europa och Canada.

Särskilda riskmoment utgör enligt utredningen vidare de kvarstående kvantitativa införselrestriktionerna och det i åtskilliga länder höga tullskyddet för jordbruksprodukter. Den fria marknadssektorn har därigenom begränsats, och på en »världsmarknad» av liten omfattning kan även mindre överskott utmyнна i plötsliga och kraftiga prisfall. Emellertid torde man åtminstone i de i organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC) medverkande länderna ha ögonen öppna för dessa risker. Tidvis har också under senare år ett ganska intensivt internationellt arbete bedrivits för att avskaffa de kvantitativa importrestriktionerna. Utredningen anser, att man kan hysa förhoppning om att sådana restriktioner inom en relativt snar framtid skall kunna avvecklas i ett stort antal länder. Särskilt om övergången till icke kvantitativt gränsskydd förknippas med överenskommelser om tullarnas maximala höjd, kan den enligt utredningens uppfattning verka stabiliserande på den internationella marknaden genom att produktionen och konsumtionen vid en sådan ordning snabbare anpassar sig till varandra.

Slutligen framhåller utredningen, att man under efterkrigsåren ofta pekat på de betydande konsumtionsreserver, som föreligger i sådana områden där näringsstandarden ännu är ytterst låg. På grund av den svaga köpkraften i dessa länder är emellertid deras inflytande på den internationella marknadsutvecklingen tills vidare ringa. Å andra sidan är dock även i Europa livsmedelskonsumtionen i åtskilliga länder långtifrån optimal. Utredningen anser därför, att man kan räkna med att en del av den europeiska produktionsökningen under de följande åren kommer att absorberas av ökad förbrukning. Produktionsökningen i importländerna behöver sålunda icke leda till en motsvarande minskning i deras jordbruksimport.

Yttranden

Frågan om utvecklingen på den internationella livsmedelsmarknaden och vårt jordbruks konkurrensläge gentemot utlandet beröres närmare endast i ett fåtal yttranden. *Statens jordbruksnämnd* anser, att man icke kan bortse

från möjligheten, att jordbruksproduktionen i världen kan komma att öka i snabbare takt än konsumtionen, varigenom priserna på världsmarknaden sannolikt kommer att bli utsatta för tryck. Nämnden hänvisar till en internationell undersökning, i vilken bland annat framhålles, att animalieproduktionen i flertalet västeuropeiska länder kan öka med åtminstone 2 procent per år, även om inga speciella åtgärder vidtages från statsmakternas sida. En absorbtion av detta överskott inom ifrågavarande region anses knappast möjlig, enär efterfrågan på animaliska livsmedel numera är ganska oelastisk i Nordvästeuropa. I den av nämnden refererade undersökningen har den slutsatsen dragits, att det fordras en ovanligt snabb och långvarig ökning av nationalinkomsten i Nordvästeuropa, om man skall kunna undvika en ständigt fortgående prissänkning för animaliska produkter (för såvitt man icke på ett eller annat sätt inriktar animalieproduktionen så, att den ökar i långsammare takt än hittills). Nämnden anser dock, att vissa andra omständigheter pekar på en stabilare utveckling på den internationella marknaden. Därvid framhåller nämnden, att det är en väsentlig skillnad mellan den nuvarande överskottssituationen på världsmarknaden och den, som förelåg i slutet av 1920-talet. De aktuella överskotten står nämligen nästan helt under statlig kontroll, medan överskotten på 1920-talet ganska omedelbart fick söka sig till den internationella marknaden och påverka prisutvecklingen där. Vidare ligger konsumtionsstandarden i Europa i allmänhet betydligt lägre än den svenska. En höjning av hela den europeiska konsumtionsvolymen kan komma att ske såväl genom en ökning av totalkonsumtionen som genom en förskjutning i dess sammansättning mot högförädlade produkter.

Nämnden åberopar fortsättningsvis, att priserna på världsmarknaden under senare år har varit tämligen stabila och att de för närvarande ligger på samma nivå som före utbrottet av Koreakriget. Det framhålles även att industrialiseringen, främst i Sydamerika men även i andra ekonomiskt underutvecklade områden, fortskrider och att denna faktor på längre sikt måste komma att inverka stabiliserande på livsmedelsråvarornas prisbildning.

Lantbruksstyrelsen delar utredningens uppfattning att strukturrationaliseringen på längre sikt torde få den största betydelsen för höjandet av konkurrenskraften hos stora delar av landets jordbruk, men anser sig samtidigt böra framhålla, att mycket ännu står att vinna genom ytterligare driftsrationalisering och inre rationalisering på flertalet nu befintliga brukningsenheter. *Lantbruksstyrelsen* anför vidare.

För att åstadkomma en hastigare takt i rationaliseringen kräves betydligt ökade insatser såväl vad beträffar åtgärderna till utvidgning av brukningsenheterna samt förbättring av deras arrondering och ägoanordning som även vad beträffar grundförbättringar samt upplysnings- och rådgivningsverksamhet inom jordbruket. *Lantbruksstyrelsen* vill i detta sammanhang endast erinra om de förslag rörande en utökning av hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas fältarbetande personal, som styrelsen vid upprepade tillfällen framlagt, men som hittills icke realiserats. Utan en dylik ut-

ökning kan man knappast förvänta någon snabbare takt i den fortsatta rationaliseringsverksamheten.

Även *Kooperativa förbundet* anser, att åtskilliga tecken tyder på en stabilare utveckling på den internationella marknaden och anför.

Vad beträffar den allmänna prisutvecklingen på den internationella jordbruksmarknaden ger utredningen uttryck för den meningen, att märkbara tendenser till stabilisering nu framträder efter de kraftiga fluktuationerna kring Koreakrisen, och förbundet vill understryka denna uppfattning. En viktig faktor är, att till följd av den fortskridande ekonomiska återhämtningen efter kriget den köpkraftiga efterfrågan i Kontinentaleuropa är i stigande och gör sig särskilt märkbar beträffande livsmedel, där underförsörjning rått. Höjningen av konsumtionsstandarden för livsmedel under förra året var t. ex. i Västtyskland påfallande. På något längre sikt bör även den stabiliserande effekt på världsmarknadspriserna för livsmedelsråvarorna, som utlöses av den fortskridande industrialiseringen inom de underutvecklade länderna, kunna tillmätas en växande betydelse.

Frågan om den internationella utvecklingen behandlas ingående av *Sveriges lantbruksförbund*, som inledningsvis om vårt jordbruks konkurrensförmåga framhåller i huvudsak följande.

För ytterligare höjande av konkurrenskraften hos stora delar av vårt jordbruk fordras enligt utredningen en fortsatt strukturrationalisering. Såsom utredningen framhållit är emellertid denna rationalisering tidskrävande. Lantbruksförbundet vill för sin del tillägga, att svårigheterna att snabbt omlägga produktionen är större inom jordbruket än vad vanligtvis är fallet inom industrien. Utredningen gör bland annat följande uttalande: »Man kan icke utgå ifrån att det (jordbruket) inom en snar framtid skall kunna ge jordbruksbefolkningen skäliga inkomstvillkor med mindre det får behålla ett skydd mot utländsk konkurrens, som är något högre än industriens. I detta sammanhang bör beaktas, att man i de flesta länder tillämpar regleringar, som medför, att import- och exportpriserna för jordbruksprodukter långt ifrån motsvarar vad producenterna i respektive länder erhåller för varorna i fråga. Så länge våra producentpriser icke blir högre än producentpriserna i de flesta andra länder, finns det intet att erinra mot att jordbruket erhåller ett något högre gränsskydd än industrien, i den mån så är nödvändigt för att principen om inkomstlikställighet skall kunna förverkligas.» I nu citerade uttalande kan lantbruksförbundet till alla delar instämma. De stora skillnader, som — enligt vad utredningen själv påvisat — för närvarande föreligger mellan priserna vid internationella försäljningar och priserna på de nationella marknaderna, gör det enligt lantbruksförbundets uppfattning i de flesta fall ganska meningslöst att tala om en världsmarknad för jordbruksprodukter.

Lantbruksförbundet nämner, att en grov överslagsberäkning antyder, att prisläget 1948/49 genomsnittligt skulle ha blivit återställt år 1954. Att priserna vid sin återgång stannat vid 1948/49 års prisnivå, är emellertid enligt förbundet endast skenbart, då hänsyn icke tagits till penningvärdets fall, vilket är en internationell företeelse, även om den fortgått olika hastigt i skilda länder. Tages hänsyn härtill, finner man enligt lantbruksförbundet, att prisnivån för närvarande ligger genomsnittligt ej oväsentligt lägre än

för fem år sedan och att Koreakrisen tydligen medförde endast ett avbrott i en nedåtgående pristrend. Lantbruksförbundet anför vidare.

Det är naturligt, att så är fallet. År 1948/49 låg världens samlade produktion ännu några procent under förkrigsnivån per capita räknat. Produktionen har under senare år växt hastigt och ligger numera, fortfarande räknat per capita, något över förkrigsnivån. Av betydelse i detta sammanhang är, att produktionen växt hastigare än den köpkraftiga efterfrågan med överskott och press nedåt av priserna som följd. Utredningen har själv framhållit, att de amerikanska överskottslagren utgör ett allvarligt hot mot stabiliteten på livsmedelsmarknaden.

I Västeuropa, som intager en dominerande ställning som köpare av jordbruksprodukter, låg produktionen per capita år 1948/49 ännu vid 88 procent av förkrigsnivån. Sedan har utvecklingen gått raskt framåt, och för 1953/54 utgjorde motsvarande tal 107, d. v. s. produktionen per capita låg 7 procent över förkrigssiffran. I Europa har i allmänhet ej skett någon upplagring av överskotten, utan dessa har successivt avsatts, i stor utsträckning till underpriser.

Enligt lantbruksförbundets uppfattning visar de senaste årens utveckling en ständigt ökad självförsörjningsgrad för de viktigaste jordbruksprodukterna. Inga tecken synes tyda på att denna utveckling snabbt skall hejdas. Liksom under tidigare år i Sverige torde man de närmaste åren i flertalet av de västeuropeiska länderna ha att vänta sig en förhållandevis snabb produktionsökning. Ökad traktorisering och användning av handelsgödsel torde härvid liksom hos oss komma att spela en framträdande roll. I fråga om rationalisering av jordbruksdriften ligger flertalet västeuropeiska länder långt efter Sverige. Enligt lantbruksförbundets uppfattning föreligger sålunda stora produktionsreserver. Lantbruksförbundet anför.

Lantbruksförbundet nöjer sig här att erinra om att redan under mellankrigstiden jordbruksproduktionen tenderade att stiga snabbare än den köpkraftiga efterfrågan på livsmedel. Denna utveckling utgjorde den huvudsakliga orsaken till 1930-talets jordbrukskris, som emellertid förvärrades av den samtida industriella depressionen; det bör anmärkas, att prisnivån för jordbruksprodukter börjat sjunka redan innan industrikrisen sattes in. Den återhämtning, som kännetecknade senare delen av 1930-talet, åstadkoms för jordbrukets vidkommande delvis genom prisstödjande åtgärder på många håll i världen, även i Sverige, men utgjorde också resultatet av en allmän förkrigskonjunktur med bland annat upplagring av livsmedel. Under krigsåren och efterkrigsåren doldes givetvis den långtidsutveckling, som skymtat på 1920-talet och i början av 1930-talet. Denna utveckling innebar som nämnts, att den köpkraftiga efterfrågan på livsmedel visade eftersläpning i förhållande till produktionen. Av allt att döma har vi nu kommit in i en liknande situation.

Bland de faktorer, som bidrager till instabiliteten på den internationella marknaden, kan enligt lantbruksförbundets mening även räknas de inrikespolitiska förhållandena i de viktigare produktions- och konsumtionsländerna. Före detta staterna har hittills iakttagit försiktighet, när det gällt att avsätta upplagrade överskott på den internationella livsmedelsmarknaden. Denna återhållsamhet har enligt lantbruksförbundet icke varit allmänt god-

tagen inom landet, och såsom ett hänsynstagande till den kritik, som rikstats mot densamma, torde man få betrakta den senaste tidens utbud av smör. Blir det politiska trycket tillräckligt starkt, synes det icke uteslutet, att den återhållsamma politiken kan genombrytas på flera punkter med en press nedåt av den internationella prisnivån som följd.

Lantbruksförbundet berör också närmare läget för olika jordbruksprodukter och framför som sin bestämda uppfattning, att de anförda förhållandena icke tyder på att en stabilisering skett eller håller på att ske på den internationella livsmedelsmarknaden. Till stöd härför åberopar lantbruksförbundet såväl utländsk som svensk expertis. Förbundet anför slutligen.

Att förhållandena på den internationella livsmedelsmarknaden sålunda måste betecknas som labila eller osäkra är enligt lantbruksförbundets mening en mycket betydelsefull omständighet, när det gäller att bedöma utredningens förslag om det framtida prissättningsystemet. Erfarenheten från de senaste åren visar, att man på många håll vid export uppenbarligen är beredd att taga på sig avsevärda exportförluster, om man genom försäljning på utländska marknader kan hålla priserna uppe på den inhemska marknaden. Dumpingproblemet har med andra ord fått stor aktualitet. Något annat sätt att komma tillrätta med detta problem liksom med andra frågor berörande den internationella livsmedelshandeln än genom mellanstatliga överenskommelser föreligger icke. Av samma åsikt är också utredningen.

Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* framför starka erinringar mot utredningens bedömning av utvecklingstendenserna och den av utredningen angivna stabiliteten på den internationella marknaden. Enligt riksförbundets uppfattning har utredningen själv snarast bevisat motsatsen.

Hushållningssällskapens förbund berör möjligheterna till en fortsatt förbättring av vårt jordbruks konkurrensläge och anför därvid följande.

Enligt förbundets mening torde utredningen ha överskattat den yttre rationaliseringens möjligheter. Strukturrationaliseringen är nämligen med naturnödvändighet en företeelse på mycket lång sikt och är ej heller överallt genomförbar. Denna gren av rationaliseringsverksamheten kan därför icke inom överskådlig tid i någon högre grad inverka på det samlade jordbrukets lönsamhet. Däremot föreligger på driftrationaliseringens område goda förutsättningar till ytterligare betydande förbättringar, vilka relativt snabbt kan påverka den allmänna lönsamheten. Dessa förbättringars genomförande är emellertid till väsentlig del beroende av en utvidgad rådgivnings- och upplysningsverksamhet. Såsom förbundet vid åtskilliga tidigare tillfällen framhållit, överensstämmer de nuvarande resurserna för denna verksamhet ingalunda med föreliggande behov. De av utredningen anförda synpunkterna på jordbrukets framtida lönsamhet gör det därför än mer angeläget, att verksamheten i fråga bygges ut och förstärkes.

Departementschefen

Det har varit en ganska allmänt utbredd uppfattning, att de naturliga förutsättningarna för jordbruk är väsentligt sämre i vårt land än i flertalet andra länder. Som utredningen emellertid påvisar, synes en sådan natur-

betingad underlägsenhet icke föreligga, åtminstone såvitt avser våra egentliga jordbruksbygder. Även i andra områden kan jordbruk ofta bedrivas på ett samhällsekonomiskt förmånligt sätt, exempelvis i kombination med skogsbruk. Våra jordbrukare har också visat sig snabbt kunna utnyttja landvinningarna på jordbruksteknikens område, och en hög teknisk standard är numera kännetecknande för svenskt jordbruk. Utredningen framhåller, att en ytterligare förbättring av konkurrenskraften hos vårt jordbruk förutsätter en fortsatt strukturrationalisering, eftersom driftsrationaliseringen och den inre rationaliseringen endast då kan göra verkligt betydande framsteg. I detta kan jag i princip instämma. Emellertid bör samtidigt påminnas om att möjligheterna att effektivisera produktionen är omfattande i åtskilliga andra länder. På åtskilliga håll i Europa bedriver man ännu jordbruk under ganska primitiva förhållanden. I flera viktiga produktionsområden har något egentligt storskifte icke genomförts, och den långt drivna ägosplittringen hindrar att jorden utnyttjas rationellt. Vidare är beskaffenheten hos kreatursstammen icke sällan otillfredsställande. En förbättrad utfodring kan dessutom medföra en väsentlig avkastningsstegring. Det sagda understryker enligt min mening ytterligare nödvändigheten av att alla möjligheter att förbättra vårt jordbruks effektivitet tillvaratages.

De stora skillnader, som nu föreligger mellan de priser, som tillämpas vid internationell handel, och priserna i olika länder, medför att prisutvecklingen på den internationella marknaden är mycket svår att bedöma. Som utredningen betonar, kan man också tala om verkliga världsmarknadspri- ser endast för ett fåtal produkter. På en begränsad »världsmarknad» påverkas priserna starkt av tillfälliga överskott och marknadsutvecklingen bestämmes i hög grad av jordbrukspolitiska åtgärder i de olika länderna.

Jag har nyligen i propositionen 1955:180 berört utvecklingstendenserna på den internationella marknaden. Jag framhöll i detta sammanhang, att man ej kan bortse från vissa moment, som tyder på att priserna på den internationella marknaden på längre sikt kan utsättas för ett icke obetydligt tryck. Emellertid syntes mig riskerna för ett kraftigt och genomgripande prisfall icke vara överhängande för närvarande. Överskottslagren har hittills kunnat hållas under kontroll, och ett alltför hårt tryck på de internationella priserna har förhindrats. Det torde också ligga i olika länders intresse med hänsyn till deras egen nationella jordbrukspolitik att allvarigare störningar på den internationella marknaden undvikas. De aktuella överskotten är i stor utsträckning statskontrollerade, och man kommer säkerligen i det längsta att avstå från åtgärder, som kan leda till häftiga internationella prisfall.

Det nu sagda gäller närmast de aktuella förhållandena. Jag har tidigare påpekat de betydande effektiviseringsmöjligheterna inom stora delar av det europeiska jordbruket. Utnyttjas dessa, vilket i och för sig förefaller sannolikt, kan produktionen komma att stiga mycket kraftigt. Med hänsyn till det europeiska jordbrukets struktur torde produktionsökningen i så fall

främst komma att gälla animalieprodukter. Å andra sidan bör man kunna räkna med att den fortgående höjningen av inkomstnivån jämte befolkningsökningen i Europa skall leda till en ökad efterfrågan på jordbruksprodukter. Huruvida balans mellan produktion och konsumtion kan uppnås vid en oförändrad prisnivå, är emellertid osäkert. Ovissheten beträffande den internationella utvecklingen måste naturligtvis beaktas vid utformningen av ett nytt system för prissättningen på jordbrukets produkter. Man bör därför vara beredd att framdeles taga frågan om jordbrukets gränsskydd under omprövning.

Utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet

Utredningen

Utredningen redogör först för olika internationella strävanden att åstadkomma en friare handel länderna emellan. Den framhåller, att kvantitativa importrestriktioner i skilda länder medför betydande olägenheter; bland annat begränsas därigenom den internationella handeln och produktionen anpassas ej efter ländernas naturliga förutsättningar. Effekten av ett tullskydd är visserligen i princip likartad, men i motsats till kvantitativa importregleringar utgör tullar icke absoluta handelshinder. Hålles tullarna på en rimlig nivå, kan en viss internationell utjämning med hänsyn till produktionskostnaderna ändå komma till stånd.

Även för de länder, som tillämpar kvantitativa restriktioner, medför dessa betydande olägenheter genom att bland annat konkurrensen och rörligheten inom näringslivet hämmas. Utredningen anför härom följande.

Särskilt med tanke på den betydande svenska exporten torde det sammanfalla med vårt lands intressen i stort, att kvantitativa importrestriktioner avskaffas i alla länder i största möjliga omfattning. I de flesta länder har emellertid en allmän liberalisering av utrikeshandeln icke tidigare kunnat genomföras, bland annat av valutaskäl. Numera har emellertid dessa skäl för en restriktiv handelspolitik minskat i betydelse i många länder, däribland i Sverige. Alltjämt bibehålles dock kvantitativa restriktioner i ej obetydlig omfattning. Härvid har särskilt åberopats svårigheterna för ett enskilt land att ensidigt genomföra en liberalisering, så länge andra länder bibehåller kvantitativa restriktioner.

På jordbrukets område är de kvarstående handelshindren särskilt omfattande. Orsakerna härtill är flera. Restriktionerna grundar sig ofta på en önskan att trygga den väsentliga delen av livsmedelsbehovet genom inhemsk produktion, även om denna blir dyrare än tillförsel utifrån. En socialpolitisk strävan att höja inkomsterna för jordbruksbefolkningen, som i många länder har varit en i inkomsthänses efterfatt grupp, till en skälig nivå ligger vidare bakom åtskilliga handelsrestriktioner. Som medel att nå dessa mål har bland annat tillgripits höga tullar och kvantitativa importrestriktioner. Därjämte förekommer stöd i flera andra former, bland annat genom direkta stalliga subventioner.

Den förda handelspolitiken har för jordbrukets del lett till särskilda svårigheter för exportländerna. Betydande lager har uppkommit genom minskad efterfrågan på livsmedel från importländernas sida. För flera produkter

har samtidigt den stigande produktionen medfört avsevärda prisfall på den internationella marknaden, och stora skillnader har uppkommit mellan de priser, som tillämpas på respektive länders inhemska marknader, och prisläget vid internationell handel. Endast för utpräglade exportländer har den internationella marknadens priser i huvudsak blivit avgörande.

Utredningen framhåller önskvärldheten av att en friare handel med jordbruksprodukter mellan olika länder uppnås, att en tämligen fast anknytning av priserna till en internationell prisnivå kan åstadkommas och att differenserna mellan de nationella och internationella priserna därvid minskas. Enligt utredningens mening är detta av väsentlig betydelse, för att prisstegringar och prisfall skall få så vidsträckt spridning, att de i större omfattning kan utöva en korrigerande verkan på produktionen å ena och konsumtionen å andra sidan. Om det fortsatta internationella samarbetet på handelns område leder till ytterligare väsentliga inskränkningar i möjligheterna att tillämpa kvantitativa restriktioner eller andra handelshinder, bör Sverige enligt utredningens uppfattning icke ställa sig utanför detta. Samtidigt påpekas dock, att ett isolerat slopande från svensk sida av de kvantitativa restriktionerna kan vara förenat med risker för det svenska jordbruket med hänsyn till ovissheten om den internationella marknadens utveckling under nuvarande förhållanden. En förutsättning för att slopa berörda restriktioner bör därför enligt utredningen vara, att dessa på likartat sätt avlägsnas i de viktigare produktions- och konsumtionsländerna. Utredningen anför slutligen följande.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att den av Kungl. Maj:ts tillsatta kommittén för översyn av GATT i sitt betänkande uttalat, att det bör vara angeläget att förhindra en uppmjukning av det principiella förbudet i GATT mot kvantitativa restriktioner i den internationella handeln. Skulle från andra länder framföras förslag om inskränkningar av undantagsbestämmelserna, bör enligt kommittén sådana strävanden stödjas från svensk sida, i den mån de befinnes lämpliga och rimliga. Kommittén understryker härvid angelägenheten av att skapa en ordning, som medger ökad kontroll av de olika medlemsstaternas tillämpning av reglerna enligt avtalet; därför förordas en samordning av konsultationerna inom Internationella valutafonden och GATT samt enhetliga regler för de enskilda medlemsstaternas samråd med resp. organisationer. Jordbruksprisutredningen vill ansluta sig till vad kommittén anför. Utredningen vill dock samtidigt särskilt understryka, att man i föreliggande sammanhang icke kan bortse från tullskyddets höjd i olika länder. Om de kvantitativa regleringarna ersättes av höga tullar, är icke mycket vunnet.

Det är svårt att bedöma vilka praktiska resultat, som kan nås genom de pågående strävandena att genomföra en mera allmän liberalisering av den internationella handeln. Man bör dock utgå från att kvantitativa införselbegränsningar framgent kommer att tillämpas högst i den omfattning, som nu anges i GATT med därtill hörande undantagsbestämmelser. Berörda strävanden kan emellertid också leda längre. Av skäl, som nu anförts, bör Sverige enligt utredningens uppfattning biträda strävandena att minska handelshindren för jordbruksprodukter mellan länderna. Som redan antytts, kan Sverige emellertid icke isolerat taga ett sådant steg, utan förutsättningen måste härvid vara, att handelshindren minskas allmänt och på ett likartat sätt.

Yttranden

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att utredningen som en förutsättning för att slopa kvantitativa restriktioner har uppställt kravet, att dessa restriktioner på ett likartat sätt avlägsnas i de viktigare produktions- och konsumtionsländerna. För sin del är lantbruksförbundet berett att acceptera och aktivt verka för en sådan av utredningen angiven politik, som innebär, att kvantitativa regleringar och andra restriktiva handelshinder avvecklas, så snart tillräckligt många länder förklarat sig beredda att vidtaga liknande åtgärder, så att därigenom en fri marknad av erforderlig storlek säkerställs. Lantbruksförbundet anför vidare följande.

Utredningen har utgått ifrån att kvantitativa införselbegränsningar framgent kommer att tillämpas *högst* i den omfattning, som nu anges i GATT med därtill hörande undantagsbestämmelser. Berörda strävanden kan emellertid, anför utredningen, leda längre, och utredningen synes därmed åsyfta skärpningar i dessa avseenden som resultat av de internationella förhandlingar rörande en översyn av GATT, som upptogs i Genève hösten 1954. Det är att beklaga, att utredningen slutfört sitt uppdrag, innan resultaten förelåg från denna konferens. Utredningen har nämligen därigenom kommit att grunda sina för svenskt jordbruk så viktiga förslag på — som det numera visat sig — fullständigt felaktiga antaganden. Tvärt emot vad utredningen antagit har översynen av GATT, vilken avslutades i början av mars 1955, icke lett till ökade förbud mot kvantitativa importregleringar, utan avtalet kommer i dess nya utformning i stället att giva större möjligheter icke enbart till importreglerande åtgärder utan även till subventionering av export inom jordbruksområdet, vilket senare ytterligare accentuerar riskerna för en dumpning vid övergång till en friare importhandel.

Lantbruksförbundet lämnar därefter en kort redogörelse för resultatet av de nu avslutade GATT-överläggningarna och konstaterar sammanfattningsvis, att GATT icke tills vidare och i varje fall icke före en kommande revision, som torde kunna förväntas tidigast om flera år, kommer att medföra uppmjukningar i den skyddspolitik på jordbruksområdet, som i dag tillämpas i praktiskt taget hela den fria världen. I själva verket har enligt lantbruksförbundet den nyligen slutförda revisionen av avtalet inneburit ytterligare väsentliga eftergifter till de utpräglade protektionistiska strömningar, som för närvarande kännetecknar jordbrukspolitiken i de största export- och importländerna. Beträffande andra strävanden att åstadkomma en friare internationell handel anför lantbruksförbundet.

Liknande erfarenheter rörande utvecklingen av den internationella handeln med jordbruksprodukter har under de senaste åren gjorts inom den andra stora internationella organisationen, som har till uppgift att verka för en friare handel, nämligen Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete (OEEC). Denna omfattar emellertid endast de västeuropeiska staterna, medan flertalet ledande exportländer för jordbruksprodukter icke är medlemmar av OEEC och följaktligen endast bundna av GATT-reglerna i fråga om den internationella handeln. OEEC är därför av mindre betydelse såsom ett instrument att sanera den internationella handeln med jordbruksprodukter. Samtliga OEEC-länder är å andra sidan — med ett par undan-

tag av mindre betydelse — medlemmar av GATT och då det ligger i sakens natur, att samma protektionistiska principer, som från flertalet av dessa länder kommit till uttryck vid den senaste GATT-konferensen, också är i stort giltiga för vederbörande länders inställning till samma fråga inom OEEC, skulle en redovisning av läget inom OEEC i huvudsak innebära en upprepning av vad tidigare anförts om GATT. Lantbruksförbundet anser sig därför kunna begränsa sig till att konstatera, att den liberalisering av handeln, som skett sedan OEEC-organisationen bildades år 1948, numera kan sägas ha så gott som fullständigt stagnerat, såvitt gäller handeln med jordbruksprodukter. Med undantag för vissa beslut av förhållandevis obetydlig räckvidd har under de senaste två åren inga större förändringar skett beträffande handeln med sådana produkter mellan medlemsstaterna i OEEC. Med undantag för England är fortfarande läget det, att de viktigare jordbruksprodukterna är föremål för kvantitativa importregleringar, statshandel eller höga, i flera fall närmast prohibitiva tullar, i de mera betydelsefulla medlemsstaterna.

Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* anser det synnerligen ovisst, huruvida strävandena att liberalisera den internationella handeln med jordbruksprodukter kan komma att leda till några större positiva resultat inom överskådlig framtid. Samma uppfattning redovisas av *Sveriges betodlares centralförening* och *Sveriges potatisodlares riksförbund*.

Statens jordbruksnämnd delar helt utredningens uppfattning i fråga om önskvärdheten att kvantitativa handelshinder allmänt avskaffas. Nämnden hänvisar därvid särskilt till de fördelar, som på så sätt kan uppnås genom en rationellare internationell arbetsfördelning. Under förutsättning att tullnivåerna samtidigt icke mera väsentligt höjes, skulle en dylik utveckling otvivelaktigt innebära väsentliga fördelar för den svenska exporten. Beträffande möjligheterna att mera allmänt avskaffa kvantitativa restriktioner anför nämnden i huvudsak följande.

Utredningen har givit uttryck åt en ganska stor optimism, då den bedömt den fortsatta utvecklingen i fråga om användningen av kvantitativa importrestriktioner i utlandet. Denna inställning är förklarlig mot bakgrunden av läget vid den tidpunkt, då dessa uttalanden gjordes. I samband med den konferens för översyn av GATT, som inleddes hösten 1954, var många krafter i gång för att åstadkomma minskade möjligheter att tillämpa kvantitativa restriktioner av andra än betalningsskäl och för genomförandet av en större kontroll av att avtalets bestämmelser på hithörande område efterlevdes. Ett betydelsefullt förslag avsåg att ge avtalet en permanent karaktär genom att de nuvarande möjligheterna till provisorisk tillämpning av bland annat bestämmelserna om kvantitativa restriktioner skulle avskaffas efter en kortare övergångstid. Enligt de hittills gällande bestämmelserna har det nämligen stått ett medlemsland fritt att tillämpa interna lagar och förordningar, som var i kraft vid viss tidpunkt, även om dessa står i strid mot avtalets regler. Det visade sig emellertid icke möjligt att uppnå majoritet för förslaget, utan resultatet blev, att man även för det nya avtalet överenskom om övergångsbestämmelser, som i huvudsak anslöt sig till tidigare gällande föreskrifter. Avtalets provisoriska karaktär ger sålunda medlemsländerna alltjämt betydelsefulla undantagsmöjligheter. Ett framsteg innebar dock bestämmelsen, att GATT-organisationen fortlöpande skall följa utvecklingen på området och inom tre år vidtaga en översyn över läget. Ett annat posi-

tivt resultat av konferensen var, att organisationen nu kommer att få en fastare form med bättre arbetstekniska resurser. Mot bakgrund härav är det sannolikt, att frågan om en bättre kontroll av och bättre insyn i medlemsländernas importpolitik kommer att aktualiseras. I de fall, då på ansökan av enstaka länder särskilda undantagsmöjligheter (»waivers») tillskapas, har man vidare överenskommit om speciella procedurregler för att begränsa verkningarna för andra länders vidkommande och övervaka efterlevnaden av föreskrifterna. Man synes alltså i alla händelser kunna hysa förhoppningar om att en utvidgning av användningen av kvantitativa importrestriktioner i andra länder skall kunna förhindras. Vilka resultat som i fortsättningen skall kunna uppnås, då det gäller strävanden att begränsa tillämpningen av sådana restriktioner, är givetvis svårt att bedöma. Avgörande härvidlag blir framför allt den politik, som kommer att föras av Förenta staterna, vilket land för närvarande intager en starkt protektionistisk hållning i dessa frågor.

Om sålunda den nu avslutade GATT-konferensen i stort sett resulterat i ett status quo beträffande användningen av kvantitativa restriktioner i utlandet, bör å andra sidan observeras, att konsekvensen för Sveriges del blivit att även vi har möjlighet att fortsätta med att tillämpa kvantitativa importrestriktioner för de centrala jordbruksprodukterna. I detta hänseende har alltså revisionsarbetet icke förminskat vår hittillsvarande handlingsfrihet.

Beträffande liberaliseringen av handeln inom OEEC anför nämnden följande.

I jämförelse med de resultat, som hittills uppnåtts inom GATT i fråga om liberaliseringen av handeln synes det arbete, som på detta område bedrivs inom OEEC, ha givit större effekt. Enligt ett nyligen fattat beslut skall frilistningen höjas från 75 till minst 90 procent, totalt sett, och från 60 till minst 75 procent, såvitt avser jordbruksprodukter. (Frilistningsprocenten avser den privata importen beräknad på 1948 års basis.) Dessutom skall medlemsländerna frilista minst 10 procent av den import inom varje sektor (t. ex. jordbruksprodukter och dylikt), som fortfarande är reglerad. Även om liberaliseringssträvandena inom denna organisation endast kan genomföras etappvis och relativt långsamt samt kvarstående restriktioner till väsentlig del är koncentrerade till jordbrukssektorn, måste likväl utvecklingen i stort hälsas med tillfredsställelse. På grund av den nuvarande takten i liberaliseringen och de risker, som alltid finnes för bakslag eller dröjsmål på grund av den osäkra valutautvecklingen för vissa länder, torde man dock enligt nämndens mening numera icke kunna oreserverat dela utredningens uppfattning, att restriktionerna inom en relativt snar framtid skall kunna avvecklas i ett större antal länder.

Nämnden anser, att man av utredningens uttalanden om att Sverige icke isolerat kan avskaffa handelshindren för jordbruksprodukter, möjligen kan få den uppfattningen, att utredningens förslag väsentligen har gjorts avhängigt av utvecklingen i fråga om kvantitativa restriktioner i utlandet. Emellertid har utredningen enligt nämndens uppfattning vid sitt ställningstagande fäst huvudvikten vid gränsskyddets utformning i stort och bedömt detta mot bakgrunden av dess totala effekt. Det i fortsättningen omnämnda förslaget om avskaffande av kvantitativa restriktioner vid import till Sverige i samband med införandet av ett system med avgiftsbeläggning, torde

därför icke i och för sig ha gjorts beroende av andra länders liberaliseringsåtgärder i fråga om sådana restriktioner. Ett slopande av samtliga handels hinder, alltså inklusive importavgifter, tullar och dylikt, torde däremot vara avhängigt av utvecklingen i andra länder. Nämnden delar utredningens uppfattning i berörda avseende.

Ledamöterna i nämnden *Bengtsson* och *von Horn* framhåller i en reservation, att strävandena att liberalisera den internationella handeln med jordbruksprodukter icke har lett till påtagliga resultat. Det internationella handelspolitiska läget i fråga om livsmedel medför enligt deras uppfattning en ständig press på de internationella priserna.

Kooperativa förbundet anser att, även om inom ramen av GATT undantagsbestämmelserna i fråga om kvantitativa restriktioner icke inom den närmaste tiden kommer att inskränkas, den nyligen företagna revisionen av GATT ändå har skapat ökade möjligheter för att de i praktiken noggrannare än förut skall tillämpas enligt överenskommelsens bokstav och anda. Förbundet anför vidare.

Liberaliseringen av handelsumgänget i Europa genom OEEC har visserligen hittills i allt väsentligt omfattat industrialster, men har genom upprepade frilistningsbeslut drivits mycket långt. Den torde icke i längden kunna underlåta att ställa i princip samma krav på handeln med jordbruks- som med industriprodukter. Det torde på något års sikt vara realistiskt att räkna med i varje fall en viss liberalisering såsom ett led i strävandena att åstadkomma en allmännare konvertibilitet mellan valutorna. Förbundet hyser icke den uppfattningen, att de intereupeiska liberaliseringssträvandena för jordbruksprodukterna kommer att förverkligas särskilt snabbt, men betraktar dem som gynnsamma tecken på att opinionsbildningen mot avsnörningen genom kvantitativa restriktioner är i tillväxt.

Departementschefen

Det torde råda allmän enighet om önskvärdheten av att en friare internationell handel med jordbruksprodukter skall komma till stånd. Ett friare handelsutbyte kan leda till en bättre internationell arbetsfördelning och verka stabiliserande på den internationella prisutvecklingen. Vid långtgående handelsregleringar utövar prisförändringarna ingen större korrigerande verkan på produktionen och konsumtionen. Uppstår exempelvis överskott av en viss produkt och pressas de internationella priserna därigenom neråt, slår prissänkningen icke eller endast delvis igenom på de reglerade marknaderna och får då ofta icke till följd att konsumtionen ökas och överskottet därigenom absorberas. På samma sätt hindrar handelsrestriktionerna, att det sänkta internationella priset medför en sådan minskning av produktionen i olika länder, att överskottssituationen avvecklas. Det är tydligt, att prisfluktuationerna på den internationella marknaden blir betydligt kraftigare vid en av långtgående nationella skyddsåtgärder kännetecknad marknadsordning än om fri handel råder länderna emellan.

Det bör understrykas, att det givetvis båtar föga, om kvantitativa handels-

restriktioner avskaffas men samtidigt ersättes med höga och eventuellt helt prohibitiva tullar eller importavgifter. Förutsättningen för att ett frigörande av den internationella handeln med jordbruksprodukter skall leda till en stabilare internationell marknad är sålunda, att den förknippas med åtaganden om begränsning av gränsskyddet i andra former.

Strävandena att åstadkomma en friare internationell handel med jordbruksprodukter har hittills icke lett till mera långtgående resultat beträffande de viktigaste av dessa produkter. Kvantitativa handelshinder har än så länge avskaffats endast i begränsad omfattning. I vissa fall har de visserligen slopats men samtidigt har tullhöjningar ägt rum. Det omfattande skydd, som olika länder anser sig böra lämna sin jordbruksproduktion, medför att de icke vill avhända sig de möjligheter, som kvantitativa restriktioner lämnar i skyddshänseende.

Det torde vara föga givande att spekulera över hur snart en mera allmän liberalisering av den internationella handeln med jordbruksprodukter kan komma till stånd. Det är tydligt, att framsteg på området endast kan vinnas genom ett samfällt handlande från berörda länders sida. Vårt land medverkar aktivt i det arbete, som på det internationella planet bedrivs för en friare handel. Å andra sidan kan Sverige enligt min mening icke ensidigt avstå från möjligheten att tillämpa kvantitativa handelsregleringar, så länge sådana allmänt tillämpas i andra länder. Detta innebär emellertid icke, att vi som regel bör bygga vårt gränsskydd på ifrågavarande regleringar. Det kan tvärtom ur vissa synpunkter, vilka jag senare närmare kommer att beröra, vara fördelaktigt att även under nuvarande förhållanden medge en friare handel, samtidigt som möjligheten lämnas öppen att under särskilda omständigheter tillgripa mera vittgående regleringar.

Förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning

Utredningen

Enligt 1947 års riksdagsbeslut skall prisstödet avvägas med hänsyn till förhållandena vid rationellt drivna gårdar i storleksgruppen 10—20 hektar. Man ansåg nämligen, att en sådan avvägning av prisstödet innebar ett skäligt hänsynstagande till de faktiska förhållandena inom jordbruket och till önskemålet, att jordbruksbefolkningen skulle uppnå likställighet i inkomsthänseende med jämförliga befolkningsgrupper. Beslutet byggde i denna del huvudsakligen på följande överväganden inom 1942 års jordbrukskommitté.

Det prisstöd, som det allmänna skulle lämna jordbruket, ansågs varken kunna eller böra vara sådant, att full lönsamhet bereddades samtliga befintliga brukningsdelar, sålunda även de brukningsdelar, som hade de sämsta naturliga och strukturella produktionsförutsättningarna eller där resultatet av jordbruksdriften var av liten betydelse för brukarens inkomstnivå. Stödet skulle dock utformas så, att vid varje särskild tidpunkt åtminstone större delen av den i jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde uppnå en skälig

inkomst. Detta innebar, att man på kortare sikt vid bestämmandet av jordbruksstödet storlek fick utgå från jordbrukets förhandenvarande struktur och rationaliseringsgrad i övrigt. Emellertid kunde dessa faktorer ej betraktas som konstanta. Man ansåg det bland annat riktigt att vid bestämmandet av jordbruksstödet storlek på längre sikt beakta resultaten av den fortgående strukturrationaliseringen.

Med utgångspunkt från då aktuella förhållanden förordade jordbrukskommittén, att statsmakterna skulle avväga prisstödet för jordbruket så, att det skulle syfta till att bereda full lönsamhet för jordbruk, som i storlek motsvarade genomsnittet i storleksgruppen 10—20 hektar och som fyllde rimliga anspråk i fråga om arronderingen och de fasta anläggningarnas beskaffenhet. Det angavs vidare, att man vid bedömningen av det erforderliga stödets storlek för jordbruket i skogsbygderna även borde beakta avkastningen av den egna skogen och inkomsten från skogskörslorna.

Jordbruksprisutredningen har icke funnit anledning att föreslå någon principiell ändring i de krav på produktionseffektivitet, som bör gälla vid sådana brukningsdelar, vilkas driftsresultat skall ligga till grund för bedömningen av effekten av åtgärder, vidtagna för att fullfölja den jordbrukspolitiska målsättningen. Den anser, att de skäl, som av 1942 års jordbrukskommitté åberopats för en avvägning av prisstödet med utgångspunkt från förhållandena vid rationella jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar, i stort sett gäller fortfarande. Nyare undersökningar visar visserligen, att skillnaderna i produktionskostnader mellan större och mindre jordbruk har ökat väsentligt. Utredningen anser dock, att denna förskjutning icke bör föranleda, att man vid avvägningen av prisstödet skall utgå från större jordbruk än sådana inom storleksgruppen 10—20 hektar.

Utredningen har däremot övervägt frågan, om man icke vid prisavvägningen skulle kunna anknyta till förhållandena vid jordbruk i slättbygderna. Vid dessa jordbruk utgör jordbruksproduktionen den helt dominerande inkomstkällan för brukaren med familj. Enligt deklaraionsundersökningen är jordbruksprodukternas andel i jordbrukarnas kontanta inkomster i slättbygderna 90 procent, medan i övriga områden motsvarande siffra är endast omkring 60 procent. Vidare faller den övervägande delen av jordbruksproduktionen inom slättbygderna.

När det gäller att finna underlag för generella prispolitiska bedömningar, ligger det enligt utredningens mening nära till hands att utgå från förhållandena vid en grupp jordbruk, som är någorlunda homogen till sin karaktär och där innehavarna har sin huvudsakliga utkomst av jordbruket. Man undviker då de svårigheter, som måste uppstå, om man i detta sammanhang även tar med jordbruk, där en mycket betydande del av inkomsten hänför sig till skogsnäringen. Priserna på skogsprodukter uppvisar stora svängningar, beroende på förändringarna på utlandsmarknaden. Låter man de aktuella skogsintäkterna påverka resultaten i de typjordbrukskalkyler, som användes för jordbrukspolitiska bedömningar, innebär detta, att kalkylerna kommer att uppvisa betydande variationer i inkomstförhållandena. Variationerna hänför sig emellertid till ett helt annat område än den egentliga jordbruksproduktionen.

Utredningen anser, att jordbruket inom slättbygdsområdet är i stort sett av den homogena karaktär, som nyss nämnts, och därför från nu anförda synpunkter väl lämpar sig som underlag för de bedömningar, vilka måste göras vid prisavvägningen. Typjordbrukskalkyler för detta område får en mera konkret och entydig innebörd än kalkyler för skogs- och dalbygderna. Som förut nämnts, anser utredningen det vidare som en fördel, att det generella prisstödet avväges med utgång från förhållandena vid jordbruk, vilkas innehavare har sin huvudsakliga försörjning av jordbruket och vilka ligger i områden, som svarar för den övervägande delen av jordbruksproduktionen. Utredningen framhåller, att det sagda icke innebär, att man, om man tar slättbygdsområdet till underlag vid prisbedömningar, kommer att utgå från jordbruk med högre inkomstläge än vad som eljest skulle vara fallet. Den totala inkomstnivån för jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar i skogsbygderna ligger snarare något högre än inkomsterna för jordbruk i samma storleksgrupp i slättbygderna. Däremot uppvisar förstnämnda grupp av jordbruk på grund av svängningarna i skogskonjunkturerna större årliga inkomstvariationer än jordbruken i slättbygderna. Av sålunda anförda skäl anser utredningen, att man vid avvägningen av jordbruksstödet bör utgå från förhållandena vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna i södra och mellersta Sverige.

Yttranden

Riksförbundet Landsbygdens folk påpekar, att huvudmotivet för att man vid prisavvägningen skulle utgå från slättbygdsområdet är den relativa grad av homogenitet, som råder inom slättbygdsjordbruket, ävensom den omständigheten att slättbygdsjordbrukets inkomstbildning i mindre utsträckning än skogsbygdsjordbrukets påverkas av svängningar i skogspriserna. Riksförbundet hyser för sin del viss förståelse för dessa tankegångar, förutsatt att kalkylmaterialet verkligen kan göras tillförlitligt och representativt för vad man vill mäta. I anslutning härtill anför riksförbundet.

Om en prisstödsnivå, som ger slättbygdsjordbruket full lönsamhet, skall räcka till för samma syfte även i skogsbygderna med dessas sämre jordbruksförhållanden, sammanhänger emellertid uppenbarligen bland annat med hur skogsbygdsjordbrukets lönsamhetsutveckling framdeles kan komma att te sig jämfört med slättbygdsjordbrukets och vidare med skogsprisernas utveckling i förhållande till jordbrukspriserna. Vid de inkomstjämförelser utredningen gjort mellan slättbygdsjordbruk samt jordbruk i skogsbygderna och Norrland har nämligen både skogsinkomster och regionala pristillägg inräknats. Riksförbundet kan sålunda ge sin anslutning till tanken på slättbygds-kalkylen som ett centralt underlag vid prissättningen under förutsättning, att inkomstutvecklingen även för skogsbygdsjordbruket och jordbruket i Norrland — som utredningen också ansett — fortlöpande kommer att studeras och att full frihet kvarstår att genomföra sådana modifikationer i prisstödsnivån, som kan komma att visa sig motiverade och skäliga.

Sveriges lantbruksförbund anser det riktigt, att de typjordbrukskalkyler, som skall användas för bedömningen av den generella avvägningen av jord-

brukets produktpriser, hänför sig till förhållandena i slättbygderna, eftersom skogsinkomsterna där spelar en förhållandevis liten roll samt förutsättningarna för jordbruksproduktionen är tämligen likartade.

Däremot anser *Hushållningssällskapens förbund* att, därest endast förhållandena inom slättbygdsområdet skulle ligga till grund för prissättningen, en mycket betydande del av jordbruksproduktionen skulle komma att ske vid en prisnivå, som icke ger företagen inom andra områden än slättbygderna skälig lönsamhet. Eftersom livsmedelsförsörjningen enligt alltjämt gällande målsättning skall grundas på det inhemska jordbruket, är det enligt förbundets mening motiverat, att i grunderna för prissättningen hänsyn tas till förhållandena vid jordbruk inom en större del av landet. Liknande synpunkter har till förbundet framförts av flera hushållningssällskap.

Statens priskontrollnämnd anser det riktigt, att förhållandena i de egentliga jordbruksbygderna får utgöra bedömningsgrunden för prispolitiken på jordbrukets område. Beträffande valet av den storleksgrupp av jordbruk, som skall användas vid bedömningen, är nämnden emellertid av annan uppfattning än utredningen. En avvägning av prisstödet med utgångspunkt från förhållandena vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar skulle enligt nämndens mening innebära uppenbara risker för att utvecklingen mot en förmånligare ägostruktur inom jordbruket hämmades. Nämnden anför vidare.

Den fortgående mekaniseringen har medfört, att gränsen för vad som bör vara en lämplig storlek på ett familj jordbruk förskjutits uppåt. Det måste — särskilt med sikte på överskottsproblemet — anses högst angeläget, att brukaren vid rationell drift och tidsenlig mekanisering får full sysselsättning utan att önskemålen om extensifiering av produktionen på mindre lämplig åkerjord eftersättes. Det måste vidare enligt nämndens mening vara olämpligt att framåt i tiden grunda prisstödet på gårdar, som icke är av den storleksordning, att de möjliggör full och effektiv sysselsättning för brukaren. Jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar visar alltför höga produktionskostnader jämfört med något större brukningsdelar för att det ur prispolitiska synpunkter skall vara möjligt att lägga dem till grund för prissättningen på så viktiga varor som livsmedel. Sannolikt kommer dessutom skillnaden i kostnadshänseende mellan jordbruk i gruppen 10—20 hektar och större jordbruk att framdeles öka. Ur dessa synpunkter bör man vid avvägningen av jordbruksstödet utgå från förhållandena vid jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar i slättbygderna.

Ledamoten av priskontrollnämnden *Nils Jönsson* framhåller i en reservation, att den av nämndens majoritet förordade höjningen av normen för avvägningen av jordbruksstödet mycket snabbt skulle öka de s. k. ödegårdarnas antal inom stora delar av landet. Att motivera en sådan höjning med att man därigenom skulle räkna med de jordbrukare, som har full sysselsättning, är enligt reservantens mening verklighetsfrämmande. Vid normal djurhållning är skötseln av ett jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar långt mera arbetskrävande än vad en brukare ensam kan prestera.

Även *kommerskollegii* inställning är, att kravet på rationaliseringsgrad torde få ställas högre än vad som gäller jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar. Ämbetsverket anför sålunda.

I vad mån mekaniseringen inom jordbruket förskjutit gränsen mellan fullständiga jordbruk och binäringsjordbruk är vanskligt att avgöra, eftersom denna fråga icke blivit närmare belyst. Allt talar dock för att en ej obetydlig förskjutning ägt rum. När utredningen — under hänvisning till 1942 års jordbrukskommitté — förordar, att prisstödet skall avvägas efter förhållandena inom jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar, är det därför ej utan vidare klart, att denna gräns numera är den riktiga. Sålunda kan ifrågasättas, om icke t. ex. storleksgruppen 20—30 hektar också bör beaktas härvidlag, så att de genomsnittliga brukningsdelarna i storleken 10—30 hektar kommer att bilda utgångspunkten. För att frågor av detta slag skall kunna bedömas fordras emellertid ytterligare undersökningar.

Statskontoret och Tjänstemännens centralorganisation anser, att prisstödet i fortsättningen lämpligen bör baseras på jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar. Utan att för närvarande ifrågasätta någon annan beräkningsgrund än den av utredningen föreslagna, anser sig *Sveriges industriförbund* böra framhålla, att det med hänsyn till den pågående starka produktivitetsökningen inom jordbruket, parallellt med en relativ ökning av antalet större brukningsdelar, kan bli nödvändigt att vid jämförelser av detta slag taga hänsyn till inkomstförhållandena även vid jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar. I den mån så kommer att ske, skulle enligt industriförbundet en reduktion av gränsskyddets höjd bli möjlig att genomföra.

Departementschefen

I 1947 års riksdagsbeslut diskuterades ingående frågan om den produktionseffektivitet, som man skulle utgå ifrån vid den allmänna avvägningen av prisstödet. Man konstaterade, att lönsamheten vid jordbruken i storleksgruppen 20—30 hektar och i storleksgrupperna däröver var icke oväsentligt bättre än vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar och betydligt bättre än vid jordbruk i de därunder liggande grupperna. Detta förhållande kunde andragas som skäl för att man vid prisstödet avvägning skulle utgå från förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar. Emellertid konstaterade man, att en större del av bondejordbruken var mindre än jordbruk i sistnämnda storleksgrupp. Vid avvägningen av prisstödet med utgång från förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar skulle därför den eftersträevade inkomstlikställigheten mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper ha kommit att gälla endast en mindre del av den i jordbruket arbetande befolkningen. Man ansåg fördenskull, att avvägningen av prisstödet skulle ske med hänsyn till förhållandena i storleksgruppen 10—20 hektar. Det fastslogs vidare, att man vid prisavvägningen skulle utgå från sådana jordbruk i denna storleksgrupp, som fyllde rimliga anspråk på rationella driftsförhållanden. 1942 års jordbrukskommitté hade i föreliggande sammanhang uttalat, att man för södra och mellersta Sveriges slättbygder borde i princip eftersträva en höjning av anspråken på jordbrukets yttre rationalisering därhän, att man på lång sikt vid prisavvägningen skulle utgå från lönsamhetsgraden vid jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar men att man i övriga delar av landet även på lång sikt borde tänka sig att avväga

jordbruksstödets storlek efter behovet för något mindre brukningsdelar. Därom anförde emellertid dåvarande departementschefen, att man knappast kunde räkna med att utvecklingen mot större brukningsdelar i slättbygderna skulle ske i sådan omfattning eller så snabbt, att man vid den aktuella tidpunkten kunde förutsäga, om eller när en höjning av den storleksgrupp, som skulle ligga till grund för avvägningen av det allmänna prisstödet, kunde ske i slättbygderna.

Jag är icke beredd att förorda en höjning av kraven på produktionseffektivitet vid sådana brukningsdelar, vilkas driftsresultat skall ligga till grund för bedömningen av effekten av åtgärder, som vidtages för att fullfölja den jordbrukspolitiska målsättningen. Fortfarande ligger den övervägande delen av bondejordbruken i storleksgrupperna under 20 hektar. Enligt 1951 års jordbruksräkning omfattade sålunda storleksgruppen 10—20 hektar 62 procent av samtliga brukningsdelar över 10 hektar. Enligt 1944 års jordbruksräkning var motsvarande siffra endast obetydligt högre. En avvägning av prisstödet med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 20—30 hektar skulle följaktligen även under nuvarande förhållanden innebära, att den avsedda inkomstlikställigheten skulle begränsas till en mindre del av den i jordbruket arbetande befolkningen, något som uppenbarligen strider mot andemeningen i 1947 års riksdagsbeslut. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att enligt av utredningen redovisade siffror skillnaden mellan produktionskostnaderna i storleksgrupperna 10—20 hektar och 20—30 hektar i början av 1940-talet uppgick till 7 procent och i början av 1950-talet till 9 procent.

Mot utredningens förslag, att den allmänna prisavvägningen framdeles skall ske med utgångspunkt från förhållandena i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna har jag i princip intet att invända. Det torde vara en fördel, att man vid den allmänna prisavvägningen utgår från jordbruk, som är förhållandevis enhetliga till sin karaktär och vilkas brukare har sin huvudsakliga utkomst av jordbruket. Man undviker då de svårigheter, som uppstår, om man i föreliggande sammanhang även medtager jordbruk, där en betydande del av inkomsten härrör från skogsnäringen och inkomsten sålunda i väsentlig grad påverkas av svängningar i priserna på skogsprodukter. Emellertid innebär denna min ståndpunkt icke, att man vid prispolitiska bedömningar bör bortse från hur inkomstförhållandena utvecklas vid basjordbruken i skogsbygderna. Utredningen har påvisat, att inkomstnivån i skogsbygderna under perioden 1946/47—1952/53 i genomsnitt har motsvarat inkomstnivån vid jordbruk i slättbygderna, dock att inkomsterna i skogsbygderna har varierat betydligt mera än i slättbygderna. Det finnes sålunda skäl antaga, att man, om förhållandena vid basjordbruken i slättbygderna tages till utgångspunkt för den allmänna prisavvägningen, icke kommer att utgå från jordbruk med ett i stort sett annat genomsnittligt inkomstläge än vad som skulle ha varit fallet, därest hänsyn även tagits till förhållandena vid basjordbruken i skogsbygderna. Man bör dock självfallet

även framdeles ha uppmärksamheten riktad på huruvida denna inkomstlikhet under en följd av år genomsnittligt kommer att föreligga.

Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter

Utredningen

Strävan att nå och bevara inkomstlikställighet mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga befolkningsgrupper har enligt direktiven legat till grund för utredningens arbete. Det ligger i sakens natur, att principen om inkomstlikställighet avsevärt begränsar de metoder, som kan komma i fråga för avvägningen av det allmänna prisstödet åt jordbruket. Därigenom uteslutes till en början varje system, som skulle kunna få till effekt, att inkomstläget inom jordbruket skulle komma att mera avsevärt och under längre tidrymder under- eller överstiga inkomstläget för motsvarande befolkningsgrupper. Utredningen har på grund härav ej ansett sig kunna förorda ett system, som skulle innebära att jordbruksstödet finge formen av vanliga tullar eller helt fasta importavgifter. Även om dessa skulle avvägas så, att de i själva utgångsläget gäve den avsedda effekten, måste man nämligen räkna med att priserna på utlandsmarknaden kan komma att stiga eller sjunka så väsentligt, att den gjorda avvägningen blir oförenlig med nyssnämnda princip.

Å andra sidan har utredningen ej heller ansett sig böra förorda något system, som innebär, att prisstödet och därmed utvecklingen av jordbrukarnas inkomster via arbetskostnadsberäkningen automatiskt anknytes till lantarbetarlönens utveckling eller till inkomstnivån för någon annan befolkningsgrupp. Den kritik, som riktats mot det nuvarande prissättningssystemet, har till stor del gällt förhållandet, att systemet anses innebära en sådan automatisk anknytning mellan lantarbetarlönen och jordbrukarnas inkomstutveckling. Ehuru denna kritik enligt utredningens uppfattning har inneburit en överdrift, såvitt den gällt den faktiska prissättningen under de gångna åren, är även utredningen av den uppfattningen, att en verkligt automatisk anknytning av jordbruksstödet till löneutvecklingen för lantarbetare ej är lämplig. En sådan anknytning skulle nämligen leda till att jordbruksstödet storlek i verkligheten kommer att avgöras vid löneförhandlingarna för lantarbetare och icke vid de egentliga förhandlingarna om prissättningen. Då den vidare skulle innebära, att jordbrukarna finge icke blott täckning för lönehöjningar åt lejd arbetskraft utan även en mot dessa svarande ökning av sina egna arbetsinkomster, skulle genomförandet av lönehöjningar bli ett gemensamt intresse för arbetsgivare och arbetare. Det är enligt utredningens uppfattning givet, att en anordning, som leder till sådana konsekvenser, måste avvisas.

Utredningen erinrar fortsättningsvis om att enligt dess undersökningar den i 1947 års riksdagsbeslut åsyftade inkomstlikställigheten har uppnåtts

och att det då kan förefalla naturligt att anknyta den fortsatta inkomstutvecklingen för jordbrukets egen arbetskraft till löneutvecklingen hos vissa grupper av industriarbetare. Utredningen avvisar dock även en sådan anknytning och anför.

Det synes över huvud taget olämpligt att ställa inkomstutvecklingen inom en viss näringsgren, och i synnerhet en näringsgren av sådan storlek som jordbruket, i nära beroende av löneavtal och löneutveckling inom andra, helt skilda näringsgrenar. Även om det är angeläget, att jordbruksbefolkningens inkomster kan hållas i nivå med andra befolkningsgruppers, kan det dock icke vara lämpligt att söka åstadkomma en strikt bindning dem emellan. Som framhållits i annat sammanhang, måste vid prissättningen hänsyn tagas till marknadsförhållandena. Konjunkturutvecklingen är ofta olika inom skilda näringsgrenar, vilket mer eller mindre återspeglar sig i inkomstutvecklingen även för arbetskraften. Genom denna olikartade utveckling erhålles en viss utjämning och anpassning inom samhällsekonomien, medan åtgärder för att åstadkomma en likformig inkomstutveckling inom olika näringsgrenar lätt leder till ackumulerade effekter. Vad nu sagts utgör dock intet hinder för att i kalkyler till ledning för prissättningen arbetslönen till jordbrukarna framräknas med utgångspunkt från industriarbetarlönens utveckling, något som utredningen i det följande också föreslår beträffande vissa kalkyler. Någon automatisk bindning av prissättning- en vid de så erhållna kalkylresultaten bör emellertid icke förekomma.

Det nuvarande prissättningssystemet bygger på principen om fortlöpande kostnadstäckning; med ledning av kontinuerliga beräkningar av jordbrukets intäkter och kostnader fastställer man årligen en för gränsskyddets omfattning vägledande intäktssumma. Denna princip ger en viss garanti för att den som rimlig ansedda inkomstutvecklingen förverkligas i stort sett oberoende av produktionsutvecklingen och för att eventuella inkomstavvikelse hålles inom relativt snäva gränser. Samtidigt ligger det enligt utredningens mening i sakens natur, att prissättningen vid tillämpningen av en sådan princip blir relativt bunden, även om den icke behöver automatiskt knytas till något visst kalkylförfarande.

Utredningen anför, att den har övervägt olika mellanformer mellan å ena sidan en strikt tillämpning av principen om fortlöpande kostnadstäckning, vilken förutsätter helt rörliga importavgifter, och ett gränsskydd av den typ, samhället ger de flesta andra näringsgrenar, d. v. s. långsiktigt fastställda tullar. Två prissättningssystem har närmare utformats av utredningen, det ena med rörliga importavgifter och det andra med inom vissa gränser fasta importavgifter. Båda systemen avser en generell prissättning på jordbruksprodukter. Utredningen påminner emellertid om att enligt 1947 års riksdagsbeslut under en viss övergångstid särskilt stöd skall lämnas innehavarna av mindre jordbruk. Syftet med detta stöd är att brukarna av mindre jordbruk, intill dess rationaliseringen av deras brukningsdelar kunnat genomföras, skall få ett bistånd från det allmänna sida, som står i rimligt förhållande till vad innehavarna av mera rationella brukningsdelar erhåller genom det allmänna prisstödet. De av jordbruksprisutredningen gjorda inkomstundersökningarna anges visa, att det genomsnittliga inkomstläget vid

jordbruk under 10 hektar trots detta stöd är icke obetydligt lägre än vid basjordbruken. Enligt utredningens uppfattning är särskilt stöd åt det mindre jordbruket fortfarande påkallat. Utredningen anser emellertid, att detta är en speciell fråga av huvudsakligen socialpolitisk karaktär, och har därför icke upptagit den till behandling. Ej heller har utredningen ansett sig böra framlägga förslag om prisdifferentieringar med hänsyn till olikartade produktionsförutsättningar i olika delar av landet.

Utredningen anser, att prisstödet liksom hittills bör få formen av ett gränsskydd. Inom utredningen har visserligen också diskuterats en lågprislinje, som skulle innebära, att priserna fritt skulle få anpassa sig efter den internationella marknadens, medan jordbruksstödet i stället skulle utbetalas över statsbudgeten direkt till producenterna på sätt som för närvarande sker exempelvis för vissa produkter i Storbritannien. Denna linje behandlades redan av 1942 års jordbrukskommitté, som emellertid av olika skäl icke fann den lämplig. Departementschefen uttalade samma mening i proposition 1947: 75. Jordbruksprisutredningen är också av samma uppfattning.

Prissättningssystem med rörliga avgifter

Som tidigare nämnts anser utredningen, att ett prissättningssystem, i vilket priserna eller jordbrukarnas inkomster enligt på förhand fixerade regler bestämmas av löneutvecklingen för lantarbetare eller av något mått på inkomstutvecklingen i andra näringsgrenar, ej bör komma i fråga. Utredningen avvisar även varje automatisk bindning till någon bestämd kostnadskalkyl eller till en viss kombination av flera sådana kalkyler och anför härom bland annat följande.

Ett system, där bestämmandet av prisstödet bundits till utfallet av en viss kalkyl, besitter främst den fördelen att, sedan ett visst kalkylförfarande av berörda parter accepterats som underlag för prissättningen, intresse-motsättningarna vid prissättningstillfällena begränsas. Frågan om sättet att beräkna och/eller fastställa prisstödsnivån, som eljest varje gång kan medföra segslitna förhandlingar, löses ju vid detta system på en gång för hela den tid, under vilken kalkylförfarandet skall tillämpas. Å andra sidan kan bundenheten vid det beräkningsmässiga underlaget medföra, att prissättningen ledes i en ur såväl samhällets som jordbrukets synpunkt icke önskvärd riktning. En kalkyls beräkningstekniska innebörd kan naturligtvis utan vidare fastställas. Det är däremot ytterst vanskligt att uttala sig om de samhällsekonomiska följderna av att prissättningen bindes vid resultaten av samma kalkyl. Som tidigare framhållits, måste marknadsmässiga synpunkter tillmätas rätt stor betydelse i samband med bestämningen av prisstödsnivån. Det kan synas, som om det förhållandet, att man vid bestämmandet av intäktssumman är bunden vid ett visst kalkylutfall, icke nämnvärt behöver inskränka möjligheterna att vid prissättningen taga hänsyn till marknadsutvecklingen; en viss intäktssumma kan ju uppnås med högst varierande kombinationer av de enskilda produktpriserna. Denna bundenhet kan emellertid medföra mindre önskvärda konsekvenser. För att kalkylmässigt uppnå en viss intäktssumma kan man bli nödsakad att för oli-

ka produkter genomföra prisändringar, som icke är betingade av marknads- eller kostnadsläget. Kalkylen anger exempelvis, att intäktssumman för den kommande prissättningsperioden bör höjas med ett visst belopp. Samtidigt är det tydligt, att anledningen härtill är kostnadsstegringar, som i särskilt hög grad träffar produktionen av vissa produkter. Marknadsläget antages vidare vara sådant, att högre priser för dessa produkter icke kan uttagas. Skall nu den högre intäktssumman täckas vid prissättningen, måste detta leda till att prisstödsnivån i stället höjes för andra produkter. Pris- och kostnadsrelationen för olika produktgrupper förskjutes därmed ytterligare, eventuellt med en icke önskvärd utveckling av produktionen som följd. När jordbrukspriserna automatiskt regleras efter utfallet av en viss kalkyl, blir det vidare svårare att på önskvärdt sätt samordna jordbrukets prissättning med den allmänna ekonomiska politiken.

Utredningen anser sålunda, att prissättningen bör bygga på överläggningar på grundval av kalkyler, som på olika sätt ger upplysningar om de ekonomiska förhållandena i jordbruket, och allt annat material, som kan ge informationer av värde i detta sammanhang. Emellertid är utredningen medveten om att svårigheter kan uppstå även vid tillämpningen av ett utav kalkyler helt obundet system. Vid varje prissättningstillfälle måste då ställning tagas till på vilket sätt den jordbrukspolitiska målsättningen enligt 1947 års riksdagsbeslut skall inverka på gränsskyddet och därmed inkomstbildningen för jordbruksbefolkningen. Även om man till att börja med utgår från ett till bestämda kalkylresultat icke bundet system, kan svårigheterna att vid varje prissättningstillfälle ena de olika uppfattningarna lätt leda till att en viss bundenhet ändå uppstår genom att man enas om att tillmäta ett visst kalkylförfarande särskild betydelse.

På grund härav förordar utredningen, att vid tillämpning av systemet med rörliga importavgifter en mera central ställning ges åt vissa kalkylresultat. Denna ståndpunkt innebär dock ingalunda, att resultaten av en viss kalkyl skall bestämma prisstödet. Vid sidan om här avsedda kalkylresultat bör nämligen vid prissättningen föreligga också annat informationsmaterial rörande förhållandena inom jordbruket för att beaktas vid prissättningen. Liksom vid det nuvarande systemet skulle även vid det här skisserade systemet frågan om gränsskyddets utformning bli föremål för förhandlingar mellan staten och jordbrukets representanter.

Förhållandena i slättbygderna i södra och mellersta Sverige som centralt underlag vid bestämmande av prisstödsnivån

Som förut nämnts har utredningen ansett, att man vid jordbrukspolitiska bedömningar bör utgå från förhållandena vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar i slättbygderna i södra och mellersta Sverige. Detta utredningens ställningstagande gäller oavsett vilket prissättningssystem som i övrigt skall tillämpas. Kännedom om det ekonomiska läget vid dessa jordbruk skall erhållas från faktiska driftsresultat vid i lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning deltagande gårdar.

Vid systemet med rörliga importavgifter bör enligt utredningens me-

ning en typjordbrukskalkyl, baserad på förhållandena vid jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar åker i slättbygderna i södra och mellersta Sverige (slättbygds-kalkylen), utgöra ett centralt underlag för förhandlingar om prissättningen. Det förutsattes härvid, att kalkylen och prissättningen skall avse det kommande produktionsåret. I ifrågavarande kalkyl är det emellertid icke möjligt att göra prognoser (d. v. s. beräkningar, där hänsyn lages till förändringar i både kvantiteter och priser) för ett kommande produktionsår. Beräkningarna måste i varje fall tills vidare inskränkas till framskrivningar av basårsvärdena med hjälp av redan kända eller väntade prisförändringar.

Slättbygds-kalkylen kan utformas på olika sätt med hänsyn till bland annat volymberäkningar, arbetskostnadsberäkningar och metoder att redovisa kalkylresultatet. Enligt utredningens uppfattning bör de olika möjligheterna utnyttjas, d. v. s. slättbygds-kalkylen bör icke framläggas endast i en form. Det synes nämligen vara värdefullt att vid prissättningen kunna mot varandra väga beräkningar med olika uppläggning. En framskrivning, i vilken arbetskostnaderna endast korrigeras med hänsyn till penningvärdets förändringar, kan sålunda ge information om vid vilka priser jordbrukarna helt får tillgodoräkna sig resultatet av effektiviseringen inom sin näring. En beräkning, i vilken arbetskostnaderna får följa löneutvecklingen för någon annan samhällsgrupp samt hänsyn även tages till volymförändringar, visar å andra sidan vilka priser som kräves för att de i jordbruket sysselsätta skall följa reallöneutvecklingen för denna andra grupp. En sådan beräkning går dock, som tidigare nämnts, icke att föra fram längre än till det senaste år, för vilket bokföringsuppgifter föreligger.

Utredningen föreslår därför, att slättbygds-kalkylen vid tillämpningen av systemet med rörliga importavgifter skall utformas i två versioner samt anför.

Slättbygds-kalkylen bör i en version utformas så, att volymerna hålles oförändrade under en viss tid. Enligt utredningens uppfattning bör man därvid icke i förväg bestämma, med vilka mellanrum volymerna skall skiftas. Detta bör i stället bli beroende på förändringarna i produktionens inriktning och produktionstekniken. Som basår bör man välja ett ur produktionssynpunkt normalt år (sålunda ej medeltal för en följd av år), och normalisering av basvolymerna bör så långt möjligt undvikas. För basåret bör särskilda undersökningar utföras rörande inkomstläget för jordbrukarna i förhållande till inkomstläget för andra jämförbara befolkningsgrupper. Beräkningarna bör i detta fall avse den relativa utvecklingen av intäkter och kostnader.

I den andra versionen, beräkning med vid varje nytt beräkningstillfälle förändrade volymer, har utredningen icke ansett sig kunna förorda, att volymer från det senast kända räkenskapsåret skall tillämpas. Vid extrema förskjutningar i produktionen eller produktionsmedelsanvändningen under ett räkenskapsår kan detta komma att kräva mycket omfattande normaliseringar. Utredningen vill i stället förorda, att vid ifrågavarande beräkning medelvolymer för tre år skall användas. I regel bör man därvid utgå från de tre senast kända räkenskapsåren. Skulle något av dessa år bli extremt med hänsyn till produktion eller produktionsmedelsanvändning,

bör sådant år uteslutas vid beräkningen. Vid en på detta sätt utformad kalkyl med rörliga volymer kan man göra en absolut jämförelse mellan intäkter och kostnader. Vid kalkylens användning för prissättningsändamål bör emellertid hänsyn främst tagas till intäkts- och kostnadssidornas relativa utveckling från en tidigare period. Det förutsättes då, att särskilda undersökningar om inkomstläget under denna period utföres på samma sätt som vid tillämpning av den första versionen.

Framskrivning av arbetskostnaderna i slättbygds-kalkylen med fasta volymer bör enligt utredningens mening ske med hjälp av socialstyrelsens nya konsumentprisindex. Skulle emellertid vid de återkommande kontrollundersökningarna av detta index konstateras, att förbrukningen i jordbrukarhushåll är sammansatt på ett sådant sätt, att levnadskostnadsutvecklingen där blir en annan än i samhället i övrigt, bör detta beaktas genom att ett index, som så nära som möjligt ansluter sig till jordbruksbefolkningens konsumtionsval, i stället användes vid framskrivningen.

Inom den jordbruksekonomiska undersökningen håller man på att väsentligt utvidga skogsbokföringen. Så länge resultaten icke föreligger av denna utvidgade bokföring, har utredningen icke ansett sig kunna ta ställning till frågan, om skogsbruket bör ingå i slättbygds-kalkylen. Eftersom skogen icke spelar lika stor roll i slättbygdsområdet som i övriga delar av landet, är dock skogsbruket av mindre betydelse för denna kalkyl. Utredningen framhåller i detta sammanhang, att skogsinkomsterna självfallet bör beaktas vid de grundligare inkomstjämförelser, som måste göras för basåren, både mellan jordbruksbefolkningen inom olika områden och mellan jordbruksbefolkningen och andra befolkningsgrupper.

Prissättningens effekt i olika områden

Vid tillämpningen av total-kalkylen som underlag för prissättningen har direkt information saknats om skiljaktigheter i utvecklingen mellan jordbruksföretag i olika områden och storleksgrupper. Ändå har vid prisavvägningen vissa hänsyn kunnat tagas till prissättningens effekt vid jordbruk i skilda områden och storleksgrupper. Uppgifter om produktionsförhållandena vid olika jordbruk har bland annat framkommit genom den jordbruksekonomiska undersökningen. Utredningen påpekar, att man vid vissa tillfällen exempelvis sökt åstadkomma en förbättrad lönsamhet för mindre jordbruk genom att vid prissättningen särskilt gynna animalieprodukterna, vilka spelar en större roll för de mindre än för de större jordbruken. Emellertid har priserna på olika produkter under de gångna åren främst måst bestämmas med hänsyn till marknads- och försörjningsförhållandena.

Utredningen framhåller, att det bland annat med hänsyn till överskottsproduktionen är angeläget, att produktionen av olika varor anpassas till förändringarna i marknadsläget. Vid den relativa prisavvägningen måste därför i första hand marknadsförhållandena beaktas, och möjligheterna att avväga de generella priserna på olika produkter i syfte att åstadkomma en utjämning av lönsamheten mellan å ena sidan jordbruken i slättbygderna

och å andra sidan jordbruken inom områden utanför dessa är tämligen begränsade. I den mån så är möjligt, bör dock enligt utredningens uppfattning prisavvägningens effekt i olika områden och storleksgrupper beaktas. Det anses därför önskvärt, att information härom erhålles. Utredningen förordar, att typjordbrukskalkyler för åtta områden samt storleksgrupperna 10—20 och 20—30 hektar skall upprättas för att vid sidan av slättbygds-kalkylen ligga till grund för övervägandena om prissättningen. Utredningen är därvid medveten om att områdeskalkyler blir behäftade med större statistiska osäkerhetsmarginaler än slättbygds-kalkylen samt anför.

Det bör i föreliggande sammanhang framhållas, att resultatet av typjordbrukskalkylerna självfallet blir osäkrare vid uppdelning på olika områden. Antalet gårdar, som ingår i den jordbruksekonomiska undersökningen och därmed bildar underlaget för typjordbrukskalkylerna, är tämligen begränsat. Bokföringsgårdarna i varje område uppgår sålunda i storleksgruppen 10—20 hektar till ungefär 100—150 och är mindre i storleksgruppen 20—30 hektar. Vidare kan gårdarna i undersökningen, eftersom deltagandet självfallet är frivilligt, icke uttagas slumpmässigt. Så länge undersökningen och typjordbrukskalkylerna avser utvecklingen inom ett större område, t. ex. slättbygdsområdet, torde det dock lämna ett tämligen säkert underlag för prispolitiska bedömningar. Osäkerheten blir däremot betydligt större vid en uppdelning av materialet på flera områden. Detta bör beaktas vid en jämförelse av lönsamhetsutvecklingen i olika områden.

Utredningen understryker vidare, att typjordbrukskalkylerna icke kan tillämpas för direkta inkomstjämförelser mellan olika områden, så länge skogsbruket icke har inordnats i dessa kalkyler.

Totalkalkylen samt produktions- och konsumtionsutvecklingen

Utredningen anser att det, oberoende av vilket prissättningssystem som kommer att tillämpas, är av intresse att under de närmaste åren erhålla en beräkning av den totala intäkts- och kostnadsutvecklingen för jordbruket. I analogi med slättbygds-kalkylen bör denna totalkalkyl uppgöras i två versioner. Vid sidan av en totalkalkyl, där rörliga volymer tillämpas och prognoser för ett kommande produktionsår verkställas, bör sålunda enligt utredningens mening även en kalkyl göras med från ett visst basår oförändrade volymer. Totalkalkylen med fasta volymer kan jämföras med totalkalkylen med rörliga volymer, varigenom en viss uppfattning kan erhållas i fråga om rationaliseringsvinsten inom hela jordbruket. Beträffande beräkningen av arbetskostnadsposten anföres följande.

I fråga om arbetskostnaderna måste totalkalkylen med rörliga volymer och totalkalkylen med fasta volymer behandlas på olika sätt. I den först nämnda kalkylen har hittills lantarbetarlön tillämpats även vid beräkningen av kostnaderna för brukarens och familjens arbetskraft. Totalkalkylen har därmed angivit den intäktssumma, som jordbruket totalt behövde uppnå för att få samma relativa inkomstutveckling som lantarbetarna. I föreliggande sammanhang är det emellertid av intresse att erhålla kännedom om den intäktssumma, som kräves för att jordbrukarnas inkomstutveckling totalt skall bli densamma som för befolkningen utanför jordbruket. Framskrivningen bör följaktligen icke ske med löneutvecklingen för en begrän-

sad yrkesgrupp. I stället bör den genomsnittliga löneutvecklingen för arbetare inom industrien tillämpas vid framskrivningen av arbetskostnaderna för den egna arbetskraften. Däremot bör lantarbetarlönen liksom hittills användas för beräkning av arbetskostnaderna i basåret. För lantarbetarna bör deras faktiska löneutveckling tillämpas i kalkylen.

I totalkalkylen med fasta volymer bör arbetskostnaderna av tidigare angivna orsaker framskrivas med ett index för penningvärdeförändringen. Framskrivningen bör kunna ske med hjälp av socialstyrelsens nya konsumentprisindex.

Upprättas totalkalkylen även i fortsättningen, vinner man automatiskt de informationer, man hittills haft beträffande produktionsutvecklingen. Med tanke på den vikt, marknadsläget och avsättningsförhållandena framdeles måste tillmätas vid prisavvägningen, bör enligt utredningens uppfattning en ingående redogörelse härom utarbetas och framläggas vid prissättningen. I denna redogörelse bör bland annat belysas produktionsutvecklingen för olika produkter i utlandet, de aktuella tendenserna i fråga om prisutvecklingen samt möjligheterna att avsätta överskott av olika svenska produkter i utlandet.

Spörsmål i samband med bestämmande av prisstödsnivån

Vid tillämpning av systemet med rörliga importavgifter bör enligt utredningens uppfattning förhandlingarna om prissättningen liksom hittills ske i början av varje kalenderår, så att prisstödsnivån för det kommande regleringsåret kan fastställas tidigt på våren. Utredningen har övervägt möjligheterna att vid det här framlagda systemet fastställa prisstödsnivån ej endast för ett produktionsår i taget utan exempelvis för två år. Detta skulle innebära, att jordbruket tog vissa risker med hänsyn till de eventuella förändringar, t. ex. en stigande kostnadsnivå, som skulle ha påkallat en höjning av prisstödsnivån, om prissättningsperioden varit kortare. Samtidigt skulle jordbruket få tillfälle att vid stigande produktion och sjunkande kostnader under den längre prissättningsperioden uppnå en högre inkomstnivå än vad fallet skulle ha blivit vid en årlig prissättning. Bestämmandet av prisstödsnivån för en flerårsperiod ökar självfallet de intervaller, inom vilka jordbrukets inkomster vid det här skisserade systemet kan fluktuera. Utredningen påpekar dock, att intervallen kan hållas inom vissa gränser genom att t. ex. en variationsmarginal på slättbygdkalkylen konstrueras i stil med den nuvarande 4-procentregeln, inom vilken marginalväxlingar tolereras utan att ändring av prisstödsnivån påkallas. Samtidigt anför utredningen följande betänkligheter mot att prisstödsnivån fastställes för en flerårsperiod.

Det är emellertid andra skäl, som inger betänkligheter mot att prisstödsnivån fastställes för en flerårsperiod. Tidigare har betonats angelägenheten av att man vid prissättningen tar hänsyn till förändringarna i marknadsläget. Har prisstödsnivån för olika produkter fastställts för en längre period, kommer man enligt det här skisserade systemet att söka upprätthålla denna nivå genom rörliga importavgifter. Vid prisförändringar på världsmarknaden kan detta medföra, att den inhemska prisbildningen alltmera avviker från den internationella marknadens och att skillnaderna för vissa

produkter blir relativt stora. I vissa fall kan detta leda till att en justering av prisavvägningen före prissättningsperiodens utgång icke kan undgås. Skillnaden mellan det inhemska priset och exportpriset för överskottsprodukter måste täckas genom att clearingavgifter tages ut på den saluförda produktionen. Exempelvis utgår för vete förmalningsavgift. På grund av kontrollsvårigheter har denna förmalningsavgift maximerats till 5 kr/dt. Skillnaden mellan exportpriset och det inhemska priset får sålunda icke bli större än att den vid förhandenvarande exportkvantiteter kan täckas med det be-
lopp, som en förmalningsavgift på högst 5 kr/dt inbringar. Sjuncker vetepri-
serna vid export eller ökar exportkvantiteten, så att medlen blir otillräckliga,
måste det inhemska priset sänkas. Vid en prissättning för en flerårsperiod
torde sålunda marknadsmässiga justeringar ej helt kunna undvikas.

Vad nu sagts behöver emellertid icke hindra, att prisstödsnivån faststäl-
les för en längre period, eftersom justeringarna oftast kan göras så, att den
genomsnittliga prisnivån hålles oförändrad. Även vid nuvarande system ge-
nomföres sådana justeringar i viss utsträckning under produktionsårets lopp.
Om man icke på förhand vill binda prisnivån för en längre period, kan
man t. ex. låta en uppgörelse med jordbrukarna gälla även under ett kom-
mande produktionsår, om ingen av parterna påkallar en ändring.

Vid tillämpningen av den nuvarande totalkalkylen som underlag för pris-
sättningen har man vid vårprissättningen utgått från en s. k. normkalkyl.
Har det faktiska skördeutfallet medfört en avvikelse från denna kalkyl
med mer än 4 procent, har prissättningen justerats på hösten. Vid det av
utredningen skisserade systemet utgår man i första hand från slättbygds-
kalkylen. I denna kalkyl gör man dock endast framskrivningar för prismäs-
siga förskjutningar. Någon efterjustering bör därför enligt utredningens me-
ning ej göras vid detta system, och vårprissättningen bör således vara defi-
nitiv. Jordbruket får därmed helt tillgodogöra sig vinsten vid ett gynnsamt
skördeutfall, liksom det får taga förlusten vid en minskad skörd. Ut-
redningen påminner i detta sammanhang om att frågan om stöd vid omfat-
tande skördeskador för närvarande behandlas av en särskild utredning.

Slutligen framhåller utredningen, att särskilda årliga prisförhandlingar
hittills har förts i fråga om prissättningen på sockerbetor och oljeväxter.
Utredningen anser det önskvärt, att bedömningar vid prissättningen sker i
ett sammanhang för samtliga jordbruksvaror och att prissättningen för des-
sa produkter alltså skall äga rum på samma sätt som för övriga jordbruks-
alster.

Den närmare utformningen av systemet med rörliga importavgifter

I fråga om den tekniska utformningen av regleringsanordningarna och
avvägningen av prisstödet för enskilda produkter företer systemet med
rörliga importavgifter och systemet med inom vissa gränser fasta import-
avgifter många gemensamma drag. I båda fallen skall enligt utredningens
förslag gränsskyddet huvudsakligen lämnas genom att avgifter uttages vid
import. Vidare kan vid båda systemen olika åtgärder vidtagas för att under-
lätta exporten av överskottsprodukter. De tekniska instrumenten för att för-
verkliga statsmakternas avsikter blir i stort sett desamma vilket system

man väljer. Med hänsyn därtill har utredningen för de särskilda produkterna endast detaljutformat systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter. Vad utredningen i detta sammanhang föreslår gäller sålunda i tillämpliga delar även systemet med rörliga importavgifter. Utredningen anför följande.

Utredningen föreslår, att de tullar, som nu utgår på vissa jordbruksprodukter, skall slopas och ersättas med importavgifter. En del mindre betydelsefulla varor, som nu kan beläggas med importavgifter inom jordbruksregleringens ram, skall utskiljas från denna reglering och i stället få skydd i form av tullar i den mån så behövs. Vidare skall de importmonopol upphöra, som nu finnes för en rad viktigare jordbruksvaror. De nuvarande organen på utrikeshandelns område (Svensk kötthandel, Sveriges export- och importförening för ägg och Svensk spannmålshandel) skall dock framdeles finnas kvar såsom exportorgan inom respektive branscher. Medel, som inflyter genom att avgifter uttages vid import och export, skall tillföras nämnda organ för att användas för regleringsändamål på jordbruksområdet, exempelvis för att täcka förluster vid export av jordbruksprodukter till lägre priser än de inhemska. Organen bör emellertid själva erlagga importavgifter i vanlig ordning. De regleringsavgifter, som uttages för att utjämna producentpriserna inom landet, bör utgå även vid import. Detsamma bör gälla de särskilda avgifter, exempelvis förmalningsavgift och slaktdjursavgift, som upptages för att utjämna exportförlusterna.

I fråga om de särskilda produktslagen framlägger utredningen i samband med systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter förslag om smör- och margarinpriserna samt om ändringar i fettvaruregleringen och stödet åt den inhemska oljeväxtodlingen. Dessa förslag avser i tillämpliga delar även systemet med rörliga importavgifter. Vad däremot anföres om nödvändigheten att i vissa lägen tillämpa inmalningstvång för brödsäd gäller endast förstnämnda system.

Utredningen framhåller vidare, att framställningen av potatisprodukter och socker för närvarande erhåller ett betydligt högre gränsskydd än produktionen av övriga jordbruksalster. Samtidigt har utredningen funnit, att möjligheter föreligger att nedbringa kostnaderna vid framställning av dessa produkter genom rationalisering av såväl odlingen som fabrikationen. I den mån så sker, bör gränsskyddet kunna sänkas. Vid tillämpning av systemet med inom vissa gränser fasta avgifter har de senare avvägs med hänsyn härtill. Utredningen förutsätter att ifrågavarande synpunkter skall beaktas även vid tillämpning av systemet med rörliga avgifter.

Beträffande socker föreslår utredningen en komplettering av gränsskyddet med pristillägg enligt vissa närmare angivna regler.

Experten hos utredningen *Holmström* anför i ett särskilt yttrande, att han icke kan ansluta sig till det uttalande utredningen gjort i fråga om tillämpningen av kalkylen med rörliga volymer. Han anser att utredningens rekommendation att tillämpa slättbygds kalkylen med rörliga volymer som relativkalkyl ej överensstämmer med önskemålet om allsidig information.

I yttrandet påpekas vidare att totalkalkylen torde besitta vissa fördelar framför slättbygdskalkylen.

System med inom vissa gränser fasta importavgifter

Vid systemet med rörliga importavgifter erhåller man ingen direkt anpassning av de inhemska priserna till den internationella marknaden. En sådan anpassning blir vid detta system i huvudsak beroende av den hänsyn, som vid bestämmandet av prisstödsnivån tages till det internationella prisläget. En fortlöpande anpassning till den internationella prisutvecklingen erhålles däremot, om gränsskyddet lämnas i form av helt fasta tullar eller importavgifter. Utredningen påpekar dock att, eftersom prissvängningarna på den internationella marknaden kan bli mycket stora, ett helt fast gränsskydd skulle kunna medföra, att jordbruksbefolkningens inkomstläge under ganska lång tid reduceras under det, som med hänsyn till den jordbrukspolitiska målsättningen kan anses skäligt. Å andra sidan kan vid stigande priser på den internationella marknaden prisläget ur konsumentens synpunkt bli otillbörligt högt. Utredningen anser därför, att ett system med helt fasta tullar eller importavgifter icke kan anses tillfredsställande med hänsyn till vare sig jordbrukets eller konsumenternas intressen.

Såsom tidigare nämnts, utgör helt fasta tullar eller importavgifter ej det enda alternativet till ett system med fortlöpande kostnadstäckning. Utredningen anger sålunda ett system, där importavgifterna är fasta endast inom vissa gränser. För varje produkt bestämmes vid detta system en övre och en nedre gräns för det inhemska producentpriset, och importavgiften för produkten i fråga hålles oförändrad, så länge inlandspriset ligger mellan dessa gränser. Inom prisgränserna blir sålunda den inländska prisutvecklingen ganska omedelbart beroende av den utländska. Blir ett eventuellt prisfall på den utländska marknaden så kraftigt, att inlandspriset sjunker under den nedre prisgränsen, vidtages särskilda åtgärder för att hindra ett ytterligare prisfall inom landet. Jordbruket erhåller härigenom en viss säkerhet för att dess inkomster ej reduceras under en bestämd nivå. Å andra sidan skall vid detta system åtgärder vidtagas för att hindra en ytterligare prisstegring, om priset på en produkt överstiger den övre prisgränsen. Därmed erhåller konsumenterna en viss garanti för att stigande priser på utlandsmarknaden ej medför ett oskäligt högt prisläge inom landet. Innebörden av systemet är enligt utredningen följande.

Systemet innebär, att såväl jordbrukarna som konsumenterna får taga vissa vinstchanser och vissa förlustrisker med hänsyn till den internationella prisutvecklingen. Inom prisgränserna kommer, eftersom införselavgifterna där hålles oförändrade, det inländska priset i huvudsak att utveckla sig på samma sätt som importpriserna. Är utlandspriserna låga under ett år, kan jordbruket samma år få en lägre inkomst än vad det skulle ha uppnått, om prisstödet årligen avvägts med hänsyn till den allmänna jordbrukspolitiska målsättningen. Å andra sidan kan jordbruket vid stigande priser

på utlandsmarknaden uppnå en högre inkomst än vad som svarar mot denna målsättning. Systemet utgör en mellanform av ett system med helt fast gränsskydd och ett system enligt principen om fortlöpande kostnadstäckning. Avsikten är, att systemet skall medföra en prisnivå, som i genomsnitt för en följd av år tillgodoser principen om inkomstlikställighet. Större eller mindre avvikelser kan emellertid uppkomma såväl uppåt som nedåt ej endast för enstaka år utan även för medeltalet av en följd av år. Samtidigt skall prisbildningen ge incitament till en anpassning av produktionen till den mera långsiktiga utvecklingen på den internationella marknaden.

En förutsättning för att det här behandlade systemet skall fungera tillfredsställande är, att den internationella marknaden har uppnått en viss grad av stabilitet. Så är enligt utredningens uppfattning nu fallet.

Prisgränser

Vid fastställandet av prisgränserna och de importavgifter, som skall gälla, när det inhemska priset befinner sig inom dessa gränser, skall man enligt utredningens förslag utgå från de producentpriser, vilka kan förutsättas ge innehavarna av basjordbruken inkomstlikställighet med jämförliga befolkningsgrupper. Som förut nämnts, har utredningen på grundval av olika undersökningar ansett sig kunna konstatera, att sådan inkomstlikställighet i stort sett är förverkligad vid 1954/55 gällande prisläge. Utredningen har därför vid uppgörandet av sitt förslag av prisgränser och importavgifter utgått från producentpriserna 1954/55 och det gränsskydd, som erfordras för att uppehålla desamma. Utredningen anser dock, att hänsyn bör tagas till eventuellt senare inträffade förändringar samt anför.

Om jordbrukets kostnadsläge eller inkomstutvecklingen för jämförliga befolkningsgrupper före systemets genomförande föranleder ändring av producentpriserna, bör naturligtvis detta beaktas. Vid den tidpunkt, då systemet introduceras, bör nämligen de priser, från vilka man utgår, motsvara ett inkomstläge för jordbruket, som huvudsakligen är i paritet med jämförliga befolkningsgrupper.

Prisgränserna för varje produkt hänför sig till en för denna vedertagen marknadsnotering. I huvudsak har den övre och nedre prisgränsen beräknats i förhållande till det produktpris, som fastställts för produktionsåret 1954/55, varvid detta pris i allmänhet har tagits som mittpris mellan prisgränserna. Intervallen mellan den övre och den nedre prisgränsen har i allmänhet satts till antingen 20 eller 30 procent av mittpriset, beroende på produktprisernas rörlighet. Om priset för en viss produkt exempelvis uppgår till 5 kr/kg, har vid tillämpning av en 20-procentig intervall den nedre prisgränsen satts till 4,50 kr/kg (5 kr/kg minus 10 procent) och den övre prisgränsen till 5,50 kr/kg (5 kr/kg plus 10 procent).

Av betydelse är givetvis frågan om intervallernas storlek mellan prisgränserna. Härom anför utredningen följande.

Det är angeläget, att intervallerna göres så vida, att den normala säsongvariationen i priserna faller inom prisgränserna. Vidare bör vid det här skisserade systemet en sådan anknytning till den internationella marknaden erhållas, att prisförändringarna där påverkar den inhemska produktio-

nens fördelning på olika produkter. Fastställer man alltför snäva intervaller mellan prisgränserna, kan priserna allt som oftast komma att tangera någon av gränserna, med påföljd att ändringar i införselavgifterna eller andra åtgärder ständigt får vidtagas. Därigenom skulle den internationella marknadsutvecklingens inflytande på den inländska produktionsfördelningen väsentligen begränsas. Å andra sidan bör intervallerna mellan prisgränserna ej heller vara alltför vida. Det skulle ju innebära, att avvikelserna från den jordbrukspolitiska målsättningen tidvis kunde bli mycket betydande och medföra kraftiga kastningar i den inhemska prisnivån och i jordbruksbefolkningens inkomstläge.

Under den period, prisgränserna tillämpas, kan kostnadsläget för jordbruket naturligtvis komma att ändras. Exempelvis kan användningen av olika produktionsmedel förskjutas genom att arbetskraft utbytes mot mekaniska hjälpmedel. Förskjutningen kan i detta fall leda till lägre kostnader per produktenhet. Utredningen betonar, att det ligger i systemets natur, att ifrågavarande rationaliseringsvinst skall tillfalla jordbruket. Samtidigt förutsätter systemet emellertid, att jordbruket skall bära förluster i samband med sådana förskjutningar i produktionsinriktningen eller produktionsmedelsanvändningen, som medför en högre kostnad per produktenhet. Dessa förskjutningar skall följaktligen enligt utredningens förslag icke föranleda ändringar av prisgränserna eller av de inom dessa gällande importavgifterna. Om rationaliseringstakten inom jordbruket blir större eller mindre än inom andra näringar, skall detta ej heller påverka prisgränserna eller importavgifterna under perioden. Däremot bör enligt utredningen här nämnda förhållanden beaktas vid den återkommande översynen av systemet.

Utredningen anser, att en justering av prisgränserna är ofrånkomlig vid ändringar av jordbrukets kostnadsläge på grund av starkare förskjutningar i penningvärdet. Om justering icke skulle göras vid en stark penningvärdeförsämring, skulle jordbrukets möjligheter att uppnå den avsedda reella inkomstnivån uppenbarligen minskas. Justering bör sålunda enligt utredningens mening ske för att eliminera verkningarna på realinkomsterna av en allmän förskjutning av penningvärdet men däremot icke för att utjämna smärre förskjutningar i priserna på jordbrukets produktionsmedel. Endast mera påtagliga penningvärdeförändringar bör beaktas, och som mätare på dessa bör socialstyrelsens nya konsumentprisindex användas. Som allmän regel kan enligt utredningen uppställas, att det statliga regleringsorganet — statens jordbruksnämnd — bör ha skyldighet att, så snart index har ändrats med minst 5 procent, räknat från systemets genomförande respektive från närmast föregående justeringstillfälle, genomföra en motsvarande ändring av samtliga prisgränser och importavgifter.

Beträffande de åtgärder, som skall vidtagas, då prisgränserna nås, anför utredningen följande.

Vid prisgränserna är vissa spärrar avsedda att träda i funktion. Som tidigare nämnts, har dessa spärrar till uppgift att hindra det inhemska priset att stiga mer än som kan anses skäligt ur konsumentsynpunkt respektive falla mer än vad som är rimligt ur producentsynpunkt. När den övre prisgränsen tenderar att överskridas, skall det statliga regleringsorganet redu-

cera importavgiften; när den nedre gränsen tenderar att underskridas, bör avgiften höjas. Reduktionen bör vid stigande prisutveckling kunna ske stegvis ner till noll. Man bör vid sjunkande importpriser söka undvika att höja avgiften utöver 25 procent av importpriset. Skulle emellertid importpriset för någon produkt vara så låg, att det inhemska priset även vid en 25-procentig avgift kan antagas komma att mer än tillfälligt ligga under den nedre prisgränsen, bör jordbruksnämnden ha skyldighet att skydda gränsen med alla till buds stående medel. Härvid skall sålunda importavgiften kunna höjas ytterligare eller kvantitativa restriktioner införas, i den mån detta icke strider mot våra internationella åtaganden. (Statsmakterna kan givetvis även besluta om subventionering av jordbruksproduktionen om nedre prisgränsen underskrides.) På motsvarande sätt bör nämnden ha skyldighet att vid starkt stigande priser på världsmarknaden tillvarataga konsumenternas intressen. Går det inhemska priset — trots att importavgiften slopats — upp till en ur konsumentens synpunkt oskäligt hög nivå, kan det komma i fråga att införa kvantitativa exportreglering, att pålägga exportavgifter eller att subventionera importen. Utredningen har i det följande för olika produkter angivit de nivåer, där sådana åtgärder bör övervägas.

Utredningen har icke räknat med att subventioner till skydd för vare sig den övre eller den nedre prisgränsen skall lämnas annat än i exceptionella fall. Frågan om anvisande av medel till dylika subventioner bör prövas särskilt av riksdagen, om den blir aktuell.

Import- och regleringsavgifter

De inhemska priserna på sådana jordbruksprodukter, som går i internationell handel, översteg enligt utredningen hösten 1954 de internationella priserna med omkring 20 procent. Detta uttryck för det genomsnittliga gränsskyddet har framräknats genom vägning av gränsskyddet (den procentuella skillnaden mellan inlands- och utlandspriset) för olika produkter med deras värdemässiga andel i den samlade produktionen av ifrågakvarande varor inom landet. Skall motsvarande gränsskydd tillämpas inom prisgränserna, innebär detta, att importavgiften med vid denna tidpunkt gällande pris- och löneläge i genomsnitt bör motsvara ungefär 20 procent av importvärdet. Som jämförelse anför utredningen, att 1952 års tulltaxekommitté för andra varugrupper än livsmedel på motsvarande sätt beräknat den genomsnittliga tullnivån till 11—12 procent. Utredningen berör därefter skillnaden i gränsskyddet för jordbruket och andra näringar samt anför.

Skillnaden mellan det gränsskydd, jordbruket och andra näringar åtnjuter, kan synas vara rätt betydande. Tidigare har utredningen berört frågan om det svenska jordbrukets konkurrensläge gentemot utlandet. Utredningen framhöll därvid, att de internationellt sett mycket höga arbetslönerna i det svenska jordbruket utgör ett besvärande handikap. Skillnaden mellan lantarbetarlönerna i Sverige och andra länder är större än skillnaden mellan våra och utlandets industriarbetarlöner. Ett högre gränsskydd för jordbruket än för industrien är redan av detta skäl motiverat. Vidare framhöll utredningen, att man vid en jämförelse med industrien bör beakta, att export- och importpriserna för jordbruksprodukter i väsentligt större utsträckning än vad som är fallet för industrien understiger de priser, producenterna i exportländerna erhåller. Så länge detta är fallet, kan man ej rimligen

begära, att samma skydd som för industrien skall vara tillräckligt för jordbruket.

Utredningen har låtit undersöka, hur mycket högre priser än de internationella som jordbruksstödet i dess olika former möjliggör att uppehålla i skilda länder. Härvid har skillnaden mellan de inhemska och utländska priserna undersökts för vete, socker, smör, kött, fläsk och ägg. Den genomsnittliga skillnaden har för Danmark och Nederländerna befunnits ligga under 5 procent och för Sverige och Västtyskland vid ungefär 20 procent. För Norge blir motsvarande siffra något högre än för de sistnämnda länderna, medan den ligger vid 25 procent för Storbritannien. För Frankrike och Belgien har beräkningarna gett 30 procent och för Schweiz närmare 50 procent.

Med hänsyn till det förut anförda anser utredningen, att en genomsnittlig avgiftsbeläggning av importen på jordbruksområdet med 20 procent väl torde kunna motiveras med hänsyn såväl till det gränsskydd, andra näringar åtnjuter, som till det gränsskydd, som tillämpas i andra länder i fråga om jordbruksprodukter. Utredningen framhåller, att det är från olika synpunkter angeläget, att avgiftsbeläggningen för enstaka jordbruksprodukter ej alltför mycket avviker från genomsnittsnivån. Ett av syftena med nu behandlade system är nämligen att få en sådan produktionsinriktning, att en förskjutning sker mot sådana produkter, för vilka våra konkurrensförutsättningar gentemot utlandet är gynnsammast. Differentierar man avgifterna, lämnar man vissa produkter ett extra stöd och eliminerar delvis den eftersträfvade anknytningen till den internationella marknadsutvecklingen. Utredningen har dock ej helt kunnat tillämpa principen om ett enhetligt avgiftsskydd. För några produkter förordas sålunda ett skydd om mer än 20 procent, beroende på att ett lägre skydd alltför starkt skulle avvika från det, som produktionsgrenarna i fråga för närvarande åtnjuter. I huvudsak har man emellertid utgått från två avgiftssatser, nämligen 15 och 20 procent.

Utredningen har övervägt frågan, huruvida inom prisgränserna fasta införselavgifter eller procentuella avgifter i förhållande till importvärdet bör tillämpas. Eftersom vid tillämpningen av en procentuell importavgift det absoluta avgiftsskyddet blir mindre, när ett högre skydd egentligen är påkallat, har utredningen ej ansett sig böra föreslå procentuella avgifter. Genomgående föreslår utredningen därför fasta öresavgifter per viktenhet. Vid beräkningen av de fasta avgifterna har man utgått från mittpriset mellan prisgränserna och framräknat den öresavgift, som motsvarar en procentuell avgift av 15 eller 20 procent på det importpris, som med tillägg av avgiften ger mittpriset. Avgifterna blir alltså konventionellt fastställda. Som exempel må nämnas följande. Mittpriset för en viss vara är 5 kr/kg. För att uppnå detta pris kräves en importavgift av 83 öre/kg. Dessa 83 öre/kg motsvarar ett 20-procentigt pålägg vid ett nettoimportpris av 4,17 kr/kg. I föreliggande fall skulle sålunda 83 öre/kg tillämpas som fast avgift inom prisgränserna.

Det ingår som ett väsentligt moment i systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter att, så länge det inhemska priset håller sig inom de fastställda prisgränserna, importavgifterna skall hållas oförändrade och förändringarna i importpriserna skall få direkt påverka den inhemska prisutvecklingen. För att denna effekt av systemet skall fullt uppnås bör enligt utredningen import mot erläggande av importavgift få göras av vem som helst, när det inhemska priset ligger mellan prisgränserna. Några importmonopol skall följaktligen icke finnas. De nuvarande organen på utrikeshandelns område (Svensk kötthandel, Sveriges export- och importförening för ägg och Svensk spannmålshandel) föreslås skola bestå, men de bör liksom andra importörer erlægga införselavgifter i vanlig ordning. Utredningen betonar, att det samtidigt självfallet ligger i systemets natur, att jordbruket inom prisgränserna får taga ut de priser, som marknadsförhållandena tillåter, d. v. s. att någon priskontroll icke skall tillämpas i fråga om jordbruksvaror.

För närvarande utgår, utöver importavgifter, tull med mindre belopp på vissa jordbruksprodukter. Utredningen föreslår, att i samband med att systemet införes tullar skall slopas på de produkter, som omfattas av detsamma. De genom införselavgifterna inflytande medlen skall enligt utredningens förslag få användas för regleringsändamål på jordbruksområdet. De regleringsavgifter för jordbruksprodukter, vilka åsyftar att utjämna producentpriserna inom landet, liksom de avgifter, vilka upptages för att utjämna exportförluster, bör enligt utredningen utgå även vid import. Utredningen förutsätter, att restitution av importavgift liksom hittills kommer att lämnas vid export av färdigprodukt, vari avgiftsbelagd vara ingår, motsvarande den fördyring som produkten undergår på grund av avgiftsbeläggningen. Vidare förutsättes, att ifrågavarande varor vid försäljning inom landet i mån av behov får ett tullskydd mot utländsk konkurrens motsvarande råvarufördyringen.

Exportförhållanden

Utredningen framhåller, att beträffande de produkter, för vilka överskott föreligger, importskyddet icke kan effektivt utnyttjas för att uppehålla en högre prisnivå utan att överskottskvantiteterna avlastas från den inhemska marknaden genom export samt anför vidare.

De förluster, som uppstår genom att en del av produktionen därvid måste exporteras till lägre priser än de inhemska, skall enligt 1947 års riksdagsbeslut i princip bäras av de produktionsgrenar, från vilka exporten härrör. Någon utjämning av förlusterna på andra produktionsgrenar bör således i allmänhet ej ske. De incitament till produktionsanpassning, som skyldigheten att bära förlusterna i och för sig innebär, skulle nämligen i annat fall helt eller delvis elimineras. 1947 års riksdagsbeslut innebär, att förluster, som uppstår vid export av en viss vara, om möjligt skall slås ut på hela den saluförda produktionen av denna vara. För att nå en sådan fördelning av förlusterna måste avgifter uttagas på den saluförda tillverkningen och de influtna beloppen användas för täckning av exportförluster. Emellertid kan vid tillämpningen av denna princip vissa svårigheter uppstå.

Utredningen påpekar, att på områden, där jordbrukets organisationer tager hand om den absolut övervägande delen av produktionen, fördelningen av förlustbeloppen icke vållar några större tekniska svårigheter. För sådana produkter, beträffande vilka ingen organisation har en dominerande ställning, kan fördelningsproblemet däremot näppeligen lösas utan direkt statlig medverkan.

För täckning av förluster, som uppstår vid export på grund av att exportpriserna understiger inlandspriset med tillägg för exportkostnader, bör enligt utredningen förutom nyssnämnda avgiftsmedel få användas de avgifter, som inflyter vid import av olika produkter. Härvid bör enligt utredningen den regeln tillämpas, att importavgiften för viss produkt skall användas för att avlasta överskottet av samma eller likartad produkt. Vissa modifieringar av denna regel kan dock behöva medges. Avgifter, som upptages vid fodermedelsimport, bör enligt utredningens förslag fördelas mellan de olika produktionsgrenarna i förhållande till dessas användning av fodermedlen.

De nuvarande organen för utrikeshandeln, Svensk kötthandel, Sveriges export- och importförening för ägg och Svensk spannmålshandel, bör enligt utredningen även efter systemets genomförande finnas kvar såsom exportorgan inom respektive områden. I enlighet med allmänna direktiv från staten föreslås de skola få disponera de medel, som inflyter i form av clearing- och importavgifter, dock med undantag av clearingavgifterna för fettvaror. I fråga om nämnda direktiv anför utredningen.

Det bör delegeras åt nämnda organ att inom ramen för sådana direktiv bestämma storleken av eventuella exportbidrag. I direktiven bör ingå, att nu nämnda medel ej får användas för utbetalande av exportbidrag, om det inhemska priset för vederbörande produkt överstiger den övre prisgränsen. I princip bör det stå fritt för var och en att verkställa export utan bidrag. Emellertid bör de särskilda exportorganen ha möjlighet att taga ut exportavgifter, när det utländska priset överstiger det inhemska.

Utredningen berör slutligen frågan om bidrag från avgiftsmedel till forskning och försök samt anför.

Vilket system man än väljer för prissättningen, är det uppenbarligen såväl ur jordbrukets som ur det allmännas synpunkt angeläget, att effektiviseringen inom jordbruksnäringen på allt sätt främjas. Ett av de viktigaste medlen härvidlag är utan tvivel ett kraftigt stöd åt forsknings- och försöksverksamheten samt upplysningsverksamheten på jordbrukets område. Kostnaderna för dessa verksamheter har hittills huvudsakligen burits av det allmänna. De medel, som i denna ordning ställs till förfogande, är dock i nuvarande läge ej tillräckliga. Varje åtgärd från jordbrukets sida, som innebär, att denna verksamhet tillföres ökade resurser, måste därför hälsas med tillfredsställelse.

I den mån man genom ett sådant stöd kan öka framstegstakten inom jordbruket, får detta vidare betydelse för exporten, därigenom att exportförlusterna och behovet av exportbidrag då blir mindre än vad som eljest skulle ha varit fallet. Med hänsyn härtill och i än högre grad med hänsyn till den nytta, ett dylikt stöd innebär för jordbruket och samhället i dess helhet, anser utredningen det önskvärt, att de särskilda exportorganen skall äga be-

fogenhet att använda till deras förfogande stående avgiftsmedel även för att stödja forsknings- och försöksverksamhet inom jordbruket. Som villkor härför torde emellertid böra gälla, att lägst en tredjedel av kostnaderna för de forsknings- och försöksuppgifter, till vilka anslag beviljas, bestrides av enskilda medel. Det förutsattes vidare, att bidragsbeviljandet skall ske efter samråd med de statliga organ, som normalt fördelar medel för dylik verksamhet, och att medelsanvisningen ej kommer att få en omfattning, som nämnvärt begränsar regleringsorganens möjligheter att fullgöra sina uppgifter i fråga om exporten m. m.

Ordföranden i utredningen Söderström och ledamoten Nordlander har var för sig avgivit reservation angående exportorganens rätt att bevilja medel till forskning och försök. Båda ansluter sig helt till vad majoriteten i utredningen anfört om önskvärdheten av ett ökat stöd åt forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område. Emellertid anser herr *Söderström* det vara nödvändigt, att exportorganens beslut om bidrag av jordbrukets avgiftsmedel till forskning och försök underställes statlig myndighet för prövning och godkännande. Enligt hans mening bör denna prövning lämpligen verkställas av statens jordbruksnämnd, som är den statliga myndighet, under vilken exportorganen närmast lyder. Före prövningen bör nämnden infordra yttrande från de statliga organ, som normalt fördelar medel för här avsedd verksamhet. Herr *Nordlander* anser, att risk föreligger, att önskemålet om ökat stöd åt försök och forskning ej blir förverkligat i önskvärd omfattning, därest man som villkor för dylikt stöd uppställer, att en tredjedel av kostnaden för verksamheten skall bestridas av enskilda medel. Något dylikt krav bör enligt hans mening ej förekomma. Vidare finner han det ej heller nödvändigt, att man i övrigt uppställer några särskilda restriktioner beträffande rätten att anslå medel för ifrågavarande ändamål eller underkastar besluten härom någon särskild prövning. Han förutsätter därvid, att yttrande från vederbörande statliga organ för forsknings- och försöksverksamheten skall inhämtas före ärendenas avgörande samt att de medel, som anvisas, i regel ställes till förfogande för organ, som normalt sysslar med hithörande uppgifter. Slutligen framhåller han, att den befogenhet i fråga om fastställande av storleken av förmalningsavgifter och slaktavgifter m. m., som avses skola tillkomma statens jordbruksnämnd, kommer att ge nämnden möjlighet att hindra eventuella missbruk.

Informationsmaterial om förhållandena inom jordbruket

Utredningen anser det angeläget, att den ekonomiska utvecklingen inom jordbruket fortlöpande följes även under de längre perioder, som skall tillämpas för prissättningen vid systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter. Man påpekar, att den jordbruksekonomiska undersökningen efter den nu pågående omläggningen kommer att utgöra en av våra främsta källor i detta hänseende. Även vid ifrågavarande system är det sålunda nödvändigt att fullfölja arbetet med att göra denna undersökning så tillförlitlig och representativ som möjligt.

Enligt utredningens uppfattning är även information om den totala produktions- och konsumtionsutvecklingen nödvändig vid här ifrågavarande system, bland annat för att kunna bestämma storleken av de avgifter, som kan väntas föreligga under ett kommande produktionsår. Det förutsättes att i varje fall jordbrukets totala produktion beräknas på ungefär samma sätt som nu sker. Vidare anges det vara av intresse att kunna följa den totala produktionsmedelsanvändningen.

Utredningen påpekar, att en jämförelse mellan jordbrukets totala intäkts- och kostnadsutveckling i och för sig icke är nödvändig för att bedöma systemets verkningar, men att det ändå under de första åren efter ett nytt systems ikraftträdande kan vara av intresse att få kännedom om denna utveckling. Därför föreslår utredningen, att totalkalkylen tills vidare skall upprättas även i fortsättningen. Därvid kan det dock enligt utredningens mening endast bli fråga om efterhandsberäkningar. Vidare bör de av utredningen i annat sammanhang föreslagna omläggningarna i kalkylberäkningen genomföras.

Ikraftträdande

Systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter kan icke helt genomföras förrän fr. o. m. regleringsåret 1956/57. Som förut nämnts, bör enligt utredningens mening prisgränserna i utgångsläget utformas så, att mittprisnivån mellan prisgränserna motsvarar de vid systemets introduktion aktuella producentpriserna. Det förutsättes, att dessa vid denna tidpunkt ger den avsedda inkomstlikställigheten och även i övrigt med hänsyn till den inbördes avvägningen är lämpade att tagas till utgångspunkt. Utredningen framhåller, att det icke vid tiden för dess arbete har varit möjligt att bedöma i vad mån och i vilken riktning priserna kan behöva ändras på våren 1955. Man anser det emellertid ganska säkert, att vissa justeringar av de utav utredningen föreslagna prisgränserna och importavgifterna blir erforderliga med hänsyn till kommande prisändringar. Om riksdagen beslutar, att ifrågavarande system skall genomföras, bör det därför enligt utredningens förslag få ankomma på statens jordbruksnämnd att före ikraftträdandet av systemet göra en översyn av de föreslagna prisgränserna och importavgifterna samt — efter överläggningar med jordbrukets representanter — framlägga förslag därom till Kungl. Maj:t.

Översyn av systemet

Systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter bygger bland annat på tanken, att statsmakterna i strävandena att förverkliga målsättningen av inkomstlikställighet ej alltför mycket fäster sig vid inkomstläget under enskilda år utan lägger huvudvikten vid hur detta utvecklar sig under loppet av flera år. Härvid utgår man från att avvikelser under enskilda år från den eftersträfvade inkomstnivån skall utjämna varandra. Hur inkomstutvecklingen verkligen blir för jordbruket, kommer givetvis i hög grad att bero på den internationella prisutvecklingen. Sjunker priserna på den interna-

tionella marknaden överlag och stabiliserar sig på en låg nivå, kan de inhemska priserna under en följd av år komma att ligga under mittprinsnivån. På liknande sätt kan en allmän lyftning av den internationella prisnivån resultera i att de svenska priserna genomgående kommer att ligga närmare den övre prisgränsen. Utredningen anser emellertid, att det finns föga anledning att förmoda, att prisutvecklingen på den internationella marknaden under mera normala förhållanden kommer att vara av sådan enhetlig karaktär. Det har ansetts befogat att räkna med prisförskjutningar för olika produkter i än den ena än den andra riktningen.

Av antydda skäl har utredningen ansett lämpligt att det, sedan nu angivna system blivit infört, efter ett antal år göres en allmän undersökning av hur systemet verkat. Härvid skulle främst utredas, hur jordbruksbefolkningens inkomstläge utvecklats under tillämpningsperioden samt huruvida principen om inkomstlikställighet har kunnat realiseras vid det givna gränsskyddet. Några närmare regler för ifrågavarande undersökning kan enligt utredningens mening näppeligen uppställas i förväg. Man förutsätter, att utvecklingen på området ständigt följes av, bland andra, det statliga regleringsorganet, och att det ekonomiskt-statistiska materialet ständigt förnyas och förbättras. Anses ändringar i systemet påkallade, skall det enligt utredningen ankomma på Kungl. Maj:t att framlägga förslag härom till riksdagen.

Översyn av systemet skall enligt utredningens förslag verkställas efter en icke alltför kort period. Enligt utredningens uppfattning bör en sådan lämpligen ske ungefär vart femte år. Man påpekar dock, att en översyn redan före utgången av en löpande femårsperiod kan bli nödvändig, exempelvis om växelkurserna ändras eller på annat sätt en avsevärd förskjutning sker mellan de inhemska och utländska prisnivåerna eller om utvecklingen av andra orsaker visar tecken på en långvarig förskjutning av den internationella prisnivån för jordbruksprodukter.

Ställningstagande i fråga om prissättningsystemen

Vid en jämförelse mellan systemet med rörliga importavgifter — i det följande kallat system A — och systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter — i det följande kallat system B — konstaterar utredningen inledningsvis, att båda systemen principiellt är förenliga med den jordbrukspolitiska målsättningen. Vid system A söker man förverkliga den som rimlig ansedda inkomstutvecklingen för varje kortare prissättningsperiod. Avvikelserna från denna utveckling begränsas vid ifrågavarande system i möjligaste mån. Vid system B utgår man likaledes från principen om inkomstlikställighet men avväger prisstödet så, att principen kan väntas bli förverkligad för genomsnittet av en följd av år. Under enstaka år kan däremot jordbrukets kostnadstäckning bli lägre eller högre än vad som i genomsnitt anses befogat för hela ifrågavarande period. Sådana avvikelser från den som rimlig ansedda inkomstutvecklingen strider dock icke mot

innehörden i 1947 års riksdagsbeslut. Principen om inkomstlikställighet innebär nämligen ej, att jordbruksbefolkningen för varje år skall garanteras en inkomst, jämförlig med vad andra befolkningsgrupper samtidigt erhåller. Det står enligt utredningen helt i överensstämmelse med denna princip, att variationer i jordbrukets inkomstläge får förekomma, beroende på exempelvis skördeutfallet eller förändringar i avsättningsförhållandena. Också vid system A kan sådana variationer förekomma, även om de genom tillämpningen av ett rörligt gränsskydd blir mera begränsade än vid system B.

Utredningen påpekar vidare, att i fråga om rationaliseringsvinsten ingen principiell skillnad föreligger mellan de båda systemen samt anför.

Bortsett från justeringar för penningvärdeförändringar, ändras icke gränsskyddet vid system B under en följd av år med hänsyn till jordbrukets intäkt- och kostnadsutveckling. Jordbruket får följaktligen i sin helhet automatiskt tillgodogöra sig vinster av förskjutningar i produktionsinriktningen och användningen av produktionsmedel. Å andra sidan får jordbruket också automatiskt bära förluster i samband med sådana förskjutningar i produktionsinriktningen och produktionsmedelsanvändningen, som leder till ett ekonomiskt sett ogynnsamt resultat. Så är däremot icke fallet vid nuvarande prissättningssystem, eftersom prissättningen nu baseras på beräkningar av jordbrukets intäkter och kostnader, i vilka hänsyn tas till såväl prismässiga som volymmässiga förskjutningar. Emellertid kan system A också tillämpas så, att vinsten av produktionseffektiviseringen mer eller mindre automatiskt tillgodoräknas jordbruket. Vid bestämningen av prisstödsnivån utgår man bland annat från beräkningar, i vilka volymförändringar icke omedelbart beaktas.

I fråga om fördelningen av de affärsmässiga förluster, som uppstår vid export av jordbruksprodukter till lägre priser än de inländska, föreligger enligt utredningen ej heller någon principiell skillnad mellan de båda systemen.

Vid bedömningen av de fördelar respektive olägenheter, som är förknippade med de båda systemen, konstaterar utredningen till en början, att system A ur jordbrukets synpunkt erbjuder större trygghet än system B. Såväl genom att prisstödsnivån förutsättes bli omprövad årligen som genom att den fastställda prisstödsnivån skyddas genom rörliga importavgifter, får jordbruket här alla de garantier, som rimligen kan lämnas för att den åsyftade inkomstlikställigheten skall förverkligas respektive bevaras, i den mån detta marknadsmässigt är möjligt. I fråga om system B kan det visserligen sägas, att detta skulle kunna ge samma resultat, om de fasta importavgifterna samt den övre och den nedre prisgränsen kunde avvägas så, att möjligheterna till inkomstökning vid prisstegring på världsmarknaden exakt uppväger risken för inkomstminskning vid prisfall på världsmarknaden. Det är emellertid enligt utredningen klart, att en sådan exakt avvägning icke är möjlig.

Utredningen framhåller, att om de kvantitativa importregleringarna internationellt icke avskaffas i åtminstone så stor omfattning, att ett ej alltför litet område med liberaliserad handel uppstår, Sverige icke ensamt kan

genomföra en dylik liberalisering. I sådant fall kommer dessa regleringar för Sveriges del att kvarstå även vid system B ehuru endast för att skydda den nedre prisgränsen. Även om de fasta importavgifterna är riktigt avvägda med hänsyn till den genomsnittliga internationella prisnivån, kan det finnas risk för att vissa överskottspartier, som på grund av de kvantitativa regleringarna ej kan finna avsättning på annat håll, söker sig till den svenska marknaden såsom en av de få, där kvantitativa regleringar ej omedelbart träder i funktion, för att här säljas till väsentligt lägre priser än som eljest skulle gälla vid import. Om detta blir vanligt, riskerar man, att priset i Sverige ständigt kommer att tendera mot nedre prisgränsen. Utredningen betonar dock, att det utan praktisk erfarenhet av det föreslagna systemet icke är möjligt att avgöra, vilken vikt man bör fästa vid farhågor av nu angivet slag.

Vidare anför utredningen, att man vid system B — även bortsett från den inverkan, prisutvecklingen på världsmarknaden kan få för inkomstutvecklingen inom jordbruket — ej har samma möjligheter som vid system A att snabbt justera prisstödet åt jordbruket för att följa principen om inkomstlikställighet. Regeln att prisgränserna under en period skall ändras endast vid mera påtagliga förändringar av penningvärdet kan sålunda medföra en viss eftersläpning för jordbrukets vidkommande.

Därjämte kan man enligt utredningen ej heller bortse från en ytterligare risk för eftersläpning, nämligen om rationaliseringen inom andra näringar går väsentligt snabbare än inom jordbruket och helt eller delvis tager sig uttryck i lönehöjningar för arbetskraften. De svårigheter, som uppstår om man vid slutet av en längre period skall söka återhämta en ackumulerad eftersläpning, blir betydligt större än de, som uppstår, om en dylik anpassning göres med kortare mellanrum. Emellertid torde enligt utredningens uppfattning möjligheterna till rationaliseringsvinster i jordbruket alltjämt vara goda.

En annan fördel med system A är enligt utredningen, att detta system ger möjlighet att genom prisavvägning för olika produkter påverka produktionen i viss riktning. Om så befinner önskvärt, kan producentpriserna nämligen avvägas i andra inbördes relationer än de, som skulle uppkomma till följd av utvecklingen på den internationella marknaden. Härigenom kan hänsyn också tagas till prissättningens inverkan på inkomsterna vid olika grupper av jordbruk. Vid system B däremot blir förändringarna i prisrelationerna huvudsakligen beroende av prisutvecklingen utomlands. Detta är å andra sidan förenat med vissa fördelar.

Utredningen påpekar, att system A vidare kan väntas medföra mindre svängningar i de inhemska livsmedelspriserna än system B, eftersom man enligt det förra systemet har möjlighet att ändra importavgifterna, så att prisfluktuationer på utlandsmarknaden utjämnas.

Utredningen konstaterar, att vad nu anförts i och för sig talar till förmån för system A. Å andra sidan anses system B ur flera viktiga synpunkter erbjuda påtagliga fördelar framför system A. Som en av de mest betydande

kan enligt utredningen betecknas den större frihet, som enligt system B lämnas jordbruket. Genom att detta friare än hittills får utveckla sig inom ramen för ett inom vissa gränser fast avgiftsskydd, slipper det den undantagsställning såsom en statsreglerad näring, det hittills intagit i samhälls-ekonomien, och får en position, som mer svarar mot den andra näringsgrenar har. Utredningen anför vidare i detta sammanhang.

Det måste enligt utredningens uppfattning anses angeläget, att jordbruket skall få arbeta med det största mått av frihet och likställighet, som är förenligt med principen om ett visst prisstöd från det allmänna sida och den kontroll över inkomstutvecklingen, som måste bli en konsekvens av detta stöd. Med system A blir denna frihet i hög grad begränsad, eftersom den årliga omprövning av prisstödsnivån och den snäva begränsning av prisfluktuationerna, som detta system förutsätter, i själva verket kommer att innebära, att prissättningen för flertalet viktiga produkter blir bunden av statliga beslut. Enligt system B åter kommer jordbruket, sedan prisstödsnivån och prisgränserna en gång fastställts, att under den period beslutet avser få utveckla sig fritt utan att någon omprövning göres år för år med hänsyn till produktionsutvecklingen eller andra omständigheter.

System B anses dessutom ej lika lätt föranleda missförstånd om jordbruksstödet innebär som ett system, där en detaljbestämning av priserna med jämna mellanrum sker med utgångspunkt från olika kalkylresultat. Vidare anges system B föranleda betydligt mindre detaljregleringar än system A.

Ett annat avseende, i vilket system B enligt utredningens uppfattning är att föredraga framför system A, gäller prisavvägningen mellan olika produkter och anpassningen till utlandsmarknaderna. Det anföres, att man vid system B får en naturlig anknytning till prisutvecklingen på världsmarknaden, vilken anknytning blir av värde, då det gäller avsättningen av överskotts-kvantiteter. System B ger enligt utredningen över huvud taget större möjligheter till en fri anpassning av produktionen till avsättningsförhållandena såväl inom som utom landet. System A åter blir mera stelt i fråga om prisavvägningen mellan olika produkter. Härom anför utredningen följande.

Prisavvägningen blir med system A en bedömningsfråga vid överläggningar mellan statens och jordbrukets representanter. Härvid kommer givetvis hänsyn att tagas till marknadsutvecklingen utomlands men, som förut nämnts, också till prisavvägningens inverkan på produktionens fördelning samt på inkomsterna vid olika grupper av jordbruk. Man kan utgå från att detta leder till importavgifter av varierande höjd. Det ligger vidare i systemets natur, att man i första hand bedömer den genomsnittliga produktprisnivå, som skall bestämmas, mot bakgrund av kostnadsutvecklingen inom jordbruket och söker anpassa producentpriserna därefter. Om priserna utomlands är låga, samtidigt som kostnaderna hos oss motiverar väsentligt högre priser än importpriserna, kan gränsskyddet bli ganska högt. Ställes krav på att man skall förverkliga den en gång fastställda prisstödsnivån vid senare inträffande förändringar i den internationella marknadsutvecklingen och importpriserna, kan importavgifterna för vissa produkter bli speciellt höga. Ett särskilt högt skydd för vissa produkter kan emellertid medföra handelspolitiska svårigheter och av andra länder åberopas som skäl för tullhöjningar på våra exportvaror. Å andra sidan kan det ofta vara motiverat att upprätthålla ett högt skydd för vissa produkter, om produk-

tionen av dessa går ned under vad som är att betrakta som ett minimum ur beredskapssynpunkt. Detta gäller båda systemen.

Med hänsyn till den betydelse, exportmöjligheterna över huvud taget har för vårt näringsliv, måste det enligt utredningen betecknas som ett stort allmänt intresse för vårt land, att handelspolitiska hinder av den art, som rörliga — och i realiteten ofta prohibitiva — importavgifter utgör, försvinner och ersättes med fasta importavgifter. Våra strävanden i detta avseende försvåras emellertid enligt utredningens mening, så länge vi på ett viktigt område tillämpar ett system av samma karaktär, som de system vi önskar skola avvecklas i andra länder. System B anses följaktligen bättre än system A överensstämman med våra allmänna handelspolitiska intressen.

Tillämpas vid system A ett särskilt högt gränsskydd för vissa produkter, vilket främst kan bli fallet i fråga om de i konkurrensen med utlandet sämst ställda, stimuleras produktionen och bromsas konsumtionen av dessa produkter. Därigenom blir enligt utredningens uppfattning jordbruksstödet dyrare ur samhällsekonomisk synpunkt och svårigheterna att avsätta överskotten ökar. Följaktligen anser utredningen det ligga i jordbrukets eget intresse, att priserna inom landet även vid system A såvitt möjligt anpassas till utvecklingen på den internationella marknaden. Skillnaderna mellan system A och system B behöver därför i detta hänseende icke bli så stora, som man i förstone kanske kunde vänta. Utredningen anför vidare.

Därest system A tillämpas, blir det i sista hand beroende på marknadsförhållandena, om man anser sig kunna fastställa en prisstödsnivå, som helt svarar mot en kalkylmässig intäktssumma. Det är icke heller under alla förhållanden givet, att en fastställd prisstödsnivå över huvud taget kan förverkligas. Även om hänsyn toges till vad nu nämnts, är det emellertid nog ofrånkomligt, att det blir dyrare för samhället att upprätthålla en viss bestämd inkomstnivå inom jordbruket med system A än med system B.

Slutligen påpekar utredningen, att man ej bör överskatta olägenheterna av att de inhemska livsmedelspriserna blir rörligare än vad som varit fallet under tiden efter andra världskrigets utbrott. Risken för alltför stora kastningar i priserna minskas enligt utredningen även av det förhållandet, att det torde ligga i jordbruksorganisationernas intresse att söka undvika sådana fluktuationer i priserna, som kan inverka menligt på avsättningsförhållandena. Med den utformning, som reglerna om importskyddet förutsatts få, torde också variationerna komma att bli ganska begränsade.

Efter övervägande av fördelar och olägenheter hos de båda systemen, har utredningen kommit till den uppfattningen, att system B är att föredraga såväl ur jordbrukets som ur det allmännas synpunkt. Man har därvid särskilt fäst vikt vid den större frihet, som jordbruket skulle få enligt detta system, samt vid den omständigheten, att system B bättre överensstämmer med våra allmänna handelspolitiska intressen. Vidare har betydelse tillmätts de samhällsekonomiska fördelar, system B kan väntas medföra i förhållande till system A. Vad angår bedömningen av de båda systemen ur jordbrukets synpunkt understrykes, att värdet av en friare marknadsmässig an-

passning till avsättningsförhållandena inom och utom landet samt möjligheterna för jordbruket att arbeta under större frihet måste anses väga tyngre än de risker, som är förenade med systemet. Icke minst anses det psykologiskt sett vara av betydelse, därest den på sina håll förekommande uppfattningen om jordbruket som en statsgaranterad näring kan motverkas genom övergång till ett system, som innebär, att skyddet för jordbruket bestämmas på ett sätt som bättre än det nuvarande överensstämmer med det skydd andra näringar erhåller.

Emellertid har en förhandsbedömning av systemets verkningar ansetts osäker. Särskilt fäster utredningen i detta sammanhang uppmärksamheten på den situation, som skulle kunna uppstå, om avsättningen i andra länder av våra överskott av jordbruksprodukter skulle försvåras genom sådana handelspolitiska åtgärder från dessa länders sida, vilka icke står i god överensstämmelse med GATT, eller om vi skulle komma att bli utsatta för import av dumpingkaraktär. Utredningen föreslår därför, att man tills vidare begränsar sig till att tillämpa systemet under en femårsperiod och sedan tager frågan om prisskyddets utformning under förnyat övervägande.

I fråga om utredningens förord för system B har särskilt yttrande avgivits av ledamoten *Stensgård* samt experterna *Holmström* och *Åstrand*. Dessa anför att, ehuru det även enligt deras mening är önskvärt och riktigt, att prisutvecklingen inom landet röner inflytande av utvecklingen utomlands och att större frihet kan beredas jordbruket och handelsorganen beträffande anpassning av priserna efter marknadsförhållandena, de för närvarande icke kan biträda detta förord. Ett av de avgörande skälen för denna ståndpunkt är, att de anser det synnerligen ovisst, huruvida strävandena att liberalisera den internationella handeln med jordbruksprodukter kommer att leda till några större positiva resultat inom överskådlig framtid. Deras analys av det internationella marknadsläget utmynnar i slutsatsen, att den nationella jordbrukspolitik, som kommit att föras i olika länder, till stor del fått en sådan omfattning och styrka, att vittgående och allvarliga konsekvenser hotar att uppstå för den samlade jordbruksproduktionen och för prisbildningen på den internationella marknaden. Eftersom produktionen i de flesta fall helt eller till större delen avsättes inom respektive land, kan långtgående prisstöd på de nationella marknaderna leda till att totalproduktionen ökas, i stort sett utan hänsyn till prisutvecklingen på den internationella marknaden. Detta bidrager till att öka överskotten, samtidigt som utrymmet för internationell försäljning krymper genom att importländernas egen produktion stiger. Då man nu på de nationella marknaderna i flertalet fall söker hålla en i möjligaste mån stabil prisnivå för de egna produkterna och därför skyddar sitt jordbruk genom kvantitativa restriktioner, tullar och andra importavgifter, som kan ändras, ligger det vidare i sakens natur, att växlingar i produktionen kan komma att ge kraftiga utslag i utbuden och priserna på den begränsade internationella marknaden. Risk anses därför föreligga, att priserna på den internationella marknaden kommer att visa stora förändringar och tidvis pressas avsevärt nedåt.

I yttrandet anföres vidare, att under angivna förhållanden avsevärd risk synes ligga uti att för så lång tid som fem år i taget binda prisbildningen hos oss vid utvecklingen på den internationella marknaden på det sätt, som system B innebär. Risken för jordbruket består enligt deras åsikt däri, att priserna för längre perioder kan komma att drivas ned mot den nedre prisgränsen. För konsumenterna anses å andra sidan risk föreligga, att priserna kan stiga avsevärt högre än målsättningen för jordbrukspolitiken motiverar. Dylika förskjutningar kan i sin tur innebära risker för stabiliteten inom samhällsekonomin.

Ur de allmänna synpunkter, som här anlagts å problemen, anses det enligt yttrandet önskvärt, att en viss nivellering av jordbruksstödet och begränsning av handelshindren även på jordbrukets område kommer till stånd genom internationella överenskommelser. Däremot anses det icke riktigt, att Sverige isolerat skall föra en sådan politik och utsätta sitt jordbruk för de risker, detta skulle innebära under nu rådande förhållanden. En sådan fristående åtgärd skulle också internationellt sett vara av mycket ringa betydelse. Man framhåller i yttrandet, att införandet av system B bör bli beroende på utvecklingen av det internationella samarbetet beträffande handeln med jordbruksprodukter. Med hänsyn till de nationella intressen, som föreligger, och de utfästelser, som givits jordbrukarna i olika länder, anses det icke troligt, att snabba och genomgripande begränsningar av handelshindren kommer till stånd. Åtgärder i denna riktning torde endast kunna genomföras successivt. De kan också få en innebörd, som ändrar förutsättningarna för våra egna åtgärder.

Beträffande innebörden och tillämpningen av system A göres i yttrandet följande kommentarer.

System A har i betänkandet givits benämningen systemet med rörliga importavgifter, vilket kan inge föreställningen, att importavgifterna ständigt skulle ändras efter fluktuationerna i importpriserna, för att de inhemska priserna skulle hållas vid en viss nivå. Detta anses emellertid icke behöva vara fallet. Det egentligen utmärkande för system A är i stället, att prisstödsnivåns höjd i regel årligen tages upp till prövning samt att importskyddet anpassas med hänsyn härtill för det kommande året, medan importskyddets storlek i system B bestämmes för en period av flera år. Något principiellt hinder anses emellertid icke kunna föreligga att även i system A bestämma en importavgift, som inom vissa gränser hålles fast under året. Riskerna ur jordbrukets synpunkt med ett sådant förfarande skulle givetvis vara väsentligt mindre, om den fixerade avgiften gällde endast ett år i stället för under en längre period. I analogi med system B skulle detta innebära, att det för året fastställda priset kunde betraktas som mittpris och att importavgiften vid regleringsårets början fixerades till belopp, som erfordrades för att uppnå detta pris inom landet. Importavgiften skulle sedan hållas oförändrad, så länge svängningarna i importpriserna eller de inhemska priserna håller sig inom viss ram från utgångsläget. Härigenom skulle vinnas, att det administrativa arbetet med regleringen underlättades. Vidare skulle erhållas viss erfarenhet om hur system B skulle komma att fungera.

Slutligen anföres i yttrandet, att man i vissa avseenden bedömt fördelarna och olägenheterna hos de båda systemen på ett annat sätt än utredningen.

Ett särskilt yttrande i fråga om valet av prissättningsystem har även lämnats av ledamöterna *Lindskog* och *Odhner*. Dessa anser att utredningen vid jämförelsen mellan de båda systemen för prissättningen icke i tillbörlig grad betonat fördelarna med system B och dessutom tillskrivit system A förtjänster, som detta icke har. De vill sålunda betydligt starkare än utredningen understryka de samhällsekonomiska vinsterna av en närmare anknytning till världsmarknaden. Med de höga kostnader, jordbruksstödet medför för konsumenterna på grund av den stora skillnaden mellan de inhemska priserna och importpriserna, anser de, att detta argument bör tillmätas utslagsgivande betydelse. Även ganska obetydliga anpassningar i produktionsinriktningen får vid denna skillnad en så stor ekonomisk betydelse att de blir eftersträvansvärda. Om man hyser farhågor för att priserna på den internationella marknaden i framtiden skall komma att bli lägre än för närvarande, talar detta enligt yttrandet icke för system A utan snarast för system B, eftersom det då blir ändå angelägnare att förlusterna minskas genom en anpassning av produktionen till de varor, för vilka våra produktionsförutsättningar är bäst. De anser vidare, att även om liberaliseringssträvandena icke skulle leda så långt som man nu hoppas, riskerna vid tillämpningen av system B därför ej behöver vara så stora. Slutligen understrykes i yttrandet nödvändigheten av att Sverige även på jordbrukets område tar del i de allmänna liberaliseringssträvandena.

Yttranden

Småbruksfrågan

Såsom förut nämnts, avser båda av utredningen utformade system en generell prissättning på jordbruksprodukter. Utredningen har således icke gått in på frågan om det speciella stöd, som kan komma i fråga för det mindre jordbruket. I en del yttranden har dock dessa spörsmål närmare berörts. *Riksförbundet Landsbygdens folk* anför, att det enligt dess mening hade varit motiverat att mera ingående beakta de förändringar för småbruket, som otvivelaktigt kommer att inträffa, om det generella prisstödet avväges med hänsyn till att inkomstlikställighet nu eller framdeles kan anses vara uppnådd för basjordbruket. Därutöver synes det riksförbundet uppenbart, att småbruksstödet nuvarande utformning icke ter sig tillfredsställande på något längre sikt. Riksförbundet anför vidare bland annat följande.

Enligt riksförbundets mening talar starka skäl för att hela frågan om det speciella småbruksstödet snabbt göres till föremål för översyn och omprövning i syfte att få till stånd en klarare utformning av stödanordningarna att gälla på något längre sikt. Denna översyn borde ha verkställts i sådan tid, att resultatet av densamma kunnat beaktas fr. o. m. den tidpunkt, vid vilken det nya prissättningsystemet över huvud taget träder i kraft. Sin allmänna uppfattning i denna fråga har riksförbundet närmare preciserat

i skrivelse till Konungen den 25 januari 1955. Därefter har det kommit till riksförbundets kännedom, att statsmakterna har för avsikt att genom en särskild utredning granska småbrukets pris- och inkomstfrågor. Riksförbundet får här starkt understryka, att det fäster utomordentligt stor vikt vid att denna utredning beredes möjlighet att påbörja sitt arbete utan onödig tidsutdräkt. En sådan omformning och komplettering av småbruksstödet, som kan anses ägnad att främja trygghet och inkomststandard för småbruket på något längre sikt, bildar i själva verket en väsentlig förutsättning för den syn på utformningen av det generella prisstödet, vilken riksförbundet låter komma till uttryck i föreliggande yttrande över jordbruksprisutredningens betänkande.

Även *Hushållningssällskapens förbund* anser, att formerna för det fortsatta, särskilda stödet åt småbruket bör omprövas. Med hänsyn till det mindre jordbrukets stora omfattning kan det enligt förbundet anföras skäl för att någon omläggning av grunderna för prissättningen ej sker, förrän sagda omprövning verkställts. Förbundet vill därför understryka betydelsen av att frågan om småbruksstödet blir föremål för en skyndsam översyn. Även *Svenska lantarbetsgivareföreningen* är av den uppfattningen, att frågan om småbruksstödet framtida utformning måste lösas jämsides med regleringen av jordbrukets produktprissättning. *Lantbruksstyrelsen* understryker, att särskilt stöd åt jordbruk under 10 hektar fortfarande är påkallat.

Kooperativa förbundet anför i fråga om stödet åt det mindre jordbruket i huvudsak följande.

Småbruket — jordbruk under 10 hektar odlad jord — omfattar ungefär en tredjedel av åkerarealen och sysselsätter 55 procent av jordbrukets arbetskraft. Dess karaktär av blandad utkomst förlänar det dock en särställning. Dess utövares driftighet och arbetsamhet utgör en faktor, som säkerligen motverkar behovet av en särskild, socialpolitiskt motiverad statlig subventionering i mycket stor skala. Fullsysselsättningens fortbestånd underlättar och påskyndar det successiva överförandet till andra, för småbrukarna själva mera inkomstbringande arbeten.

Det är å andra sidan icke tänkbart att med särskilt sikte på småbrukets behov av ekonomiskt stöd basera det allmänna prisstödet på en sådan prissättning på jordbruksprodukter, som ger det genomsnittliga småbruket full löpande kostnadstäckning. Ett prisstöd av denna storlek har heller icke ifrågasatts. Lika oriktigt vore emellertid att i prisstödssystemet inbygga differentieringar eller subventioner till förmån för småbruket, vilka icke kan klart avgränsas mot jordbruk av närmast följande storleksklasser och vilkas verkningar kommer att bidra till att konservera en mot bakgrund av rådande avsättningsmöjligheter oförmånlig produktionsinriktning, särskilt animalieproduktion. Sådana prisdifferentieringar är icke uteslutna inom något av de av jordbruksprisutredningen behandlade allmänna prisstödssystemen och kan för övrigt genomföras och upprätthållas genom producentorganisationernas egna prisutjämningsåtgärder. I den mån de redan består, torde det möta ansevärd svårigheter att avveckla dem annat än gradvis och på längre sikt. Önskvärdheten av en sådan avveckling eller i varje fall av snävare intervaller i differentieringarna borde emellertid framstå klart även för jordbrukarorganisationerna själva.

Formerna för prisstödet

I några yttranden har upptagits frågan om möjligheterna att tillämpa en s. k. lågprislinje. *Landsorganisationen* anser, att utredningen mera ingående borde ha diskuterat möjligheterna i detta hänseende, och anför.

För att förverkliga den jordbrukspolitiska målsättningen är teoretiskt sett två olika melodier tänkbara. Antingen kan importen av livsmedel bli helt fri och den svenska prisnivån tvingas att snabbt anpassa sig till världsmarknadens priser — det sociala stödet till jordbruksbefolkningen sker i så fall i form av direkta bidrag över budgeten eller kan skyddet få formen av importavgifter och tullar, som höjer livsmedelspriserna i sådan grad, att inkomsttjämnningen vinnes den vägen. Jordbruksprisutredningen anser sig icke behöva närmare diskutera det första alternativet utan hänvisar till 1942 års jordbrukskommitté, som ställde sig avvisande till lågprislinjen. Enligt landsorganisationsens uppfattning borde lågprislinjen ha gjorts till föremål för grundligare överväganden. Psykologiska hänsynstaganden borde här ha vägts mot de samhällsekonomiska fördelar, som en lågprislinje otvivelaktigt erbjuder. Ej heller synes det vara tillfyllest att hänvisa till de tekniska svårigheter, som för ett tiotal år sedan ansågs föreligga för lågprislinjens genomförande. Genom föreningsrörelsens frammarsch och de genom jordbruksregleringen vunna erfarenheterna torde de tekniska förutsättningarna för ett dylikt alternativ ha förbättrats. Jordbruksprisutredningen borde klarare ha poängterat, att den ansett de psykologiska betänkligheterna mot en lågprislinje vara så starka, att den på grund härav avstått från en grundlig prövning av de tekniska möjligheterna för förverkligandet av detta alternativ.

Näringsfrihetsrådet erinrar om att vid helt fri konkurrens priset på en vara på längre sikt kommer att bestämmas av de tillverkare, som har de lägsta kostnaderna. Denna ordning är ändamålsenlig ur konsumenternas synpunkt, icke endast därför att priset blir lägre än eljest, utan även emedan den befrämjar rationaliseringen och därmed det ekonomiska framåtskridandet. Ifrågavarande grundsats har kommit till särskilt tydligt uttryck i det s. k. bruttoprisförbudet i 1953 års lag, innebärande att en leverantör av en vara är förbjuden att ålägga återförsäljare att icke underskrida visst pris. Förbudet har tillkommit just för att öppna vägen för företag med olika höga kostnader att priskonkurrera. Beträffande förhållandena på jordbruksområdet anför rådet följande.

Om denna princip i full utsträckning tillämpades på jordbruksnäringen, skulle emellertid följderna bli, att stora grupper jordbrukare icke kunde uppnå det inkomstläge, som ansetts önskvärt. Därav kan dock icke den slutsatsen dragas, att principen måste helt överges. En tänkbar väg vore nämligen att i särskild ordning stödja dessa grupper, t. ex. genom arealbidrag eller pristillägg. Ett närmare skärskådande av dessa alternativ visar emellertid, att vägen knappast är framkomlig. Dels är subventioner i vissa fall regleringstekniskt svåra att tillämpa, dels har de en benägenhet att vidmakthålla bestående förhållanden i minst samma grad som det av utredningen förordade systemet. Rådet får därför ansluta sig till utredningens förslag i detta hänseende. Därvid förutsättes, att vederbörande myndigheter och organ, som skall medverka vid den yttre rationaliseringen, icke i onödan fördröjer utan i stället så långt möjligt påskyndar en utveckling mot större brukningsenheter.

Konjunkturinstitutet diskuterar frågan om lågprislinjen närmare och framhåller därvid, att 1942 års jordbrukskommitté avvisade denna linje främst ur beredskapssynpunkt. Av tekniska skäl ansågs det nämligen praktiskt taget ogenomförbart att stödja den inhemska foderproduktionen genom pristillägg till producenterna. Den animalieproduktion, som av beredskapsskäl borde uppehållas under normala förhållanden, skulle å andra sidan bygga på inhemska fodermedel, eftersom den eljest skulle vara av ringa värde i en avspärrningssituation. Konjunkturinstitutet anför vidare.

I dagens läge, när den på inhemska fodermedel baserade animalieproduktionen är större än den inhemska konsumtionen, borde det icke ur beredskapssynpunkt ingiva lika stora betänkligheter att genomföra en viss sänkning av foderpriserna. Det hade därför enligt konjunkturinstitutets uppfattning varit värt att pröva framkomligheten av en modifierad lågprislinje, som skulle innebära en viss sänkning av såväl konsument- som producentpriser till större närhet av de priser, som gäller vid internationell handel, samtidigt som den enligt 1947 års riksdagsbeslut sanktionerade lönsamheten vid basjordbruk och andra mindre brukningsdelar finge upprätthållas genom pristillägg och andra subventioner. Om en sänkning av producentpriserna vid större jordbruk med hänsyn till kostnadsläget skulle medföra en omläggning av driften i mera extensiv riktning med nedskärning speciellt av mejeriproduktionen samt ökad inriktning på produktion av slaktdjur och vegetabilier inom ramen av en minskad totalproduktion, skulle detta kunna innebära en samhällsekonomiskt fördelaktig begränsning av det totala produktionsöverskottet. Detta skulle för övrigt minska även därigenom, att den förutsatta sänkningen av konsumentpriserna skulle medföra en ökning av den inhemska konsumtionsvolymen, låt vara att denna ökning med hänsyn till den låga efterfrågeelasticiteten på jordbruksprodukter måste bli ganska liten.

Skulle de större jordbrukens gränskostnader vara lägre än exportpriserna med påföljd, att prissänkningen icke komme att medföra någon samhällsekonomisk kostnadsbesparing, vore det huvudsakligen ur fördelningspolitiska synpunkter, som en sådan omläggning av jordbrukspolitiken skulle kunna motiveras. Även om det befunnos skäligt, att konsumenterna skulle bära kostnaderna för det stöd åt jordbruksnäringen, som erfordrades för att bereda basjordbruken full lönsamhet, vore det en tänkbar fördelningspolitisk ståndpunkt, att konsumenterna icke dessutom skulle behöva bära hela den kostnad, som erfordrades för att ge de större jordbruken, som representerar en mera rationell driftsform, lika goda avsättningsvillkor och därigenom en ännu högre lönsamhet än basjordbruken. En annan sak är, att en sådan omläggning av jordbrukspolitiken knappast torde vara förenlig med 1947 års riksdagsbeslut. Emellertid finnes det även andra skäl, som skulle kunna anföras som argument mot en ökad differentiering av jordbruksstödet.

Bland annat skulle en sådan differentiering kunna komma att minska intresset för sammanslagning av mindre jordbruk till större brukningsdelar än 10—20 hektar, vilket är en synpunkt, som skulle kunna tillmätas större vikt i samma mån som den av samhället bedrivna yttre rationaliseringsverksamheten även inriktades på att främja uppkomsten av sådana större brukningsdelar. En omläggning av driften vid de större jordbruken i extensiv riktning skulle möjligen kunna ställa sig mindre fördelaktig i en framtid, när jordbruksproduktionen hunnit nedläggas eller inskränkas vid den jord och de brukningsdelar bland merendels smärre jordbruk, där produktionsförutsättningarna på lång sikt är sämst. En snabbare överföring av

arbetskraft från jordbruket till andra näringsgrenar skulle möjligen kunna tänkas aktualisera ytterligare investeringsbehov (i fråga om bostäder m. m.) i sådan utsträckning, att den samhällsekonomiska vinsten kunde synas diskutabel med hänsyn till den erforderliga kapitalinsatsen. Vidare vore det tänkbart, att den besparing, som ur samhällsekonomisk synpunkt skulle kunna uppnås genom en ökad differentiering av jordbruksstödet med hänsyn till de administrativa merkostnaderna, vore för liten för att motivera en sådan omläggning av jordbrukspolitiken. Slutligen kan man i likhet med föredragande departementschefen i 1947 års jordbruksproposition intaga den ståndpunkten, att det stöd, som erfordras för att ge basjordbruken full lönsamhet, av principiella skäl icke bör uttagas över budgeten utan direkt av konsumenterna genom en med hänsyn till basjordbrukens lönsamhet avpassad prissättning.

Statens priskontrollnämnd anser att, även om det av principiella skäl i och för sig vore önskvärt att stödet åt jordbruket redovisades över budgeten, man av praktiska skäl bör godtaga utredningens uppfattning.

Statens jordbruksnämnd framhåller, att det med hänsyn till de betydande förändringar, som sedan år 1947 har ägt rum i fråga om både jordbrukets överskottsproblem och jordbruksprisernas relation till såväl utlandspriserna som den allmänna svenska prisnivån, kan ifrågasättas, om icke spörsmålet om högprislinje eller lågprislinje kommit i ett i viss mån nytt läge. Nämnden anser dock icke, att man i dagens situation kan förorda en lågprislinje. Emellertid påpekar nämnden, att den nu förda politiken icke kan betecknas som en renodlad högprislinje, eftersom vissa bidrag utbetalas över statsbudgeten.

Kommerskollegium anser det i hög grad önskvärt att så avväga prisstödet, att lönsamheten icke i någon större jordbrukargrupp överstiger vad som kan anses skäligt. Kommerskollegium anför fortsättningsvis.

Detta är betydelsefullt bland annat därför, att övriga samhällsgruppers benägenhet att godtaga stödåtgärderna på jordbruksområdet torde komma att minska, därest det med fog skulle kunna hävdas, att vissa grupper av jordbrukarna åtnjöte oberättigade fördelar genom åtgärderna. Samtidigt är det angeläget, att jordbruksstödet verkligen leder till åsyftade verkningar i fråga om näringens allmänna struktur. I detta sammanhang bör framhållas, att ett differentierat prisstöd torde vara till fördel särskilt för enfamiljsjordbruken — något som av vissa utav kollegium anförda samhällspolitiska skäl får anses önskvärt. Om större brukningsdelar har väsentligt bättre lönsamhet än enfamiljsjordbruken, kan befaras att dessa försvinner. Den köpare, som avser att förvärva ett sådant jordbruk för att bilda en större brukningsdel, kan överbjuda den köpare, som avser att driva det i oförändrat skick. Enfamiljsjordbrukens uppgående i större brukningsdelar kan visserligen också förhindras med hjälp av jordförvärvslagen, men en sådan utväg är ur principiell synpunkt föga tillfredsställande.

Utformningen av systemet med rörliga importavgifter

Sveriges lantbruksförbund har icke något att erinra mot att prissättningen vid systemet med rörliga importavgifter skall ske vid överläggningar med stöd av kalkyler, vilka på olika sätt ger upplysningar om de ekono-

miska förhållandena i jordbruket, samt annat material, som kan ge informationer av värde i detta sammanhang. Lantbruksförbundet ifrågasätter emellertid om slättbygds-kalkylerna redan från början bör ges den av utredningen föreslagna centrala ställningen. Det är enligt lantbruksförbundets mening klokt att åtminstone tills vidare icke ge någon av de olika kalkylerna en ställning framför de andra. Lantbruksförbundet anför vidare.

Lantbruksförbundet anser sig sakna anledning att ingå på bedömning av de olika kalkyler, som presenteras av utredningen. Erfarenheten får enligt dess mening utvisa, vilken vägledning de olika kalkylerna kan ge. Emellertid anser lantbruksförbundet sig böra anmärka på att i kalkylerna med rörliga volymer jordbrukarnas arbetsinkomster föreslås skola följa den genomsnittliga utvecklingen för arbetarna inom industrien. I stället bör man följa utvecklingen hos arbetargrupper i samma inkomstläge som jordbrukarna, d. v. s. arbetare i de lägsta dyrortsgrupperna. Det är löneutvecklingen inom dessa grupper, som bör vara normgivande vid kalkylberäkningarna, eftersom man knappast kan räkna med en procentuellt lika löneförändring för hög- och låglönegrupper.

Riksförbundet Landsbygdens folk anser, att totalkalkylen även fortsättningsvis bör upprättas varje år. Riksförbundet kan också ansluta sig till tanken, att totalkalkylen skall upprättas i två versioner, nämligen en med fasta och en med rörliga volymer. I kalkylen med rörliga volymer skall enligt utredningens förslag framskrivning av arbetskostnadsposten ske med den genomsnittliga löneutvecklingen för arbetare inom industrien i stället för som hittills med lantarbetarlön. Enligt riksförbundets mening har det hittills tillämpade förfarandet med anknytning till lantarbetarlönens utveckling icke lett till några missförhållanden vid prisavvägningen. Riksförbundet vill emellertid icke motsätta sig, att totalkalkylen upprättas efter något ändrade grunder.

Uppfattningen att anknytningen bör ske till löneutvecklingen inom industrien som helhet, kan riksförbundet emellertid icke dela. Arbetskostnadsposten bör nämligen enligt dess mening anknytas till de grupper, med vilka man avser att jämföra jordbruket i inkomsthänseende. Det torde icke erbjuda mera avsevärda praktiska svårigheter att anskaffa material för en sådan anknytning. En slättbygds-kalkyl som ledning för prissättningen anser sig riksförbundet kunna acceptera under tidigare angivna förutsättningar.

Beträffande övrigt informationsmaterial till ledning för prisavvägningen anför riksförbundet bland annat följande.

Då enligt riksförbundets mening anpassningen av prissättningen till marknadsläget och vad som möjligen kan bedömas som långtidstendenser i första hand bör ske vid ej för sällan återkommande förhandlingar, vill riksförbundet helt instämma med utredningen beträffande angelägenheten av att till förhandlingstillfällena fylliga och vederhäftiga marknadsinformationer framläggas. Enligt riksförbundets mening bör detta slag av informationsmaterial på samma sätt som de direkta kalkylerna utarbetas efter en systematisk och genomtänkt plan. Härigenom torde materialet bli av större värde än om det utarbetas sporadiskt och mindre systematiskt och kanske enligt skilda metoder vid olika tillfällen.

Även *Landsorganisationen* berör förhandlingsfrågan och anför därvid.

System A förutsätter förhandlingar mellan jordbruksnämnden och jordbruksorganisationerna. Landsorganisationen skulle finna det lämpligt att, därest ett system skulle komma i tillämpning, som kräver förhandlingar, konsumentintressena vid dessa förhandlingar finge en fylligare representation, t. ex. i den formen, att förhandlingarna ägde rum mellan å ena sidan en producentdelegation och å andra sidan en delegation, bestående av företrädare för löntagarnas, husmödrarnas, handels och industriens organisationer. Jordbruksnämnden borde, med hänsyn till sin sammansättning, vid dessa egentliga prisförhandlingar icke spela rollen av förhandlingspart utan av medlingskommission.

Utformningen av systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter

I fråga om den närmare utformningen av systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter erinrar *kommerskollegium* om att enligt utredningens förslag prisgränser och importavgifter skulle ändras, om penningvärdet förskjutes med minst fem procent. Enligt kollegii mening bör dock icke ifrågakomma, att jordbrukets utövare i annan mån än andra befolkningsgrupper gottgöres för en penningvärdoförsämring. Beträffande här berörda system har utredningen vidare föreslagit, att jordbruket inom prisgränserna skall få taga ut de priser, som marknadsförhållandena tillåter, d. v. s. att någon priskontroll beträffande jordbruksvaror icke skall tillämpas. Enligt ämbetsverkets uppfattning måste härvidlag det förbehållet göras, att även jordbruket måste tåla sådana ingrepp i prisbildningen, som statsmakterna i ett krisläge kan finna påkallade, t. ex. ett allmänt prisstopp.

Statens priskontrollnämnd berör frågan om justeringen av prisgränserna och importavgifterna med hänsyn till förändringarna i penningvärdet och anför, att den föreslagna formen av automatik är betänkelig ur såväl jordbrukarnas som konsumenternas synpunkt. Nämnden fortsätter.

Enligt exemplen i betänkandet har prisgränserna i allmänhet satts till antingen ± 10 eller ± 15 procent från mittpriset, vilket pris ju enligt den föreslagna metoden skulle överensstämja med resp. varas pris vid ingången av prissättningsperioden. Eftersom livsmedelsposten i konsumentprisindex väger relativt tungt, kan den ifrågasatta automatiken innebära, att ett genomsnittligt lågt konsumentpris på jordbruksprodukter — vilket alltså innebär, att produktpriserna ligger under mittpriserna och måhända närmar sig de undre prisgränserna — blir det, som medför, att en sänkning med 5 procent av index uppnås. Den redan inträdda sänkningen av priserna på jordbruksprodukter kan sålunda i ett dylikt fall bli orsaken till en sänkning av de prisgränser och importavgifter, som i utgångsläget fastställts för att hindra en såsom för stark ansedd prissänkning. På samma sätt kan det tänkas, att redan relativt höga konsumentpriser på livsmedel åstadkommer ytterligare höjning. Då livsmedelshandeln i stor utsträckning använder procentuella marginaler, förstoras alltid prisrörelserna något i de senare handelsleden. Det bör vidare beaktas, att bundenhet till prisindex i detta och liknande fall har benägenhet att ingripa också i andra beslut inom samhällsekonomin. Särskilt bör här beaktas, att indirekt beskattning påverkar socialstyrelsens konsumentprisindex. Ett genomförande av t. ex.

omsättningsskatt skulle, om förslaget förverkligas, kunna medföra en ytterligare höjning av jordbrukspriserna. En generell hyreshöjning skulle likaså kunna verka höjande på jordbruksprodukternas priser. Även utifrån kommande faktorer kan återverka mycket kraftigt på index.

Nämnden anför vidare.

Med hänsyn till vad nu anförts om förslaget om automatiska ändringar av prisgränser och importavgifter, finner sig nämnden böra avstyrka, att utredningens förslag i denna del genomföres. Nämnden anser emellertid, att någon form av automatik är önskvärd, som på ett bättre sätt än utredningens förslag tillgodoser berörda intressen. Skulle denna utväg icke vara framkomlig, torde vid mera påtagliga penningvärdesförändringar, som under löpande period motiverar ändring av prisgränser och importavgifter, frågan böra lösas genom särskilda beslut av statsmakterna.

Vidare berör priskontrollnämnden frågan om fortsatt priskontroll. Nämnden säger sig väl kunna förstå, att någon priskontroll vid systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter icke skall tillämpas, när det gäller försäljning från jordbruket. Däremot kan nämnden icke finna, att skäl skulle kunna anföras mot att livsmedelsindustrien och livsmedelshandeln vid tillämpningen av detta system behandlas på samma sätt som industrien och handeln i övrigt. Nämnden anser sålunda, att den även i fortsättningen bör följa prisutvecklingen inom livsmedelsindustrien och livsmedelshandeln på samma sätt som på andra områden och att det bör ankomma på nämnden att utöva den erforderliga priskontrollen på området.

Även *Landsorganisationen* berör frågan om fortsatt priskontroll och framhåller, att marginalkontroll alltjämt behöves. Beträffande justeringen för förändringarna i penningvärdet anför organisationen.

Landsorganisationen finner det i princip riktigt, att en mera avsevärd förskjutning av den inhemska prisnivån får påverka den prisnivå på jordbruksprodukter, som regleringssystemet är avsett att skydda. Utan vissa modifikationer kan denna regel dock leda till orimliga konsekvenser. 5-procentregelns tillämpning kan sålunda utlösas av en höjning utav de indirekta skatterna eller av en allmän hyreshöjning, som icke berör jordbruksbefolkningen. Landsorganisationen vill förorda, att den index, som lägges till grund för 5-procentregeln, bör beräknas utan indirekta skatter och utan hänsynstagande till bostadskostnaderna.

Sveriges industriförbund framhåller, att de åtgärder, som skall kunna vidtagas för att skydda den nedre prisgränsen, i förslaget angivits tämligen obestämt; förutom vissa särskilt omnämnda ingripanden skall »alla till buds stående medel» kunna tillgripas för ändamålet. Industriförbundet anser angeläget, att statsmakterna i förväg tager ställning till frågan, vilka konkreta åtgärder som härvidlag åsyftas och om möjligt under vilka betingelser dessa åtgärder skall få vidtagas. Vad angår den övre prisgränsen, har industriförbundet uppmärksammat, att skyddet för denna i fråga om flera varuslag icke synes vara avsett att inträda, förrän prisgränsen icke oväsentligt överskridits. Motsvarande förefaller icke gälla beträffande skyddet för den nedre prisgränsen. Enligt industriförbundets uppfattning synes det rimligt att, se-

dan lämpliga prisgränser fastställts, skyddet för dem båda utformas efter samma principer.

Industriförbundet påpekar vidare, att enligt utredningens förslag någon efterjustering av priserna med hänsyn till det faktiska skördeutfallet icke i fortsättningen skall förekomma. I och för sig har industriförbundet icke något att erinra mot denna uppmjukning men framhåller önskvärldheten av att de ökade risker, som härigenom lägges på jordbrukarna, på sätt utredningen antytt i möjlig mån neutraliseras genom införande av försäkring mot skördeskador.

Vissa för båda systemen gemensamma spörsmål

Kommerskollegium påpekar, att enligt utredningens förslag gränsskyddet åt jordbruket skall lämnas i form av importavgifter, som icke i likhet med tullar inflyter i statskassan. Ämbetsverket anser att ett system, där särskilda avgifter pålægges importen utan att tillföras statskassan, ur principiell synpunkt är föga tilltalande och anför vidare.

Denna form har ej heller varit på tal, då det varit fråga om att stödja andra näringar, som råkat i svårigheter. Även ur internationell synpunkt är det mindre olustigt att använda tullar i stället för importavgifter. Det skall dock erkännas, att denna synpunkt gör sig mindre gällande, när det gäller jordbruket än andra näringar, eftersom de flesta länder skyddar sitt jordbruk genom långt gående ingripanden. I allt fall får det hälsas med tillfredsställelse, att kvantitativa importregleringar avses skola tillgripas endast i undantagsfall.

1952 års tulltaxekommitté diskuterar möjligheterna att låta gränsskyddet för jordbruket utgå i form av tullar jämsides med särskilda importavgifter. Kommittén anför.

När det gäller obearbetade jordbruksprodukter, kan man tänka sig en uppdelning mellan tullar och särskilda importavgifter av den anledningen, att man därigenom skulle kunna särskilja ett mera normalt skydd av ungefär samma storlek som för andra näringsgrenar och ett överskjutande särskilt skydd med hänsyn till jordbrukets större skyddsbehov; den förra delen av gränsskyddet skulle i så fall ha formen av vanliga tullar och endast den senare delen utformas såsom särskilda (mer eller mindre rörliga) importavgifter. En sådan anordning skulle innebära, att skyddet icke gärna kunde i administrativ väg reduceras under det minimum, som representerades av tullsatserna, och skulle därför kunna vara i producenternas intresse. Jordbrukets gränsskydd torde emellertid få anses bygga på den principen, att myndigheterna har fria händer även att reducera skyddet, om detta i ett visst läge skulle bli större än som erfordras för tillgodoseende av syftet att åstadkomma inkomstlikställighet för jordbruket. Därest man skulle anse det befogat med ett garanterat minimiskydd, är det för övrigt intet som hindrar, att statsmakterna föreskriver visst minimibelopp för importavgifterna. Anordningen med fördelning av importskyddet på tullar och särskilda importavgifter skulle vidare innebära, att en del av de influtna avgifterna fortfarande kommer att gå till statskassan och endast återstoden kommer att tillgodoföras jordbruket för olika regleringsändamål. I detta sammanhang

kan nämnas, att nuvarande tullar på jordbruksprodukter (inkl. industriellt bearbetade sådana produkter), som enligt jordbruksprisutredningens förslag skulle avskaffas, under 1949—1954 uppgått till resp. 8, 17, 22, 24, 17 och 8 miljoner kronor. Kommittén har icke möjlighet att bedöma, i vad mån en fördelning av de inflytande avgifterna för ena eller andra ändamålet kan vara motiverad, men vill framhålla att, även om avgifterna i sin helhet ges formen av särskilda importavgifter, intet tekniskt hinder föreligger att statsmakterna begränsar den del av avgifterna, som skall tillgodoföras jordbruket. Med hänsyn till vad sålunda anförts, finner kommittén, att några bärande skäl för uppdelning av avgiftsskyddet på tullar och särskilda importavgifter, vilket självfallet skulle medföra betydande olägenheter i praktiskt avseende, icke kan anses föreligga, varför kommittén ansluter sig till utredningens förslag, att avgiftsskyddet för varor av här ifrågavarande slag i sin helhet skall utformas såsom särskilda importavgifter.

Beträffande industriellt bearbetade produkter kan däremot enligt kommitténs uppfattning en uppdelning mellan importavgifter och vanliga tullar ifrågasättas. Kommittén anför härom.

Industriellt bearbetade produkter bör tydligen åtnjuta ett gränsskydd, inbefattande dels motsvarighet till den importavgift, som utgår på råvaran, dels eventuellt erforderligt manufaktureringsskydd; den förstnämnda komponenten innefattar samtidigt skydd åt jordbruksproduktionen och kompensation åt industrien för den av detta skydd förorsakade merkostnaden. I princip torde det få anses vara riktigast, att den förstnämnda komponenten av gränsskyddet erhåller formen av importavgift och den sistnämnda komponenten formen av tull. Härför talar bland annat även den omständigheten, att den förstnämnda komponenten bör kunna ändras, i den mån ändringar vidtages i importavgiften för råvaran. Vidare är importavgiften, såsom förut nämnts, avsedd att användas för jordbruksregleringsändamål, för vilket man principiellt icke torde böra använda den del av avgiften, som skall utgöra skydd för den industriella bearbetningen. Tydligt är emellertid dels att även i detta fall praktiska olägenheter är förenade med ett dylikt dubbelt avgiftssystem, dels att det får anses önskvärt att kunna begränsa avgiftssystemet till varor med mera direkt anknytning till jordbruket.

Kommittén ansluter sig till utredningens uppfattning, att gränsskyddet för väsentligt bearbetade produkter i sin helhet bör tillgodoses genom tullar och dessa varor således lämnas utanför importavgiftssystemet. I fråga om industriellt bearbetade produkter, som befinner sig närmare råvarustadiet, är skälen för en uppdelning av gränsskyddet i importavgift och tull starkare. Kommittén anför härom.

Jordbruksprisutredningen har beträffande sådana varor som mjöl, socker, smör, ost och charkuteriprodukter tänkt sig, att gränsskyddet helt skall effektueras genom importavgift, vilken i utredningens förslag avpassats så, att den anses innefatta jämväl skydd för den industriella bearbetningen. Vilka överväganden som ligger bakom detta ställningstagande, framgår icke av betänkandet. Emellertid har nämnda varor ofta så avgörande betydelse för avsättningen av jordbruksråvarorna, att det kan vara nödvändigt att den myndighet, som svarar för jordbruksskyddet, även har i sin hand regleringen av importpolitiken beträffande de industriellt bearbetade produkterna. Mot förslaget att låta gränsskyddet i sin helhet få formen av importavgift talar visserligen, att på detta sätt hela avgiften kan användas till stöd

åt jordbruket, under det att i princip endast så stor del, som belöper på de egentliga råvarorna, bör komma till användning för detta ändamål. Detta uppväges emellertid delvis av att något bidrag för regleringsändamål icke erhålles från de varor, som skulle falla utanför avgiftssystemet, varjämte det givetvis föreligger möjlighet att låta endast en del av de inflytande avgiftsbeloppen användas för dylikt ändamål. Kommittén ansluter sig även på denna punkt till den uppfattning, som i regel kommer till uttryck i jordbruksprisutredningens förslag, nämligen att gränsskyddet för industriellt bearbetade jordbruksprodukter av här ifrågavarande slag i sin helhet bör ha formen av särskilda importavgifter.

Generaltullstyrelsen förutsätter, att man vid avgränsningen av de varuslag, som skall beläggas med importavgift, i största möjliga utsträckning ansluter sig till varuindelningen i den nya tulltaxan och den därpå byggda statistiska varuförteckningen. Beträffande redovisningen av införselavgifterna anför *generaltullstyrelsen* följande.

De nuvarande införselavgifterna redovisas av *generaltullstyrelsen* till jordbruksnämnden, fördelade på följande grupper, nämligen köttinförselavgift, böninförselavgift, ostinförselavgift, leverinförselavgift, konservinförselavgift, stärkelseinförselavgift, potatisinförselavgift, foderinförselavgift och fågelköttinförselavgift. Isärhållandet av avgiftsmedlen på dessa olika grupper medför avsevärt merarbete för tullverket, vilket merarbete berör flertalet arbetsmoment från utskrivandet av tullsedel i samband med varans införsel till medlens slutliga redovisning. Ehuru frågan om medelsredovisningen ej beröres i betänkanDET, synes det dock av vissa uttalanden angående medlens användning framgå, att en motsvarande uppdelning av de ifrågasatta importavgifterna är avsedd.

Generaltullstyrelsen vill ifrågasätta, om icke i förenklingssyfte de medel, som avses skola inflyta såsom importavgifter, bör redovisas antingen under en gemensam titel, importavgift, eller ännu hellre såsom tull. Den för medlens särskilda användning erforderliga fördelningen av medlen på olika varuslag kan göras av *generaltullstyrelsen* i efterhand. En sådan fördelning skulle visserligen lämpligen kunna ske endast med avseende på den debiterade uppbörden, vilken i vissa fall kan avvika något från den influtna uppbörden, men denna skillnad synes i detta sammanhang sakna praktisk betydelse. Kommer det förfarandet till stånd, att medlen redovisas under den gemensamma titeln importavgift, kan medlen redovisas direkt till jordbruksnämnden allteftersom de inflyter. Om medlen däremot skall redovisas såsom tull, vilket för tullverkets del medför den största förenklingen med därav betingad besparing, är det lämpligast, att medlen inlevereras av *generaltullstyrelsen* i vanlig ordning såsom tull och att jordbruksnämnden periodvis rekvirerar medlen från statskontoret, sedan *generaltullstyrelsen* meddelat uppgift på de belopp, som under perioden debiterats på de olika aktuella statistiska numren, med avdrag för mera betydande restitutioner. Redovisning såsom tull förutsätter vidare, att i tulltaxan eller den statistiska varuförteckningen genomföres en sådan varuindelning, att ett och samma statistiska nummer aldrig omfattar såväl varor, belagda med vanlig tull, som varor, belagda med såsom tull redovisad importavgift. En motsvarande varuindelning synes emellertid under alla förhållanden önskvärd.

Utredningens förslag, att exportorgan skall få rätt att bevilja medel till försök och forskning, har särskilt tillstyrkts av *Sveriges lantbruksförbund*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *styrelsen för lantbrukshögskolan och sta-*

tens lantbruksförsök och Hushållningssällskapens förbund. Statskontoret är av uppfattningen, att spørsmålet om tillstånd att anvisa avgiftsmedel för forsknings- och försöksverksamhet har sådan principiell räckvidd, att Kungl. Maj:t bör förbehålla sig beslutanderätten beträffande medlens användning för sådant ändamål. Enligt statskontorets uppfattning bör för dylikt medgivande krävas, att understöd utgår även från enskilt håll. *Statens priskontrollnämnd* ansluter sig till den i berörda fråga av utredningens ordförande avgivna reservationen. *Sveriges grossistförbund* anser, att av principiella skäl anslag till försök och forskning icke bör utgå från exportorganen.

Ställningstagande i fråga om prissättningsystemen

Av de remissinstanser, som har tagit ställning till frågan om prissättningsystem, tillstyrkes systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter (system B) av *statskontoret*, *näringsfrihetsrådet*, *statens priskontrollnämnd*, *generaltullstyrelsen*, *1952 års tulltaxekommitté*, *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Småbrukarnas riksförbund* och *Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening*. *Statens jordbruksnämnd* förordar i sitt yttrande system B men framlägger samtidigt ett kompromissförslag mellan de båda systemen.

System B tillstyrkes vidare av *riksräkenskapsverket*, *kommerskollegium*, *statens handels- och industrikommission*, *lantbruksstyrelsen* och *Sveriges allmänna exportförening*, vilka dock samtliga anser, att systemet bör prövas under en kortare period än fem år. *Hushållningssällskapens förbund* förordar en successiv övergång till system B. En prissättning för kortare perioder, närmast anslutande sig till systemet med rörliga importavgifter (system A), förordas av *Sveriges lantbruksförbund*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Svenska lantarbetsgivareföreningen*, *Sveriges betodlares centralförening* och *Sveriges potatisodlares riksförbund*.

Av remissyttrandena torde här få återgivas följande.

Statens jordbruksnämnd anser, såsom förut nämnts, att priserna på den internationella marknaden även framdeles kan väntas komma att hålla sig någorlunda stabila. Nämnden anför, att den, även om man kunde anses ha att räkna med en tendens till på lång sikt sakta fallande priser i utlandet, funne sig böra förorda system B. Anledningen härtill anges vara, att en garanterad trygghet, som på kort sikt ter sig tilltalande för den enskilde företagaren, icke låter sig väl förena med en ändamålsenlig samhällsekonomisk utveckling på lång sikt. Nämnden anför vidare.

För såväl jordbrukarna som det allmänna kommer nackdelarna med system A särskilt tydligt fram, när prisnivån ses i samband med rationaliseringen. Vid system A kommer jordbrukarna visserligen att med statens

stöd fortsätta den yttre och inre rationaliseringen ävensom den driftsekonomiska rationaliseringsverksamheten. System A ger emellertid långt ifrån garanti för att rationaliseringen kommer att försiggå på sätt, som ur allas synpunkter är mest önskvärt. Därest inkomstlikställigheten uppehålls enligt system A, kan det icke uteslutas, att känslan för det samband mellan inkomststandarden och produktivitetssökningen (rationaliseringsvinsterna), som på längre sikt är en realitet, under ett antal år trubbas av eller i vart fall icke gör sig fullt gällande vid de årligen återkommande justeringarna av importavgifterna. I avsikt att bevara inkomstlikställigheten kan en tillämpning av system A leda till ett successivt höjt gränsskydd upp till den högsta nivå, som av marknadsmässiga skäl icke kan överskridas. Den sammantagna höjning av gränsskyddet, som därvid har kommit till stånd, kan mycket väl tänkas ha nödvändiggjorts, icke därför att priserna i utlandet sjunkit utan därför att den inhemska kostnadsnivån till följd av fördröjd rationalisering inom jordbruket icke bringats ner tillräckligt snabbt. Någon marginal för mötande av ett prisfall i utlandet existerar därefter icke. Skillnaden mellan system A och system B ligger i detta fall framför allt däri, att följderna av en bristande anpassning till ändrade förhållanden kumuleras vid det förra systemet, medan man vid det senare systemet har viss garanti för att en gradvis anpassning skall äga rum.

En av de största fördelarna med system B anser nämnden vara, att den egna produktionens avvägning på olika grenar vid detta system kommer att anpassas till förändringarna av prisrelationerna i utlandet på ett helt annat sätt än vid system A. Ur såväl jordbrukets som det allmännas synpunkt innebär detta enligt nämnden en tillgång, eftersom totalförlusten vid export av livsmedelsöverskotten vid en sådan anpassning kan väntas bli mindre än nu är fallet och även mindre än den förlust, som uppstår vid tillämpning av system A.

Av anförda skäl förordar nämnden system B. Den anser dock, att man bör taga hänsyn till möjligheten av att prisnivån under en femårsperiod för längre tid genomsnittligt kan komma att ligga i närheten av den övre eller undre prisgränsen. Ledamöterna av nämnden *Bengtsson* och *von Horn* har med hänsyn till utvecklingstendenserna på den internationella marknaden icke ansett sig kunna biträda majoritetens förord åt system B. Det i nämndens yttrande framlagda kompromissförslaget, vilket redovisas senare, har däremot biträts av nämndens samtliga ledamöter.

Näringsfrihetsrådet konstaterar, att båda av utredningen framlagda system innebär vinster ur konkurrenssynpunkt i jämförelse med den nu rådande ordningen. De mest betydelsefulla vinsterna synes enligt rådet vara, att de nuvarande importmonopolen i allt väsentligt försvinner och att kvantitativa regleringar får tillgripas endast i nödfall. Beträffande avvägningen mellan de båda systemen anför rådet bland annat följande.

En närmare jämförelse mellan de två systemen utvisar, att det föreligger en principiellt betydande skillnad ur konkurrenssynpunkt dem emellan. Självfallet utesluter system A ej en viss rationalisering och anpassning av produktionen efter avsättningsförhållandena inom och utom landet, men det synes rådet påtagligt, att system B härutinnan erbjuder större möjligheter. Den samhällsekonomiska vinst, som framkommer vid system B, torde vid en jämförelse mellan de två systemen böra tillmätas en avgörande

betydelse. Därtill kommer, att system B lämnar jordbruket större frihet att utveckla sig inom ramen för ett gränsskydd, bestående av förhållandevis fasta importavgifter. Härigenom kommer jordbruket i större utsträckning att frigöras från sin undantagsställning som i detalj statsreglerad näring. Även om jordbruket också enligt system B får ett särskydd i förhållande till andra näringar, möjliggör detta system dock en viss prisörklighet, något som ligger i linje med rådets strävanden.

Näringsfrihetsrådet berör vidare de av herr Stensgård m. fl. i särskilt yttrande anförda synpunkterna. Rådet vill därvid icke bestrida, att dessa synpunkter i och för sig kan vara riktiga. Enligt rådets mening har de dock icke den tyngden, att de bör föranleda ett förkastande av system B, innan detta under någon tid prövats. Rådet anför i detta sammanhang.

Även om strävandena till en liberalisering på världsmarknaden ännu icke lett till några påtagliga resultat i fråga om jordbruksprodukterna, bör dock dessa strävanden så långt möjligt fortsättas. Uppenbarligen ligger system B mera i linje med liberaliseringssträvandena än system A. Rådet vill i detta sammanhang understryka, att system B har den fördelen att, därest världsmarknadspriserna skulle närma sig den lägre prisgränsen, de svenska jordbrukarna får ett ytterligare intresse av att dels genom rationalisering och andra lämpliga åtgärder söka sänka sina kostnader — något som för dem kommer att bli desto mer eftersträvansvärt, eftersom tanken är, att jordbruket skall få behålla hela rationaliseringsvinsten — dels söka anpassa sin produktion efter vad som med hänsyn till världsmarknaden är förmånligast. Skulle det emellertid visa sig omöjligt för jordbruket att anpassa sig efter ett sådant läge, kan — såsom utredningen förutsatt — en översyn ske före den löpande periodens utgång.

Reservation har avgivits av ledamoten i näringsfrihetsrådet *Ljung*, som förordar system A framför system B. Reservanten påpekar därvid bland annat, att det icke synes honom realistiskt, att vårt lands jordbrukspolitik och därmed möjligheterna att förverkliga 1947 års riksdagsbeslut skall grundas på en förhoppning om en blivande liberalisering av världsmarknaden.

Priskontrollnämnden anger som främsta motiv för sitt förord åt system B, att detta system ger jordbruksstöd i betydligt friare former än system A. För jordbruket innebär detta, att man slipper beroendet av den stora administrationsapparaten, som nuvarande jordbruksprissättning liksom system A medför. Ur denna synpunkt tillgodoses genom system B enligt nämndens uppfattning det i utredningsdirektiven anförda önskemålet, att man bör söka finna en form för prisregleringen efter mera schematiska regler. Prissättningen enligt system B minskar vidare jordbrukets undantagsställning som en statsreglerad näring och ställer det närmare vad som gäller för andra näringar. Nämnden anför vidare.

En uppenbar fördel får det vidare anses vara, att man vid genomförandet av system B undgår de årliga pridförhandlingarna, vilket ur såväl jordbrukets som konsumenternas synpunkt bör bli mest rationellt icke minst därför, att de årligen återkommande politiska diskussionerna om jordbruksprissättningen då icke behöver uppstå. Detta system innebär även, att världsmarknadspriserna — i den utsträckning systemet medger — snabbare återverkar på konsumentpriserna.

Ledamoten av priskontrollnämnden *Nils Jönsson* har i en reservation anslutit sig till de synpunkter, som i fråga om valet av prissättningssystem inom utredningen framförts av *Stensgård m. fl.* Reservanten anser vidare att, så länge en utredning om förhållandena vid jordbruk under 10 hektar icke utförts, den nuvarande metoden för prissättningen bör tillämpas.

Generaltullstyrelsen anför, att erfarenheten av rörliga införsel- och regleringsavgifter har visat, att ett system med rörliga avgifter är mycket arbets- och kostnadskrävande för myndigheterna samt betungande för de tulltjänstemän, som sysslar med tullklarering av gods. Tullverkets befattning med dessa avgifter har medfört ett merarbete, som för budgetåret 1953/54 beräknats motsvara en kostnad av minst 200 000 kronor. Ur uppördssynpunkt är således system B avgjort att föredraga.

1952 års tulltaxekommitté anför, att system B mera överensstämmer med det på tullar byggda gränsskyddssystem, som gäller för andra grenar av näringslivet, än vad fallet är med system A. Från de synpunkter, kommittén har att anlägga, är detta i och för sig ägnat att ge företräde åt system B. Vad som för kommittén har varit av avgörande betydelse är emellertid, hur avgifterna påverkar tullskyddet för sådan industriell produktion, som använder jordbruksprodukter såsom råvara. Nettotullskyddet för dylik produktion blir givetvis beroende på den belastning, som åvilar råvarorna i form av importavgifter, och bruttotullskyddet, d. v. s. den i tulltaxan fastställda tullsatsen, måste bestämmas med beaktande av denna råvarubelastning. Det kan enligt kommittén uppenbarligen icke vara tillfredsställande, att tullskyddet för ifrågavarande industrier påverkas av täta växlingar i importavgifterna på råvarorna; ett system, som har sådana konsekvenser, skulle leda till krav på motsvarande ändringar i tullsatsen på färdigprodukterna. En rationell utformning av tullskyddet för sådana industrier, som använder jordbruksprodukter i sin tillverkning, kräver sålunda enligt kommittén största möjliga stabilitet beträffande importavgifterna. Framför allt ur denna synpunkt har tulltaxekommittén gett system B ett bestämt företräde. Avvikande mening har inom kommittén anförts av ledamoten *Hansson*, som förklarar sig icke kunna instämma i kommitténs förordande av system B framför system A.

Kooperativa förbundet framhåller, att endast ett sådant prisstödssystem, som medger en gradvis skeende anpassning till den internationella utvecklingen, kan åvägabringa större jämvikt mellan produktion och konsumtion samt leda till en sådan produktionsinriktning inom jordbruket, att överskottsproduktionen kan avsättas på utlandsmarknaden med minsta möjliga förluster. Endast härigenom kan enligt förbundet rimliga garantier skapas för att inkomstlikställigheten för jordbrukets utövare på längre sikt kan upprätthållas. Förbundet anför vidare.

Förbundet kan icke finna, att system A tillgodoser den förutsättning, som angavs i regeringsdirektiven för utredningen, nämligen att denna skulle utarbeta förslag till ett prisstödssystem, som skulle möjliggöra, att regleringen skulle kunna ske »efter mera schematiska regler och dessutom i

högre grad än det nuvarande systemet medge en smidig anpassning till förändringar i produktions- och avsättningsförhållandena ävensom i den allmänna löne- och kostnadsutvecklingen». Vid system A bibehålles i allt väsentligt de nuvarande, från kristiden härstammande regleringarna, och prissättningen bestämmes förhandlingsvägen med utgångspunkt från kostnadstäckningsprincipen. Det allmänna önskemål, som med ökad styrka framträtt under efterkrigsåren, har varit att finna ett system för prisstödet, som kunde i möjligaste mån eliminera den politisering i vidare bemärkelse, som är knuten till de årliga förhandlingarna. Då nu dessa enligt system A icke bara bibehålles utan därtill i teknisk bemärkelse försvåras, bevaras och ökas också möjligheterna till sidoinflytelser från producenternas olika, ibland isärgående, grupp- och organisationsintressen, och svårigheterna ökas att genom prissättningens utformning främja en långsiktig utveckling av jordbruksnäringen, som tillgodoser jordbrukarnas och konsumenternas gemensamma intressen av ökad effektivitet. Arbetsbelastningen för förhandlarna vid jämförelsen av det stora antalet kostnadskalkyler och bedömningen av dessa och det övriga rikhaltiga informationsmaterialet kan befaras komma att försvåra väl övervägda beslut och leda till att avgörandena i praktiken kommer att bindas vid någon av kalkylerna, vilken betraktas som normgivande. Det är psykologiskt förklarligt, att detta kommer att anses som en naturlig kompromissväg i betraktande av de olika tolkningar, som bedömningsmaterialet säkerligen tillåter. Den frikoppling från den nuvarande automatiken vid prissättningen, vilken även system A avser att vinna, skulle därigenom omintetgöras.

Även system A, förverkligat med de i utredningen angivna intentionerna, förutsätter en bedömning av utvecklingen på världsmarknaden. Denna bedömning, som måste ske sex månader innan den för nästkommande år bindande prissättningen träder i kraft, ställer mycket stora krav på bedömarerna. Riskerna för illa övervägda, i vissa fall rent spekulativa omläggningar av produktionen blir härigenom så stora, att en långsiktig produktionsplanering i allt väsentligt omöjliggöres.

Förbundet anför vidare, att även system B måste — liksom när tullskydd för vilken annan näring som helst skall avvägas — grundas på en bedömning av världsmarknadens konkurrensförhållanden. Denna bedömning, som sker vid början av femårsperioden, avser emellertid icke att beräkna möjligheten för ett under en viss period framåt bundet pris utan för ett pris, som kan fluktuera inom tämligen vida intervaller. En felbedömning eller en mindre exakt bedömning blir i viss mån självkorrigerande.

Den pessimism beträffande utvecklingen mot en stabilare världsmarknad för jordbruksprodukter, vilken anföres som ett väsentligt skäl mot system B i det särskilda yttrandet av Stensgård m. fl., kan enligt förbundets mening icke grundas på nu kända fakta om det internationella marknadsläget. Skulle den fria sektorn av världsmarknaden bli för trång eller ytterligare snöras åt, kommer detta att ställa ej blott jordbruket utan även näringslivet i dess helhet i vårt land i ett försämrat läge. Förbundet anför slutligen.

System B innebär enligt förbundets uppfattning ett steg i riktning mot det svenska jordbrukets anpassning till den internationella utvecklingen i syfte att ernå en i relation till marknadsförhållandena inom och utom landet gynnsammare produktionsinriktning än vad nu är fallet. Det är ägnat att bereda jordbruksbefolkningen ett avsevärt skydd och rimliga garantier

för inkomstlikställdhetens bevarande till lägre samhällsekonomiska kostnader än system A. Det står också i överensstämmelse med Sveriges allmänna handelspolitiska inställning till förmån för en friare internationell handel samt med strävandena att genomföra ekonomiskt samarbete och handelspolitisk samverkan mellan de nordiska länderna.

Landsorganisationen framhåller som sin bestämda uppfattning, att varje prissättningssystem, som bygger på principen om mer eller mindre automatisk kostnadstäckning, bör avvisas såsom samhällsekonomiskt felaktig. *Landsorganisationen* anför vidare.

Valet mellan de båda alternativen är betänkandets kärnfråga och kan bli av stor betydelse för utformningen av den framtida jordbrukspolitiken. För *Landsorganisationen* vållar detta val inga svårigheter. Ur de synpunkter, som *Landsorganisationen* har att anlägga på frågan, främst hänsynen till de stora konsumentgruppernas och samhällsekonomiens intressen, är majoritetsalternativet utan tvekan att föredraga. Förut har påpekats, att *Landsorganisationen* anser det största felet med nuvarande prissättningssystem vara automatiken — eller i varje fall den eftersträfvade automatiken — i kostnadstäckningen. System A innebär visserligen, att automatiken skulle bli mindre påtaglig, att sambandet mellan lantarbetarelöner och jordbrukspriser skulle försvagas samt att prissättningen härnäst skulle ske med utgångspunkt från ett mera mångsidigt statistiskt material och i smidigare former än hittills. Men prissystemet skulle alltså fungera på ett sådant sätt, att den svenska jordbruksproduktionen förbleve avskärmd från världsmarknaden utan det korrektiv mot en utveckling i samhällsekonomiskt sett felaktig inriktning, som ter sig önskvärt. I detta väsentliga hänseende är system B avgjort överlägset. Ett gränsskydd finnes visserligen, men på den genom importavgifterna höjda prisnivån tillåtes de utländska prisvariationerna påverka de inhemska priserna, så länge dessa håller sig inom vissa gränser. Först då dessa gränser tangeras, sker en förändring av importavgifternas storlek. Denna påverkan utgör enligt *Landsorganisationens* mening en garanti för att den jordbrukspolitiska målsättningen kan förverkligas till en lägre samhällsekonomisk kostnad än enligt system A. I synnerhet om man befarar prisfall på de internationella marknaderna, framträder överlägsenheten hos system B. I en sådan situation är det ännu angelägnare, att jordbruksstödets kostnader begränsas genom en anpassning av produktionen till de produkter, för vilka våra naturliga förutsättningar är bäst. *Landsorganisationen* förordar sålunda, att system B tages som utgångspunkt vid utformningen av det nya prissättningssystemet.

Tjänstemännens centralorganisation anser, att betydande samhällsekonomiska vinster kan uppnås om jordbrukspriserna inom landet närmare anknytes till världsmarknaden. *Centralorganisationen* åberopar vidare den av utredningen verkställda analysen av det svenska jordbrukets ställning i förhållande till andra länders jordbruk och anför.

Det kan konstateras, att det svenska jordbruket icke intager någon markerad särställning jämfört med andra näringar. Enligt *centralorganisationens* uppfattning är på grund härav de garantier, som systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter lämnar jordbruket, tillräckliga med hänsyn till dess produktionsförutsättningar. Genom ifrågavarande system erhåller jordbruket ett väsentligt högre gränsskydd än andra näringar. Detta sker genom att priserna icke tillåtes understiga en viss nivå. Jordbruket får

också tillgodoräkna sig alla importavgifter och kan vidare taga ut avgifter av konsumenterna för stöd av exporten, något som andra näringsgrenar icke har möjlighet till. Systemet innebär därjämte, att importavgifternas storlek skall omprövas med jämna intervaller, varvid en anpassning till inkomstutvecklingen i samhället möjliggöres. Enligt centralorganisationens mening är de internationella marknadsförhållandena för livsmedel numera så stabila, att det skydd jordbruket erhåller enligt system A är tillräckligt för att ge en tillfredsställande stabilitet åt den svenska jordbruksnäringen. Inom den ram, gränsskyddet erbjuder, kan det svenska jordbruket fritt utveckla sig. Genom effektivisering och rationalisering av driften får jordbruket självt svara för levnadsstandardstegringen för den i jordbruket sysselsatta befolkningen på likartade villkor som andra näringsgrenar. Centralorganisationen delar den uppfattning, som utredningen anfört, nämligen att en sådan större grad av frihet icke bör vara till förfång för jordbruket.

Det till Tjänstemännens centralorganisation anslutna *Svenska lantbruks-tjänstemannaförbundet* har i yttrande till centralorganisationen förordat system A.

Sveriges köpmannaförbund motiverar sitt förord åt system B med att detta system torde ha större förutsättningar att åstadkomma en friare anpassning till marknadsläget. Systemet synes också stå i bättre överensstämmelse med landets allmänna handelspolitik. Förbundet påpekar, att systemet innebär, att ej alltför stor hänsyn skall tagas till inkomstläget under enskilda år, utan det är utvecklingen under flera år, som skall beaktas. Även om en viss osäkerhet enligt förbundets mening kan föreligga, när det gäller att uppnå det utstakade jordbrukspolitiska målet på denna väg, kan dock justeringar i efterhand företagas, i den mån så visar sig erforderligt. Erfarenheterna får sedermera visa, om systemet kan tillämpas utan ändringar även i fortsättningen.

Som förut nämnts ifrågasätter *riksräkenskapsverket*, som i övrigt förordar system B, om icke den period av fem år, som föreslagits för prövning av systemet, bör göras kortare.

Även *kommerskollegium* ifrågasätter, om det är lämpligt att från början binda sig vid att tillämpa system B under så lång tid som fem år. Förhållandena kan nämligen visa, att detta system icke har de fördelar, som förutsatts, och att det därför kan bli anledning att pröva system A, vilket obestridligen i vissa avseenden är överlägset system B.

Handels- och industrikommissionen föreslår en omprövning efter kortare tid, exempelvis efter två eller tre år, därest omständigheterna föranleder därtill.

Sveriges allmänna exportförening säger sig vara medveten om att den internationella prisbildningen i fråga om jordbruksprodukter, till skillnad från industriprodukter, såsom en följd av regleringar av olika slag förlorat det omedelbara sambandet med produktionskostnaderna. Likväl anser föreningen det vara till fördel, att inom vissa gränser en bindning av den svenska prisutvecklingen till den internationella kommer till stånd. En ytterligare

fördel med system B är, att det administrativa handhavandet synes bli enklare än vid system A. Med hänsyn till de enligt föreningens mening alltjämt labila förhållandena på världsmarknaden och risken att på ett komplicerat område låsa utvecklingen vid ett oprövat system, finner föreningen det för sin del ändamålsenligt, att i vart fall den första perioden med fasta avgifter göres kortare än fem år. Ej minst erfarenheterna från Korea-krisen har kraftigt framhävt instabiliteten i den internationella prisutvecklingen för jordbruksprodukter. Ett aktuellt orosmoment representerar enligt föreningen vidare de stora amerikanska överskottslagren av vete och vissa mejeriprodukter.

Lantbruksstyrelsen anser, att vissa olägenheter hos system B minskas avsevärt, om prisregleringsperioden bestämmes till förslagsvis tre år. Styrelsen anför vidare.

Även en treårsperiod kan naturligtvis vara tillräckligt lång för att, om priserna för ett flertal produkter kommer att ligga nära prisgränserna, vådorna för jordbruket resp. samhällsekonomien kan bli betydande. Ett korrektiv häremot skulle vara en bestämmelse av sådan innebörd, att importavgifterna skulle justeras även för det fall, att den genomsnittliga prisnivån för jordbrukets produkter över- eller understeg vissa fastställda prisgränser. Den genomsnittliga prisnivån finge i sådant fall bestämmas genom vägning av priserna på olika produkter efter vissa i förväg bestämda regler. Prisgränserna finge göras betydligt snävare än för de enskilda produkterna. Om dessa sistnämnda bestämdes till ± 10 procent av mittpriset för vegetabilier och ± 15 procent av mittpriset för animalier, finge prisgränserna för genomsnittsnivån bestämmas till förslagsvis ± 5 eller ± 6 procent. Då en sådan regel skulle ytterligare komplicera stödsystemet, har styrelsen emellertid icke velat föreslå att den införes, även om den obestridligt skulle medföra fördelar. I stället vill styrelsen föreslå att, om priserna på flertalet produkter kommer att för någon längre tid ligga i närheten av någon av prisgränserna, en översyn skall ske före treårsperiodens slut.

Vidare bör anordningar träffas, så att export till vårt land av uppenbar dumpingskaraktär, som får till följd, att priserna på någon produkt otillbörligt nedpressas, kan effektivt förhindras. Slutligen vill styrelsen ifrågasätta, huruvida icke de ändringar av priserna, som förutsättes skola göras i anslutning till förändringar i konsumentprisindex, bör vidtagas redan vid mindre förändringar i detta index än av utredningen föreslagna fem procent. Vad beträffar hjälp vid eventuella skördekatastrofer av större omfattning, förutsätter styrelsen, att frågan härom löses i särskild ordning genom någon form av försäkring, eller om så icke kommer att ske, att frågan prövas från fall till fall.

Särskilde ledamoten av lantbruksstyrelsen *Svensson*, har förordat system A.

Sveriges industriförbund anser, att system B har av utredningen kringgärdats med ganska långt gående garantier mot en ur jordbrukssynpunkt ogynnsam utveckling på prisområdet. Den rörlighet, som systemet möjliggör, torde i själva verket vid någorlunda normala pridförhållanden på den internationella marknaden bli tämligen begränsad. En viss försiktighet vid införandet av ett nytt system synes industriförbundet emellertid tillräddig särskilt med tanke på den starka bundenhet, som den nuvarande jordbruks-

regleringen under lång tid inneburit. En omställning till friare förhållanden bör därför i jordbrukets intresse genomföras i etapper. System B synes i nuvarande läge innebära en i stort sett rimlig kompromiss mellan de specifika jordbrukarintressena och en ur allmänna synpunkter önskvärd ökad frihet på detta område. Industriförbundet förordar därför system B, i varje fall att gälla under viss lämplig provotid. Skulle detta system därvid visa sig fungera tillfredsställande, bör man eftersträva en fortsatt, successiv uppmjukning av jordbruksstödet.

Hushållningssällskapens förbund påpekar, att det vore önskvärt, om man för framtiden kunde slippa ifrån årligen återkommande och utdragna förhandlingar i prissättningsfrågorna. Utöver anförda olägenheter medför nämligen sådana återkommande förhandlingar, att prisernas betydelse för jordbrukets lönsamhet överdimensioneras. Härav följer enligt förbundet, att producenterna i många fall förleades att bortse från de möjligheter till att förbilliga produktionen, som förefinnes genom vidtagandet av egna rationaliseringsåtgärder. Denna omständighet talar enligt förbundets mening ytterligare för att man skall välja system B. Emellertid har förbundet liksom samtliga hushållningssällskap, som yttrat sig i frågan, vid sina överväganden kommit till den uppfattningen, att det i nuvarande läge skulle för jordbruket vara alltför vanskligt att utan ändring lägga sistnämnda system i den form, som det har i betänkandet, till grund för prissättningen. En väg är därför, att man i ett första skede begränsar regleringstiden till två eller tre år i stället för av utredningen föreslagna fem år. En annan väg är enligt förbundet, att man till en början tillämpar system A och successivt för olika produktslag övergår till system B. Förbundet vill för sin del förorda, att sistnämnda väg väljes, även om dennas praktiska genomförande innebär en hel del besvärliga avvägningsproblem. Härigenom får man nämligen efter hand ökad erfarenhet och man går icke mera brådstörtat in för ett system, om vars verkningar och konsekvenser man nu vet relativt litet. Vidare torde svårigheterna att motverka och anpassa sig till eventuell export av dumpingkaraktär till Sverige enligt förbundets uppfattning nödvändiggöra en viss försiktighet.

Som förut nämnts, anser *Sveriges lantbruksförbund*, att de internationella marknadsförhållandena för jordbruksprodukter icke är stabila. Därmed föreligger enligt lantbruksförbundets bestämda uppfattning icke den av utredningen angivna grundläggande förutsättningen för genomförandet av system B. Även om detta för lantbruksförbundet i och för sig utgör ett tillräckligt skäl för avvisande av system B, berör lantbruksförbundet dock närmare de risker, som för jordbruket härleder sig härur och ur andra förhållanden vid en regleringsperiod på flera år. Lantbruksförbundet anför i huvudsak följande.

För att jordbrukarnas inkomstutveckling vid bindning till den internationella prisutvecklingen skall kunna hålla jämna steg med inkomstutvecklingen inom andra befolkningsgrupper och den jordbrukspolitiska målsättningen sålunda uppfyllas, erfordras följande:

- 1) att den internationella prisutvecklingen för jordbruksprodukter genomsnittligt för en femårsperiod följer prisutvecklingen för svenska industrivaror;
- 2) att härvid icke blott prissänkningar utan även prishöjningar på jordbruksprodukter på den internationella marknaden slår igenom inom landet; samt
- 3) att, om dessa villkor är uppfyllda, effektiviseringstakten inom den svenska jordbruksproduktionen genomsnittligt är minst lika hög som inom industrien, transportväsendet m. m.

Vad *punkt 1* beträffar, kan man ej räkna med den angivna överensstämmelsen i prisutvecklingen, vilket framför allt beror på den berörda instabiliteten på den internationella livsmedelsmarknaden, där rådande priser icke ger uttryck för verkliga produktionskostnader och endast i ringa grad återspeglar priserna på jordbruksprodukter inom olika länder. Det har påvisats, att jordbruksproduktionen i världen av skilda orsaker tenderar att utvecklas snabbare än konsumtionen och att priserna på den internationella marknaden, där överskotten skall avsättas, tenderar att falla i förhållande till priserna på industrivaror. Detta kommer på olika håll till uttryck i de stigande skillnaderna mellan internationella och inhemska priser på jordbruksprodukter samt i jordbrukets försämrade lönsamhet inom utpräglade exportländer, samtidigt som den industriella verksamheten arbetar under fast konjunktur. Enligt lantbruksförbundets uppfattning gäller sålunda icke den i *punkt 1* angivna förutsättningen. Om de inhemska priserna på svenska jordbruksprodukter genom fasta importavgifter bindes till de internationella vid det prisläge, som råder vid ett visst tillfälle (såsom system B avser), föreligger därför stor risk för att de inhemska priserna senare kommer att falla och genomsnittligt för regleringsperioden hålla sig under mittprisnivån, kanske i närheten av nedre prisgränsen. Det är vid en fredlig utveckling ute i världen större sannolikhet härför än för att priserna skall hålla sig över mittprisnivån.

Punkt 2 innebär, att låga inhemska priser under en del av en prissättningsperiod skall kompenseras av höga under en annan del, så att mittpriserna uppnås i genomsnitt för hela perioden. I detta avseende får beaktas, att prisfall på den internationella marknaden som regel medför samma prisfall på den svenska, om de inhemska priserna förut är anpassade till importpriserna. Däremot kan icke generellt förutsättas, att en höjning av de internationella priserna medför samma stegring inom landet. Möjligheten till prishöjning är nämligen beroende också av faktorer på den inhemska marknaden. Prishöjningen på den internationella marknaden går däremot sina egna vägar. En prisstegring där berör i första hand de kvantiteter, som resp. länder behöver köpa till komplettering av sina behov. Den behöver emellertid icke beröra dessa länders producent- eller konsumentpriser och kommer i många fall att göra det endast i mindre grad. Prisstegringen på den internationella marknaden kan just därigenom bli så mycket större, liksom i andra fall prissänkningen blir stor. System B förutsätter, att våra inhemska produktpriser, efter att ha legat på en låg nivå på grund av låga importpriser, skall följa med i en stegring av de senare. Detta kan även med de föreslagna prisgränserna innebära en stegring, som är svår eller omöjlig att genomföra och i varje fall är förenad med stora olägenheter, sedan konsumenterna vant sig vid låga livsmedelspriser och kanske anpassat vissa övriga utgifter härefter. Jordbruket kan därför ofta icke kompensera minskade inkomster vid låga internationella priser genom så mycket bättre inkomster, när de internationella priserna stiger. Även om mittpriserna vid system B skulle ha avvägs på ett i förhållande till den

internationella marknadsutvecklingen riktigt sätt, skulle med andra ord icke komma att uppnås den medelprisinivå, som förutsatts medföra inkomstlikställighet för jordbruket.

Vad härefter angår *punkt 3* — effektiviseringen — hänvisar lantbruksförbundet till att det svenska jordbruket genomsnittligt kunnat uppvisa en snabb effektivisering under åren efter kriget. Detta har emellertid, såsom förut framhållits, till stor del haft särskilda orsaker av delvis övergående natur, och dessa kan icke väntas göra sig gällande lika starkt i fortsättningen.

Lantbruksförbundet hyser den bestämda uppfattningen, att en prissättning enligt system B kommer att medföra en relativ försämring av jordbruksbefolkningens inkomstläge, varvid en ackumulering äger rum under regleringsperiodens lopp. Visserligen innehåller förslaget vissa spärrar och förutser justeringsmöjligheter, men dessa är av sådan beskaffenhet, att de icke hindrar, att en betydande försämring av inkomstläget kan inträda och att en avsevärd fördröjning uppkommer, innan rättelse vidtages. Det kan enligt lantbruksförbundets mening bli omöjligt att, sedan en inkomstklyfta väl konstaterats, på en gång vid övergång till en ny regleringsperiod åstadkomma en utjämning, bland annat på grund av de verkningar, som skulle följa därmed. Ett återställande av inkomstlikställigheten kan sålunda bli en besvärlig procedur icke blott för jordbrukarna. Enligt lantbruksförbundets uppfattning måste därför system B, sådant det utformats av utredningen, leda till resultat, som icke står i överensstämmelse med den jordbrukspolitiska målsättningen. Om det, såsom utredningen förmenar, lyckats att genom efterkrigsårens strävanden bringa jordbrukarna upp till likställdhet med andra grupper, finner lantbruksförbundet det angeläget att söka bevaka, att jordbruket icke ånyo bringas i ett sådant läge, att samma procedur behöver genomgå en gång till. De anförda förhållandena betraktar lantbruksförbundet såsom helt avgörande vid bedömningen av system B. Lantbruksförbundet nödgas att bestämt avstyrka detta system. Emellertid finner lantbruksförbundet icke heller, att system A, sådant det utformats av utredningen, är tillfredsställande.

Lantbruksförbundet anför vidare skäl för att kvantitativa restriktioner och centralt handhavande av importen skall få större plats i det kommande prissättningssystemet än vad utredningen förutsatt, samt förordar, att pristödet skall utformas enligt ett system, som utgör en kombination av tankegångarna bakom de båda systemen. Huvudlinjerna av detta system anges vara följande.

a) Prissättningen skall grundas på överenskommelse, som träffats vid förhandlingar enligt de grunder, som anges i system A. Prissättningsperioden förutsättes i regel omfatta en tid av ett år. Det bör emellertid stå fritt att överenskomma om längre prissättningsperiod, varvid kan bestämmas om rätt till uppsägning eller att begära kompletterande förhandlingar under förutsättningar, som angivits i sålunda träffad överenskommelse.

b) Stödet bör anordnas med beaktande av de rådande förutsättningarna för olika produkter, varvid emellertid en gruppering bör kunna äga rum och i huvudsak ensartade principer tillämpas för var och en av grupperna.

På grund av den principiella skiljaktighet, som föreligger mellan system B och system A med avseende på om priset till producenterna skall vara rörligt eller fast under ett regleringsår, kan produkterna indelas i två grupper, nämligen

produkter med rörliga priser, d. v. s. produkter, där producentpriset normalt är eller utan större olägenhet kan vara i viss mån rörligt under loppet av ett regleringsår, nämligen mjölk och mejeriprodukter, ägg, kött och fläsk, fodersäd, matpotatis; samt

produkter med fasta priser, d. v. s. produkter där producentpriset bör vara fast för årets hela produktion, nämligen brödsäd, sockerbetor, oljefröer, fabrikspotatis.

Beträffande den första gruppen bör enligt lantbruksförbundets mening kunna tillämpas importavgifter, som under den tid överenskommelsen gäller är fasta inom vissa gränser såsom avses i system B. Därvid bestämmes gränserna med utgång från det pris, som fixeras i överenskommelsen, vilket pris betraktas som mittpris. Intervallet mellan gränserna göres som regel mindre än som föreslagits i betänkandet, i allmänhet ej större än 15 å 20 procent. Den fasta importavgiften fixeras vid prissättningsperiodens början och göres beroende av överenskommet mittpris samt då rådande importpris, varvid beträffande det senare hänsyn i förekommande fall tages till normal säsongvariation. I fråga om ägg, vilkas prisbildning bestämmes av särskilda förhållanden, bör gränsskyddet dock anordnas i huvudsak enligt utredningens förslag, vilket icke i väsentlig grad avviker från nu tillämpade principer.

I fråga om produkter i den andra gruppen har även utredningen förutsatt, att priset till producenterna skall bestämmas årligen och vara fast under året (i förekommande fall med av lagringskostnader betingad successiv stegring), ehuru enligt dess förslag det för varje år bestämda priset blir beroende av importpriset och det för längre perioder bestämda gränsskyddet. Då system B emellertid innehåller begränsat fasta importavgifter även för dessa varuslag och därur framställda produkter (för vissa produkter helt fasta avgifter), innebär detta att förbrukarpriset (beträffande brödsäd och oljefröer) samt försäljningspriset för de framställda produkterna (såsom socker och potatisprodukter) skall vara rörligt. Beträffande brödsäd föreslås dock särskilda åtgärder, vid behov inmalningstväng för att även priset till kvarn skall kunna hållas i huvudsak fast under året.

De importmonopol för vissa varuområden, som nu handhas av Svensk spannmålshandel, Svenska mejeriernas riksförening, Svensk kötthandel samt Sveriges export- och importförening för ägg bibehålles med uppgift att skydda den nedre prisgränsen för resp. varuslag eller (i fråga om brödsäd) den för året fastställda producentprisnivån. Vid priser över dessa nivåer bör importen vara fri. För övriga produkter bör förutom importavgifter tillämpas kvantitativa regleringar (importlicensgivning) i den mån så behövs för att skydda de för regleringsperioden fastställda nedre prisgränserna.

En följd av förbundets förslag, att prisbestämningen skall ske för kortare perioder än som avses i utredningens förslag, torde få bli, att vissa produkter, vilka avsetts ej skola falla inom jordbruksregleringens ram utan i stället skyddas genom tullar, bör föras in under jordbruksregleringen.

Lantbruksförbundet berör slutligen en del av de skäl, som åberopats för system B och anser, att man tillmätt detta system fördelar, som i verkligheten icke föreligger.

Riksförbundet Landsbygdens folk anser liksom lantbruksförbundet, att de med system B förenade riskerna för inkomstefterläpning inom jordbruket är skäl nog för ett avstyrkande av detsamma. Riksförbundet anför.

Härtill kommer, att ett realistiskt hänsynstagande till organisationsförhållandena inom jordbruket och arbetsmarknaden i övrigt synes förutsätta ett prissättningssystem, där företrädare för de organiserade grupperna med ej alltför långa mellanrum beredes möjlighet att söka påverka inkomstförhållandena och den relativa inkomstfördelningen. Att inkomstutvecklingen inom jordbruket under exempelvis fem år skulle göras beroende mera av tillfälligheter och mindre av organisationernas uppfattningar, samtidigt som inkomstbildningen utanför jordbruket är starkt beroende av den fackliga politiken, anser riksförbundet för sin del fullständigt uteslutet. Riksförbundet kan i varje fall under inga omständigheter tänka sig medverka till genomförandet av en sådan ordning.

Enligt riksförbundets mening har det prissättningssystem och det förhandlingsförfarande, som hittills tillämpats, icke yttrat sig i påfallande starkt fastlåsta prisrelationer. En viss garanti för att prisförskjutningarna utomlands kommer till beaktande vid prisavvägning och därmed produktionsplanering har man även i den allmänt accepterade principen, att varje produktionsgren bör bära sina egna exportförluster. Även där export icke förekommer, är det enligt riksförbundet uppenbart, att prisavvägningen icke kan göras oberoende av prisdifferenserna i förhållande till världsmarknaden på något längre sikt. Vad man sålunda samhällsekonomiskt avser att uppnå med system B, synes enligt riksförbundets mening även kunna uppnås vid ett prissättningsförfarande, som begränsar de kortsiktiga prissänkningarna och skänker jordbrukarna större inkomststabilitet. Så synes i synnerhet kunna bli fallet, om man till ledning för prisavvägningen uttalar, att en viss grad av likformighet på lång sikt bör eftersträvas beträffande gränsskyddets höjd för olika produkter, så långt detta ter sig genomförbart socialt och med hänsyn till beredskapssynpunkter. Riksförbundet bestrider, att ett skäligen hänsynstagande till samhällsekonomiska synpunkter på jordbruksregleringen förutsätter, att system B genomföres. Riksförbundet anför vidare bland annat följande.

I händelse av en allmän förskjutning av penningvärdet under den föreslagna 5-årsperioden föreslår majoriteten, att hänsyn härtill skall tagas genom en justering av prisgränser och importavgifter så snart penningvärdet, sådant det kan mätas genom socialstyrelsens konsumentprisindex, förskjutits minst 5 procent, räknat från utgångstillfallet eller närmast föregående justering. I och för sig skulle hänsyn härigenom komma att tagas till både ett sjunkande och ett stigande penningvärde. Erfarenheterna under senare år synes emellertid tyda på att risken för en fortsatt försämring av penningvärdet måste bedömas som större än risken för deflation. Den allmänna enigheten kring den fulla sysselsättningens politik och den fortsatta relativt starka press från löntagarorganisationernas sida i syfte att uppnå ett förbättrat löneläge, som man torde få räkna med, utgör ett par viktiga faktorer att beakta, om man vill bedöma möjligheterna att bevara ett stabilt penningvärde. Skulle en långsam försämring i penningvärdet vara det sannolikaste under den närmaste framtiden, är det uppenbarligen till olägenhet att justeringar skall vidtagas, först sedan konsumentprisindex förskju-

tits 5 procent, vilket från nuvarande utgångsläge innebär omkring 7 indexenheter.

Så länge priserna inom landet vid utgående importavgifter håller sig mellan prisgränserna, kommer jordbrukets relativa inkomstutveckling för en följd av år att i hög grad bestämmas av rationaliseringstakten. Rationaliseringsvinsten skulle nämligen stanna inom jordbruket, vare sig den bleve större eller mindre än i andra näringar. Det är uppenbarligen synnerligen svårt att bedöma, vilken rationaliseringstakt i förhållande till andra näringar basjordbruket kan komma att uppvisa under den närmaste tiden. Skulle rationaliseringstakten i basjordbruksgruppen tendera att bli mindre än i jämförliga näringar, vilket ej synes osannolikt, leder ett system, där inkomstutvecklingen på ett avgörande sätt bestämmas av rationaliseringstakten, lätt till ett relativt sett försämrat läge för jordbruket. I realiteten har man då enligt riksförbundets mening förskjutit målsättningen rörande inkomstlikställighet från basjordbruksgruppen till genomsnittligt större jordbruk. Det kommer med all sannolikhet att bereda svårigheter ur marknadssynpunkt att vid en översyn av prissättningssystemet snabbt inhämta vad som under föregående period eventuellt förlorats på grund av en relativ skillnad i rationaliseringsutvecklingen.

Riksförbundet skisserar därefter ett system, liknande det som lantbruksförbundet framlagt, och föreslår, att ett sådant system framdeles skall tillämpas vid prissättningen. Riksförbundet anser vidare, att utrikeshandelsmonopolen, med undantag av sockermonopolet, bör bibehållas.

Sveriges betodlares centralförening förordar system A. Beträffande system B anser föreningen, att detta under inga förhållanden kan tillämpas i den form, som utredningens majoritet föreslagit. Föreningen har däremot ej något att invända mot ett något modifierat system A med importavgifter, som ligger fasta under exempelvis ett år.

Konjunkturinstitutet söker bedöma olägenheter och fördelar hos de båda systemen ur stabiliseringssynpunkt och uppställer därvid vissa typfall. Institutet anför slutligen.

Det torde knappast vara möjligt att prestera någon preciserad sannolikhetsbedömning av sådana i det föregående berörda fall, där det ena eller andra av de föreslagna prissättningsalternativen skulle vara att föredraga ur allmän stabiliseringssynpunkt. Från de utgångspunkter, som valts för genomgången av typfallen, synes det i första hand vara under förutsättning att avvikelserna från den prisnivå, som skulle ha ägt tillämpning vid årlig prisjustering, blir mera avsevärda och långvariga, som system B kan komma att ge tillkänna ur stabiliseringssynpunkt mindre förmånliga egenskaper med avseende på återverkningarna på ett samhälle med full sysselsättning och fast organiserade intressegrupper, där jordbruksbefolkningen på medellång sikt i viss angiven bemärkelse är garanterad samma inkomstutveckling som jämförliga samhällsgrupper.

Statens jordbruksnämnd anger i sitt yttrande, såsom förut nämnts, att överläggningar har förevarit mellan representanter för olika organisationer. Man har vid dessa överläggningar sökt få till stånd en kompromisslösning, som ger jordbruket och konsumenterna vissa garantier utöver vad som

förutsatts i system B. Överläggningarna har förts mellan generaldirektören Olof Söderström, fil. lic. Mauritz Bonow, Kooperativa förbundet, fil. dr Rudolf Meidner, Landsorganisationen, godsägaren Gösta Liedberg, Sveriges lantbruksförbund, lantbrukaren Hjalmar Svensson i Grönvik, Sveriges lantbruksförbund, och lantbrukaren Albert Fällman, Riksförbundet Landsbygdens folk. Förhandlingarna har lagt fram ett kompromissförslag, som enhälligt godkänts av jordbruksnämnden. Vidare har nämndens råd enhälligt godtagit principerna i förslaget. I fråga om prisregleringens utformning för de enskilda produkterna har dock några rådsmedlemmar anfört avvikande mening på ett par punkter. Rådets majoritet har likaså godkänt, att det föreslagna prissystemet skall tillämpas under en femårsperiod. Styrelserna för lantbruksförbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk har dock ej ansett sig kunna biträda systemets varaktighet för längre tid än tre år, var- efter möjlighet skall finnas till den justering, som kan motiveras av erfarenheterna.

Kompromissförslaget har följande lydelse.

»I jordbrukspristutredningens betänkande framhålles, att en översyn av system B lämpligen bör ske ungefär vart femte år. En allmän undersökning skall med detta tidsintervall utföras, för att visa hur jordbruksbefolkningens inkomstläge har utvecklats, varmed väsentligen torde avses ett försök att belysa, huruvida den i utgångsläget beredda inkomstlikställigheten har kunnat bibehållas eller ej vid det givna gränsskyddet. Av de faktorer, som medverkar till att rubbningar av inkomstlikställigheten kan uppkomma, är följande de tre viktigaste.

1. Priserna på jordbrukets produkter på världsmarknaden har förskjutits i sådan grad att inkomstlikställigheten icke kan vidmakthållas utan att särskilda åtgärder vidtas.

2. Den inhemska allmänna prisnivån har, huvudsakligen av annan anledning, ändrats mera väsentligt.

3. Rationaliseringen i jordbruket har förlöpt i annan takt än genomsnittet för andra näringar.

Det bör understrykas, att följderna av de förskjutningar, som anförts under de två första punkterna, under vissa omständigheter kan få en betydande omfattning redan på kort sikt. Däremot är en förbättring eller försämring av jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge till följd av olikheter i produktivitetens utvecklingen ('rationaliseringstakten') en företeelse av mera långsiktig natur. Detta synes utgöra bakgrunden till utredningens slutsats, att man icke har anledning att företa en allmän översyn av prissystemet med alltför korta tids mellanrum.

Utredningen har funnit det nödvändigt att på vissa punkter göra avsteg från principen att priset skall vara fritt rörligt mellan en övre och en nedre prisgräns. Så är exempelvis fallet för brödsäd och oljefrö, för vilka produkter man med hjälp av inmalnings- respektive inblandningstväng kan hålla ett fast inlösenpris under ett produktionsår i taget. Genom att hålla importavgifterna rörliga för oljekraftfoder och majs, samt genom att vid behov tillåta fodersädspriserna att överstiga övre prisgränsen, får man vissa möjligheter att påverka prisnivån för fodermedel och därmed också animalieproduktionens omfattning. Om de av utredningen föreslagna prisändringarna på k-mjolk och smör genomförs, är man beredd att låta smörets undre prisgräns kvarligga på en sådan höjd, att den ger ett förhållandevis effektivt

skydd mot ytterligare prissänkningar på smör. Genom användning av fonderade importavgifter kan vidare sockerbetspriset hållas högre än vad enbart skyddet för socker i och för sig gör möjligt. Övergångsbestämmelser skyddar temporärt en högre prisnivå på socker och potatisprodukter än den som utredningen anser vara lämplig att hålla på längre sikt.

Genom dessa åtgärder reduceras riskerna för ett snabbt, allmänt prisfall på jordbrukets produkter något, men systemet ger icke desto mindre utrymme för betydande förskjutningar av prisnivån. Exempelvis skulle en sänkning av producentpriserna med i genomsnitt 10 procent motsvara en intäktsminskning för jordbruket av storleksordningen 400 miljoner kronor, något som till sina verkningar närmast vore att jämföra med ett svårt missväxtår. Två sådana år i följd skulle få katastrofala följder för ett stort antal jordbrukares ekonomi. Å andra sidan är det tänkbart, att en världspolitisk kris på relativt kort tid kan pressa upp priserna på flertalet jordbruksprodukter mot den övre prisgränsen. Detta medför en belastning på konsumenterna, vilken dock icke har en styrka, som är jämförlig med belastningen på jordbrukarna vid bottenprisnivån. En genomsnittlig höjning av de inhemska producentpriserna på livsmedel med 10 procent medför nämligen — om man räknar med oförändrade handelsmarginaler — endast 1,5 procent höjning av levnadskostnaderna. — Det anförda exemplet kan självfallet varieras i olika riktningar.

Mot följderna av de på kortare sikt verkande faktorerna bör en gardering kunna ske utan att därmed åsyftas en fullständig översyn av systemet. Utredningen har behandlat frågan, hur man skall kunna neutralisera verkningarna av en allmän förskjutning av prisnivån inom landet. Systemet med fasta importavgifter och vissa prisgränser utgår för nominella värden. Det får med hänsyn härtill anses skäligt, att verkningarna av en mera påtaglig försämring av penningvärdet elimineras, enär i annat fall kan inträffa att jordbruket icke kan bibehålla den avsedda reella inkomstnivån. Utredningen har som allmän regel uppställt, att statens jordbruksnämnd bör ha skyldighet att, så snart socialstyrelsens konsumentprisindex har ändrats med minst 5 procent (räknat från viss basperiod), genomföra motsvarande ändring av samtliga prisgränser och importavgifter.

Emellertid synes utredningens förslag i denna del böra undergå viss närmare precisering. Därest man efter prissystemets införande skulle besluta en allmän omsättningsskatt eller ett system med omfattande punktskatter, som får liknande verkan som en omsättningsskatt, bör konsumentprisindex korrigeras för inverkan härav.

Till belysning av 5-procentregelns verkan kan nämnas, att levnadskostnadsindex i september 1950 var 259. 5-procentgränsen passerades första gången i januari 1951, och därefter i mars, juni och december samma år, samt femte gången i juni 1954, då indextalet hade gått upp till 332. Antag ett mittpris på fläsk vid en tänkt start hösten 1950 av 265 öre per kilogram (notering i september), prisgränser vid 225 och 305 ($\pm 15\%$) och en fast importavgift av 40 öre. Motsvarande värden skulle då i dag vara: prisgränser 287—389 och avgift 51 öre. Detta stämmer rätt väl med jordbruksprisutredningens exempel hösten 1954: 270—360 och 50 öre.

I fråga om punkt 1 ovan har utredningen däremot icke framlagt något konkret förslag; den framhåller endast, att en översyn kan bli nödvändig redan före utgången av en löpande femårsperiod, exempelvis om växelkurserna ändras eller på annat sätt en avsevärd förskjutning sker mellan de inhemska och utländska prisnivåerna, eller om utvecklingen av andra orsaker visar tecken på en långvarig förskjutning av den internationella prisnivån på jordbrukets produkter.

Det synes vara angeläget, att system B kompletteras så, att ett ökat skydd bereds såväl producenterna som konsumenterna mot starka eller långvariga prisförändringar på världsmarknaden. I någon mån föreligger visserligen enligt utredningens förslag ett sådant skydd i och med att åtgärder skall vidtas, så snart priset på en enstaka vara visat sig ligga utanför prisgränserna. Emellertid synes man även böra gardera sig mot den möjligheten, att prisnivån av olika skäl mera långvarigt tenderar att ligga vid en genomsnittlig övre eller undre gräns, som skiljer sig väsentligt från den genomsnittliga mittprisnivån, utan att därför priserna för de enskilda varorna ligger utanför gränserna. Det maximala intervall, som här kan komma i fråga, kan med ledning av utredningens förslag till prisgränser beräknas till i genomsnitt cirka ± 12 procent.

Eftersom i det tänkta fallet den primära orsaken till en förändring av jordbrukets inkomstläge förutsätts vara ändrade priser på världsmarknaden, borde principiellt sett en justering av prissystemet göras med utgångspunkt från utlandspriserna. Korrespondensen mellan variationerna i utlands- och inlandspriserna är emellertid enligt system B icke avsedd att vara fullständig. En prisändring på världsmarknaden kommer sålunda sannolikt icke att medföra lika stor ändring av den genomsnittliga producentprisnivån här hemma. Översynen bör därför hellre ske med utgång från en producentprisindex baserad på de inhemska priserna. Dessa är nämligen avgörande för jordbrukets intäktsnivå.

Då system B är i tillämpning, ger en sådan index utslag för de förändringar i den utländska prisnivån, som påverkar hemmamarknaden. Producentprisindex bör omfatta alla viktiga produkter, som ingår i prissättnings-systemet. Index beräknas med fasta vikter, utgörande totalt producerade kvantiteter under viss basperiod. Index inställs på 100 vid varje 5-årsperiods början. Medtas mjölk (39 %), kött och fläsk (29), brödsäd (9), ägg (6), potatis (5), sockerbeter (4) och oljevaxter (3), täcker man sammanlagt cirka 95 procent av jordbrukets totala intäkter (95,2 % av intäktssumman i normkalkylen för 1955/56).

En dylik index med fasta vikter kan framräknas månadsvis och ger sålunda en snabb registrering av inträffade prisförändringar på den svenska marknaden.

En viktig fråga är huruvida nominella eller »reella» prisindex skall komma till användning vid översynen av prissystemet. Med hänsyn till risken för att penningvärdet även i fortsättningen kan komma att stegvis försämrans, synes man böra utgå från en reell prisindex vid översynen av prissystemet för jordbrukets produkter. Producentprisindex korrigeras därvid för penningvärdesförändringen med användning av socialstyrelsens konsumentprisindex, varvid den senare, liksom vid tillämpning enligt de nyss beskrivna 5-procentregeln, om så erfordras, justeras för ökade respektive nya indirekta skatter.

Det bör understrykas, att man genom att gå över till realpriser gör ett andra principiellt avsteg — som kan få stora praktiska konsekvenser — från den ursprungliga tanken, att justeringen av prissystemet skall ske utslutande i den mån den utländska prisnivån undergår en betydande förskjutning. En reell producentprisindex med fasta vikter kan sägas ge besked om huruvida jordbruket, under förutsättning att förändringen i produktiviteten är ungefär densamma som i andra näringar, bibehåller sin relativa inkomststandard eller icke. Om till exempel index sjunker under bastalet 100, kan detta tolkas som ett tecken på att jordbrukets relativa inkomstläge undergått en försämring. Detta gäller på kort sikt. På längre sikt tillkommer det ovisshetsmoment, som ligger i att olikheter i produktivitetens ökning kan

inträffa, vilka så småningom medför en mera betydande rubbning av inkomstlikställigheten. De spärregler, som kan uppställas och användas på kort sikt, kan givetvis icke ersätta den allmänna omprövning av prissystemet vart femte år som utredningen föreslagit.

En översyn av systemet under löpande femårsperiod bör lämpligen ske så snart den genomsnittliga producentprisnivån mera stadigvarande visat sig ligga utanför vissa gränser. Avståndet mellan de här avsedda undre och övre gränserna bör vara betydligt mindre än mellan utredningens genomsnittsgränser för de enskilda produkterna, vilka som förut nämnts ger ett maximalt intervall av ± 12 procent. Å andra sidan är det angeläget att gränserna görs så pass vida att den med systemet avsedda produktionsanpassningen icke störs av ständigt återkommande prisjusteringar. Som lämpliga gränser kan anges ± 6 procent, eller hälften av det förut anförda maximala intervallet.

En översyn av systemet bör icke ske, om producentprisindex tillfälligt, till exempel en enstaka månad, går ned mer än 6 enheter under utgångsnivån, utan först då en sådan nedgång kunnat registreras för en något längre period. Regeln bör vara att nedgången i antalet indexenheter, minst 6 enheter per månad i följd, kumulerad under de månader, för vilka en dylik nedgång registrerats, skall ha uppnått summan 30. Detta innebär, för att ta ett förenklat exempel, att en översyn av systemet sker, om index 5 månader i följd legat vid 94, 3 månader i följd vid 90 etc. — Motsvarande skall gälla vid stigande indextal.

Det bör i sammanhanget tilläggas att den nu föreslagna regeln utan olägenhet kan kombineras med den förut omnämnda 5-procentregeln, som skall äga tillämpning vid en mera betydande förändring av penningvärdet. Den senare regeln avser en lika stor justering av alla prisgränser och avgifter. I princip bör detta även gälla vid justering av importavgifterna enligt 6-procentregeln. När sålunda en ökning eller minskning av producentprisindex inträffat, så att indextalet kommit att ligga utanför de kritiska gränserna, bör, i den mån så är möjligt, statens jordbruksnämnd, utan att importavgifterna annat än undantagsvis höjs över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet, justera avgifterna på sådant sätt att producentpriserna återförs till mittprisnivåerna. *Till utgångspunkt skall därvid tas en för alla varor lika stor procentuell förändring av avgifterna.* Emellertid bör det finnas möjlighet att — efter överläggningar med jordbrukets organisationer — ta hänsyn till vissa för jordbruket betydelsefulla produkter, i det speciella fallet att starka prisfluktuationer i utlandet inträffat, vilka saknar reell grund i den internationella marknadsutvecklingen på längre sikt. Härigenom undviks att en uppenbart tillfällig snedvridning av prisrelationerna i utlandet till fullo får slå igenom på hemmamarknaden.

Såsom tidigare framhållits kan jordbruket göra anspråk på att inkomstlikställighet i medeltal skall råda under en följd av år. Om jordbruket tidigare har legat på en lägre eller högre inkomstnivå än som avsetts, bör jordbruksnämnden — efter överläggningar med jordbrukets organisationer — ha möjlighet att ta hänsyn härtill på sådant sätt, att importavgifterna ändras i mindre grad än som följer av 6-procentregeln.

Det förutsätts, att de nu nämnda reglerna var för sig skall tillämpas med utgångspunkt från basårets prisgränser och avgifter. Visar sålunda 5-procentregeln, att en viss procentuell justering skall ske med utgångspunkt från basläget, skall vid genomförandet härav avräknas den justering, som — alljämt med utgångspunkt från basläget — kan ha ägt rum enligt 6-procentregeln.»

Som en del av överenskommelsen ingår följande sammanfattning av diskussionerna om system B.

- »1. I propositionen införes varken importavgifternas storlek eller prisgränsernas lägen. Detta blir förhandlingsfrågor i höst. Däremot fixeras avståndet mellan prisgränserna i procent av mittpriset för varje produkt.
2. Avtrappningstiden för skyddet för socker och potatisprodukter bestämes ej i propositionen, utan blir förhandlingsfrågor i höst.
3. Vid förhandlingarna i höst bör tillses att förmalningsavgiften avtrappas på lämpligt sätt vid stigande producentpris.
4. Vid genomförande av en samtidig prissänkning på smör och margarin samt prishöjning på konsumtionsmjölk enligt jordbruksprisutredningens förslag bör det allmänna mjölkpristillägget icke sänkas, utan förutsättes kvarstå oförändrat. Margarinpriset skall efter sänkningen hållas oförändrat under första femårsperioden. Vid omöjliggjord smörexport skall dock jordbruksnämnden med alla till buds stående medel skaffa avsättningsutrymme för svenskt smör på hemmamarknaden. Vad här sagts innebär ej en begränsning av margarinfabrikanternas eller handelns rätt att själva fastställa fabrikations- och handelsmarginaler.
5. Åtgärder för begränsning av margarintrafiken från Norge upptas till behandling av jordbruksnämnden vid lämpligt tillfälle.
6. Importavgiften mellan prisgränserna höjs till 1 krona för smöret.
7. Då prisgränserna för mera betydelsefulla jordbruksprodukter under respektive överskrids och kvantitativa regleringar av denna anledning vidtas, förutsättes att de nuvarande export- och importorganen handhar all export och import.
8. Jordbruksnämnden söker i görligaste mån vidtaga sådana åtgärder, att importen av jordbruksprodukter omedelbart och fortlöpande kan registreras.
9. Översyn av systemet sker enligt tidigare i denna överenskommelse angivna bestämmelser.»

Till överenskommelsen har vidare fogats följande promemoria, vilken behandlar regleringssystemet för kött och fläsk. Promemorian ingår likaledes som en del av överenskommelsen.

»P. M.

angående varugrupper, prisgränser och importavgifter för kött och fläsk

1. Särskilda prisgränser fastställs för följande fem varugrupper: fläsk, nötkött, kalvkött, hästkött, får- och lammkött.
2. Variationsintervallet från mittpriset till övre respektive nedre prisgränsen fastställs till 12 procent för fläsk och nötkött och till 15 procent för kalvkött, hästkött samt får- och lammkött.
3. Vid det slutliga fastställandet av importavgifterna för kött och fläsk skall som utgångspunkt tas det av jordbruksprisutredningen angivna avgiftsskyddet ökat med 5 öre per kilogram för nötkött, fårkött och fläsk samt med 10 öre per kilogram för kalvkött.
4. För fläsk utan huvud skall gälla ett särskilt tillägg av importavgiften med 15 öre per kilogram.
5. Importavgiften för samtliga styckade varor, charkuterivaror, organ och inälvor samt konserver fastställs, då såväl nötkött- som fläskpriset ligger inom prisgränserna, till ett belopp i öre per kilogram motsvarande 150 procent av det ovägdade medeltalet av importavgifterna för kött och fläsk.

6. Vid beräkningen av den aktuella inhemska prisnivån skall som utgångspunkt tas Slakteriförbundets pris i Stockholm och Göteborg för respektive varuslag.»

Departementschefen

Småbruksfrågan

I de år 1947 antagna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken skilde man i fråga om småbruk mellan å ena sidan kombinerade jordbruk och stödjordbruk samt å andra sidan övergångsjordbruk. Till den förstnämnda kategorien räknades sådana småbruk, som trots en begränsad åkerareal på grund av jordbruksdriftens kombination med annan sysselsättning kunde väntas utgöra en ekonomiskt försvarlig företagsform även på längre sikt. Vid övergångsjordbruken saknades sådana möjligheter. I samband med den yttre rationaliseringen ansågs dessa därför skola så småningom ombildas till större och mera bärkraftiga enheter. En dylik rationaliseringsprocess förutsattes emellertid skola bli tidskrävande. Man fastslog fördenskull i nämnda riktlinjer, att under en övergångstid särskilt stöd skulle lämnas åt innehavarna av sådana brukningsdelar, som icke erbjöd tillfredsställande försörjningsmöjligheter. Syftet med stödet var, att dylika brukare under tiden till dess rationalisering av deras brukningsdelar kunde genomföras skulle erhålla ett bistånd från det allmännas sida, som stod i rimligt förhållande till vad innehavarna av mera rationella brukningsdelar erhöll genom det allmänna prisstödet. Med hänsyn till angelägenheten av att ifrågavarande stödåtgärder ej i alltför hög grad skulle verka hämmande på arbetet med den yttre rationaliseringen begränsades detsamma i princip till de dåvarande innehavarna av ifrågavarande slag av mindre brukningsdelar.

Enligt min mening hör småbruksfrågan till de viktigaste av de spörsmål, som berör landsbygdens livsvillkor. 1950 års folkräkning gav vid handen, att 213 000 män var sysselsatta vid jordbruk i storleksgruppen 2—10 hektar. Hur inkomstförhållandena gestaltar sig för denna betydande befolkningsgrupp är givetvis av stort intresse. Trots ett ofta mycket intensivt utnyttjande av tillgängliga produktionsresurser saknar många av dessa mindre brukningsdelar möjlighet att ge sina brukare skäligen inkomster vid en prisnivå, som i fråga om bättre lottade jordbruk lämnar en tillfredsställande bärgning. Frånvaro av särskilda stödåtgärder åt det mindre jordbruket skulle därför medföra, att man på landsbygden under den förut berörda övergångstiden fick en stor befolkningsgrupp, som — oavsett arbetsvilja och skötsamhet — måste nöja sig med en väsentligt lägre levnadsstandard än jämförliga arbetargrupper.

Av det anförda torde framgå, att det måste anses som ett skäligt krav, att visst särskilt stöd fortfarande skall utgå till de innehavare av nyssnämnda brukningsdelar, vilka enligt 1947 års riksdagsbeslut tillerkänts sådant, under den mera långsiktiga omställningsprocess, strukturrationaliseringen in-

nebär. Det är emellertid självfallet ingalunda betydelselöst för det mindre jordbruket, hur det allmänna prisstödet åt jordbruket utformas. Den väsentliga delen av småbrukets inkomster konstitueras under alla förhållanden av de generella produktpriserna. Ändringar i gränsskyddet eller, vid oförändrat gränsskydd, i de internationella priserna påverkar nämligen såväl det mindre som det större jordbrukets inkomster på i princip likartat sätt. Ett tillfredsställande allmänt jordbruksskydd kommer sålunda även småbruket tillgodo. Därmed är dock icke sagt, att utformningen av det generella prisstödet åt jordbruket och frågan om småbruksstöd direkt behöver sammankopplas. Ur vissa synpunkter torde det tvärtom få anses vara önskvärt, att en sådan omedelbar sammankoppling icke sker. Vid båda de system, som utredningen framlagt i fråga om prissättningen på jordbruksprodukter, kan särskilda åtgärder vid sidan om det generella prisstödet vidtagas till stöd åt småbruket. Ändringar i det generella prisstödet innebär sålunda icke, att utformningen av småbruksstödet därmed fastlåses. Till skillnad från vissa remissinstanser delar jag därför utredningens åsikt, att frågan om särskilt stöd åt småbruket icke bör behandlas i detta sammanhang. Jag har emellertid för avsikt att inom kort begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av nämnda fråga.

Formerna för prisstödet

1942 års jordbrukskommitté, vars betänkande låg till grund för 1947 års riksdagsbeslut, diskuterade ingående ett system — den s. k. lågprislinjen — enligt vilket det allmänna icke alls eller endast i mycket begränsad omfattning vidtager importbegränsande åtgärder med påföljd, att konsumentpriserna mer eller mindre anpassar sig till världsmarknadspriserna. Kommittén berörde därvid de regleringstekniska möjligheterna att för olika produkter genomföra detta system, varvid konstaterades, att systemet icke var tänkbart i fråga om vissa produkter och endast med betydande svårigheter skulle kunna genomföras i fråga om andra.

I likhet med utredningen anser jag, att lågprislinjen icke utgör en lämplig och framkomlig väg. De tekniska förutsättningarna att för olika produkter tillämpa denna linje har enligt min mening icke nämnvärt förändrats. Det må framhållas, att en sänkning av fodermedelspriserna i samband med genomförandet av lågprislinjen, något som omnämnes av konjunkturinstitutet i dess yttrande, torde leda till att arealerna för fodersäd kommer att användas för odling av andra produkter, samtidigt som vår animalieproduktion hänvisas att bygga på importerade fodermedel. En sådan utveckling, vilken skulle medföra en ökning av vår totala överskottsproduktion, är ur olika synpunkter icke önskvärd. Därjämte är det över huvud synnerligen diskutabelt, huruvida lågprislinjen samhällsekonomiskt är att föredraga framför prisstöd genom gränsskydd. Erfarenheterna från de länder, som har lämnat stöd åt jordbruket i form av omfattande allmänna subventioner,

torde i varje fall icke odelat mana till efterföljd. För min del är jag därför av den meningen att jordbruksstödet liksom för närvarande främst bör lämnas i form av gränsskydd.

Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter

I direktiven till jordbruksprisutredningen framhöll jag, att det jordbrukspolitiska program, som stadfästes i 1947 års riksdagsbeslut, i stort sett visat sig ändamålsenligt. Enligt min mening saknades därför anledning att ompröva huvudgrunderna i detta program. Såsom mål för jordbrukspolitiken skulle således alltjämt gälla de principer i fråga om inkomstlikställigheten, som inrymmes i nämnda riksdagsbeslut. Som utredningen framhåller medför detta, att valmöjligheterna i fråga om prissättnings-system begränsas såtillvida, att skyddet åt jordbruksnäringen måste ges en viss grad av rörlighet. Därigenom uteslutes varje system, som innebär att jordbruksstödet skall utgå i form av tullar eller helt fasta importavgifter. Detta förhållande sammanhänger dock i och för sig icke enbart med nämnda målsättning utan är även en följd av de speciella produktions- och marknadsförhållanden, som råder på jordbruksområdet. Sålunda tager det relativt lång tid att anpassa produktionsunderlaget inom jordbruket till marknadsmässiga förändringar. Vidare är jordbruksproduktionen i hög grad beroende av väderleksförhållandena, varför man inom jordbruket icke med samma säkerhet som inom åtskilliga andra näringar kan uppnå en planerad produktionsvolym. På grund härav ökas riskerna för tvära kastningar i priserna på väl den inhemska som den internationella marknaden. Härtill kommer, att på den internationella jordbruksmarknaden föreligger betydande skillnader mellan de vid internationella transaktioner tillämpade priserna samt priserna i import- och exportländerna. Allt detta gör, att ett för längre tid fastställt gränsskydd kan leda till en inkomstbildning för jordbruksbefolkningen, som väsentligt avviker från vad som förutsatts.

Sedan början av 1940-talet har prissättningen på jordbruksprodukter skett med ledning av en kalkyl över jordbrukets totala intäkter och kostnader. I 1947 års riktlinjer förutsatte man, att stödet åt jordbruket skulle lämnas i form av ett gränsskydd och att sålunda något garantiprissystem icke längre skulle tillämpas. Därvid utgick man från att priserna på den internationella marknaden skulle ligga lägre än på den svenska. Så blev emellertid icke fallet förrän något år in på 1950-talet. I stället måste den import, som krävdes för folkförsörjningen, ske till högre priser än de inländska, varvid staten fick bära förlusterna vid försäljningen av importkvantiteterna till inom landet gällande priser. Prisstödsbehovet för jordbruket aktualiserades sålunda betydligt senare än man hade räknat med i 1947 års riktlinjer. Sedan priserna på den internationella marknaden reducerats, har emellertid prisstödet åt vårt jordbruk utformats i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda riktlinjer. Det tidigare för olika produkter

gällande garantiprissystemet har sålunda stegvis avvecklats, varvid särskilda utrikeshandelsorgan skapats för de viktigare jordbruksprodukterna. Vissa icke obetydliga överskott av jordbruksprodukter har samtidigt avlastats på den utländska marknaden till lägre priser än de svenska. Därvid har den principen tillämpats, att varje produktionsgren skall bära de förluster, som uppstår i samband med produkternas försäljning i utlandet till lägre priser än de inhemska. Därmed har förändringarna i exportpriserna kommit att i viss mån påverka prisbildningen inom landet.

Jag har tidigare anslutit mig till utredningens av flertalet remissinstanser understödda förslag, att prisstödet åt jordbruket även framdeles skall lämnas främst i form av gränsskydd. Beträffande utformningen av detta gränsskydd har utredningen framlagt två system. Det ena, system A, ansluter sig i princip ganska nära till det prissättningsförfarande, som hittills har tillämpats. Prissättningsperioden är sålunda relativt kort, i regel ett år, och prissättningen sker med ledning av material angående jordbrukets samlade intäkter och kostnader. Utredningen har dock därvid förordat, att övervägandena skall grundas på ett mera mångsidigt material än vad som hittills har varit fallet.

Det är tydligt, att ett prissättningsförfarande med nyssnämnda utformning ger jordbruksbefolkningen långtgående garantier för att dess inkomstutveckling ej alltför mycket kommer att avvika från den i 1947 års riktlinjer förutsatta. Å andra sidan förutsätter ett sådant system täta ingripanden i prisbildningen. Med detta system skulle bland annat importavgifterna ständigt varieras i anslutning till förskjutningarna i den internationella prisnivån. Redan detta förhållande ger anledning att söka finna någon annan form för att bestämma gränsskyddet åt jordbruket. Dessutom gör överskottsproduktionen av jordbruksprodukter det angeläget, att prisbildningen på sådana produkter får en närmare anknytning till den internationella utvecklingen. Man bör icke heller bortse från att ett prissättningsystem, vid vilket med korta mellanrum ett mångskiftande och invecklat kalkylmaterial måste bedömas, blir ytterst svårförståeligt för allmänheten.

Lantbruksförbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk har i sina yttranden över utredningens förslag skisserat ett system, som i huvudsak ansluter sig till system A men enligt vilket importavgifterna för en del produkter skall hållas oförändrade under ett år. Enligt min uppfattning vinner man dock föga med en sådan modifikation. Genom att importavgifterna bindes endast för ett år uppnås nämligen icke den eftersträfvade anknytningen till de mera långsiktiga förändringarna på den internationella marknaden. Som förut nämnts har berörda organisationer sedermera anslutit sig till en annan utformning av prissättningen.

Det andra av utredningen utarbetade och av utredningsmajoriteten förordade systemet — system B — bygger på tanken att statsmakterna vid avvägningen av gränsskyddet icke skall i främsta rummet fästa sig vid hur jordbrukets inkomstläge blir under ett enstaka år, utan genom en lämplig avvägning av gränsskyddet söka åstadkomma, att den i 1947 års

riktlinjer åsyftade inkomstlikställigheten uppnås i genomsnitt under en följd av år. Produktpriserna får vid detta system ett visst spelrum, inom vilket de ganska omedelbart påverkas av den internationella prisutvecklingen. Som följd härav kan jordbrukarnas inkomstläge under enstaka år komma att inom relativt vida marginaler avvika från vad som avsetts vid den jordbrukspolitiska målsättningen. Man antager dock, att dessa avvikelser under en längre period kommer att utjämna varandra, så att man för hela tillämpningsperioden sett uppnår den åsyftade genomsnittsnivån.

Vid system B erhålles en önskvärd anknytning till den internationella marknadsutvecklingen. Jag har tidigare framhållit, att överskottsproduktionen genom att respektive produktionsgrenar får bära de förluster, som uppstår vid exportförsäljningar till lägre priser än de svenska, skapar ett visst samband mellan den internationella och den inhemska prisutvecklingen, oavsett vilket prissättningsystem som tillämpas inom landet. Vid system B blir anknytningen betydligt mera omedelbar. Det finnes därför skäl att förutsätta, att genom en anknytning till utvecklingstendenserna på den internationella marknaden en ekonomiskt fördelaktig avvägning i produktions fördelning mellan olika varor kan erhållas. Självfallet måste man söka åstadkomma en anpassning av produktionens fördelning till marknadsförhållandena även vid en årlig prissättning med en relativt detaljerad bestämning av de inhemska priserna. Det blir dock då icke fråga om en mer eller mindre automatisk anknytning utan om en bedömning, där även andra än marknadsmässiga synpunkter kommer att göra sig gällande. System B torde däremot medföra en friare marknadsordning på jordbruksområdet och synes även komma att medföra en begränsning av detaljregleringarna. Vidare besitter systemet vissa ur handelspolitiska synpunkter icke betydelselösa fördelar.

Emellertid kan enligt min mening åtskilliga väsentliga anmärkningar med fog riktas även mot system B. Som utredningen påpekat, innebär systemet, att såväl jordbrukarna som konsumenterna tager vissa vinstchanser och vissa förlustrisker med hänsyn till den internationella prisutvecklingen. Dessa är emellertid icke av samma betydelse för den enskilde konsumenten som för den enskilde jordbrukaren. Skulle exempelvis priserna på samtliga jordbruksprodukter sjunka till i system B angivna nedre prisgränser, skulle detta under i övrigt oförändrade förhållanden medföra en kraftig sänkning av inkomstläget för jordbruksbefolkningen. Blir detta fallet några år i följd, kan jordbrukets ekonomiska ställning komma att undergrävas. För konsumenterna å andra sidan innebär en höjning av samtliga priser till den övre prisgränsen visserligen en väsentlig stegring av levnadskostnaderna, men effekten på deras levnadsstandard blir ändå icke tillnärmelsevis av samma omfattning som effekten av motsvarande prisnedgång på jordbruksbefolkningens levnadsvillkor. Det är också klart, att en prisstegring förbättrar den enskilde jordbrukarens ekonomiska läge långt mera än en lika stor prissänkning den enskilde konsumentens. Vad som ur jordbruksbefolkningens synpunkt är väsentligt är emellertid, att man er-

håller en viss trygghet i inkomsthänseende, och icke, allt man under vissa omständigheter kan uppnå högre inkomster än vad som förutsatts vid den allmänna avvägningen av prisstödet.

Utredningen anför, att den internationella prisbildningen på jordbruksprodukter nu har nått en vis grad av stabilitet och antager att prisändringarna på den internationella marknaden kommer att gå i än den ena än den andra riktningen för de olika varorna. Mot denna utredningens bedömning har invändningar framställts i flera remissyttranden. Det är givetvis förenat med stora svårigheter att något så när säkert bedöma den framtida prisutvecklingen på den internationella marknaden. Den stigande animalieproduktionen i Europa kan, som jag förut framhållit, leda till en nedgång i animaliepriserna. Vidare bör i sammanhanget observeras de risker, som den redan föreliggande överskottsproduktionen av vissa jordbruksprodukter i Förenta staterna innebär för prisutvecklingen under de närmaste åren. Å andra sidan kan en del faktorer andragas, som torde verka stabiliserande på den internationella prisutvecklingen, och det finns enligt min mening icke anledning att vänta något allmänt kraftigt prisfall under de närmaste åren.

Utredningen har fäst stor vikt vid att en friare handel med jordbruksprodukter länderna emellan kommer till stånd. Det är tydligt, att möjligheterna till den liberalisering av den internationella handeln, som utredningen har räknat med, i viss mån har påverkat dess omdöme i fråga om den väntade stabiliteten i de internationella priserna. Som jag tidigare berört, ger de nyligen slutförda förhandlingarna angående en översyn av bestämmelserna i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) icke stöd för en optimistisk syn på ett inom nära framtid förestående mera allmänt frigörande av den internationella handeln. — Det må här — helt vid sidan av det nu framförda resonemanget — anmärkas, att frågan om handeln med länder, där denna är helt statskontrollerad, saknar aktualitet i förvarande sammanhang.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig icke kunna förorda system B i dess av utredningen framlagda utformning såsom en godtagbar lösning av jordbrukets prissättningsproblem. Riskerna för att jordbruksbefolkningen vid detta system skall få en betydligt lägre inkomststandard än vad som förutsatts i 1947 års riktlinjer är enligt min mening stora. Eftersläpningen i förhållande till inkomstutvecklingen för andra befolkningsgrupper kan bli betydande, och det kan bli förenat med stora svårigheter att återhämta en sådan eftersläpning vid den med flera års mellanrum återkommande översynen av systemet. Emellertid anser jag, att önskemålen om en friare marknadsordning på jordbruksområdet är mycket beaktansvärda. Ur många synpunkter är det nämligen önskvärt samt med hänsyn till såväl jordbruket som samhällsekonomin fördelaktigt, om en närmare anknytning till den internationella marknadsutvecklingen kan erhållas. Det är vidare önskvärt, att prissättningen på jordbruksprodukter kan ske på längre sikt än vad som hittills varit fallet. Ej heller system A är därför enligt min mening någon lämplig lösning i prissättningsfrågan.

Som nyss nämnts beror mina betänkligheter mot system B främst på att grundförutsättningen för systemet — stabiliteten på den internationella marknaden — icke med tillräcklig säkerhet kan anses föreligga. Riskerna för inkomstminskning inom ramen för de för olika produkter angivna prisgränserna är för den enskilde jordbrukaren så betydande, att de för honom icke uppväges av motsvarande möjligheter till inkomststegring. Det synes mig därför vara nödvändigt att i möjligaste mån minska dessa risker. Det kompromissförslag, som redovisas i jordbruksnämndens remissyttrande, utgör enligt min mening en i föreliggande sammanhang framkomlig väg. I anslutning härtill synes prissättningen på jordbruksprodukter framdeles böra utformas på i huvudsak följande sätt.

Prisgränser

För viktigare jordbruksprodukter bör fastställas en övre och en nedre prisgräns. Dessa prisgränser bör hänföra sig till en för produkten vedertagen marknadsnotering. Prisgränserna avses skola fastställas så, att mittprisnivån mellan dem i huvudsak kan anses ge jordbruksbefolkningen den i 1947 års riktlinjer åsyftade inkomstlikställigheten. Jag anser mig icke i föreliggande sammanhang böra ange, vilken genomsnittlig prisnivå som kan antagas ge jordbruksbefolkningen denna likställighet. Det bör få ankomma på statens jordbruksnämnd att efter förhandlingar med jordbrukets representanter till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i fråga om prisgränserna för olika varor. Här vill jag därför inskränka mig till att angiva det avstånd mellan prisgränserna uttryckt i procent av mittpriset för varje produkt, som man bör tillämpa. I fråga om storleken av dessa avstånd får jag anföra följande.

Eftersom importavgiften skall hållas oförändrad så länge det inhemska priset ligger mellan prisgränserna, kommer inom dessa gränser prisförändringarna på den internationella marknaden att ganska omedelbart påverka den inhemska prisutvecklingen. Alltför vida intervaller mellan prisgränserna kan medföra, att avvikelserna i jordbruksbefolkningens inkomstläge från vad som förutsatts vid den jordbrukspolitiska målsättningen tidvis kan bli mycket betydande. Å andra sidan medför alltför snäva prisgränser, att den åsyftade anknytningen till den internationella marknaden blir för begränsad. Man skulle då icke erhålla en sådan prisbildning inom landet, som leder till en anpassning av produktionen till den mera långsiktiga utvecklingen på den internationella marknaden. Utredningen har i sitt förslag i allmänhet satt prisgränserna till ± 10 eller ± 15 procent från mittpriset. Vid den utformning, som systemet erhållit i utredningens förslag, kan dessa intervaller ur såväl jordbrukar- som konsumentsynpunkt synas vara alltför vida. Då jag emellertid i det följande kommer att föreslå särskilda spärregler utöver de i utredningsförslaget angivna, anser jag, att man i stort sett kan utgå från de av utredningen föreslagna intervallerna. I vissa fall har jag dock ansett mig böra föreslå något snävare intervaller än de i utredningsförslaget angivna.

Mellan prisgränserna bör import efter erläggande av fastställd importavgift få verkställas av vem som helst. De importmonopol och övriga kvantitativa utrikeshandelsbegränsningar, som för närvarande finnes på jordbruksområdet, bör således icke tillämpas i detta fall. Däremot bör kvantitativa utrikeshandelsregleringar även i fortsättningen få förekomma för att hindra, att prisgränserna över- eller underskrides.

Vid tillämpningen av här ifrågakvarande system bör man med alla till buds stående medel hindra, att priset på någon produkt överstiger resp. understiger någon av prisgränserna. När den övre prisgränsen överskrides, bör det ankomma på statens jordbruksnämnd att stegvis minska importavgiften för denna produkt. Vid fortsatt prisstegring bör nedsättningen av importavgiften kunna ske till noll. Stiger det inhemska priset ytterligare, trots att importavgiften slopats, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, återinföra kvantitativ exportreglering eller pålägga exportavgifter. Därest kvantitativa exportregleringar tillgripes, bör för de viktigare jordbruksprodukterna de särskilda utrikeshandelsorganen handha all export. Kvantitativa regleringar skall dock icke vidtagas omedelbart då den övre prisgränsen tangeras, utan först när det inhemska priset har uppnått en nivå, som något överstiger den övre prisgränsen. För de viktigare jordbruksprodukterna bör jordbruksnämnden, efter överläggningar med jordbrukets organisationer, inkomma med förslag angående de nivåer, vid vilka dylika åtgärder bör övervägas.

Det bör å andra sidan ankomma på jordbruksnämnden att vidtaga höjningar av importavgifterna, om den nedre prisgränsen för en vara underskrides. Man bör dock i regel icke höja avgiften utöver 25 procent av importpriset. Sjunker importprisnivån för någon produkt så mycket, att det inhemska priset även vid en importavgift av nämnda storlek underskrider den nedre prisgränsen, bör kvantitativ importreglering kunna tillgripas för att skydda denna prisgräns. För de mera betydelsefulla varorna, för vilka särskilda utrikeshandelsorgan finnes, bör den kvantitativa regleringen ske genom att nämnda organ liksom nu får handha all import. Organen bör dock vara skyldiga att i sin verksamhet ställa sig till efter rättelse de anvisningar, som jordbruksnämnden meddelar. Nämnden bör erhålla bemyndigande att i enlighet med nu nämnda regler vidtaga ändringar i importavgifterna. Däremot bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, besluta huruvida kvantitativt gränsskydd skall tillgripas eller en ytterligare höjning av importavgifterna skall vidtagas.

Import- och regleringsavgifter

Så länge det inhemska priset för en produkt ligger mellan prisgränserna, bör den vid systemets ikraftträdande fastställda importavgiften icke ändras. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att efter förhandlingar med jordbrukets organisationer till Kungl. Maj:t framlägga förslag beträffande den importavgift, som skall tillämpas mellan prisgränserna. Avgifterna bör där-

vid fastställas så, att vid de importpriser, som bedömes såsom mest sannolika vid rådande marknadsläge, mittprisinivån mellan prisgränserna i stort sett kan uppnås. Självfallet blir även bedömningen av vilken mittprisinivå, som kan antagas ge jordbruksbefolkningen den åsyftade inkomstlikställigheten, avgörande i detta sammanhang.

I några remissyttranden har framhållits önskvärdheten av att gränsskyddet för olika produkter blir så enhetligt som möjligt. Även om jag principiellt är av samma uppfattning, anser jag mig dock icke kunna föreslå, att enhetligheten tages till ovillkorlig utgångspunkt vid bestämningen av importavgifterna. Vid ett konsekvent genomförande av en sådan princip kommer nämligen gränsskyddet för vissa produkter att alltför mycket avvika från det nuvarande. För vissa grupper av jordbrukare kan detta medföra betydande svårigheter. Skäl kan även föreligga att ge ett något högre skydd åt en viss produkt för att bibehålla en ur beredskapssynpunkt önskvärd produktion. Hänsyn måste uppenbarligen tagas till här nämnda förhållanden vid bedömningen av gränsskyddet för olika produkter.

Vad beträffar priskontroll i fråga om jordbruksvaror har statens priskontrollnämnd i sitt remissyttrande anfört, att enligt dess mening priskontrollen i industri- och handelsledet även fortsättningsvis bör bibehållas. Även Landsorganisationen anser, att behovet av marginalkontroll alltjämt föreligger. Jag vill påminna om att frågan om priskontroll för närvarande är föremål för översyn inom en särskild utredning. Det bör i det sammanhanget avgöras, om och i vad mån priskontrollen i förädlings- och handelsled för olika produkter skall bibehållas. Däremot är det givet, att priskontroll icke skall förekomma i fråga om producentpriserna.

För de produkter, som omfattas av jordbruksregleringen, bör i enlighet med utredningens förslag de tullar, som för närvarande utgår, slopas i samband med att det av mig förordade systemet genomföres. För dessa produkter kommer då följaktligen framdeles endast importavgifter att tillämpas. Detta innebär en viss minskning av statskassans inkomster, då importavgifterna i motsats till tullar, såsom jag i det följande närmare kommer att beröra, icke torde böra inflyta i statskassan utan användas till regleringsändamål på jordbruksområdet.

Enligt min mening är det bland annat ur praktisk synpunkt önskvärt, att avgiftsskyddet för en produkt icke uppdelas på tull och importavgift. Dessutom bör, såsom tidigare nämnts, avgiftsskyddet för en produkt kunna helt borttagas för att hindra, att dess pris stiger över den övre prisgränsen. Detta kan icke ske i den angivna ordningen, om en del av skyddet utgår i form av en utav riksdagen på längre sikt fastställd tull. Slutligen bör enligt min principiella uppfattning, till vilken jag återkommer, inflytande importavgifter få användas för regleringsändamål på jordbruksområdet.

Enligt gällande bestämmelser skall generaltullstyrelsen månadsvis till jordbruksnämnden inleverera inflytande införselavgifter genom insättande av avgifterna, efter avdrag av restitutioner, på ett för nämndens räkning

upprättat konto i Sveriges kreditbank. Nämnden äger, såsom tidigare nämnts, disponera de på kontot innestående medlen för regleringsändamål på jordbruksområdet. Under sistförflutna budgetår har de inlevererade medlen uppgått till cirka 35 miljoner kronor. Efter ikraftträdandet av det nya pris-sättningssystemet kan beloppet antagas stiga avsevärt. Det kommer sålunda att röra sig om betydande belopp och det är därför rimligt att Kungl. Maj:t har direkt inflytande på dispositionen av ifrågavarande medel. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att årligen efter förslag av jordbruksnämnden meddela föreskrifter rörande den huvudsakliga användningen av importavgifterna för det framförliggande året. Detta torde lämpligen kunna ske genom att nämnden i samband med sina sedvanliga anslagsäskanden till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område redovisar beräkningar rörande storleken av inflytande importavgifter under det framförliggande året ävensom avgiver förslag rörande den huvudsakliga dispositionen av ifrågavarande medel. Det torde vidare böra övervägas, att nämnden i fortsättningen vid avgivande av beräkning och dispositionsförslag rörande importavgifterna redovisar utfallet för tilländalupet år ävensom en reviderad beräkning för det löpande året.

För närvarande upptages i icke obetydlig utsträckning regleringsavgifter på jordbruksprodukter i syfte att utjämna producentpriserna inom landet. I den mån avgifter av ifrågavarande slag förekommer, bör de utgå även vid import. I annat fall skulle nämligen gränsskyddet komma att minskas med avgifternas belopp. Även de avgifter, som upptages för att utjämna exportförluster, bör av samma skäl utgå på importerade kvantiteter.

Restitution av importavgift bör liksom hittills lämnas vid export av färdigprodukt, vari avgiftsbelagd vara ingår, motsvarande den fördyring produkten undergår på grund av avgiftsbelägningen.

Exportförhållanden

Liksom hittills bör staten medverka vid uppbörden av de avgifter, som för att täcka förluster vid export till lägre priser än de inhemska måste tagas ut på den inom landet saluförda produktionen. Några befogade invändningar torde icke kunna riktas mot att även importavgiftsmedel användes för sådant ändamål. Skulle dylika medel icke få användas därtill, kunde det ur jordbrukets synpunkt bli fördelaktigt, om produktionen utav olika varor fördelades så, att största möjliga självförsörjning för varje produkt uppnåddes och importen begränsades till ett minimum. En sådan utveckling synes dock näppeligen kunna anses vara samhällsekonomiskt eftersträvansvärd. Med hänsyn till våra produktionsförutsättningar kan det nämligen vara ekonomiskt välmotiverat att komplettera den inhemska försörjningen av vissa produkter med import, samtidigt som man exporterar överskott av andra produkter till lägre priser än de inom landet gällande. Det föreligger sålunda goda skäl att använda importavgiftsmedel för att täcka exportförluster. Därvid bör regeln vara, att importavgiften för en viss produkt skall användas för att täcka förluster i samband med export av samma

eller likartad produkt. Importavgifterna på fodermedel bör dock få fördelas mellan de olika produktionsgrenarna i ungefärligt förhållande till deras användning av fodermedel.

De nuvarande organen för utrikeshandeln, Svensk kötthandel, Sveriges export- och importförening för ägg och Svensk spannmålshandel, bör även efter systemets genomförande vara kvar såsom exportorgan inom resp. områden. De bör i enlighet med allmänna direktiv från Kungl. Maj:t få disponera medel, som inflyter i form av reglerings- och importavgifter, dock med undantag för clearingavgifterna för fettvaror. Det bör delegeras åt dem att inom ramen för nämnda direktiv bestämma storleken av eventuella exportbidrag. I direktiven bör ingå, att medlen ej får användas för utbetalande av exportbidrag, om det inhemska priset å vederbörande produkt överstiger den övre prisgränsen. I princip bör det stå var och en fritt att verkställa export utan bidrag. Emellertid bör möjlighet finnas att taga exportavgifter, när det utländska priset överstiger det inhemska. Även dessa avgifter bör få användas för regleringsändamål.

Exportorganen bör, i motsats till vad som hittills varit fallet, efter det nya systemets ikraftträdande erlägga importavgifter i vanlig ordning.

Utredningen har föreslagit, att de särskilda exportorganen bör erhålla möjlighet att använda till deras förfogande stående avgiftsmedel för att stödja forsknings- och försöksverksamheten samt upplysningsverksamheten på jordbrukets område, i den mån så kan ske utan att organens övriga verksamhet röner inverkan därav. Ehuru det enligt min mening är av stor betydelse att effektiviseringen inom jordbruksnäringen på allt sätt främjas, finner jag mig icke kunna tillstyrka utredningens ifrågavarande förslag.

Särskilda spärregler

Vid övergången till det nya systemet för prissättningen skall gränsskyddet avvägas så, att den i 1947 års riktlinjer avsedda inkomstlikställigheten förverkligas. Emellertid kan sedermera sådana förskjutningar inträffa, att denna likställighet rubbas. Så kan exempelvis bli fallet, om den fortsatta rationaliseringen inom jordbruket sker i annan takt än inom andra näringar. Som tidigare anförts, torde rationaliseringen inom jordbruket under efterkrigsåren ha gått minst lika snabbt som inom industrien. Emellertid har rationaliseringen på många brukningsdelar, särskilt de större, redan nu nått så långt, att några ytterligare mera betydande resultat i detta hänseende näppeligen är att emotse. För jordbruket i dess helhet kan därför rationaliseringstakten så småningom komma att minska. Om jordbruket i fortsättningen rationaliseras långsammare än andra näringar, kan jordbruket vid oförändrat gränsskydd uppenbarligen förlora den inkomstlikställighet, som förutsattes skola finnas i utgångsläget. Skiljaktigheter i rationaliseringstakten gör sig emellertid i föreliggande sammanhang gällande mera på lång sikt. Hänsyn till dessa bör därför lämpligen tagas vid den allmänna översyn av systemet, som föreslås skola äga rum med vissa års mellanrum.

Inkomstlikställigheten kan även rubbas av andra orsaker. Eftersom importavgifter och prisgränser anges i nominella värden, kan uppenbarligen en förändring i penningvärdet leda till en avsevärd förskjutning av jordbruksbefolkningens inkomstläge. Utredningen framhåller, att en justering av prisgränserna och importavgifterna är ofrånkomlig vid starka förskjutningar i penningvärdet. Därest en sådan justering icke vidtages, minskas jordbrukets möjligheter att vid sjunkande penningvärde uppnå den avsedda reella inkomstnivån. Å andra sidan skulle jordbruket vid stigande penningvärde därigenom kunna uppnå ett högre inkomstläge än som avsetts vid utformningen av systemet.

En justering för starkare förskjutningar i penningvärdet är enligt min mening nödvändig. Såsom angivits i kompromissförslaget torde socialstyrelsens konsumentprisindex — efter att ha rensats från inverkan av allmän omsättningsskatt eller därmed jämförligt system av punktskatter samt bostadskostnaderna så länge bostadsposten i index huvudsakligen återspeglar hyresförändringen i flerfamiljshus — i förevarande sammanhang kunna tjäna som mätare av förskjutningarna i penningvärdet. Kompromissförslaget innebär vidare i denna del att — då index ändras med minst 5 procent, räknat från systemets genomförande resp. närmast föregående justeringstillfälle — motsvarande ändringar i samtliga importavgifter och prisgränser skall vidtagas. Detta betyder, att avgifterna och prisgränserna avses skola hållas oförändrade, räknat i konstant penningvärde. Penningvärdeförändringen kan beräknas bli helt kompenserad, när denna förändring inom landet åtföljes av en motsvarande penningvärdeförändring i andra länder, som påverkar de internationella jordbrukspriserna, eller när ändringar i prisgränserna direkt påverkar producentpriserna. Är däremot penningvärdeförändringen isolerad till vårt land och är de nominella världsmarknadspriserna oförändrade, erhålles icke sådan effekt. Som förut nämnts ingår 5-procentregeln i kompromissförslaget. Även om återverkningen av regeln på de verkliga producentpriserna uppenbarligen är svår att bedöma, finner jag vid nu angivna förhållande icke böra föreslå någon ändring i utformningen av densamma.

Den i utgångsläget avvägda inkomstlikställigheten kan även rubbas vid en förskjutning av priserna på den internationella marknaden. Enligt min mening är det nödvändigt, att en särskild spärregel införes mot möjligheten, att inlandspriserna därvid mera långvarigt tenderar att genomsnittligt ligga vid en nivå, som skiljer sig väsentligt från den genomsnittliga mittprisnivån, utan att därför priserna på de enskilda varorna ligger utanför prisgränserna. Det i jordbruksnämndens remissyttrande redovisade kompromissförslaget upptager en spärregel, som enligt min uppfattning utgör en i föreliggande sammanhang godtagbar lösning.

I enlighet med kompromissförslaget vill jag förorda, att man skall beräkna en producentprisindex, omfattande alla viktigare produkter i prisställningssystemet. Denna index bör uppgöras med fasta vikter, som skall avse totalt producerade kvantiteter under en viss basperiod, samt korrigeras för penningvärdesförändring med användning av socialstyrelsens kon-

sumentprisindex, varvid den senare bör justeras för samma faktorer som vid tillämpningen av den nyss angivna 5-procentregeln. Producentprisindex bör beräknas månadsvis. En närmare uppläggning av här ifrågavarande producentprisindex har skisserats i en bilaga till jordbruksnämndens remissyttrande. Jag är emellertid icke beredd att nu i vidare mån taga ställning till den närmare utformningen av indexberäkningen, utan det bör få ankomma på jordbruksnämnden att i samband med det blivande förslaget om fastställande av prisgränser och importavgifter för olika produkter m. m. efter samråd med jordbrukets organisationer inkomma med detaljerat förslag i denna fråga.

Producentprisindex bör inställas på 100 vid prissättningsperiodens början. Utan hänsyn till den periodiska översynen av systemet avses översyn skola äga rum, när avvikelser från 100 uppgår till minst 6 enheter och sådana avvikelser beräknade för de månader i följd, för vilka de registrerats, har uppnått summan 30. Då denna spärregel trätt i funktion, bör jordbruksnämnden i den mån så är möjligt justera importavgifterna på sådant sätt, att producentpriserna återföres till mittprisnivåerna. Innebörden av denna s. k. 6-procentregel är, att jordbruket erhåller viss garanti för att mittprisnivån skall återställas, om världsmarknadspriserna genomgående reduceras och förutsättningen för systemet — uppnådd stabilitet på den internationella marknaden — sålunda visar sig icke vara för handen. I kompromissförslaget har uttalats, att man vid justering av importavgifterna endast undantagsvis bör höja dessa över 25 procent av det enligt jordbruksprisutredningens metod beräknade importvärdet.

Vid nyssnämnda justering bör till utgångspunkt tagas en för alla varor lika stor procentuell förändring av avgifterna. Emellertid bör jordbruksnämnden ha möjlighet att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, taga särskild hänsyn till vissa för jordbruket betydelsefulla produkter för det speciella fall, att starka fluktuationer i utlandet inträffat, vilka synes sakna reell grund i den internationella marknadsutvecklingen på längre sikt. Om jordbruket inom en icke alltför avlägsen tid före justeringstillfället har legat på lägre eller högre inkomstnivå än som motsvarar inkomstlikstälthet enligt 1947 års riktlinjer, bör jordbruksnämnden ha möjlighet att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, taga hänsyn därtill såtillvida, att importavgifterna skall kunna ändras i mindre mån än som föranledes av 6-procentregeln.

Var för sig skall 5-procentregeln och 6-procentregeln tillämpas med utgångspunkt från basårets prisgränser och avgifter. Visar sålunda 5-procentregeln, att en viss procentuell justering bör ske med utgångspunkt från basläget, skall vid genomförandet härav avräknas den justering, som — med samma utgångspunkt — kan ha ägt rum med tillämpning av 6-procentregeln.

Ikraftträdande och allmän översyn av systemet

Det här angivna systemet bör införas fr. o. m. produktionsåret 1956/57. Som förut nämnts, bör det ankomma på jordbruksnämnden att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, till Kungl. Maj:t ingiva förslag angående prisgränser och importavgifter för de särskilda produkterna m. m. Det är min avsikt att, under förutsättning att det av mig föreslagna systemet godkännes av riksdagen, våren 1956 för riksdagen framlägga ett konkret förslag till systemets närmare utformning för olika varor och till erforderliga författningsföreskrifter. Därvid kan eventuellt hänsyn även behöva tagas till strävandena mot ett vidgat samarbete mellan de nordiska länderna. Utredningen har föreslagit, att en allmän översyn av systemet skall verkställas fem år efter dess ikraftträdande. Samma tillämpningsperiod har också angivits i det i jordbruksnämndens remissyttrande redovisade kompromissförslaget. Styrelserna för Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundets Landsbygdens folk har emellertid vid behandlingen av nämnda kompromissförslag ansett, att möjlighet bör finnas att efter tre år vidtaga den justering av systemet, som kan motiveras av erfarenheterna. Då det är förenat med betydande svårigheter att nu helt överblicka systemets verkningar, vill jag för min del förorda, att en allmän översyn av systemet skall äga rum tre år från ikraftträdandet.

Vid den periodiska översynen av systemet bör bland annat utredas, hur jordbruksbefolkningens inkomstläge utvecklats under tillämpningsperioden samt huruvida inkomstlikställighet uppnåtts vid det givna gränsskyddet. Anses ändringar i systemet påkallade, bör frågan härom underställas riksdagen. I detta sammanhang må anmärkas, att en översyn av systemet, utöver vad som förut angivits, kan bli nödvändig vid mera betydande förändringar i växelkurserna.

Informationsmaterial om förhållanden i jordbruket

Att prissättningen vid det av mig föreslagna systemet kommer att utformas för längre perioder än hittills innebär ej, att utvecklingen av de ekonomiska förhållandena inom jordbruksnäringen kan ägnas mindre uppmärksamhet än vad som för närvarande är fallet. Tvärtom är det enligt min mening synnerligen angeläget, att fylligare information än hittills frambringas för belysning av nämnda förhållanden. Jag åsyftar härvid ej endast undersökningar om jordbruksbefolkningens relativa inkomstläge utan exempelvis även undersökningar av den totala produktions- och konsumtionsutvecklingen, produktionsmedelsanvändningen o. s. v. Vid varje periodisk översyn av systemet bör ett mångskiftande material föreligga, så att statsmakternas bedömning vilar på så säker grund som möjligt. Såsom förut angivits, kan genom att spärregler träder i funktion, en viss översyn av systemet komma att ske under en löpande prissättningsperiod. Det bör åligga jordbruksnämnden att ombesörja, att det ekonomiskt-statistiska material, som kan krävas vid sådana översyner, hålles aktuellt. Jag förutsätter dock,

att den nu gällande gränsdragningen mellan statistiska centralbyrån och jordbruksnämnden i fråga om insamlandet av statistiskt material alltjämt skall upprätthållas.

Brödsäd m. m.

Utredningen

Vid tillämpningen av system B skall prisstöd åt brödsäden enligt utredningens förslag principiellt lämnas genom att brödsädsimporten avgiftsbelägges. Importavgifterna skall vidare hållas oförändrade så länge de inhemska priserna ligger inom fastställda prisgränser. Under loppet av ett skördeår skulle inlandspriserna alltså, om inga ytterligare åtgärder vidtages, i motsats till vad som nu är fallet, i regel bli direkt beroende av den internationella prisutvecklingen.

Den övervägande delen av odlarnas saluöverskott av brödsäd marknadsföres kort tid efter skörden. Spannmålshandeln kan dock vid denna tidpunkt icke göra någon säker bedömning av prisutvecklingen på den internationella marknaden. Det är naturligt, att spannmålshandeln under sådana förhållanden i möjligaste mån kommer att söka skydda sig mot de förluster, som kan uppstå genom senare prisfall. Enligt utredningen kan man därför befara att handeln vid sina uppköp på hösten kommer att bjuda odlarna priser, som bygger på den mest pessimistiska bedömningen av marknadsutvecklingen. Det kan också förväntas, att handeln på grund av det större risktagandet nödgas begränsa sina inköp. Härigenom skulle svårigheter uppstå för odlarna att sälja sin brödsäd vid den tid på året, som för dem är önskvärd med hänsyn till lagringsmöjligheter och behovet att skaffa likvida medel. Utredningen påpekar, att jordbrukarna bland annat till följd av de senaste årens starka expansion av brödsädsodlingen, för närvarande icke disponerar över lagerutrymmen i sådan omfattning, att de har möjlighet att begränsa sina utbud på det sätt, som de kan finna önskvärt med hänsyn till marknadsläget. Svårigheterna för alla dem, som ej har egna torkar, att lagra skördetröskad spannmål samt behovet av likvida medel medverkar även till att framdriva tidiga leveranser. Genom att odlarna sålunda tvingas att acceptera handelns framtidsbedömning skulle odlarpriserna, om en fast importavgift tillämpades, i regel bli lägre än vad som under skördeåret motsvarades av importpriserna plus införselavgiften.

Med hänsyn till nu angivna svårigheter bör enligt utredningens förslag följande ordning tillämpas. Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, bör fastställa inlösenpriser för vete och råg att gälla exempelvis per den 1 april. Härigenom tillförsäkras odlarna fasta priser för årets gröda, vilket är önskvärt för att undvika spekulationer. Inlösenpriserna får, om så erfordras, stödjas genom inmalningstvång. Förutsättningen för att inmalningstvång skall få tillämpas i detta syfte bör dock vara, att inlösenpriserna har fastställts med rimlig hänsyn till utvecklingstendenserna på den

internationella marknaden. Har så skett — och så bör enligt utredningens förslag anses vara fallet om beslutet om inlösenpriset biträtts av statens representanter i Svensk spannmålshandel — bör det ankomma på statens jordbruksnämnd att om så behöves tillämpa inmalningstväng för svensk brödsäd för att stödja inlösenpriserna. Inmalningsprocenten för vete och råg avses skola bestämmas av nämnden, varvid dock ett 100-procentigt inmalningstväng i regel bör undvikas. Fastställandet av inlösenpriserna måste ske redan på sommaren före den aktuella skörden. Med hänsyn till de då kända förhållandena på världsmarknaden skall man, om ej särskilda förhållanden föranleder annat, söka avväga priserna så, att de under regleringsåret kan väntas sammanfalla med de genomsnittliga importpriserna plus införselavgiften. Utredningen anför dock, att det vid stora överskott kan bli nödvändigt att fastställa lägre inlösenpriser på grund av att förmalningsavgiftsmedlen eljest icke skulle förslå till att täcka skillnaden mellan export- och odlarpriset.

Det nu skisserade systemet innebär, att de inhemska priserna, bortsett från inverkan av lagringskostnader och dylikt, under loppet av ett inlöseningsår blir i huvudsak fasta. De prisändringar, som motiveras av utvecklingen på världsmarknaden, blir beaktade först i samband med att inlösenpriserna fastställs, d. v. s. en gång varje år.

Av olika skäl har utredningen på nuvarande stadium icke ansett sig kunna ange de mittpriser och de prisgränser, som bör tillämpas under den för systemet gällande förutsättningen, att jordbrukarnas inkomster i utgångsläget skall bli oförändrade. Inlösenpriserna för 1954 års skörd uppfyller visserligen 1954/55 nämnda förutsättning, men de kan för närvarande icke uppnås vid den importavgift, som utredningen anser sig böra föreslå för såväl vete som råg, nämligen 6 kr/dt. Denna importavgift möjliggör vid på hösten 1954 gällande utlandspriser att upprätthålla ett inhemskt pris på 41 kr/dt för höstvetete och 43 kr/dt för vårvetete.

Utredningen påminner om att enligt gällande författning en högre förmalningsavgift än 5 kr/dt icke får uttagas. En hög förmalningsavgift är förenad med betydande kontrollsvårigheter, och en förmalningsavgift av denna storlek måste därför även framgent anses som maximal. Så länge det inhemska vetepriset (räknat på prisort per den 1 april) överstiger 40 kr/dt bör vid båda alternativen förmalningsavgiften få utgöra högst 3 kr/dt. Ligger inlösenpriset vid 40 kr/dt eller lägre bör förmalningsavgiften få utgå med högst 5 kr/dt. Förmalningsavgiften för råg bör enligt utredningen alltid utgå med samma belopp som för vete. Dess storlek bör i övrigt fastställas av jordbruksnämnden efter samråd med Svensk spannmålshandel.

Liksom för andra produkter bör enligt utredningen jordbruksnämnden äga att vidtaga särskilda åtgärder i form av kvantitativ exportreglering, exportavgifter eller subventionering av importen, om vete- eller rågpriset tenderar att överstiga en viss nivå. Denna bör enligt utredningen ligga 5 kr/dt högre än den övre prisgränsen.

Importskyddet för *mjöl* och *gryn* föreslås vid det här föreslagna syste-

met skola direkt anknyta till gränsskyddet för råvaran. Det senare föreslås för såväl vetemjöl och vetegryn som rågmjöl ligga 4 kr/dt högre än den importavgift, som vid varje särskilt tillfälle tillämpas för råvaran.

Utgår förmalningsavgift för vete och råg, bör enligt förslaget importen av mjöl och gryn belastas med en motsvarande avgift. Avgiftens belopp föreslås skola bli fastställt till kvoten mellan förmalningsavgiften och utmalningsgraden (beräknad enligt de grunder, som gäller vid restitution av tull). Tillämpas inmalningstvång, bör enligt utredningen importör av vete- och rågmjöl vara skyldig att inblanda inhemsk vara i samma proportion, som föreskrivits i fråga om inmalningen.

Yttranden

Statens jordbruksnämnd påpekar att, även om inmalningstvång införes i början av ett skördeår, starkt fallande världsmarknadspriser kan leda till stigande kostnader för föreningen Svensk spannmålshandel genom att kvarnarna i ett sådant läge importerar tillåten kvantitet, vilken exempelvis vid en inmalningsprocent av 90 uppgår till ungefär 50 milj. kg vete. Föreningen åsamkas då vid export av motsvarande kvantitet en förlust, som icke helt täckes av införselavgiften. Någon motsvarande vinst gör föreningen däremot knappast vid stigande världsmarknadspriser (såvida ej prisstegringen sker efter den 1 april). De eventuella vinster, som kan uppkomma på grund av att kvarnindustrien i detta läge huvudsakligen är hänvisad till svensk spannmål, stannar nämligen i stället hos spannmålshandeln. Världsmarknadens utveckling kan i detta fall indirekt påverka den inhemska prisbildningen. Så länge man har en överskottsproduktion, torde dock under sådana omständigheter en icke önskvärd prisstegring inom landet kunna motverkas genom lämplig avvägning av de exportbidrag, som lämnas av Svensk spannmålshandel.

Nämnden påpekar, att den avsedda effekten med inmalningstvång endast kan nås, om man har säkerhet för att utländsk brödsäd icke blir föremål för inlösen eller försäljes till kvarn under föregivande av att varan är av svenskt ursprung. Härvid anför nämnden följande.

I många fall kan utländsk brödsäd icke okulärt skiljas från svenskodlad sådan. För övrigt kan det röra sig om reimporterad svensk brödsäd — såld till utlandet med exportbidrag — vilken i detta sammanhang bör betraktas som utländsk brödsäd. Samma problem förekom givetvis på den tid under 1930-talet, då inmalningstvång var i kraft. Därvid hade man enligt uppgift en sådan anordning, att tullen till spannmålsnämnden månatligen insände uppgifter över importerade brödsädsparter med angivande av importör och kvantitet. Importören var skyldig att till nämnden rapportera försålda kvantiteter med specifikation över köpare, och kvarnarna skulle i sin tur meddela specificerade uppgifter om sina köp. Härigenom erhöles möjlighet till effektiv kontroll. Förfarandet var omständligt och arbetskrävande samt avlöstes redan 1931 av ett direkt licensförfarande, varvid endast sådana företag erhöles importrätt, som tidigare haft regelmässig brödsädsimport.

Såsom framgår av kompromissförslaget, skall jordbruksnämnden vidtaga sådana åtgärder, att importen omedelbart och fortlöpande kan registreras.

Jordbruksnämnden har i ärendet inhämtat yttrande från *Svenska spannmålsaktiebolaget*, *föreningen Svensk spannmålshandel* och *Svenska bygdekvarnars riksförbund*. Spannmålsbolaget förordar i sitt yttrande utredningens system A med motivering, att den internationella spannmålsmarknaden ännu ej är tillräckligt stabil för att system B skall kunna fungera friktionsfritt. Vidare påpekar bolaget, att inmalningstvänet kan ha större betydelse för marknadsregleringen än införselavgifterna. Även Svensk spannmålshandel förordar system A, som man emellertid vill kombinera med en kvantitativ reglering av importen genom inmalningstväng eller licensförfarande. Motiveringen är även i detta fall framför allt, att det internationella prisläget ännu ej är tillräckligt stabilt och att därför de ekonomiska riskerna för föreningen blir alltför stora. Föreningen påpekar särskilt, att det internationella veteavtalet endast omfattar 26 procent av världshandeln med vete och därför icke har tillräckligt inflytande på världsmarknadsprisernas utveckling. Ett prisfall på världsmarknaden medför, att föreningens exportförluster ökas såväl genom lägre priser vid export som genom att exportbehovet kommer att bli större på grund av den import, som då kommer till stånd. Skulle system B genomföras, måste enligt föreningens mening inmalningstvänet sättas i kraft på ett mycket tidigt stadium för att få effekt, och göres detta blir »friheten» med system B icke större än med det system, som nu tillämpas. Bygdekvarnarnas riksförbund anser för sin del, att inmalningstvänet bör få användas endast i exceptionella fall och först efter samråd med kvarnindustrien. Vidare förordar förbundet, att förmalningsavgiften skall tagas bort, i vart fall i fråga om löneförmalningen.

Sveriges lantbruksförbund betonar i sitt yttrande, att vid ett genomförande av utredningens förslag inmalningstvänet måste göras effektivt. Eljest kan risk uppstå för att kvarnarna i vissa lägen genom import täcker betydande delar av sitt behov, varigenom de svenska överskotten skulle kunna uppnå sådan storlek, att Svensk spannmålshandels verksamhet äventyras och föreningen icke förmår uppehålla den avsedda prisnivån inom landet. Även *Svenska lantmännens riksförbund*, *förening u. p. a.*, hävdar i ett till lantbruksförbundet avgivet yttrande, att ett effektivt inmalningstväng kräves för att Svensk spannmålshandel skall kunna fylla sin uppgift.

Sveriges industriförbund konstaterar, att den av utredningen förordade huvudprincipen för prisstödet — att produktpriserna skall få röra sig fritt inom prisgränserna — icke skall gälla i fråga om brödsäd. Detta avsteg anser förbundet beklagligt, men måhända i rådande läge oundvikligt. Industriförbundet vill emellertid starkt ifrågasätta, om det för att ernå önskad prisstabilitet är nödvändigt att bibehålla garanterade inlösenpriser; importavgifter i förening med varierande exportbidrag synes förbundet vara tillräckliga för ändamålet. Förbundet anför.

Inmalningstväng är liksom andra kvantitativa restriktioner en principiellt mindre tilltalande åtgärd. Att förena sådana restriktioner i fråga om

importen med subventionering av exporten förefaller särskilt betänkligt ur handelspolitisk synpunkt. Skulle bestämmelser om inmalningstvång bibehållas, bör de åtminstone vid mera normala prisvariationer icke få avse större inblandning än 80 procent.

Landsorganisationen anser, att det föreslagna systemet med inlösenpris och inmalningstvång icke synes utgöra någon mera avsevärd förbättring i jämförelse med det nu tillämpade. Landsorganisationen förutsätter därför, att denna fråga blir föremål för förnyade överväganden.

Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening delar utredningens uppfattning att — ehuru pristödet principiellt lämnas genom att brödsädsimporten avgiftsbelägges — de särskilda förhållanden, som råder på brödsädsområdet, föranleder att ett inlösningsförfarande av den typ, som för närvarande tillämpas under medverkan av Svensk spannmålshandel, icke kan avvaras utan måste ingå som ett betydelsefullt led i regleringssystemet. Förstnämnda förening har därför ej något att erinra mot vad i denna del föreslås, varvid den utgår från att inlösenpriserna skall gälla per den 1 april. Ej heller finner föreningen anledning motsätta sig, att inmalningstvånget sättes i kraft med syfte att fungera som ett extra stöd för de inhemska inlösenpriserna och att lämpligt avvägda inmalningsprocenter fastställas. För att gränsskyddet skall få praktisk betydelse, torde enligt föreningens mening importavgifterna för såväl vete som råg böra sättas åtminstone 1 kr/dt högre än vad utredningen föreslagit. Föreningen anför vidare.

De största svårigheterna erbjuder otvivelaktigt de stora produktionsöver-skott på vete, med vilka man även i fortsättningen måste räkna och för vilka man måste söka finna avsättning på exportmarknaderna. För finansieringen av nämnda export — i den mån den måste ske till priser understigande det svenska inlösenpriset — låter det sig, såvitt föreningen kan bedöma, ej göra att lita till enbart inkomsterna av importavgiften utan därutöver torde även den kvarnarna åvilande förmalningsavgiften böra alltfört utgå. Föreningen motsätter sig fördenskull icke, att nämnda avgift tills vidare bibehålles.

Föreningen utgår slutligen ifrån att även det statliga beredskapslagret kommer att bibehållas som ett led i systemet samt att detta vid rikliga skördar kan komma att användas för upplagring i marknadsstödjande syfte.

1952 års tulltaxekommitté påpekar, att det för bedömande av tullen på makaroner o. d. är av betydelse, att frågan om eventuell befrielse från importavgift för s. k. durumvete klarlägges. I fråga om mjöl och gryn av vete och råg vill kommittén, utan att därmed framställa någon erinran mot förslaget, allenast konstatera, att den föreslagna marginalen mellan importavgiften på den malna och den omalna spannmålen synes innebära ett något större manufaktureringsskydd för kvarnindustrien än som för närvarande genomsnittligt sett gäller för svensk industriproduktion i allmänhet.

Departementschefen

Lämnas gränsskyddet åt brödsädsodlingen i form av importavgifter, som icke ändras så länge inlandspriset ligger inom fastställda prisgränser, uppstår vissa icke önskvärda konsekvenser. Brödsädspriserna inom landet blir vid en dylik utformning av prissättningen ganska omedelbart beroende av den internationella prisutvecklingen. I och för sig ligger visserligen ett sådant beroende i det här föreslagna systemets natur. Emellertid måste odlarna på grund av begränsade lagringsmöjligheter och behovet att skaffa sig likvida medel saluföra den övervägande delen av saluöverskottet kort tid efter skörden. De saknar således möjlighet att avvakta den internationella prisutvecklingen under resten av skördeåret och måste sälja till det pris, som handeln vid tillfället är villig att ge. Å andra sidan är det naturligt, att handeln i möjligaste mån söker begränsa sina risker i samband med eventuella senare prisfall på den internationella marknaden. Det är därför sannolikt, att handeln vid köp av brödsäd skulle utgå från den mest pessimistiska bedömningen av den internationella prisutvecklingen under återstående del av skördeåret. Odlarna skulle följaktligen i regel icke kunna erhålla ett pris, som motsvarades av det genomsnittliga importpriset under året jämte importavgiften.

För att undgå de olägenheter, som från odlarsynpunkt kan befaras bli förenade med en helt fri brödsädsmarknad, har utredningen föreslagit ett system, som bygger på inlösengaranti och inmalningstvång. Detta förslag utgör enligt min mening en i föreliggande sammanhang godtagbar lösning. Vid den förordade utformningen av prissättningen på brödsäd bibehålles en anknytning till den internationella marknadsutvecklingen, även om anpassningen av inlandspriserna till förskjutningarna på utlandsmarknaden i huvudsak kommer att ske årsvis. Också ur administrativ synpunkt synes utredningens förslag vara den framkomligaste vägen att lösa förut berörda problem. Jag anser mig därför böra föreslå, att prissättningen på brödsäd fr. o. m. produktionsåret 1956/57 utformas i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

Föreningen Svensk spannmålshandel bör sålunda fastställa inlösenpriser för vete och råg att gälla exempelvis per den 1 april. Dessa inlösenpriser bör, om så erfordras, stödjas genom inmalningstvång. Förutsättningen för att dylikt tvång skall få tillämpas bör dock vara, att inlösenpriserna har bestämts med rimlig hänsyn till utvecklingstendenserna på den internationella marknaden. Så bör anses vara fallet, om beslutet rörande inlösenpriserna biträts av statens representanter i föreningen. Under angivna förutsättning bör det ankomma på jordbruksnämnden att i fall av behov tillämpa inmalningstvång för svensk brödsäd för att stödja inlösenpriserna. Inmalningsprocenten bör bestämmas av nämnden efter samråd med föreningen, varvid ett 100-procentigt inmalningstvång om möjligt bör undvikas. Såsom jordbruksnämnden framhållit föreligger viss risk för att utländsk brödsäd eller svensk brödsäd, som efter export återinföres, utbjudes till

inlösen. Det torde få ankomma på jordbruksnämnden att närmare undersöka detta spörsmål samt att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om åtgärder för att hindra att inlösen av sådan vara kommer till stånd.

Stiger utlandspriserna i sådan grad, att export av brödsäd kan ske utan bidrag, bör exportavgifter kunna uttagas. Häremot svarande avgifter bör även få uttagas vid export av mjöl.

Prisgränserna för vete och råg torde i enlighet med utredningens förslag böra fastställas till ± 12 procent från mittpriset.

Förmalningsavgift bör liksom hittills få uttagas för att täcka förluster vid export av brödsäd till lägre priser än de inhemska. Rörande storleken av förmalningsavgiften vid olika inlösenpriser bör jordbruksnämnden, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer, inkomma med förslag till Kungl. Maj:t, varvid i enlighet med kompromissförslaget bör tillses att avgiften på lämpligt sätt minskas vid stigande producentpris.

Utgår förmalningsavgift för vete och råg, bör importen av mjöl och gryn belastas med en motsvarande avgift. Avgiftens belopp bör fastställas till kvoten mellan förmalningsavgiften och utmalningsgraden. Den senare bör bestämmas enligt de grunder, som gäller vid restitution av tull (kvarnindustriestitution).

Därest inmalningstvång tillämpas, bör importör av vete- och rågmjöl vara skyldig att inblanda inhemsk vara i samma proportion, som föreskrivits i fråga om inmalningen.

Fodersäd och andra fodermedel m. m.

Utredningen

Inledningsvis berör utredningen skälen till gränsskydd för fodermedel och anför.

I växtodlingen konkurrerar fodersäden med andra fodermedel och vegetabilier till direkt försäljning. Om de senare lämnas skydd genom avgiftsbeläggning av importen, bör därför i regel också fodersäden beredas ett motsvarande skydd. Därest så icke sker, löper man risken att arealer, som tidigare använts för fodermedelsproduktion, överföres till odling av andra produkter, varigenom utbudet av dessa ökas. Inom animalieproduktionen blir man, om fodersädsproduktionen går ned, nödsakad att ersätta inhemsk fodersäd med importerade fodermedel. Resultatet kan alltså bli en ökning av den totala produktionen och därmed också av de sammanlagda överskotten. Det bör i detta sammanhang påpekas, att ett upphållande av pristöd åt animalieproduktionen samtidigt som fodermedelsimporten får fortgå obehindrat och utan avgift, skulle innebära, att jordbruk, där växtodlingen på grund av jordmån eller klimatiska betingelser är särskilt inriktad på produktion av fodersäd för försäljning, blir diskriminerade i stödhänseende. En sådan ordning är uppenbarligen icke önskvärd. Med hänsyn även härtill är det rimligt, att fodersädsproduktionen i likhet med vad som föreslås för annan produktion beredes ett gränsskydd i form av avgifter vid import. Som regel bör gränsskyddet för fodersäd avvägas i visst konstant förhållande till gränsskyddet för brödsäd.

Under år, då fodersädsskörden har blivit osedvanligt stor, kan fodersädspriserna sjunka betydligt under importprisnivån och ned till exportprisnivån (i utlandet gällande pris minus exportkostnader). Detta blir enligt utredningen särskilt olägligt, om man även i utlandet fått en stor skörd, vilken pressar utlandspriserna. Är överskottet stort och den normala importen liten, påverkas de inhemska fodersädspriserna icke nämnvärt av en höjning av importavgiften. För att hindra att priserna i dylikt fall skall gå ned till ett icke önskat läge, kräves ofta att fodersädsmarknaden avlastas genom export. Emellertid får enligt riksdagens beslut jordbrukets avgiftsmedel för närvarande icke användas för att stödja exporten av fodersäd. Utredningen ifrågasätter, om denna princip i fortsättningen undantagslöst bör uppehållas. Om möjlighet skapas att i sådana lägen, som nyss nämnts, lämna bidrag åt exporten, anser utredningen, att systemets funktion kommer att underlättas, givetvis under förutsättning att exporten handhas med all försiktighet och under beaktande av dess verkningar inom landet. Utredningen förordar, att Svensk spannmålshandel, som nu har hand om överskottsexporten av brödsäd, i här avsedda undantagsfall skall få avlasta marknaden genom att lämna bidrag vid export av fodersäd. För att täcka föreningens kostnader för sådana bidrag bör dock enligt utredningens förslag få användas endast de medel, som kan komma att inflyta genom utförelseavgifter på foderspannmål och andra fodermedel.

Prisgränserna föreslås skola ligga för *korn* 8 kr/dt och för *havre* 12 kr/dt lägre än för vete. Importavgiften inom respektive prisgränser skall för korn och havre utgöra 4 kr/dt. Som mätare av de inländska fodersädspriserna skall i detta sammanhang användas genomsnittet av noteringarna på olika orter för foderkorn respektive vit foderhavre. För *malkorn* och *grynhavre* föreslås samma importavgift, som vid varje särskild tidpunkt tillämpas för foderkorn respektive havre. För *sorghum*, *tapioka*, *melass* och *hirs* skall utgå samma avgift som för korn. Ovillkorlig skyldighet att ändra importavgiften, så snart övre prisgränsen uppnåtts, bör enligt utredningen icke föreligga. Utredningen anför härom följande.

Fodersädspriserna visar normalt rätt stora variationer i förhållande till priserna på brödsäd och övriga jordbruksprodukter. De angivna prisgränserna torde i allmänhet ge tillräckligt utrymme för fodersädspriserna att anpassa sig efter växlingar i marknadsförhållandena, samtidigt som därigenom beaktas intresset från animalieproducenternas sida, att fodersäden ej blir för dyr. Vid riklig foderskörd får man räkna med att importskyddet icke ger effektiv verkan samt att fodersädspriserna kan falla under den nedre prisgränsen. Å andra sidan kan situationer uppkomma, då det finns anledning, att fodersädspriserna får stiga över den angivna övre prisgränsen. Detta kan exempelvis bli fallet, om vetepriset ligger vid eller överstiger den övre prisgränsen och fläskpriserna samtidigt är särskilt höga. Jordbruksnämnden bör därför icke ha ovillkorlig skyldighet att ändra importavgiften, så snart övre prisgränsen uppnåtts. Efter samråd med jordbrukets organisationer bör avgiften, om särskilda skäl föranleder därtill, kunna behållas oförändrad även ovanför övre prisgränsen. Å andra sidan bör med hänsyn till fodersädens ställning som råvara för den inhemska animalieproduk-

tionen — förutom sänkning eller slopande av importavgifter — även exportbegränsande åtgärder få vidtagas redan när den övre prisgränsen uppnåtts.

Med hänsyn till att importavgifter föreslagits på havre och korn bör enligt utredningen *gryn* och *mjöl* av dessa sädesslag medtagas i avgiftssystemet. Med utgång från de för havre och korn föreslagna avgifterna ävensom den utvinning, som erhålles vid tillverkningen, föreslås importavgiften skola fastställas till belopp, som vid varje särskild tidpunkt i fråga om havregryn och havremjöl överstigit avgiften för havre med 8 kr/dt samt i fråga om korngryn och kornmjöl överstiger avgiften för korn med 6 kr/dt. Några prisgränser föreslås här ej.

Vete- och råekli intar en ställning mellan inhemsk fodersäd och oljekraftfoder. De står fodersäden närmast. Med hänsyn härtill föreslås, att för vete- och råkli skall utgå samma importavgift, som vid varje särskild tidpunkt tillämpas för korn. Denna avgift skall också utgå för kli av andra slag utom mandekli. Några prisgränser anges icke vara erforderliga för nu avsedda produkter.

I den mån importen av *komplementfodermedel (majs och oljekraftfoder)* icke är större än som svarar mot behovet med hänsyn till att foderstaterna skall få en lämplig sammansättning, torde enligt utredningens uppfattning ingen särskild anledning finnas att fördyra desamma genom avgiftsbeläggning. Emellertid påpekas, att nämnda fodermedel konkurrerar också med inhemsk fodersäd, oljekraftfodret därjämte med raps-, rybs- och senapsmjöl, som framställts av inom landet odlade oljeväxtfröer. Man kan därför enligt utredningens uppfattning ofta icke undgå att avgiftsbelägga importen, när importpriserna är låga. Vidare anses det naturligt, att man genom avgiftsbeläggning söker begränsa införseln av ifrågavarande fodermedel, om denna är av betydande omfattning, samtidigt som överskotten på animalieområdet endast med stora svårigheter kan avsättas. Med hänsyn till vad nu sagts, föreslås att avgifternas storlek lämpligen skall anpassas till förhållandena vid varje särskild tidpunkt. Utredningen anser sålunda, att rörliga importavgifter även fortsättningsvis bör tillämpas för majs och oljekraftfoder. Införselavgiften bör dock enligt utredningens uppfattning icke överstiga 25 procent av importvärdet.

Yttranden

Sveriges lantbruksförbund anser, att därest det av utredningen föreslagna systemet genomföres, importavgifterna för korn och havre bör göras rörliga för att därmed möjliggöra en smidigare anpassning av fodersädspriserna till förhållandena på fodermarknaden och inom animalieproduktionen. Lantbruksförbundet anför vidare bland annat följande.

Det ligger i sakens natur, att sådana rörliga avgifter för fodersäd icke kan ha till syfte att hålla fodersädspriset på en viss fixerad nivå. Avgifterna bör därför i detta fall icke vara ständigt rörliga utan hållas fasta, så länge importpriserna icke undergår några större förändringar. Mot utred-

ningens förslag, att för majs och oljekraftfoder i fortsättningen liksom hittills skall tillämpas rörliga importavgifter, har förbundet icke något att erinra.

Svenska foderämnes- och spannmålsimportörernas förening finner det tveksamt, huruvida importavgiften för korn, havre och kli bör fastställas till samma belopp, oavsett det internationella prisläget. Föreningen anför.

I varje fall bör i utgångsläget gränsskyddet fastställas med beaktande av det behov av sådant skydd, som för varje varuslag kan vara för handen; detta gränsskydd bör dessutom lämpligen avvägas i visst förhållande till gränsskyddet för brödsäd. Utredningens förslag, att export av fodersäd skall bedrivas med stöd av exportbidrag, förefaller föreningen verklighetsfrämmande, eftersom de medel, som avses skola stå till förfogande för ändamålet, skall begränsas till inflytande utförelseavgifter för foderspannmål och andra fodermedel, i den mån sådana avgifter kan komma att fastställas.

I fråga om majs och oljekraftfoder understryker föreningen betydelsen av att avgifterna bibehållas till oförändrade belopp för längre tidsperioder.

Enligt *statens jordbruksnämnds* uppfattning bör importavgift utgå för de melassen närstående varorna sockersnitset och torkad betmassa. Sagda varor bör hänföras till samma avgiftsklass som melassen. Nämnden tillstyrker, att exportavgifter på fodermedel i vissa undantagsfall skall få användas som exportbidrag för fodersäd. I ett yttrande till nämnden ansluter sig *föreningen Svensk spannmålshandel* till detta förslag, men påpekar samtidigt, att de medel, som på så sätt skulle komma att ställas till förfogande till stöd åt fodersädsexporten, kan beräknas bli relativt obetydliga.

1952 års tulltaxekommitté anför i förevarande hänseende bland annat följande.

Avsikten synes vara att även malna produkter (mjöl och gryn) av sorgum och hirs skall beläggas med importavgift, men förslagets innebörd i detta hänseende framgår ej med full säkerhet av betänkandet och bör därför klarläggas. Varubenämningen tapioka torde vidare för undvikande av missuppfattning böra närmare förklaras, eftersom denna benämning även och framför allt användes om vissa för människoföda avsedda produkter av manioka- och arrowrot. Även beträffande melass bör uppmärksamhet ägnas terminologifrågan i syfte att klarlägga gränsdragningen mellan melass för foderändamål och närstående produkter till människoföda.

I fråga om de föreslagna avgifterna för gryn och mjöl av havre och korn finner kommittén det anmärkningsvärt, att marginalen mellan avgiften å den malna och den omalna spannmålen skulle så avsevärt överstiga vad som föreslagits beträffande motsvarande produkter av vete och råg. Beträffande majs och oljekraftfoder anför kommittén bland annat följande.

Av betänkandet framgår icke med säkerhet i vad mån förmalningsprodukter (mjöl och gryn) av majs skulle beläggas med importavgift, ej heller huruvida majs och förmalningsprodukter därav med användning såsom människoföda skulle beläggas med avgift efter samma grunder som varor, avsedda till foder. Särskilt för bedömande av tullskyddet för majsflingor är det av betydelse, att frågan om importavgift å härför avsedda

majsprodukter klarlägges; i den mån importavgifter utgår för sådana produkter är det önskvärt, att de hålles så stabila som möjligt. Frånsett denna anmärkning är från kommitténs sida intet att erinra mot att rörliga importavgifter tillämpas för här ifrågavarande produkter.

Kommittén påpekar slutligen, att införselavgift för närvarande utgår för bland annat sockersnitsel, torkad betmassa (melasserad eller omelasserad) och maltgroddar ävensom ej särskilt specificerade foderblandningar (med undantag av mineralfoderblandningar) samt nudlar. Kommittén har icke kunnat ur betänkandet utläsa, huruvida avsikten är, att dessa fodermedel skall beläggas med importavgift, och i så fall under vilken kategori de i avgiftshänseende skall anses falla.

Departementschefen

Lämnas fodersädspriserna helt utan skydd, torde som jag tidigare berört, fodersädsarealerna i betydande utsträckning överföras till annan odling samtidigt som vår animalieproduktion i ökad utsträckning baseras på importerade fodermedel. Jag har därjämte framhållit, att en därav föranledd ökning av den totala överskottsproduktionen icke kan anses önskvärd. Vidare skulle uteblivet stöd åt fodersäden drabba jordbruk i de områden, där fodersädsodling till avsalu på grund av naturliga produktionsförutsättningar utgör en väsentlig inkomstkälla. Det synes mig därför befogat, att fodersädsproduktionen beredes skydd mot utländsk konkurrens i samma ordning som övriga jordbruksprodukter. Jag anser även skäl föreligga, att influtna exportavgifter för fodermedel under vissa speciella förhållanden skall få användas för att stödja exporten av fodersäd. Så bör få ske, om priserna på fodersäd sjunkit så starkt, att en ytterligare nedgång alltför hårt skulle drabba de jordbruk, för vilka fodersädsodlingen utgör en dominerande produktionsgren. För sagda ändamål bör dock få användas endast de medel, som har influtit genom utförselavgifter på foderspannmål och andra fodermedel.

Trots den angivna möjligheten att under vissa förhållanden avlasta fodersäd från den inhemska marknaden genom export, kan fodersädspriserna komma att falla under den nedre prisgränsen. Utredningen påpekar, att det å andra sidan i vissa lägen kan finnas anledning att låta fodersädspriserna överskrida den övre prisgränsen. Detta kan exempelvis anses önskvärt i ett läge, då vetepriset ligger vid eller överstiger den övre prisgränsen och fläskpriserna samtidigt är särskilt höga. I likhet med utredningen förordar jag därför, att ovillkorlig skyldighet att ändra importavgifterna för fodersäd, så snart den övre prisgränsen uppnåtts, icke bör föreligga. Efter samråd med jordbrukets organisationer bör dessa avgifter, om särskilda skäl föranleder därtill, kunna behållas oförändrade även ovanför den övre prisgränsen. Å andra sidan bör, liksom utredningen föreslagit, med hänsyn till fodersädens ställning som råvara för den inhemska animalieproduktionen — förutom sänkning eller slopande av importavgifter — även exportbe-

gränsande åtgärder få vidtagas, redan när den övre prisgränsen för foder-säd har uppnåtts.

Utredningens förslag, att rörliga importavgifter även i fortsättningen skall få användas beträffande majs och oljekraftfoder, anser jag vara väl motiverat. Vid bestämmande av importavgifterna på dessa produkter bör hänsyn tagas till konkurrensförhållandena gentemot andra fodermedel samt till risken för att en stor import kan komma att medföra en icke önskvärd ökning av överskottsproduktionen på animalieområdet. Storleken av importavgifterna för ifrågavarande produkter bör fastställas av jordbruksnämnden. Dessa bör emellertid icke bestämmas till belopp, överstigande 25 procent av importvärdet. Skulle undantagsvis högre avgifter vara erforderliga, bör det ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av jordbruksnämnden, besluta därom.

Prisgränserna för korn och havre torde enligt min mening böra ligga ungefär ± 15 procent från mittpriset.

För maltkorn och gryn havre bör utgå samma importavgift, som vid varje särskild tidpunkt tillämpas för foderkorn resp. havre. För sorghum, tapioka (för foderändamål), melass, sockersnitsel, torkad betmassa och hirs bör utgå samma avgift som för korn. Prisgränser torde icke böra anges för gryn och mjöl av havre och korn. Importavgiften för dessa produkter bör i stället fastställas i viss relation till motsvarande avgift för havre resp. korn. Samma importavgift som för nämnda gryn och mjöl bör utgå på förmalningsprodukter av majs, sorghum och hirs. För vete- och rågkli bör importavgiften vara densamma som för korn.

Potatis

Utredningen

För *potatis* anges prisgränserna till 25 respektive 34 öre/kg för sortklass I fritt Stockholm. Importavgift föreslås skola utgå med 4 öre/kg för all *potatis*, så länge priset för nämnda sortklass ligger mellan angivna prisgränser. I fråga om *färskpotatis* avses skyddet skola lämnas i form av tull, som under maj och juni skall utgå med 15 öre/kg. För närvarande utgår tull under januari—juni med 10 öre/kg.

Särskilda åtgärder i form av exportreglering, exportavgifter m. m. för att hindra en oskälig prisstegring på den inhemska marknaden torde enligt utredningens uppfattning icke erfordras, när det gäller *potatis*. Export av svensk *potatis* förekommer endast i mycket begränsad utsträckning.

Yttranden

I fråga om matpotatis anser *Sveriges lantbruksförbund* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*, att den svenska marknaden bör förbehållas den inhemska odlingen, dock att hinder icke skall föreligga för sådan import, som kan

visa sig behövlig för att utjämna växlingarna i skördeutfallet samt för att komplettera tillgången på matpotatis av hög kvalitet. Med hänsyn till potatisodlingens arbetskrävande karaktär och våra förhållandevis höga arbetslöner finner dessa remissinstanser det motiverat med ett kraftigare gränsskydd för potatis än för flertalet andra jordbruksprodukter. I fråga om färskpotatis förordar lantbruksförbundet, att denna, i motsats till vad utredningen föreslagit, skall inordnas under jordbruksregleringen.

Sveriges potatisodlares riksförbund anser, att man i fråga om potatis icke kan avstå från kvantitativa importregleringar, därest tillfredsställande skydd skall beredas den inhemska odlingen. Förbundet framhåller bland annat, att en kvantitativt oreglerad import hårdast skulle drabba den inhemska kvalitetspotatisen. Därigenom skulle det arbete, som påbörjats för att bygga upp en svensk odling av kvalitetspotatis, allvarligt riskeras. Höga krav i fråga om kvalitet måste därför ställas på importpotatis. Förbundet anför vidare, att det av utredningen angivna importskyddet för potatis måste anses helt otillräckligt. — Beträffande utsädespotatis anser förbundet, att de höga produktionskostnaderna motiverar ett högre gränsskydd för utsädespotatis än för matpotatis. Skyddet för utsädespotatis bör med hänsyn härtill vid den aktuella situationen vara lägst 15 öre/kg. Då det ibland kan vara svårt att göra en strikt gränsdragning mellan olika potatissorters användningsområde, synes det ur kontrollsynpunkt vara nödvändigt, att lika hög importavgift skall utgå för fabrikspotatis som för matpotatis. I fråga om färskpotatis anför förbundet i huvudsak följande.

Den av utredningen föreslagna tullen på färskpotatis om 15 öre/kg under maj-juni är icke tillfredsställande. Det nuvarande tullskyddet, 10 öre/kg, utgår som bekant under tiden den 1 januari—30 juni. Då utredningen uttalar, att färskpotatisimporten under april månad icke konkurrerar med motsvarande svensk vara, är detta givetvis riktigt, eftersom någon sådan vara på våra breddgrader icke kan produceras på friland vid denna tid. Att öppna gränserna för import av färskpotatis under mars och april månader kan dock icke godtagas med hänsyn till det intrång på avsättningsmarknaden för inhemsk fjolårspotatis, som detta skulle kunna leda till, särskilt under år med låga importpriser.

Det föreslagna skyddet om 15 öre/kg är vidare alldeles för lågt för att kunna skydda den inhemska färskpotatisodlingen, vilken är utsatt för kraftig konkurrens från sydligare länder med klimatiska företräden, såsom Italien, Marocko och Kanarieöarna. Odlingssäsongerna i dessa länder och i vårt sammanfaller icke, utan då utlandet slutskördar, börjar den svenska skörden komma i marknaden. Detta ger för berörda länder möjlighet till lägre prissättning samtidigt som försäljningsivern därifrån är stor, då fälten skall frigöras för odling av ytterligare en gröda. Denna starka konkurrens inträffar, när prissättningen är som känsligast för den inhemska odlingen. En import vid denna tid kan helt ödelägga den för det mindre jordbruket betydelsefulla specialodlingen av färskpotatis. Förbundet betvivlar för övrigt starkt, att en dylik situation över huvud taget kan undvikas på annat sätt än genom importreglering. Skall gränsskyddet uteslutande baseras på avgifter, måste dessa under alla omständigheter sättas väsentligt högre än vad utredningen föreslagit.

Med hänsyn till det anförda synes starka skäl tala för att gränsskyddet

för färskpotatisen differentieras. Importavgiften bör således i nuvarande läge under tiden mars-maj sättas till 20 öre/kg men höjas till 60 öre under tiden den 1 juni—15 juli. Då ett sådant gränsskydd kan betecknas som högt, vill förbundet emellertid i första hand förorda, att skyddet skall lämnas i form av kvantitativ importreglering.

Statens priskontrollnämnd anser, att eftersom den svenska färskpotatisen icke kommer i marknaden förrän tidigast i mitten av juni, det föreslagna skyddet för svensk odling av färskpotatis bör gälla allenast under juni månad.

I fråga om skyddet åt odlingen av färskpotatis anför *1952 års tulltaxekommitté* följande.

Med hänsyn till att färskpotatisen står nära trädgårdsprodukter biträder kommittén utredningens förslag, att gränsskyddet liksom beträffande dylika produkter skall lämnas i form av tull. Kommittén har icke funnit anledning till erinran mot storleken av den föreslagna tullsatsen. Något behov av att tillämpa denna tullsats under maj månad torde dock icke föreligga, utan kommittén anser tiden böra begränsas till juni månad. Färskpotatis, som importeras under annan tid, bör däremot såväl av praktiska skäl som med hänsyn till den konkurrens, som måhända i vissa lägen kan förekomma med annan potatis (fjolårspotatis), enligt kommitténs uppfattning beläggas med importavgift efter samma grunder som sistnämnda vara.

Avvikande mening har anförts av ledamoten i kommittén *Hansson*, som förklarar sig anse färskpotatis, oavsett tiden, böra inbegripas under importavgiftssystemet.

Departementschefen

Under senare år har ett intensivt arbete bedrivits för att åstadkomma en förbättring av den svenska matpotatisens kvalitet. I detta sammanhang kan sålunda erinras om tillkomsten av den särskilda matpotatiskontrollen (SMAK). Nämnda strävanden har redan lett till en viss kvalitetshöjning. Emellertid är den svenska potatisens kvalitet och sortering fortfarande icke tillfredsställande. Det är av stort intresse även ur odlarsynpunkt, att en fortsatt kvalitetsförbättring kommer till stånd. Den svenska matpotatisen torde nämligen kunna beredas tillfredsställande skydd endast om den ur kvalitetssynpunkt effektivt kan konkurrera med utländsk vara. Samtidigt är det tydligt, att arbetet med kvalitetsförbättring kan spolieras, om skyddet för den inhemska matpotatisen avsevärt nedgår. En viss försiktighet bör därför enligt min mening iakttagas, när det gäller avvägningen av gränsskyddet åt potatisodlingen.

Under det senaste året har gränsskyddet åt potatis i huvudsak lämnats genom rörliga importavgifter, vilka måst ändras upprepade gånger. Det är tydligt, att importpriserna på potatis kan sjunka mycket lågt, om överskotten i exportländerna på våren är stora. Ett exportland har då oftast att välja mellan att utfodra återstående överskott av exportpotatis eller att exportera detta till ett i förhållande till produktionskostnaderna mycket lågt pris. Så

länge exportpriset överstiger utfodringsvärdet, kommer exporten att framstå som förmånlig.

Det anförda synes tala mot att skyddet åt matpotatisodlingen lämnas i den av utredningen föreslagna formen. Då jag emellertid anser det önskvärt, att det föreslagna systemet icke brytes genom att undantag göres för enstaka produkter, vill jag trots angivna betänkligheter föreslå, att gränsskyddet för matpotatis liksom för andra jordbruksvaror skall lämnas i form av inom vissa prisgränser fast importavgift.

Prisgränserna för matpotatis torde i enlighet med utredningens förslag böra fastställas till ± 15 procent från mittpriset. För utsädespotatis bör enligt min mening skyddet i princip utgå med samma belopp som för matpotatis.

I fråga om färskpotatis är jag icke beredd att nu taga ställning till det framtida skyddet för denna produkt.

Potatisprodukter

Utredningen

Utredningen påpekar, att gränsskyddet för *potatisprodukter* är betydligt högre än för andra jordbruksalster. Hösten 1954 gällde för stärkelse ett gränsskydd av 35 öre/kg (tull 20 öre, importavgift 15 öre), för glykos 48 öre/kg (33 resp. 15) och för dextrin 45 öre (25 resp. 20). Grossistpriset var samtidigt för stärkelse 87, för glykos 106 och för dextrin (franko köparen) 141 öre/kg. Dessa priser inkluderade vissa interna avgifter, som för stärkelse och glykos motsvarade ungefär 5 och för dextrin 6 öre/kg. Importpriserna för nämnda produkter beräknades hösten 1954 till respektive 60, 70 och 95 öre.

Det höga skyddet för potatisprodukter har motiverats av strävanden att stödja jordbruk på magra sandjordar i sydöstra Sverige. Utredningen anser emellertid, att genom växtodlingens utveckling numera även andra grödor i större omfattning än tidigare med fördel kan odlas på ifrågavarande jordar. Genom bland annat ensileringsmetodens utbredning är det sålunda ofta lönande att odla fabrikspotatis till foder. Ytterligare framhålles, att ganska stora möjligheter finnes att rationalisera både brännvins- och stärksetillverkningen, bland annat genom att koncentrera driften till ett mindre antal enheter. Även potatisodlingen anses kunna ytterligare rationaliseras. Med hänsyn till vad nu anförts anser utredningen, att en viss sänkning av det höga gränsskyddet för potatisprodukter bör vara möjlig och kunna genomföras utan en mera påtaglig inkomstsänkning för producenterna av fabrikspotatis. Omläggningen av odlingen och rationaliseringen måste emellertid taga viss tid i anspråk. Därför föreslås en successiv reduktion av det nuvarande gränsskyddet.

Tills vidare anses några särskilda prisgränser icke behöva fastställas för potatisprodukter. Tullen föreslås skola slopas för stärkelse, glykos samt

dextrin och ersättas med en fast införselavgift. Den senare skall efter en övergångstid utgöra 20 öre/kg för stärkelse samt 33 öre/kg för glykos och dextrin. Samma avgift som för stärkelse skall utgå för manioka- och arrowrot. Inom loppet av fyra år, räknat från hösten 1955, skall enligt utredningens förslag det nuvarande gränsskyddet för dessa produkter sänkas till den angivna nivån. Reduktionen skall lämpligen fördelas i stort sett lika på vart och ett av de fyra åren. I förhållande till importpriserna hösten 1954 utgör nyssnämnda avgifter ett gränsskydd på respektive 33, 47 och 35 procent.

Formerna för regleringen av tillverkningen utav stärkelse och potatissprit var då betänkandet avgavs under översyn inom jordbruksnämnden och har därför icke berörts av utredningen.

I den mån den inhemska tillverkningen av stärkelse (eller potatis) fortsättningsvis belastas med avgift, bör enligt utredningens förslag däremot svarande avgifter utgå även på importen av här avsedda varor. Andra potatisprodukter än de nu nämnda bör enligt utredningen ej tagas med i det här behandlade systemet utan bör få skydd i form av tullar. Detta gäller exempelvis potatispulver och sorbitol.

Ledamöterna *Lindskog* och *Odhner* har avgivit reservation i fråga om det föreslagna skyddet åt potatisprodukter. De anser, att gränsskyddet för potatisprodukter bör reduceras till vad som gäller för övriga jordbruksvaror. Som skäl härför anföres, att växtodlingen utvecklats mycket och nya, just för sandjordar viktiga grödor tillkommit, sedan skyddet för fabrikspotatis utbyggdes i början av 1930-talet. Vidare anföres, att man numera kan få användning för fabrikspotatis i andra former, särskilt som foder, och att dessutom matpotatis av hög kvalitet med fördel kan odlas på dessa jordar. Därjämte anser reservanterna, att det icke alls är säkert eller ens sannolikt, att fabrikspotatisodlarnas intressen tillvaratages på bästa sätt genom att det nuvarande fabriktionsmonopolet med dess ålderdomliga tillverkningsmetoder konserveras. Monopolet vid tillverkningen av potatisprodukter har enligt reservanternas mening lett till allvarliga avarter.

Yttranden

Statens jordbruksnämnd upplyser i sitt yttrande, att Kungl. Maj:t genom beslut den 26 maj 1954 anbefallt nämnden att företaga erforderliga utredningar för genomförandet av ett nytt regleringssystem beträffande fabrikspotatis samt därmed sammanhängande frågor, ävensom att till Kungl. Maj:t inkomma med detaljerat förslag i frågan. Den anbefallda utredningen har verkställts av en kommitté, vari — förutom representanter för nämnden — ingått företrädare för stärkelseproducenterna, bränneriidkarna, industriförbrukarna och övriga konsumenter av potatisstärkelse samt företrädare för Aktiebolaget Vin- och spritcentralen.

Kommittén har med skrivelse den 25 mars 1955 till jordbruksnämnden överlämnat en promemoria med förslag till omläggning av fabrikspotatis-

regleringen, vilken bifogats nämndens remissyttrande. Nämnden finner sig kunna biträda det i promemorian framlagda förslaget.

I nyssnämnda promemoria sammanfattas huvudpunkterna i det framlagda förslaget på följande sätt.

Det förutsättes, att den statliga kvantitativa regleringen av stärkelsen häves i samband med det nya system, som kan komma att beslutas av riksdagen med anledning av jordbruksprisutredningens betänkande.

Vidare förutsättes, att gränsskyddet för potatisprodukterna ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med ett av jordbruksnämnden med godkännande av dess råd godtaget, modifierat »system B». Skyddets storlek förutsättes dock komma att bestämmas först efter överläggningar med jordbrukets ekonomiska organisationer på hösten 1955.

Den statliga prissättningen för fabrikspotatis och stärkelse upphäves. Odlarnas och tillverkarnas egna organisationer ansvarar själva för prissättningen på potatis och stärkelse. Priset på fabrikspotatis — vilket förutsättes bli enhetligt för stärkelse- och bränneripotatis — kommer då att framräknas på grundval av det stärkelsepris, som kan uttagas under skyddet av införselavgiften.

Beträffande beredningen av stärkelse bibehålles nu gällande föreskrift, att tillverkning av potatisstärkelse kräver statligt tillstånd. Detta innebär ej någon ändring i den hittillsvarande tillståndsgivningen, vilken i princip innebär att rätten att anlägga fabrik icke är förbehållen endast odlare. Vidare föreskrives, att endast svensk potatis får användas för framställning av potatisstärkelse. (Tillverkningen av potatissprit begränsas för närvarande enligt regler, som kommittén icke ansett sig böra upptaga till omprövning. Denna fråga har behandlats av 1946 års spritutredning och upptagits av potatisindustriutredningen samt i den år 1954 framlagda utredningen angående sulfitspritindustriens framtida produktion och avsättning och är alltså för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts prövning.) I fråga om odlingen begränsas fabrikenas mottagningsskyldighet till att gälla potatis från traditionellt fabrikspotatisodlande områden. Det statliga stödet åt fabrikspotatisodlingen har ursprungligen i väsentlig grad motiverats med att odlarna på vissa magra sandjordar i Sydsverige varit hänvisade till att i stor utsträckning bedriva sådan odling. Det förutsättes, att den geografiska begränsning, som därmed är given, skall bibehållas.

Gällande tillverkningskatter för utländsk potatis, majs, maniokarot m. m., som användes för tillverkning av stärkelse, slopas såvitt angår potatis och omändras i övrigt till avgifter, som uppbäres i prisregleringssyfte.

Det förutsättes, att systemet normalt skall fungera med tillhjälp av gränsskyddet, odlings- och tillverkningsbegränsningen och tillverkningsavgiften. Vid alltför kraftiga förändringar i marknadsbetingelserna kan dock prisregleringssystemet råka ur funktion och extraordinära skyddsåtgärder bli erforderliga. Detta torde i praktiken endast kunna bli fallet vid en mera långvarig och betydande sänkning av importpriserna. För en sådan situation föreslås, att en undre inhemsk prisgräns skall garanteras i överensstämmelse med den anordning, som jordbruksprisutredningen föreslagit för prisregleringen. Därav följer, att även en övre prisgräns skall fastställas.

För att kunna möta förluster, som kan uppkomma vid oförutsett stor produktion, och i övrigt utjämna rörelseresultatet, skall branschföreningarna äga disponera över en konjunkturutjämningsfond, till vilken föres dels införselavgifterna på potatisprodukter och eventuellt även på potatis, dels en viss mindre del av odlarpriset på stärkelse- och bränneripotatis, som avsättes för sådant ändamål.

För gemensamma frågor beträffande odling, rationalisering och prissättning inrättas ett samarbetsorgan för stärkelse- och bränneriiddkareföreningarna. Då en rationalisering av stärksetillverkningen och brännvinsbränningen betraktas som angelägen, avsättes vissa medel för att möjliggöra en utökad rationaliseringsverksamhet.

I fråga om den närmare utformningen av prissättningen anges i promemorian bland annat följande.

Förslaget innebär, att den statliga prissättningen för fabrikspotatis och stärkelse upphäves. Någon garanti för visst pris lämnas icke. Däremot föreslås, att en högsta och en lägsta prisgräns fixeras för stärkelse, vid vilka gränser ändringar i införselavgifternas storlek och andra erforderliga åtgärder kan vidtagas för att återföra det inhemska stärkelsepriset inom gränserna för den avsedda prislåtituden. Som lämpliga prisgränser föreslås 74 öre respektive 1 kr/kg för stärkelse. Dessa priser är beräknade med utgångspunkt från det nuvarande grossistpriset, 87 öre/kg. (Stärkelseföreningen har för sin del föreslagit prisgränserna 77 resp. 97 öre.) För fabrikspotatis och stärkelse får sålunda uttagas de priser, som inom ramen för gränsskyddet är marknadsmässigt möjliga med de modifikationer, som angivna prisgränser kan innebära. Det förutsättes, att någon statlig priskontroll i producentledet icke skall gälla, varför odlarpriserna blir fullt fria.

I anslutning till vad som i promemorian anförts angående prisgränserna för stärkelse, föreslår jordbruksnämnden för sin del, att gränserna för variationen kring mittpriset för potatisstärkelse fastställs till 13 procent i vardera riktningen. En sådan begränsning innebär exempelvis, vid utgångspunkt från nuvarande grossistpris av 87 öre, en övre prisgräns av 98 öre och undre sådan av 76 öre/kg.

Ledamöterna av jordbruksnämnden *Bonow* och *Meidner* har icke biträtt förslaget till utformning av regleringen för fabrikspotatis i vad detta avser att upprätthålla en monopolställning för Sveriges stärkelseproducenters förening såsom ensam uppköpare och försäljare av potatisstärkelse.

Sveriges lantbruksförbund anför i fråga om skyddet åt potatisodlingen i huvudsak följande.

Enligt lantbruksförbundets mening bör fabrikspotatisodlingen och den därpå baserade förädlingsindustrin ha en sådan omfattning, att den normalt tillgodoser landets behov av ifrågavarande produkter. Förefintliga möjligheter till rationalisering bör härvid givetvis utnyttjas, något som bör ligga i jordbrukarnas eget intresse. Vad speciellt stärkelseindustrin angår, bör samma anspråk i rationaliseringshänseende kunna ställas på denna som på andra jordbrukets förädlingsindustrier, såsom mejerier och slakterier.

Enligt lantbruksförbundets mening kan produktionen av stärkelseprodukter icke uppehållas i nyss nämnd omfattning vid en sådan minskning av gränsskyddet, som föreslagits av utredningen. Någon utredning, som bestyrker möjligheterna att utan väsentlig produktionsminskning sänka gränsskyddet på förslaget sätt, har icke förebragts i betänkandet. Möjligheterna till rationalisering har emellertid utförligt behandlats i stärkelseproducentföreningens yttrande till lantbruksförbundet. Antagligen kan man dock icke enbart genom utredningar och bedömningar av denna art komma till en bestämd uppfattning om det gränsskydd, som framdeles blir behövt. I själva verket torde man icke kunna vinna klarhet härom på annat sätt än genom

att pröva sig fram genom successiva minskningar av importskyddet från nuvarande läge. Härigenom får odlarna och industrien också tid att vidtaga nödiga åtgärder för effektivisering av produktionen och omorganisation av fabriksdriften. Det lär icke vara möjligt, att detta kan hinna genomföras under loppet av fyra år. Lantbruksförbundet anser därför, att man icke nu kan fastställa de importavgifter, som framdeles bör tillämpas, utan förordrar, att man i detta avseende prövar sig fram.

Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* hävdar, att fabrikspotatisodlingen inom landet på lång sikt bör ges sådant gränsskydd, att odlingens omfattning fullt kommer att motsvara hela den inhemska förbrukningen. Riksförbundet framhåller vidare, att det med hänsyn till inkomstbildningen för brukare av de svaga potatisjordarna kan komma att visa sig nödvändigt med ett visst tillägg i gränsskyddet ur mera social synpunkt.

Sveriges potatisodlares riksförbund kritiserar utredningens påstående, att växtodlingen undergått sådan utveckling, att numera även andra grödor i större omfattning än tidigare med fördel kan odlas inom de magra sandjordområdena i sydöstra Sverige och anför.

Visserligen har en förbättring inträffat i det av utredningen åsyftade avseendet, men alltjämt är tyvärr valet av grödor för de torra sandjordarna mycket inskränkt, då det gäller handelsväxter. Potatis och råg utgör fortfarande de två huvudgrödorna. Odlings- och avsättningsmöjligheterna för potatis är därför alltjämt av vital betydelse för dessa jordar. Framför allt majsstärkelse har sedan länge utgjort den svåraste konkurrenten till potatisstärkelsen. Detta konkurrensläge har under de senaste åren skärpts genom tillkomsten av bland annat hybridmajsen, vilken som bekant lämnar avsevärt högre skördar än de äldre majssorterna. Arbetskostnaderna för majsodlingen har dessutom liksom för spannmålsodlingen väsentligt kunnat nedbringas icke minst genom förbilligade skördemetoder. Den mekanisering, som skett inom potatisodlingen, har i varje fall hittills varken i vårt land eller annorstädes kunnat uppvisa en motsvarande sänkning av produktionskostnaderna.

Att en viss ytterligare rationalisering kan ske inom potatisodlingen även inom fabriksdriften skall dock icke bestridas. Inom fabriksdriften har en sådan utveckling påbörjats av odlarna själva, som således visat icke bara förståelse för utan även förmåga att kunna genomföra rationaliserande åtgärder. Utredningen har emellertid genom sitt förslag till sänkning av skyddet för dessa produkter uppenbarligen övervärderat, vilka resultat som kan uppnås i detta arbete. Således bör observeras, att stegringen i arbetskostnaderna under senare år, vilken tendens synes fortsätta, på produktionskostnadssidan i hög grad eliminerat vad som vunnits genom vidtagande av maskinella eller andra rationaliserande åtgärder. Det torde vidare få anses vara ägnat att förvåna, att man för framtiden bygger höga förväntningar på förbilligad produktion genom rationalisering under en tid, då näringslivet — jordbruket och dess binäringar inbegripna — redan nu synes ha tvingats till investeringar i rationaliseringssyfte i sådan takt och omfattning, att statsmakterna funnit sig nödsakade att vidtaga vittgående åtgärder för att hejda investeringstakten.

Förbundet anser det icke rimligt att såsom utredningen föreslagit återföra gränsskyddet för stärkelse till 20 öre/kg, d. v. s. till den tullsats, som fast-

ställdes år 1895. Då det för tillverkning av 1 kg stärkelse åtgår 5—6 kg potatis, skulle en importavgift av 20 öre/kg innebära ett negativt skydd i förhållande till det föreslagna skyddet för fabrikspotatis. Förbundet anser det vidare nödvändigt, att särskilda prisgränser även fastställas för potatisprodukter ävensom att torkad potatis, mjöl, gryn och flingor av potatis samt sorbit erhåller skydd inom ramen för jordbruksregleringen.

Lantbruksstyrelsen instämmer i vad utredningen anför i fråga om den pågående omställningen av produktionsinriktningen vid jordbruken i sydöstra Sverige. Ämbetsverket understryker också önskvärdheten av en rationalisering av den framtida fabrikspotatisodlingen och till denna odling knutna industrier. Med hänsyn till den tid, ifrågavarande omläggning och rationalisering med nödvändighet måste taga i anspråk, synes det emellertid icke lämpligt att på en gång avveckla det nuvarande gränsskyddet. Lantbruksstyrelsen förordar därför en minskning av det nuvarande gränsskyddet i den takt, utredningen föreslagit.

AB Vin- och Spritcentralen ansluter sig helt till synpunkterna om önskvärdheten av en sänkning av skyddet på potatisprodukter. Bolaget påpekar, att även bränneriindustrien är i stort behov av en ytterligare rationalisering och koncentration.

Kommerskollegium ifrågasätter, om icke potatis och potatisprodukter enligt utredningens förslag skulle få ett för högt skydd. *Statens priskontrollnämnd* anser, att gränsskyddet för potatisprodukter bör reduceras till vad som kommer att gälla i genomsnitt för övriga jordbruksprodukter. De synpunkter, som i berörda fråga framförts av ledamöterna i utredningen Lindskog och Odhner, understrykes också av *näringsfrihetsrådet*, *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Sveriges industriförbund*. *Kooperativa förbundet* ansluter sig till reservanternas mening, att den eftergift, som jordbruksprisutredningen gjort åt odlarnas krav på att få behålla ett en gång förlänat privilegium genom att föreslå ett gränsskydd för potatisprodukter, som är dubbelt så högt som för övriga jordbruksprodukter i genomsnitt, är i alla hänseenden fullständigt omotiverad och att skyddet bör reduceras till samma höjd som för övriga jordbruksprodukter. Därigenom skulle enligt förbundets uppfattning, vad denna speciella odling beträffar, ett kraftigt stöd ges åt rationaliseringen inom jordbruket till omedelbart gagn för potatisodlarna samtidigt som konsumenternas nu helt tillbakasatta intressen med omedelbar verkan skulle kunna tillgodoses.

1952 års tulltaxekommitté har ingen erinran mot att gränsskyddet för potatisprodukter effektueras medelst importavgifter och att dessa stegvis reduceras. Kommittén anför.

Med hänsyn till de speciella jordbrukspolitiska synpunkter, som gör sig gällande beträffande fabrikspotatis och produkter därav, har kommittén, oaktat avvägningen mellan importavgifterna synes kunna ge anledning till erinringar, icke ansett sig böra ingå på någon närmare prövning av avgifternas storlek. Kommittén vill dock i anslutning till vad som redan anförts i fråga om fabrikspotatis understryka de svårigheter för utformningen av ett välbalanserat tullskydd, som det innebär att på detta sätt ge en viss

produktionsgren ett exceptionellt högt gränsskydd. Kommittén anser det vara angeläget, att man icke stannar vid den reduktion, som föreslås genomförd, utan undersöker möjligheten av att vid fyraårsperiodens utgång ytterligare sänka importavgiften i syfte att bringa skyddet i bättre överensstämmelse med vad som gäller för andra näringsgrenar. Innan detta skett, bör man för att komma till rätta med de svårigheter, som importavgifterna enligt vad som anföres i det följande innebär för utformningen av tullskyddet på tekniska preparat, på lämpligt sätt undantaga förbrukningen av stärkelseprodukter för tekniskt ändamål från den exceptionellt höga belastningen. Detta kan tänkas ske genom att importavgiften på för sådant ändamål avsedda stärkelseprodukter fastställas till ett lägre belopp, förslagsvis motsvarande den tullnivå, som kan komma att bli bestämd för den organisk-kemiska industriens produkter i allmänhet, eller genom att restitution av den överskjutande avgiften eller däremot svarande bidrag lämnas beträffande stärkelseprodukter, som använts för ifrågavarande ändamål. Kommittén föreslår, att utredning skall verkställas i syfte att lösa frågan efter dessa linjer, eventuellt i samband med den översyn av formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen, som för närvarande pågår inom jordbruksnämnden.

Beträffande de produkter, som enligt utredningens förslag skall beredas skydd i form av tull anför kommittén följande.

Beträffande livsmedelsprodukter har kommittén emellertid i regel funnit det möjligt, att i enlighet med utredningens uppfattning trots den höga avgiftsbelastningen på råvarorna utforma gränsskyddet som tull. Detta gäller dels torkad potatis samt potatispulver och liknande produkter, dels ock sådana varor som konfiktyrer, näringspreparat, bakverk och bakpulver med inblandning av stärkelse o. s. v. I fråga om gryn av potatisstärkelse eller annan stärkelse har kommittén, med hänsyn till att dessa varor praktiskt taget helt består av stärkelse, dock funnit gränsskyddet icke lämpligen böra effektueras genom tull. Kommittén föreslår således i motsats till utredningen, att sådana gryn skall inbegripas under importavgiftssystemet; något särskilt manufaktureringsskydd synes knappast nödvändigt, utan avgiften torde kunna utgå med samma belopp per kilogram som för stärkelse.

När det gäller tekniska produkter, har svårigheterna att inom ramen för tullskyddet bereda compensation för den extrema råvarubelastningen befunnits vara så stora, att man enligt kommitténs uppfattning icke kan nå en tillfredsställande lösning på detta sätt. Fråga uppkommer då, huruvida man beträffande sådana varuslag skulle kunna fastställa tullsatserna utan beaktande av att varorna i vissa fall helt eller delvis framställas av stärkelseprodukter, men jämsides med tullen uttaga importavgifter för de på stärkelse baserade produkterna. Avgränsningen och definieringen av ifrågavarande produkter samt beräkningen av importavgiftens storlek för olika varuslag finge i så fall tänkas närmast ankomma på jordbruksnämnden. Härigenom löses emellertid icke problemen utan överflyttas endast till sitt rätta sammanhang, nämligen utformningen och administreringen av jordbrukspolitiken på detta speciella område. Kommittén finner det därför icke möjligt att bemästra svårigheterna på ett tillfredsställande sätt, om den höga belastningen på stärkelseprodukter skall gälla även sådana produkter med teknisk användning. Enligt kommitténs uppfattning bör produkter med sådan användning på sätt förut antylts undantagas från den höga råvarubelastningen. Under denna förutsättning uppstår i regel icke något problem i tullhänseende för de vidare bearbetade produkterna på detta område, utan

de tullsatser, som ur andra synpunkter befinnes lämpliga för produkter av ifrågavarande slag, innefattar i allmänhet tillräcklig kompensation för den nedsatta importavgiften.

Departementschefen

Det nuvarande skyddet för potatisprodukter härleder sig från sekelskiftet och har ytterligare befasts under 1930- och 1940-talen. De speciella förhållandena i sandjordsområdena i östra Skåne och västra Blekinge har utgjort det huvudsakliga motivet för det särskilda stödet åt odlingen av fabrikspotatis. Denna odling har ansetts vara av central betydelse för jordbrukarbefolkningen i nämnda trakter, eftersom möjligheterna varit ytterst begränsade att där i någon nämnvärd omfattning övergå till annan produktion. Potatisodlingen är vidare arbetskrävande och våra i förhållande till utlandet höga arbetslöner innebär därför en särskild belastning i konkurrenshänseende. Ett minskat stöd åt odlingen av fabrikspotatis skulle under dessa förhållanden medföra en kännbar sänkning av inkomstnivån för berörda jordbrukare. Utredningen anser emellertid, att förhållandena numera har ändrats så, att särskilt stöd åt odlingen av fabrikspotatis ej längre är påkallat i samma utsträckning som tidigare. Utredningen anför, att genom växtodlingens utveckling andra grödor nu i större omfattning med fördel torde kunna odlas på sandjordarna i nyssnämnda trakter samt att bland annat genom ensileringsmetodens utbredning det numera ofta torde vara lönande att odla fabrikspotatis till foder. Vidare hänvisar utredningen till möjligheterna att rationalisera både brännvins- och stärkelsestillverkningen samt till en ytterligare rationalisering av själva odlingen. På grund härav anser utredningen det möjligt att inom loppet av fyra år väsentligt kunna nedbringa gränsskyddet åt fabrikspotatisodlingen.

Det är även min uppfattning att man genom en fortsatt rationalisering kan uppnå en billigare produktion av potatisprodukter. Särskilt i fabriksproduktionsledet torde mycket vara att vinna på denna väg. Det är emellertid tydligt, att rationaliseringsprocessen är tidskrävande. Enligt min mening är odlingen av fabrikspotatis fortfarande av stor betydelse för inkomstbildningen i vissa områden. Vid bedömningen av de möjligheter, som föreligger att reducera gränsskyddet utan att detta leder till ett alltför kännbart inkomstbortfall för berörda jordbruk, bör hänsyn tagas till nu nämnda förhållanden.

I likhet med utredningen anser jag, att en sänkning av det nuvarande gränsskyddet för potatisprodukter torde vara möjlig att genomföra. Jag ansluter mig emellertid till kompromissförslaget, som i denna del innebär, att det bör ankomma på jordbruksnämnden att senare efter förhandlingar med jordbrukets organisationer till Kungl. Maj:t avge förslag rörande längden av den avtrappningsperiod, som kan anses skälig med hänsyn till föreliggande rationaliseringsmöjligheter. Jag vill i sammanhanget betona att rationaliseringsmöjligheterna självfallet bör tillvaratagas och att en rationali-

sering av odlingen är önskvärd ur såväl samhällsekonomisk som odlarsynpunkt.

I en del yttranden har framhållits, att sänkningen av gränsskyddet på potatisprodukter bör gå längre än vad utredningen föreslagit och att skyddet helt bör bringas i nivå med det skydd, som lämnas flertalet andra jordbruksvaror. Såsom framgår av vad utredningen anfört torde emellertid vid nu kända förhållanden en sådan kraftig sänkning av gränsskyddet icke vara möjlig. En dylik sänkning kunde nämligen innebära, att tillverkningen av potatisprodukter i vårt land helt eller till avsevärd del måste nedläggas och att de jordbrukare, som för sin existens är beroende av fabrikspotatisodling, skulle råka i stora svårigheter.

Utredningen har icke berört formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen. I propositionen 1954:180 framförde jag, att enligt min mening det nuvarande regleringssystemet i fråga om fabrikspotatis torde vara osmidigt och omständligt och att en omläggning bör äga rum. Jag föreslog därför, att det skulle uppdragas åt jordbruksnämnden att företaga erforderliga utredningar och till Kungl. Maj:t inkomma med ett detaljerat förslag. Ett sådant förslag har nu, som förut nämnts, framlagts i en till nämndens yttrande fogad promemoria. Det i promemorian föreslagna systemet utgör enligt min mening en i huvudsak godtagbar lösning i fråga om formerna för regleringen av stärkelse- och potatissprittillverkningen. Frågan om avvägningen av det framtida stödet åt fabrikspotatisodlingen bör emellertid liksom för andra produkter senare upptagas till prövning vid förhandlingar mellan jordbruksnämnden och jordbrukets organisationer. Jag anser mig icke heller böra taga ställning till detaljerna i det i nyssnämnda promemoria föreslagna systemet.

Prisgränserna för stärkelse bör i enlighet med jordbruksnämndens förslag kunna sättas till ± 13 procent av mittpriset.

Livsmedelsprodukter, i vilka potatis eller stärkelse av potatis m. m. ingår som råvara, bör — såsom även framhållits av utredningen och 1952 års tulltaxekommitté — erhålla ett importskydd, som innefattar införselavgiften för potatis (stärkelse). Skyddet bör enligt min mening utformas som tull utom i fråga om produkter, som praktiskt taget helt består av potatis eller stärkelse, såsom potatispulver, gryn av potatisstärkelse o. d. (tapioca- och sagogryn). Jag föreslår, att sådana produkter som nyss nämnts, inbegripes i importavgiftssystemet.

Att, på sätt tulltaxekommittén föreslagit, genom speciell nedsättning av införselavgiften på stärkelse, som importerats för tekniska tillverkningar, underlätta en övergång till utländsk råvara, kan enligt min mening icke lämpligen komma i fråga med hänsyn till den stora betydelse, som användningen av stärkelse till tekniska ändamål har för avsättningen av inhemsk fabrikspotatis. Jag föreslår därför, att beredda glätt-, appretur- och betmedel, innehållande stärkelseprodukter, samt stärkelsehaltiga kärnbindemedel liksom nu är fallet genom avgiftsbeläggning av motsvarande importvaror skall få

ett importskydd, som innefattar kompensation för införselavgiften på däri ingående stärkelse. Vad beträffar sorbit (sorbitol), som är en kemisk industriprodukt på stärkelsebas, förutsätter jag däremot, att importskyddet för denna vara skall lämnas i form av en lämpligt avpassad tull.

socker och sockerbeter m. m.

Utredningen

Skillnaden mellan inlandspriset och världsmarknadspriset är sedan några år tillbaka väsentligt större för socker än för flertalet andra jordbruksprodukter. Utredningen framhåller, att speciella problem därför uppstår i samband med utformningen av gränsskyddet åt sockernäringen. Partipriset för socker i Skåne (avseende strösocker K 5, förpackat i säck) uppgick hösten 1954 till 88 öre/kg. Detta pris har i viss utsträckning påverkats av importen av billigare utländskt socker. Partipriset utgör nämligen ett vägt medelpris av självkostnadspriset för svenskt socker och importpriserna — inklusive tull — för i försäljningen ingående kvantiteter utländskt socker. Självkostnadspriset för svenskt betsocker kan beräknas till 91 å 92 öre/kg. Importpriset kunde hösten 1954 beräknas till ungefär 60 öre/kg. Det skydd sockernäringen åtnjuter enligt de av utredningen angivna siffrorna uppgår sålunda till ungefär 50 procent.

Utredningen anser, att man ej behöver räkna med att den nuvarande skillnaden mellan inlands- och utlandspriset på socker ger ett riktigt uttryck för det skydd, som den inhemska sockerbetsodlingen kan behöva på längre sikt. Delvis beror den på att världsmarknadspriset nu är mycket lågt. Man torde vidare kunna räkna med, att goda möjligheter finnes att nedbringa kostnaderna för framställning av socker genom rationalisering såväl av odlingen som i fabrikationsledet. Vad odlingssidan angår, fäster man därvid uppmärksamheten särskilt på de vinster, som torde kunna göras genom en ytterligare mekanisering av odlingen. I fråga om fabrikationen anses det möjligt att nedbringa produktionskostnaderna ganska väsentligt genom en koncentration av fabriksdriften. Enligt utredningens uppfattning är det icke lämpligt att på längre sikt ge sockerproduktionen ett avsevärt högre skydd än det, som utgår för andra jordbruksprodukter, såvida detta ej befinnes motiverat ur beredskapssynpunkt. Det är därför angeläget, att de rationaliseringsmöjligheter, som finnes, utnyttjas i så snabb takt som över huvud taget är möjlig. Man måste emellertid utgå ifrån att en prissänkning kommer att leda till en viss nedskärning av betodlingen inom de områden, som har de största kostnaderna. I fråga om sockerbetsodlingens omfattning anför utredningen bland annat följande.

1942 års jordbrukskommitté uttalade i fråga om sockerbetsodlingens omfattning, att hänsyn till livsmedelsförsörjningen under en avspärrnings-situation ej syntes nödvändig, att man skulle söka uppehålla en sockerproduktion, som var tillräckligt stor för att täcka hela den inhemska förbrukningen. Kommittén ansåg, att man i första hand borde inrikta sig på

att uppehålla en odling mellan 40 000 och 50 000 hektar. Vidare uttalades, att frågan i vad mån en odling, som låg över den genomsnittliga odlingen under åren närmast före kriget (50 000 hektar), borde anses önskvärd under normala förhållanden, främst borde bli beroende på kostnaden för socker ävensom på möjligheterna att anskaffa arbetskraft för odlingen. Kommitténs här anförda synpunkter godkändes sedermera vid frågans behandling i regering och riksdag. Det kan nämnas, att man i kommitténs beräkningar av den produktion, som med hänsyn till försörjningen vid eventuell avspärrning lägst behövde upprätthållas inom landet (det s. k. minimalalternativet), utgick från en sockerbetsareal på 40 000 hektar.

Utredningen har icke funnit anledning att frånga de uttalanden, som 1942 års jordbrukskommitté gjorde i fråga om den från beredskapssynpunkt önskvärda omfattningen av sockerbetsodlingen. Enligt utredningens åsikt bör en areal av 40 000—50 000 hektar kunna upprätthållas vid det prisstöd, som i det följande föreslås, under förutsättning att en kraftig rationalisering av betodlingen och sockertillverkningen kommer till stånd. Då emellertid denna rationalisering icke kan genomföras omedelbart, bör enligt utredningen den sänkning av det nuvarande höga skyddet, som förslaget innebär, företagas stegvis. Det anföres av utredningen, att man med ledning av en på våren 1953 verkställd undersökning torde kunna räkna med att förädlingskostnaderna under loppet av sju å tio år kan nedbringas med 8 å 9 öre/kg socker vid en odling av 45 000 hektar, under förutsättning att odlingen koncentreras till Skåne, Halland och Blekinge. Denna kostnadsminskning anses kunna i huvudsak uppnås genom att vissa betbruk och raffinaderier nedlägges och de kvarvarande utbygges. En motsvarande koncentration av driften kan däremot icke ske i Linköping, Mörbylånga och Romadistrikten.

Utredningen föreslår, att Svenska sockerfabriksaktiebolagets importmonopol skall slopas. Prisgränserna för *socker*, avseende strösocker K 5, förpackat i säck, anges till 78 och 95 öre/kg. Genomföres det föreslagna systemet från och med 1955/56, skall importavgiften detta år, om inlandspriset ligger mellan prisgränserna, uppgå till 26 öre/kg. Vid nuvarande importpris skulle inlandspriset då bli 86 öre, motsvarande 43 procent i avgiftsskydd. Under de följande åren skall importavgiften enligt förslaget successivt sänkas, så att den efter sju år uppgår till 16 öre/kg, motsvarande ett avgiftsskydd av cirka 25 procent vid nuvarande importpris.

För *råsocker* föreslås importavgiften skola sättas 5 och för *sirap* 4 öre/kg lägre än motsvarande avgift för raffinerat socker. Importavgiften för *betor* skall enligt förslaget utgå med en tiondel av den avgift, som vid varje särskild tidpunkt utgår vid import av raffinerat socker.

Gränsskyddet för sockernäringen skall enligt förslaget kompletteras med ett pristilläggsförfarande. För detta ändamål avses en särskild konjunktur-utjämningsfond skola inrättas. Denna skall tillföras de medel, som inflyter i importavgift för socker, sirap och sockerbetor. Från fonden skall pristillägg kunna utbetalas, när så finnes påkallat med hänsyn till prisläget på världsmarknaden eller till den inhemska odlingens omfattning. Det kan

nämnas, att vid en sockerbetsareal på 45 000 hektar och vid normal skörd en importavgift på 21 öre/kg råsocker (26 öre/kg raffinad) kan väntas inbringa sammanlagt 20 miljoner kronor per år. Detta skulle möjliggöra ett pristillägg på betor med i genomsnitt högst 1,27 kr/dt eller ett pristillägg på 7,9 öre/kg råsocker. Vid en importavgift på 11 öre/kg råsocker (16 öre/kg raffinad) blir motsvarande siffror respektive 10 miljoner kronor, 66 öre/dt och 4,1 öre/kg. Om användningen av fonden och storleken av utgående pristillägg skall enligt utredningens förslag jordbruksnämnden bestämma efter överläggningar med betodlarna och sockerbolaget. Hinder skall icke möta att använda någon del av ifrågavarande medel för att stödja rationaliseringen inom sockerbetsodlingen.

Producentpriset på sockerbetor föreslås skola bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och betodlarnas centralorganisation. Med hänsyn till jordbruksnämndens föreslagna befattning med konjunkturutjämningsfonden anser utredningen det lämpligt, att nämnden deltagit i dessa förhandlingar. Prisets höjd påverkas nämligen av huruvida eller med vilket belopp pristillägg kommer att utgå.

Enligt utredningen är det sannolikt, att den sänkning av gränsskyddet, som dess förslag innebär, kommer att leda till en begränsning av den nuvarande betodlingen och koncentration av driften vid sockerbruken. Detta torde, om inga särskilda åtgärder vidtages i första hand komma att taga sig uttryck i en nedläggning av sockerbruken i Linköping, Mörbylånga och Roma ävensom av odlingen inom de områden, som nu levererar betor till dessa bruk. Betodlingen ger nämligen där en förhållandevis låg avkastning, räknat i råsocker.

Utredningen är väl medveten om den betydelse, som sockerbetsodlingen särskilt på Gotland och Öland har för jordbruket och näringslivet över huvud taget. Den anför att, om det anses önskvärt att bibehålla odlingen på dessa öar, detta kan underlättas genom att visst extra pristillägg utbetalas för betor, som levereras från odlingsområden till bruken i Mörbylånga och Roma, respektive för vid dessa bruk tillverkat socker. Medel härför bör få tagas ur konjunkturutjämningsfonden.

R e s e r v a t i o n har avgivits av ledamöterna *Nordlander* och *Stensgård* med instämmande av experterna *Holmström* och *Åstrand* i fråga om det föreslagna skyddet för sockerbetor m. m. Reservanterna anser, att vissa åtgärder måste vidtagas, innan det av utredningen rekommenderade systemet med inom vissa gränser fast gränsskydd tillämpas för socker. De rekommenderar en överenskommelse med sockerbolaget om genomförandet av ett flerårigt rationaliseringsprogram, som innebär koncentration och omläggning av driften med bibehållande av tillräcklig avverkningskapacitet. Resultaten av åtgärderna får utvisa, hur stort skydd betodlingen och sockertillverkningen bör beredas på längre sikt. Under omläggningstiden bör systemet med årliga avtalsförhandlingar mellan statens jordbruksnämnd, sockerbolaget och betodlareföreningen bibehållas. Importmonopolet kan

enligt reservanterna slopas under förutsättning, att man arbetar med en rörlig importavgift, som till en början måste fixeras vid betryggande höjd. Allt eftersom det vid årliga prisuppgörelser visar sig vara möjligt, bör avgiften sänkas.

Yttranden

Lantbruksstyrelsen ansluter sig till den reservation, som avgivits av herrar Nordlander och Stensgård m. fl., och förordar, att importavgifterna skall användas för rationaliseringens genomförande. Ämbetsverket anser emellertid, att man icke för all framtid bör fixera sockerbetsodlingen till 45 000 hektar. Därest rationaliseringen ger önskat resultat, synes man böra kunna utöka odlingen, om så befinnes lämpligt med hänsyn till läget på världsmarknaden samt om den »vetetrötthet» hos jordbrukarna, som sannolikt blir resultatet av den föreslagna minskningen av sockerbetsarealen till 45 000 hektar, så påkallar. *Kommerskollegium* anser, att det med hänsyn till den stora prisskillnaden mellan inhemskt och importerat socker är angeläget, att betodlingen icke upprätthålles i större omfattning än som ur beredskapsynpunkt anses oundgängligt.

Sveriges lantbruksförbund anför, att Svenska sockerfabriksaktiebolagets importmonopol bör upphävas och att man i övrigt i fråga om socker bör tillämpa ett system med inom vissa gränser fasta importavgifter, varvid dock intervallet mellan prisgränserna bör göras mindre än vad utredningen föreslagit. Lantbruksförbundet anför vidare bland annat följande.

Vad till en början angår frågan om den fortsatta odlingen av sockerbetor på Öland och Gotland samt i Östergötland, anser lantbruksförbundet det önskvärt, att odlingen kan bibehållas inom dessa områden. Särskilt starka skäl föreligger enligt förbundets mening för att ekonomiska möjligheter skall beredas för en fortsatt sådan odling på öarna. Lantbruksförbundet vill i detta sammanhang erinra om att frågan om näringslivet på bland annat Öland och Gotland för närvarande är föremål för prövning inom en statlig kommitté.

Beträffande det fortsatta skyddet åt sockerbetsodlingen anser lantbruksförbundet för sin del, att det grundläggande för bedömningen av denna fråga är storleken av den odling, som skall eftersträvas, samt odlingens lokalisering. Lantbruksförbundet anser det icke klarlagt, att en sockerbetsodling av den omfattning, som utredningen förutsätter, kan upprätthållas med en successiv sänkning av importskyddet i föreslagen takt. Någon plan för en reduktion av gränsskyddet bör icke nu fastställas. Lantbruksförbundet kan i denna fråga i huvudsak ansluta sig till den reservation, som avgivits av Nordlander och Stensgård m. fl.

Riksförbundet Landsbygdens folk framhåller, att rationaliseringsarbetet inom såväl odlingen som fabrikationen av sockerbetor med kraft bör fullföljas, och anför bland annat.

Vad gäller Öland och Gotland finner riksförbundet utomordentligt starka skäl tala för att odlingen och fabrikationen där bibehålles. Riksförbundet kan sålunda under inga omständigheter tillstyrka genomförandet av en så-

dan utformning av regleringsåtgärderna, som skulle medföra nedläggande av sockerbetsodlingen på dessa öar. Kan ett bibehållande av odlingen icke uppnås vid generellt gällande betpriser, synes ett pristillägg till förmån för dessa områden synnerligen starkt motiverat.

I fråga om sockerbetsodlingen i Östergötland kan måhända icke samma skäl för ett bibehållande anföras med hänsyn till länets näringsliv. Enligt riksförbundets mening föreligger emellertid från andra utgångspunkter lika starka och bärande skäl för att bibehålla sockerbetsodlingen i Östergötland som på Öland och Gotland.

Riksförbundet framhåller, att den önskvärda koncentrationen av sockerframställningen synes böra komma till stånd inom de egentliga betodlingsdistrikten samtidigt som odlingen geografiskt bibehåller sin nuvarande spridning. Det synes riksförbundet uppenbart, att en sådan ordning ger en större elasticitet för både minskning och ökning av betarealen med hänsyn till vad som vid olika tidpunkter — bland annat av beredskapsskäl — kan anses motiverat. Riksförbundet yrkar, att betodlingen i Östergötland ges möjlighet att fortsätta genom att sockerbruket i Linköping bibehålles.

Slutligen tillstyrker riksförbundet, att Svenska sockerfabriksaktiebolagets importmonopol upphäves.

Svenska sockerfabriksaktiebolaget berör först frågan om inländskt och utländskt sockerpris. Bolaget anser, att det sockerpris, som man i föreliggande sammanhang bör räkna med, är väsentligt lägre än de 60 öre/kg, som utredningen har utgått från. Vidare understryker bolaget, att det är av avgörande betydelse, på vilka importpriser, som importavgifter och prisgränser vid det föreslagna systemets ikraftträdande kommer att grundas. Väljes icke dessa priser riktigt, kan stora och oöverskådliga förluster komma att uppstå. Bolaget understryker fördenskull, att vid övergång till ett nytt prissättningsystem största vikt måste fästas vid att importpriset blir beräknat på riktigt sätt.

Sockerbolaget berör därefter fabrikspris, betpris och förädlingsmarginal i Sverige och vissa andra betodlande länder samt framhåller, att det icke rimligen kan göras gällande, att tillverkningskostnaderna för socker är högre i Sverige än i andra betodlande länder. Därefter berör bolaget möjligheterna till ytterligare rationalisering och anför därvid, att den fortlöpande och intensiva inre rationalisering, som redan har ägt rum, lett till att bolaget i tekniskt avseende torde stå i allra främsta ledet inom världens betsockerindustrier. Denna rationalisering anges emellertid nu ha nått så långt, att ytterligare några mera avsevärda besparingar därvidlag knappast står att vinna i nuvarande läge. Bolaget anser, att en del däremot kan göras för att med avseende på antalet bruk ge bolaget en fullt riktig och modern struktur. Därvid anføres bland annat följande.

Det är framför allt två omständigheter, som gjort, att bolaget under senare år kunnat gå in också för en kraftig strukturell rationalisering, nämligen dels transportväsendets och enkannerligen bilismens och traktortågans utveckling, dels ock möjligheten att omställa betbruken till direkttillverkning av färdigt strösocker. På basis härav har sedan 1947 av 25 bruksenheter sex numera nedlagts, medan samtidigt dygnskapaciteten för betavverknigen bi-

behållits och raffinadkapaciteten kraftigt ökats, det senare genom att tre råsockerbruk omställts till strösockerbruk. För den närmaste tioårsperioden har bolaget en plan, som avser nedläggning av ytterligare fyra bruksenheter och omställning av tre råsockerbruk till direktfabrikation av strösocker.

Det är tydligt, att en så genomgripande rationalisering som den nu nämnda måste, även om den forceras, komma att kräva lång tid och medföra stora svårigheter. Det är icke bara de självfallna tekniska, ekonomiska och organisatoriska skälen, som gör detta, utan även i hög grad hänsynen till andras intressen samt sociala och samhälleliga skäl i övrigt. Givet är exempelvis att betodlarna icke kan känna sig tillfreds med en nedläggning av ett bruk, när denna, såsom ofta måste bli fallet, leder till svårare transportförhållanden och sämre service i övrigt. Vidare finnes fall, där betodlingen respektive bruksrörelsen är av livsviktig betydelse för en hel bygd eller för ett helt samhälle. Detta gäller främst Öland och Gotland men också samhällen i Skåne, inom vilka bruken intager en dominerande plats och där, om icke varsamhet iakttages, stor skada kan uppkomma genom att bruk nedlägges. Även hänsyn till industriens egen personal gör en nedläggning till en ofta mycket svår och ömtålig sak.

Bolaget anser, att en strukturrationalisering kommer att kräva en sådan tid, att de sju år, utredningen föreslår som övergångstid för sockernäringsens ytterligare rationalisering, icke är tillräckliga. På grund härav yrkar bolaget, att övergångstiden skall utsträckas till åtminstone tio år. Bolaget kan icke heller biträda den av reservanterna föreslagna anordningen, enligt vilken överenskommelse skulle träffas med bolaget om genomförandet av ett flerårigt rationaliseringsprogram. En sådan överenskommelse finge icke minst med hänsyn till de hinder, som också från statsmakternas sida skulle kunna resas i form av investeringsbegränsningar och på annat sätt, förses med så många reservationer, att dess värde i hög grad skulle komma att uttunnas och dess tillämpning helt äventyras. Det måste enligt bolagets mening vara riktigt, att detta självt handhar och svarar för den rationalisering, som kommer att ske. Bolaget anför vidare.

I detta sammanhang vill bolaget också fästa uppmärksamheten på utredningens uppgift, att man torde kunna räkna med att bolagets förädlingskostnader under loppet av sju å till tio år kan nedbringas med 8 å 9 öre/kg socker vid en odling av 45 000 hektar under förutsättning, att odlingen koncentreras till Skåne, Halland och Blekinge. Uppgiften i fråga synes vara hämtad ur en i annat sammanhang till jordbruksnämnden i juni 1953 från bolaget överlämnad promemoria benämnd »Överslagskalkyler rörande kostnader för sockerindustri i Sverige vid odling och industri i Skåne enbart». Det må emellertid nämnas, att denna promemoria närmast får betraktas som en skiss, där målsättningen varit, att en i väsentliga avseenden praktiskt taget från grunden ny sockerindustri skulle etableras med en ytterligt stark koncentration av odling och tillverkning till Skåne. Man räknade därvid med att endast sex betbruk och ett raffinaderi skulle finnas, och investeringskostnaderna uppskattades överslagsmässigt till 100 å 125 miljoner kronor. Givetvis kan en koncentration av nämnda omfattning, även om den på mycket lång sikt skulle vara genomförbar, icke användas såsom ett mått på besparingsmöjligheterna för den rationalisering, som bolaget avser. Bolaget vill också peka på att rationaliseringsmöjligheterna, om odlingen på Öland och Gotland bibehålles, avsevärt försämras. Givet är emellertid, att den fort-

satta strukturrationaliseringen kommer att medföra väsentliga besparingar. Närmare uppgifter om storleksordningen av dessa kan dock för närvarande icke lämnas.

Bolaget påpekar slutligen, att även en viss ytterligare rationalisering av bodelingen torde vara möjlig. I fråga om den framtida omfattningen av sockerbetsarealen anför bolaget bland annat följande.

Mot bakgrunden av vad nu anförts och då en normal areal, vilken tillika skulle innebära en ur beredskapssynpunkt tillfredsställande odling, kan sägas vara för Skåne med angränsande delar av Blekinge och Halland cirka 45 000 hektar, vill sockerbolaget för sin del hemställa, att lägst nämnda areal måtte sättas som riktpunkt för den sockerbetsodling, som framgent bör eftersträvas i dessa distrikt. För Öland och Gotland, där arealen de senaste fem åren utgjort i medeltal tillhoppa cirka 5 600 hektar, bör den framtida odlingen icke understiga sistnämnda areal. Såsom av utredningen föreslås, bör de merkostnader, som uppstår, om Öland och Gotland alltjämt får bestå som odlingsdistrikt, täckas genom särskilda tillskott ur konjunkturutmjänningsfonden.

Det är betydelsefullt, att den begränsade arealen blir rörlig endast inom relativt snäva gränser, och det är därför också av vikt, att den avsedda arealen nås så nära som möjligt. Det riktiga medlet för en rätt avvägning därvidlag är givetvis betpriset. Klart är emellertid, att det icke blir möjligt att bestämma ett betpris så, att just den rätta arealen ernås. Bolaget måste därför förbehålla sig att i förekommande fall få göra erforderlig kvotering av den betareal, som tecknats, dock ej längre ned än till 45 000 hektar för Skåne med angränsande delar av Blekinge och Halland samt 5 600 hektar för Öland och Gotland.

Bolaget sammanfattar sitt ställningstagande i prissättningsfrågan på följande sätt.

Bolaget vill sammanfattningsvis fastslå, att bolaget för sin del anser ett system för prissättningen av jordbruksprodukter med rörliga importavgifter, system A, som visserligen skulle medföra trygghet mot prisfall på utlandsmarknaden, knappast vara av sådan natur, att dess införande för sockernäringsens del skulle vara önskvärt. Icke heller anser bolaget, att det av reservanterna framförda förslaget till prissättningsystem bör komma till användning.

Bolaget finner däremot, att det av utredningen föreslagna system B, innebärande inom vissa gränser fasta importavgifter, skulle för sockernäringsens del — om det därvid modifieras på visst sätt — kunna i princip godtagas. Vid sitt ställningstagande har bolaget fäst avgörande vikt vid det förhållandet, att enligt system B prissättningen i större utsträckning än vad för närvarande är fallet kommer att följa utvecklingen utomlands och att större frihet är förenad med detta system än med vad som nu gäller och med vad utredningen eljest föreslår.

De modifikationer eller tillägg till system B, som erfordras för att bolaget skall kunna biträda förslaget, är följande.

1. Beräkningarna av importavgiften skall grundas på vid inträdet i regleringsperioden föreliggande förhållanden i fråga om det importpris och de infrakter m. in., som importören verkligen kan uppnå, samt i fråga om de faktiska kostnaderna för sockernäringsen.
2. Den successiva sänkning av importavgiften, som utredningen föreslår, skall bestämmas vid förhandlingar med bolaget till belopp, som ligger inom ramen för rimliga möjligheter till rationalisering.

3. På grund av bristande erfarenhet om sockerförsörjningen vid införandet av fri import och importavgiftssystem samt osäkerheten i fråga om sockerprisets internationella utveckling, bör möjligheter skapas för justering av importavgiften i det fall, att inlandspriset på socker under längre tid håller sig vid nedre prisgränsen. Föreligger icke sådana möjligheter, bör den första regleringsperioden fastställas till tre år.
4. Den del av betpriset, som skall betalas av bolaget, göres på det sätt rörlig efter eventuella ändringar av fabrikspriset på socker, att förlustrisker vid prisfall och vinstchanser vid prisstegring fördelas mellan industrien och odlarna på ett för dessa parter riktigt sätt.
5. Lägst 45 000 hektar bör sättas som riktpunkt för den sockerbetsareal, som framgent bör eftersträvas för Skåne med angränsande delar av Blekinge och Halland.
6. För Öland och Gotland bör den framtida odlingen icke understiga 5 600 hektar. De merkostnader, som kommer att uppstå på grund av denna odling, skall täckas genom särskilda tillskott till betodlingen ur den föreslagna konjunkturutjämningsfonden.
7. Bolaget skall på sätt i det föregående angivits i förekommande fall verkställa erforderlig kvotering av den betareal, som tecknats.
8. Eftersom utländskt råsocker är den råvarubas, som bolaget kan utnyttja utöver betorna, bör importavgiften för råsocker sättas så, att den icke onödigtvis fördyrar sockerförsörjningen i landet. Skillnaden i importavgift för raffinerat socker och för råsocker bör därför vara 7 öre/kg och icke, såsom utredningen föreslår, 5 öre/kg.
9. Importavgifterna bör vara för *sockerbetor*, räknat på rena betor, d. v. s. utan fastsittande jord, en femtondel av avgiften för raffinerat socker och icke, såsom utredningen föreslår, en tiondel, för *sirap* 4 öre/kg lägre än avgiften för raffinerat socker, för *melass* 4 öre/kg och för *betfor*, för vilket utredningen icke gjort något förslag, 5 öre/kg.
10. Restitutionsrätt av importavgift skall medgivas vid återutförsel av produkt, för vilken importavgift tidigare erlagts, eller eljest vid utförsel av produkt, vari sådana produkter ingår, som tidigare belagts med importavgift.
11. För konsumtionsändamål på visst sätt behandlad melass — t. ex. s. k. boil-back molasses — skall i importavgiftsavseende behandlas som sirap.

Sveriges betodlares centralförening anser, att importavgifterna för socker icke för ett antal år framåt kan fastställas efter en viss fallande skala. Rörande rationaliseringsmöjligheterna vid betodlingen anför föreningen bland annat, att möjligheterna att vid oförändrat penningvärde sänka produktionskostnaderna för sockerbetor genom ytterligare intensifiering av odlingen torde vara ytterst små. Denna odling bedrivs redan i de flesta fall med hjälp av optimala gödselgivor. De möjligheter, som kan stå till buds genom förbättrad jordbearbetning, bekämpning av växtsjukdomar och skadedjur o. s. v., torde också vara ytterst begränsade.

Enligt föreningens uppfattning är det huvudsakligen genom minskad arbetsförbrukning, som kostnaderna för sockerbetsodlingen skall kunna sänkas. Föreningen diskuterar i yttrandet olika arbetsbesparande åtgärder och finner det ytterst ovisst, vad som under en fem- eller tioårsperiod kan åstadkommas rent tekniskt. Det är enligt föreningens mening ännu osäkrare, vilket ekonomiskt resultat som därvid kan erhållas. Föreningen anser utred-

ningens majoritetsförslag därför vara ohållbart. Som tidigare nämnts, har föreningen i fråga om prissättningssystem förordat system A. Skulle emellertid beslut om tillämpning av system B eller någon modifiering av detta komma till stånd, anser föreningen det nödvändigt, att prissättningen på sockerbetor likväl kommer att ske enligt hittillsvarande principer, varvid beaktandet av effektiviseringsresultat kan göras efterhand som dylika resultat kommer till stånd.

I fråga om sockerbetsodlingen på Öland och Gotland anför föreningen följande.

Föreningen noterar med tillfredsställelse den övervägande positiva inställning, som kommit tillsynes i utredningen beträffande det speciella stöd, som kan vara erforderligt för att upprätthålla sockerbetsodlingen på Öland och Gotland. Föreningen vill understryka den stora betydelse sockerbetsodlingen har för jordbruket och för hela näringslivet inom Mörbylånga- och Romadistrikten. I fråga om utformningen av det stöd, som erfordras, vill föreningen förordad bidrag, knutna till arealen. Det synes vara relativt enkelt att såsom ett utgångsläge beräkna de arealbidrag, som är erforderliga för att utjämna skillnaden i ekonomiskt resultat. En dylik beräkning kan göras med utgång från medelskördar och sockerhalt under ett antal år.

Kooperativa förbundet ansluter sig till utredningens förslag om sänkning av gränsskyddet för sockernäringen. Kontakten med världsmarknaden bör enligt förbundets mening göras effektiv genom slopande av nuvarande importmonopol. Detta finner förbundet vara en ofrånkomlig förutsättning för att sänkningen av gränsskyddet skall kunna genomföras.

Sveriges industriförbund förordar, att den odlade betarealen icke skall sättas lägre än under förkrigstiden, samt tillstyrker i princip, att en stegvis minskning av gränsskyddet för socker skall vidtagas. Emellertid finner industriförbundet den av utredningen angivna övergångstiden — sju år — vara alltför knappt tillmätt. Hur en sänkning av importavgiften skall genomföras, bör enligt industriförbundets mening överenskommas mellan staten och bolaget. Angående utformningen av prissättningen på sockerbetor anför industriförbundet följande.

Enligt utredningen skulle producentpriset för sockerbetor bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och betodlarna. Detta kan medföra, att bolaget ensamt får bära risken — och taga fördelen — av de prisförändringar på socker, som kan inträffa under regleringsperioden. Vid en sockerproduktion av exempelvis 250 milj. kg betyder varje sänkning av sockerpriset med 1 öre/kg ett inkomstbortfall för bolaget av cirka 2,5 miljoner kronor. Någon stabilitet i de internationella sockerpriserna föreligger icke. Härtill kommer, att priset för en betskörd fastställs långt innan det därav framställda sockret föres ut på marknaden och att betpriset spelar en väsentlig roll för sockerpriset — större än sockerbolagets förädlingskostnader. Fördenskull måste en viss riskfördelning åstadkommas, om system B skall kunna tillämpas för socker. Detta synes enklast och rättvisast kunna ordnas så, att det pris, bolaget slutligt skall betala för betorna, sättes i viss relation till det pris, bolaget under en lämpligt bestämd tidsperiod fått ut för sockret.

Landsorganisationen anser, att importskyddet med hänsyn till sockerbetsodlingens goda lönsamhet och dess höga samhällsekonomiska kostnader borde ha satts lägre. Man bör enligt Landsorganisationens mening sikta till att sänka importskyddet till den för hela jordbruksnäringen genomsnittliga nivån och icke tillerkänna den mest arbetskrävande odlingen en särställning.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker angelägenheten av att sockerbetsodlingen rationaliseras. Ämbetsverket anför därvid, att ifrågavarande odling är en av våra mest arbetskrävande, och att dess behov av arbetskraft ofta har vållat bekymmer för såväl arbetsmarknadsmyndigheterna som odlarna. Vidare påpekas, att arbetskraftsfrågan kompliceras genom att betodlingen med hänsyn till jordmån och klimatiska förhållanden måste koncentreras till mycket begränsade områden i landet. I fråga om odlingen på Öland och Gotland anför styrelsen bland annat följande.

Sockerbruket i Mörbylånga är det enda industriföretag av större betydelse i orten. Bruket, som även har vitsockertillverkning, ger 80—90 personer stadigvarande årsanställning och sysselsätter ytterligare omkring 100 personer under kampanjen. Den fast anställda arbetskraften är i sin helhet bosatt i Mörbylånga, medan kampanjarbetarna mestadels är småbrukare och säsongpermitterade lantarbetare från Öland. En nedläggning av sockerbruket i Mörbylånga skulle få allvarliga följder för befolkningen. Någon möjlighet att sysselsätta sockerbrukets arbetare vid andra industrier eller näringar i orten finnes icke. Genom kampanjarbetets bortfall kommer även andra delar av Öland att få ökade svårigheter med säsongarbetslösheten.

Beträffande sockerbruket i Roma kan anföras, att detta bruk de senaste åren sysselsatt ett 90-tal personer i stadigvarande arbete samt ytterligare omkring 100 personer under kampanjen. Såväl de fast anställda som kampanjarbetarna har helt rekryterats från Gotlands egen befolkning. Sockerbruket är det enda industriföretaget av någon större betydelse inom storkommunen.

En nedläggning av sockerbruket i Roma skulle få allvarliga konsekvenser för orten, enär samhället är uppbyggt kring detta. Någon annan industri eller näring, som kan övertaga sockerbrukets arbetare, finnes icke. Även vad gäller kampanjarbetets betydelse för utnyttjandet av tillgänglig arbetskraft, torde förhållandena vara ensartade på Öland och Gotland. Följden av ett nedläggande av sockerbruket blir därför även för Gotlands del ökad säsongarbetslöshet.

Sammanfattningsvis vill styrelsen beträffande de näringsförhållanden på Öland och Gotland, som bör beaktas i samband med ställningstagandet till utredningens förslag, framhålla att de båda öarnas befolkning till följd av geografiska och andra förhållanden i huvudsak måste basera sitt näringsliv på jordbruket med därtill anslutna industrier och annan industriell verksamhet, som kan utnyttja den råvara, som finnes på öarna. De försök, som gjorts att på andra näringsområden utveckla de båda öarnas näringsliv, har icke lett till större resultat. Mot bakgrunden av svårigheterna att utveckla näringslivet på Öland och Gotland framstår den reducering av befolkningens försörjningsunderlag, som ett bortfall av betodlingen och sockerfabrikationen skulle innebära, såsom synnerligen allvarlig. Enligt styrelsens mening måste stor hänsyn tagas härtill vid ett kommande avgörande om sockerbetsodlingens framtida ställning.

Ö-utredningen framhåller, att betydande svårigheter för befolkningen på Öland och Gotland kan uppstå, om sockerbetsodlingen på dessa öar nedlägges. Utredningen anför sammanfattningsvis.

Den pågående befolkningsuttunningen på Öland och Gotland är ägnad att ingiva allvarliga betänkligheter och kan i framtiden skapa stora sociala och kulturella svårigheter. Det synes enligt utredningens förmenande angeläget, att förutsättningar så långt möjligt skapas för ett utökat näringsliv på öarna, så att dessa får behålla ett tillfredsställande befolkningsunderlag. Till följd av geografiska och andra förhållanden måste emellertid öarna i första hand basera sitt näringsliv på jordbruket med därtill anslutna industrier och annan industriell verksamhet, som kan utnyttja den råvara, som finnes på öarna. Det synes förenat med synnerligen stora svårigheter att utveckla öarnas näringsliv inom andra områden. Ett bortfall av sockerbetsodlingen och sockerfabrikationen skulle — på sätt framgått av det föregående — innebära en synnerligen allvarlig reduktion av öbefolkningens försörjningsunderlag. Att denna, mot bakgrunden av svårigheterna att utbygga näringslivet på andra områden, kommer att leda till en ytterligare befolkningsminskning, förefaller utredningen uppenbart. Utredningen vill därför kraftigt understryka, att ett nedläggande av sockerbetsodlingen och sockerfabrikationen på Öland och Gotland kommer att medföra stora problem för öarna, på kort sikt genom ökade sysselsättningssvårigheter och minskad inkomst för befolkningen samt på längre sikt genom ytterligare minskat befolknings- och skatteunderlag med därav följande sociala och kulturella problem.

Statens jordbruksnämnd anser sig icke böra avstyrka, att sockerbetsodlingen bibehålles på Öland och Gotland och att detta underlättas genom att vissa extra pristillägg utbetalas för betor, som levereras till bruk i Roma och Mörbylånga. Medel härför bör i enlighet med jordbruksprisutredningens förslag få tagas ur den konjunkturutmättningsfond, som förutsättes skola inrättas. I den mån fondens medel visar sig icke räcka till även för detta ändamål, förutsätter nämnden, att frågan om visst bidrag direkt över statsbudgeten skall kunna upptagas till prövning.

Ledamöterna av nämnden *Bengtsson* och *von Horn* anser, att eftersom sockerbetsodlingen på Öland och Gotland enligt såväl utredningens som nämndens uppfattning skall bibehållas av sociala skäl, de medel, som kräves för att bibehålla odlingen på dessa öar, icke bör tagas ur konjunkturutmättningsfonden utan direkt anvisas över statsbudgeten.

Departementschefen

Det gränsskydd, som lämnas sockerproduktionen i vårt land, är icke obetydligt högre än det skydd, flertalet andra produktionsgrenar inom jordbruket erhåller. Detta sammanhänger i väsentlig mån med att sockerbetsodlingen är särskilt arbetskrävande och att våra arbetslöner är höga i förhållande till utlandets. Det bör emellertid uppmärksammas, att även i andra europeiska länder skyddet åt sockerproduktionen är högt. Det förhåller sig nämligen så, att den internationella sockermarknaden i hög grad domineras av rörsocker, som produceras i transoceaniska länder med helt andra produktions-

förhållanden än de europeiska. Under senare år har vidare en icke obetydlig överproduktion förelegat beträffande socker, och det ledande exportlandet Cuba har haft stora svårigheter att finna avsättning för hela sin i förhållande till förkrigstiden kraftigt ökade produktion. Priserna vid internationell handel har på grund härav utsatts för starkt tryck. Det har visat sig förenat med stora svårigheter att stabilisera de internationella sockerpriserna; sålunda har man bland annat icke lyckats hindra, att minimipriset i det internationella sockeravtalet vid vissa tillfällen har underskridits. Denna prisbildning under trycket av överproduktion bör tagas i betraktande vid bedömning av den svenska sockerproduktionens konkurrensläge på längre sikt. Den aktuella relationen mellan det svenska och det utländska sockerpriset ger sålunda långt ifrån uttryck för produktionskostnaderna hos oss och i utlandet. Det finnes skäl att förmoda, att en fortsatt ökning av sockerförbrukningen i världen så småningom kan leda till en bättre balans på den internationella marknaden och att sockerpriserna då kan komma att stabiliseras på en högre nivå än den nuvarande. Man torde emellertid böra räkna med att de internationella sockerpriserna åtminstone under de närmaste åren kommer att förbli tämligen låga.

Det anförda innebär icke, att möjligheter saknas att under nuvarande förhållanden på den internationella marknaden nedbringa gränsskyddet för sockernäringen. Ansträngningar bör självfallet göras att åstadkomma en billigare produktion och därmed möjliggöra, att gränsskyddet för sockerproduktionen kommer att ligga mera i nivå med det skydd, andra produktionsgrenar inom jordbruket åtnjuter. Därvid bör beaktas att möjligheterna till ytterligare rationalisering synes vara icke obetydliga. Beträffande odlingen kan man bland annat räkna med en ökad användning av maskinella hjälpmedel. Det är emellertid svårt att bedöma, vilket ekonomiskt resultat utvecklingen på detta område kan komma att ge. En del, som vinnes genom minskad arbetsförbrukning, förloras nämligen genom att utbytet blir mindre vid användningen av maskinella hjälpmedel. De största möjligheterna att nedbringa kostnaderna för den inhemska sockerproduktionen torde därför vara att söka på fabrikationssidan. I fråga om den tekniska standarden torde den svenska sockerfabrikationen ligga på en internationellt sett mycket hög nivå. Ytterligare vinster på detta område torde därför främst kunna vinnas genom en viss koncentration av odlingen, så att fabrikskapaciteten kan utnyttjas mera optimalt än vad som för närvarande är fallet. Denna koncentration är givetvis en process, som betyder en genomgripande omställning för såväl många betodlare som Svenska sockerfabriksaktiebolaget och den vid dess fabriker anställda arbetskraften. Det är också betydande investeringar, som måste göras vid en dylik omläggning, och man kan icke räkna med att ifrågasvarande rationalisering kan genomföras under loppet av några få år.

Enligt min mening bör man utgå från att en viss koncentration av fabriksdriften måste ske under de kommande åren. Det är ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkt önskvärt, att en möjligast effektiv och

konkurrenskraftig sockerindustri skapas i vårt land, så att gränsskyddet åt sockerproduktionen kan nedbringas. Emellertid måste sänkningen av gränsskyddet anpassas till de reella möjligheterna att rationalisera sockerproduktionen. Sänkningen får i vart fall icke gå så långt, att sockerproduktionen sjunker under den nivå, som ur beredskapssynpunkt måste anses önskvärd.

Vid en koncentration av fabriksdriften torde en viss nedskärning av sockerbetsarealen vara oundviklig. Utredningen har föreslagit, att storleken av det gränsskydd, som framdeles bör utgå, skall bedömas med utgångspunkt från behovet för en odling av 40 000—50 000 hektar i de egentliga sockerbetsodlande områdena i Skåne, Halland och Blekinge. Det betpris, som motsvarar ett sålunda avvägt gränsskydd, torde icke möjliggöra odling i Linköpings-, Mörbylånga- och Romadistrikten. Vad beträffar de båda sistnämnda områdena skulle emellertid en nedläggning av sockerproduktionen medföra stora svårigheter ej endast för jordbruket inom dessa utan även för näringslivet i övrigt på Öland och Gotland. Under sådana omständigheter är det enligt min mening icke försvarligt att nedlägga sockerproduktionen på dessa öar, så mycket mindre som man från statsmakternas sida på senare tid alltmer uppmärksammat de svårigheter, som näringslivet därstädes har att kämpa med, och genom olika åtgärder sökt ge det ett behövt stöd. Det bör vidare påminnas om att sockerbetsodlingen på Öland och Gotland huvudsakligen bedrivs vid mindre brukningsdelar. Man bör därför i de distrikt, som levererar betor till bruken i Mörbylånga och Roma, räkna med en framtida odlingsareal av ungefär 5 000—6 000 hektar. För att upprätthålla ifrågavarande odling bör enligt min mening särskilt stöd kunna utgå. Samma närings- och befolkningspolitiska skäl kan däremot icke åberopas, när det gäller sockerbetsodlingen i Östergötland. Även i detta område är betodlingen visserligen av stor betydelse för många jordbruk. Emellertid har det visat sig vara förenat med betydande svårigheter att här uppnå en sådan sockerbetsareal, att kapaciteten hos bruket i Linköping tillfullo kan utnyttjas. De skäl, som främst kan åberopas för extra stöd åt betodlingen på Öland och Gotland, föreligger icke i detta fall. Jag anser mig därför icke kunna föreslå, att särskilt stöd framdeles jämväl skall kunna utgå till betodlingen i Östergötland.

Som jag förut framhållit, synes det vara förenat med betydande svårigheter att nu avgöra, i vilken takt effektiviseringsprocessen inom sockerproduktionen kan genomföras och i anslutning därtill gränsskyddet för socker kan sänkas. Enligt min mening bör denna fråga bli föremål för ytterligare överväganden. Det bör därför ankomma på statens jordbruksnämnd att, efter förhandlingar med jordbrukets organisationer och Svenska sockerfabriksaktiebolaget, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag om storleken av det gränsskydd, som under de närmaste åren skall lämnas sockernäringsingen. Man bör därvid utgå från att en viss koncentration av betodlingen skall genomföras och att riktpunkten på längre sikt bör vara den i det föregående angivna arealstorleken. I övrigt synes gränsskyddet böra utformas efter i huvudsak följande riktlinjer.

Utredningens förslag beträffande utformningen av skyddet åt sockernärningen torde i huvudsak kunna accepteras. Liksom på andra områden bör även här det nuvarande importmonopolet slopas. För den kommande pris-sättningsperioden bör särskilda prisgränser fastställas. Prisgränserna torde därvid böra sättas till ± 10 procent av mittpriset.

För närvarande användes de vinster, som göres vid import av utländskt socker och utländsk sirap samt vid tillverkningen av produkter av utländska sockerbetor, till att nedbringa priset på svenskt socker. Så bör enligt min mening fallet vara även i fortsättningen. En särskild regleringsfond bör därför upprättas och tillföras de medel, som inflyter i importavgifter för socker, sirap och sockerbetor. Från fonden bör pristillägg kunna utbetalas, när så finnes påkallat med hänsyn till prisläget på världsmarknaden eller till den inhemska odlingens omfattning. I mån av behov bör extra pristillägg kunna lämnas ur fonden för betor, som levereras från odlingsområdena till bruket i Roma och Mörbylånga, respektive för vid dessa bruk tillverkat socker. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t efter förslag av jordbruksnämnden eller — efter Kungl. Maj:ts bemyndigande — på jordbruksnämnden att besluta om användningen av fonden och storleken av utgående pristillägg. Därvid bör samråd äga rum med Sveriges betodlares centralförening och Svenska sockerfabriksaktiebolaget.

Producentpriset på sockerbetor bör bli en förhandlingsfråga mellan sockerbolaget och centralföreningen. Vid förhandlingarna bör kunna diskuteras även andra spörsmål i samband med sockerbetsodlingen. Skulle exempelvis en viss kvotering av sockerbetsarealen anses nödvändig med hänsyn till fabrikskapaciteten, bör även detta spörsmål upptagas vid ifrågavarande förhandlingar. Jordbruksnämnden bör med hänsyn till sin befattning med den föreslagna regleringsfonden delta i förhandlingarna.

Fettvaror

Utredningen

Utredningen anser, att stödet åt den inhemska oljeväxtodlingen bör lämnas i samma form som stödet åt annan jordbruksproduktion. Förslaget innebär följande. Vid bestämmandet av prisgränser och importavgift tages rapsfrö som utgångspunkt. Odlarpriset för rapsfrö 1954/55 utgör 75 öre/kg. Med utgångspunkt från detta pris fastställs den nedre prisgränsen till 65 öre/kg och den övre till 85 öre/kg. Priserna avser vara med 18 procent vattenhalt vid försäljning från odlare. Så länge det inhemska priset på rapsfrö ligger mellan dessa gränser, skall importavgift enligt förslaget utgå för vegetabiliska och animaliska fetter av olika slag (inklusive fettsyror) med 25 öre/kg (motsvarande 15 procent i avgiftsskydd för vegetabiliska fetter). Eftersom man vid import i regel icke kan särskilja fettvaror för matnyttigt ändamål från andra fettvaror, skall denna avgift tillämpas för alla de varor, för vilka regleringsavgift nu utgår. För obearbetade vegetabiliska fetträva-

ror — fröer och frukter — skall importavgiften erläggas av respektive oljefabrik i samma ordning som gäller för regleringsavgiften. Detta innebär, att avgiften icke tages ut vid tullbehandlingen utan först när varan efter bearbetning försäljes på den inhemska marknaden. Avgiften kommer alltså att utgå för den utvunna oljan.

Införes den föreslagna importavgiften, skall regleringsavgiften minskas med motsvarande belopp, d. v. s. med 25 öre/kg. Utgör regleringsavgiften före systemets införande exempelvis 145 öre/kg, skall denna sålunda vid tillämpning av det föreslagna systemet vara 120 öre/kg. Införandet av importavgift skall enligt utredningens uppfattning i övrigt icke påverka det nuvarande regleringssystemet på fettvaruområdet. Regleringsavgiften skulle alltså — i motsats till importavgiften — även i fortsättningen vara rörlig i förhållande till prisutvecklingen på världsmarknaden.

När inblandningstvång icke tillämpas, kan vid det föreslagna systemet ett högre pris för svenskt oljefrö icke tagas ut än vad som motsvarar oljeinnehållet, värderat till världsmarknadspris, med tillägg av importavgiften på olja (25 öre/kg). Försäljningspriset kommer alltså att följa utvecklingen på världsmarknaden. Gentemot odlarna torde det emellertid enligt utredningen bli nödvändigt för föreningen Sveriges oljeväxtintressenter att liksom nu tillämpa ett fixt inlösenpris för varje års skörd. Utredningen föreslår, att föreningens konjunkturutmättningsfond skall tillföras inflytande importavgiftsmedel på fettvaror och att dessa medel får användas för att täcka förluster i samband med export eller inlösen. Vidare föreslås att fonden i samband med systemets införande skall såsom en reserv tillföras 10 miljoner kronor från jordbruksnämndens fetteclearingkassa.

Den nuvarande fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva inblandningstvång hör enligt utredningen bibehållas. Därest det på grund av avsättningssvårigheter blir nödvändigt att inblanda härdad rapsolja i margarinet, kan man enligt dess mening troligen icke undvara sådan föreskrift. Vid den föreslagna importavgiften blir det nämligen — i varje fall i dagens marknadsläge — alltjämt avsevärt billigare att använda härdad valolja än härdad rapsolja.

Den nuvarande regleringsavgiften för fettvaror skall, som nyss nämnts, enligt utredningens förslag minskas med ett belopp, motsvarande den föreslagna importavgiften. Restitution för importavgiften skall icke lämnas den tekniska industrien. Denna industris råvarukostnad skulle således stiga med importavgiften, d. v. s. med 25 öre/kg importerad fettvara. Emellertid kompenseras denna avgiftsbeläggning praktiskt taget helt av att det s. k. regleringsbidraget föreslås skola höjas från nuvarande 95 till 100 procent av regleringsavgiften. Den compensation, som eventuellt kan erfordras härutöver, beräknas av utredningen icke vara större än att den ryms inom det allmänna tullskydd, som vid den nu pågående revision av tulltaxan kan komma att lämnas åt den tekniska industrien. Utredningen framhåller, att även om den tekniska industriens hela fettvarubehov täcktes genom import, fördyringen av råvaran för denna industri genom den föreslagna importavgif-

ten ändå skulle bli relativt begränsad. Den skulle exempelvis motsvara drygt 15 öre/kg för tvål eller mindre än 1,5 öre per tvål. Det är att märka, att tvålen med hänsyn till sin höga fetthalt (ungefär 80 procent) är den vara, som drabbas hårdast av importavgiften.

Det bör emellertid nämnas, att den viktigaste råvaran för den tekniska industrien utgöres av det inhemska slakterifettet. Av industriens totala förbrukning på 16,5 miljoner kilogram fett per år utgöres sålunda 10 miljoner kilogram av slakterifett, medan knappt 5 miljoner kilogram utgöres av importfett och återstoden av inhemska vegetabiliska fettsyror. En importavgift på 25 öre/kg skulle alltså innebära en årlig avgiftsbelastning för hela den tekniska industrien med i runt tal 1 miljon kronor. Man kan nämligen förutsätta, att priset på det inhemska slakterifettet icke kommer att påverkas av omläggningen. Nämnada avgiftsbelastning kompenseras praktiskt taget helt genom det med 5 procentenheter höjda regleringsbidraget på den tekniska industriens hela fettförbrukning.

Yttranden

Statens jordbruksnämnd ansluter sig till utredningens förslag rörande utformningen av stödet åt oljeväxtodlingen. Vad angår förslaget att utbyta viss del av den rörliga regleringsavgiften mot en fast importavgift samt att låta sistnämnda avgift även belasta den tekniska industriens råvaruförbrukning, understryker nämnden fördelen av att man därigenom skapar förutsättningar för att höja regleringsbidraget till den tekniska industrien till 100 procent av regleringsavgiften. Tillämpning av ett 100-procentigt regleringsbidrag, vilket hittills omöjliggjorts av att det inhemska priset på slakterifett legat under importprisnivån (världsmarknadspris + regleringsavgift), är enligt nämndens mening ägnat att både förenkla och effektivisera kontrollen av utbetalningen av regleringsbidrag. Nämnden anför vidare.

Med hänsyn till regleringssystemets konstruktion är det angeläget, att priset på det inhemska slakterifettet i stort sett icke understiger världsmarknadsnivån med tillägg av den reducerade regleringsavgiften. Nämnden förutsätter därför att den — på sätt för närvarande sker — skall ha möjlighet att medge Svensk kötthandel, ekonomisk förening, rätt att i förekommande fall stödja export av på en sålunda anpassad inhemsk prisnivå tryckande överskott av slakterifett med anlitan av de regleringsmedel, som står till föreningens förfogande. Nämnden kan däremot icke ansluta sig till ett av ledamoten av nämndens råd, direktören Kuno Möller, framfört förslag om att statligt regleringsbidrag skall beviljas i obegränsad omfattning vid export av svenskt slakterifett. Då regleringsbidragen utgår av statsmedel, skulle detta innebära en statssubventionerad export och följaktligen klart avvika från de allmänna riktlinjerna för jordbruksregleringen. I de undantagsfall behov av kompensation för importavgiften kan visa sig föreligga utöver den kostnadstäckning, som tullskyddet för den tekniska industrien medger, anser nämnden, att möjlighet bör förefinnas att helt eller delvis restituera denna avgift. Även om den tekniska industrien icke skulle komma i

åtnjutande av ett nämnvärt högre tullskydd än det, som för närvarande utgår, torde de fall, i vilka behov av restitution av importavgiften finnes, bli mycket begränsade.

Utredningens förslag om bibehållandet av den nuvarande fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva tvångsinblandning i margarin är enligt nämndens mening välgrundat. Vid fri import av fettvaror torde det nämligen icke bli möjligt att med stöd av en importavgift på 25 öre/kg upprätthålla den nuvarande, på frivillig överenskommelse med margarinfabrikerna grundade inblandningen i margarinet av cirka 15 procent härdad rapsolja. Den härdade rapsoljan ligger nämligen och torde enligt nämndens uppfattning allt framgent komma att ligga vid en så hög prisnivå, att konkurrens med valolja är utesluten.

Statens handels- och industrikommission berör frågan om den föreslagna importavgiften på fettvaruområdet och anför därvid följande.

Enligt vad kommissionen inhämtat ter sig resultatet för vissa tvålfabrikanter annorlunda än vad som av utredningens redogörelse kan utläsas. Kommissionen tänker härvid på tillverkare av sådana billiga tvålar, vilka av sjukhus, militärförvaltningar och andra stora förbrukare inköpes direkt från fabrikerna. För dessa tvålar utgör fördyringen cirka 10 procent. För övrigt torde vissa produkter av den tekniska industrien erfordra en så stor mängd fettråvara (olein, stearin o. s. v.), att fördyringen per kilo av produkten blir betydligt större än fördyringen per kilo av råvaran.

Inom garverinäringen torde den föreslagna importavgiften kunna för ett enda företag, som tillverkar ovanläder, medföra en fördyring av råvaran (talg, tran m. m.) med cirka 25 000 kronor per år eller för hela garverinäringen cirka 150 000 kronor per år. Enligt vad som framgår av betänkandet, har man ej tänkt sig, att de fetter (lardolja m. m.), som för närvarande är undantagna från regleringen vid användning för annat än matnyttigt ändamål, skall åtnjuta samma undantagsställning i fortsättningen.

Kommissionen vill dock icke motsätta sig, att det föreslagna systemet genomföres, om så anses önskvärt av jordbrukspolitiska hänsyn. Industrien bör dock enligt kommissionens mening i full utsträckning få åtnjuta befrielse från gränsskyddsavgift för råvaran.

Kommerskollegium åberopar vad Stockholms och Skånes handelskamrarna i yttrande till kollegiet anfört om prisbildningen på fettråvaror och dennas verkningar för den tekniska industrien. Handelskamrarna avstyrker bland annat, att utredningens förslag rörande inlösenpriser för oljeväxtfröer samt inmalningstvång för svensk olja genomföres. Vidare anser de att den tekniska industrien bör erhålla restitution även för importavgiften för fettvaror, därest sådan införes. *Kommerskollegium* finner det nödvändigt, att handelskamrarnas synpunkter beaktas vid den slutliga utformningen av åtgärderna på detta område.

1952 års tulltaxekommitté kan icke dela utredningens uppfattning, att importavgiften beträffande bearbetade produkter endast skulle motsvara belastningen på råvaran, medan manufaktureringsskyddet för den industriella

bearbetningen skulle erhållas genom vanlig tull. I fråga om den föreslagna importavgiften på fettvaruområdet anför kommittén bland annat följande.

Den föreslagna anordningen kan sägas innebära detsamma som en tullbeläggning av fett för tekniskt ändamål. Till stöd härför anför utredningen, att det vid import i regel icke är möjligt att särskilja fettvaror för matnyttigt ändamål från andra fettvaror. Denna motivering för att vid importen avgiftsbelägga allt fett behöver icke utesluta, att gottgörelse för importavgiften erhålles beträffande fett, som använts för tekniskt ändamål. Man avser nämligen även i fortsättningen att ge regleringsbidrag för sådant fett, och något hinder att då lämna kompensation jämväl för importavgiften synes knappast föreligga. Att det använda fettet till äventyrs är av inhemskt ursprung och någon importavgift således eventuellt icke erlagts för detsamma, torde icke hindra en sådan anordning, eftersom den icke behöver anses som restitution i tullteknisk mening utan kan betraktas som gottgörelse för den av importavgiften orsakade fördyringen även av inhemskt fett. Regleringsbidraget har för övrigt beträffande slakterifett just sådan karaktär, eftersom regleringsavgift icke utgår för inhemskt sådant fett. Till stöd för utredningens förslag skulle måhända kunna anföras, att om den svenska fettproduktionen över huvud taget skall ha gränsskydd, detta skydd bör avse hela produktionen oavsett användningen. Den inhemska produktionen av slakterifett har emellertid redan genom det sätt, varpå regleringsavgiften tillämpas, ett utomordentligt starkt gränsskydd, och vad produktionen av vegetabiliskt fett beträffar är det endast en obetydlig del därav, som finner användning för tekniskt ändamål. Något egentligt behov ur skyddssynpunkt av att utsträcka det genom importavgiften effektuerade gränsskyddet för fettproduktionen till att avse jämväl fett för tekniskt ändamål, torde sålunda knappast föreligga.

Kommittén framhåller vidare, att importavgiftsbelastningen på råvaran förorsakar behov av högre tullskydd för färdigprodukterna. Kommittén påpekar, att det härvid ofta kan röra sig om betydande skillnader i förhållande till varuvärdet, beroende på att för ifrågavarande ändamål ofta användes mycket billigt fett. För tvål och tvålhaltiga fettpulver har sålunda normalt tullsatserna beräknats till 15 respektive 20 procent av värdet med importavgift på råvarorna, men endast 9 respektive 11 procent av värdet utan sådan avgift. Kommittén anför vidare.

Tillämpningen av importavgift på råvarorna medför vidare, att tullsatserna blir så höga, att man kommer i kollision med föreliggande bindningar av tullar i det internationella tull- och handelsavtalet (GATT). I fråga om tvätt- och rengöringsmedel (med undantag av tvättpulver) är tullsatsen i GATT bunden vid nuvarande belopp med rätt att övergå till 10 procent av värdet. Denna tullsats innebär, att tillverkningen, om råvarorna belägges med importavgift, i regel får lägre tullskydd än vad som motsvarar råvarubelastningen. För en annan viktig varugrupp, nämligen smörjmedel innehållande animalisk eller vegetabilisk olja, är tullen i GATT bunden vid 2 öre/kg. Fetthalten i sådana preparat uppgår vanligen till 20—50 procent, varför en importavgift av 25 öre/kg innebär ett högst avsevärt negativt tullskydd.

Därjämte framhåller kommittén, att de traditionella tvättmedlen på basis av tvål numera i stor utsträckning ersättes av syntetiska produkter, som

icke alls eller i varje fall icke på samma sätt som de tvålhaltiga preparaten beröres av en importavgift på fett. För sådana produkter innebär en tull, som bestämts med hänsyn till importavgiftsbelagda råvaror, uppenbarligen ett onödigt högt skydd. Att i tullhänseende skilja mellan preparaten efter deras olika ursprung skulle å andra sidan enligt kommittén medföra stora olägenheter. Även om det vore teoretiskt möjligt, skulle det vidare ur konkurrenssynpunkt vara olämpligt med en stor tullskillnad mellan dessa närstående produkter. På grund av de konsekvenser, som uttagandet av importavgift på fett för tekniskt ändamål sålunda i olika hänseenden skulle medföra i fråga om tullarna för därav tillverkade produkter och med hänsyn till att sådan avgift icke kan anses motiverad av något skyddsbehov för den inhemska fettproduktionen, kan kommittén icke tillstyrka jordbruksprisutredningens förslag på denna punkt.

Avvikande mening har anförts av ledamoten *Hansson*, som förklarar sig icke kunna biträda kommitténs ställningstagande i berörda hänseende.

Sveriges industriförbund ifrågasätter, om det är nödvändigt att behålla garanterade inlösningspriser för oljeväxter, och anför även starka betänkligheter mot inblandningstvänet. Utredningen uttalar, att inblandningstväng erfordras, om det på grund av avsättningssvårigheter skulle bli nödvändigt att inblanda härdad rapsolja i margarin. Häremot kan enligt industriförbundet invändas, att rapsfrö, såvitt nu kan bedömas, med all sannolikhet kommer att kunna avsättas på export för pris, som med hänsyn till oljeinnehållet överstiger priset på valolja; margarinindustrien föredrager för övrigt valolja även ur kvalitativ synpunkt. Att använda härdad rapsolja som ersättning för härdad valolja innebär enligt industriförbundet en onödig samhällsekonomisk belastning.

I fråga om den av utredningen föreslagna importavgiften på fettvaror anför industriförbundet bland annat följande.

Industriförbundet vill först framhålla, att utredningens antagande rörande den framtida prisutvecklingen på inhemskt tekniskt fett förefaller ytterligt osäkert. Under senaste tiden har man eftersträvat en prishöjning på dylikt fett, och en sådan har också i vissa fall kommit till stånd. Exempelvis har priset på destruktionsfett sedan september 1954 stigit från 1,80 till 2,30 kr/kg och för teknisk nöttalg från 2,15 till 2,45 kr/kg, allt enligt Sveriges slakteriförbunds noteringar. (Av prishöjningen beror 4 öre på en samtidigt skedd höjning av regleringsavgiften för fettvaror.) Härtill kommer, att det, om importavgift införes, är naturligt, att de inhemska fettpriserna stiger ungefär med importavgiftens belopp.

Men även om de inhemska fetterna, såsom utredningen förutsätter, icke skulle komma att höjas utöver den nuvarande prisnivån, är det av vikt att fastslå, att utredningens beräkningar rörande den tekniska industriens fettpriser endast är genomsnittsberäkningar, som gäller ett stort antal tillverkningar och företag. För vissa produkter med fett som råvara skulle utredningens förslag medföra ingen eller endast ringa prishöjning. För andra tillverkningar skulle förslaget genomförande medföra väsentligt höjda fettpriser. Detta gäller i synnerhet sådana företag, som helt eller i huvudsak är hänvisade till importerade fettvaror (t. ex. vegetabiliska fetter för framställ-

ning av fettalkoholer samt stearin för gummiindustrien och för ljustillverkning). Fettåtgången i förhållande till den framställda produkten är i vissa av dessa fall mycket betydande och större än vad utredningen anger för tvåltillverkningen. Även inom livsmedelsindustrien skulle en troligen icke avsedd ökad råvarubelastning understundom inträda. Tillverkare av fiskkonserver i olja erhåller för närvarande full restitution av den regleringsavgift, som erlagts för importerad olja. Denna restitutionsrätt bör givetvis bibehållas.

Det är enligt industriförbundet icke rimligt att låta en reglering, som avser att skapa ett skydd för den inhemska jordbruksproduktionen, drabba industrivaror, vilka icke alls konkurrerar med jordbrukets produkter. Det oriktiga i att höja industriens kostnader för fettråvarorna framstår enligt industriförbundet desto tydligare, som statsmakterna beträffande vissa ur konkurrenssynpunkt särskilt utsatta tillverkningar funnit angeläget att undvika varje råvarubelastning, föranledd av fettregleringen. Med stöd av det anförda tillstyrker industriförbundet i första hand, att det nuvarande systemet, i vad gäller här ifrågavarande industriprodukter, bibehålles så länge ett särskilt skydd för jordbruket på detta område anses erforderligt. Skulle prisnivån på inhemskt fett komma att höjas till den internationella nivån, bör enligt industriförbundet den ändringen i systemet vidtagas, att regleringsbidraget över hela linjen sättes till 100 procent av regleringsavgiften. Därest sådan importavgift skulle införas, som berör även nu ifrågavarande industriprodukter, bör tillverkarna av dessa erhålla restitution även av avgiften.

Industriförbundet anför slutligen, att förslaget om importavgift utan restitutionsrätt även aktualiserar frågan om tullskyddet för den tekniska industriens produkter. Den erforderliga tullen torde enligt industriförbundet i vissa fall behöva bli mycket betydande. Detta gäller särskilt sådana tillverkningar, där fettåtgången är stor och importavgiften hög i förhållande till fettvarans pris. Härtill kommer, att en fast tull på en förädlad vara, oavsett tullens höjd, är föga ägnad att kompensera den i viss mån rörliga belastning, som en importavgift på råvarorna skulle utgöra. Även det nu sagda talar enligt industriförbundets mening för att den här berörda industrien icke bör drabbas av ökade råvarukostnader via importavgifter på fettvaror.

Sveriges grossistförbund framhåller likaledes, att utredningens förslag innebär en ökad belastning för de tekniska industrier, som är beroende av importerade råvaror, och kan härigenom även komma att medföra rubbningar i konkurrensförhållandena. Förbundet yrkar därför att den tekniska industrien skall erhålla restitution för importavgifter, därest sådana införas.

Sveriges lantbruksförbund anser, att den av utredningen angivna nedre prisgränsen för oljevaxter är för låg. I övrigt hänvisar lantbruksförbundet i berörda fråga till ett yttrande som till förbundet avgivits av Sveriges oljeväxtodlares centralförening.

Departementschefen

Det är enligt min mening önskvärt, att stödet åt den inhemska oljeväxtodlingen i princip lämnas i samma former som stödet åt annan jordbruksproduktion. Jag anser mig därför böra föreslå, att prisgränser och importavgift skall fastställas även på detta område. Prisgränserna synes i enlighet med utredningens förslag böra bestämmas till ± 13 procent från mittpriset. Vid införande av importavgift bör regleringsavgiften reduceras med motsvarande belopp.

Det torde bli nödvändigt för föreningen Sveriges oljeväxtintressenter att liksom nu tillämpa ett fast inlösenpris för varje års skörd. Föreningen kan till följd därav lida förlust, om priserna sjunker under året. Därjämte har föreningen vissa kostnader för uppsamling och lagring m. m. av oljefröskörden. Förlust kan dessutom uppkomma i samband med export av oljefröer och därur utvunna produkter. Samtliga dessa förluster och kostnader bör täckas av de medel, som inflyter i importavgifter. Dessa avgifter bör därför tillföras föreningen. I enlighet med utredningens förslag torde därjämte föreningens konjunkturutmättningsfond i samband med systemets införande böra tillföras ett belopp av 10 miljoner kronor från jordbruksnämndens fettclearingkassa.

I en del remissyttranden har invändningar rests mot att den nuvarande fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva inblandningstväng av inhemsk olja bibehålles. Med hänsyn till det aktuella marknadsläget synes det dock vara påkallat, att utredningens förslag i denna fråga godtages.

Invändningar har från flera håll riktats mot att den tekniska industrien icke avses skola erhålla restitution för erlagda importavgifter. Jag är icke nu beredd att taga slutlig ställning till denna fråga. Hithörande spörsmål behöver närmare övervägas och i samband därmed kan eventuellt även aktualiseras justeringar i fettregleringssystemet. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att undersöka dessa frågor och till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill undersökningen må föranleda.

Mjolk och mejeriprodukter

Utredningen

Utredningen konstaterar, att samtidigt som den nuvarande situationen kräver en kraftig avgiftsbeläggning av margarin, det svenska priset på konsumtionsmjölk är påfallande lågt i förhållande såväl till priserna i andra länder som till mjölkens näringsvärde. Man anser därför, att en ändring i relationen mellan priserna på konsumtionsmjölk och grädde å ena sidan samt matfetspriserna å den andra bör komma till stånd. Genom en höjning av priset på konsumtionsmjölk med exempelvis 5 öre/kg skulle man sålunda möjliggöra en minskning av såväl margarin- och smörpriserna som

det allmänna mjölkpristillägget utan en samtidig inkomstminskning för jordbruket. Det förutsättes, att prisändringarna icke skall påverka statens nettoutgift för jordbruksregleringen. Ur statens synpunkt skulle inkomstbortfallet genom sänkt margarinbeskattning kompenseras genom en lika stor minskning av de allmänna mjölkpristilläggen.

En höjning av priset på konsumtionsmjölk med 5 öre/kg skulle innebära en ökning av jordbrukets kalkylmässiga inkomster med omkring 75 miljoner kronor. Därtill kommer en höjning av priset på grädde, vilken dock på grund av denna varas priskänslighet icke kan förutsättas bli lika stor som för konsumtionsmjölk. Prishöjningen på grädde har beräknats till cirka 5 öre/kg för tunn grädde och omkring 15 öre/kg för tjock grädde, sammanlagt motsvarande en inkomstökning för jordbruket med 5 miljoner kronor. Den totala inkomstökningen för jordbruket genom en höjning av priserna på konsumtionsmjölk och grädde skulle sålunda uppgå till ungefär 80 miljoner kronor. Samtidigt avses emellertid smörpriset skola sänkas med 45 öre/kg, vilket betyder en inkomstminskning för jordbruket med cirka 37 miljoner kronor. Vidare skulle det allmänna mjölkpristillägget sänkas med i runt tal 40 miljoner kronor. Den sammanlagda inkomstminskningen för jordbruket skulle sålunda uppgå till närmare 80 miljoner kronor. Inkomstökningen för jordbruket genom höjning av priset på konsumtionsmjölk och grädde utjämnas sålunda i stort sett genom sänkningen av smörpriset och minskningen av det allmänna mjölkpristillägget. Eftersom margarinpriset sänkes med samma belopp som smörpriset eller med 45 öre/kg, skulle statens inkomster av fettvaruregleringen sjunka med ungefär 40 miljoner kronor. Denna inkomstminskning skulle dock utjämnas genom minskningen av utgifterna för det allmänna mjölkpristillägget. Ur konsumenternas synpunkt skulle här nämnda prisändringar innebära, att matfettskostnaderna reducerades med omkring 80 miljoner kronor, samtidigt som kostnaderna för konsumtionsmjölk och grädde skulle stiga med samma belopp.

Sedan sänkningen av margarinpriset genomförts, bör enligt utredningens uppfattning detta tills vidare hållas oförändrat, så länge avsättningsmöjligheterna för smör icke väsentligt förbättrats. Vidare anser utredningen, att återstoden av det allmänna mjölkpristillägget bör kvarstå, så länge priserna på mejeriprodukter icke stiger över utgångsnivån och margarinpriset hålles oförändrat. Mindre lokala justeringar av priset på konsumtionsmjölk, exempelvis betingade av distributionskostnader m. m., föreslås dock skola få göras utan att detta skall kunna tagas till intäkt för en ändring av mjölkpristillägget. Detsamma gäller eventuella prishöjningar för konsumtionsmjölk vid direkt försäljning från producent till konsument.

Utredningen anser, att det på längre sikt icke är möjligt att i övrigt uppgöra några bestämda regler, efter vilka mjölksubventionernas storlek och margarinprisets höjd bör anpassas med hänsyn till marknadsutvecklingen för mejeriprodukter och margarinråvaror, utan förutsätter, att dessa frågor från tid till annan blir föremål för statsmakternas prövning.

Vid system B anges prisgränserna för smör till 5,45 och 6,65 kr/kg (riksnoteringen exklusive mjölkpristillägg). Importavgiften inom prisgränserna föreslås till 80 öre/kg. För att hindra att en prishausse i utlandet skall driva upp det inhemska smörpriset på en ur konsumentsynpunkt oskäligt hög nivå, bör enligt utredningen särskilda åtgärder i form av kvantitativ exportreglering, exportavgifter eller subventionering av importen få företagas, om smörpriset tenderar att överstiga 7,50 kr/kg.

Smörexporten är för närvarande centraliserad till Svenska mejeriernas riksförening (SMR). Även efter introduktionen av det här skisserade systemet avses smörexporten skola handhas av SMR, som därvid liksom hittills bör ha skyldighet att på lika villkor verkställa export även för utomstående mejerier. Export av smör utan anlåtande av clearingmedel för täckning av förluster bör dock få ske även direkt av andra affärsföretag. I fråga om täckningen av exportförlusterna anför utredningen.

De clearingmedel som, när det inländska priset ligger inom prisgränserna, bör få användas för att täcka de exportförluster, vilka uppstår på grund av skillnader mellan inhemskt pris och exportpris, utgöres i första hand av utjämnings- samt försäljnings- och tillverkningsavgifter, som tages upp av SMR med stöd av statliga förordningar. Dessutom bör även de medel, som kan komma att inflyta genom införselavgifter för dels mjölk, smör, grädde, ost och andra mejeriprodukter, dels fodermedel, som användes i mjölkproduktionen, få användas för detta ändamål. Skulle dessa medel visa sig icke vara tillräckliga för att täcka exportförlusterna, bör möjlighet föreligga att uttaga en allmän mjölkavgift. Det bör emellertid påminnas om att genom den av utredningen föreslagna sänkningen av smörpriset skillnaden mellan inlandspriset och exportpriset minskas och exportförlusterna i motsvarande mån reduceras.

Nämnda medel bör även få användas för att täcka förlusterna vid export av andra mejeriprodukter än smör. Härvid bör eventuella exportbidrag beräknas med utgångspunkt från den mängd smör, som den exporterade varan kan anses motsvara. Export av andra mejeriprodukter än smör med anlåtande av ifrågavarande medel för täckning av förluster bör få ske även direkt av andra företag än SMR. De bidrag, som bör utgå vid export, skall på förhand fastställas av SMR.

För *ost* anges prisgränserna till 3,20 och 3,90 kr/kg, avseende det vägda medeltalet av partipriserna i Stockholm för 45+ herrgårds- och sveciaost (exklusive tillverknings- och försäljningsavgift). Importavgiften inom prisgränserna skall utgöra 55 öre/kg.

För *tunn* och för *tjock grädde* föreslås en importavgift av respektive 30 och 80 öre/kg, motsvarande liksom för konsumtionsmjölk ungefär 20 procent i avgiftsskydd. Några prisgränser bör enligt förslaget icke gälla för här avsedda produkter.

Med utgångspunkt från de för 1954/55 beräknade priserna för *tormjolk* och *kondenserad mjölk* har följande prisgränser och importavgifter beräknats, därvid samtliga priser avser partipriser i Stockholm.

	Beräknat pris 1954/55, öre/kg	Prisgränser öre/kg	Införelavgift inom pris- gränserna öre/kg
Torrmjök, mager.....	245	210—280	40
Torrmjök, övrig	370	325—415	60
Kondenserad mjök	160	135—185	30

Ordföranden och ledamoten *Nordlander* har avgivit reservation angående smör- och margarinpriserna samt subventionerna på mjölkområdet. De anser, att det ur samhällsekonomisk och handelspolitisk synpunkt är lämpligt med en viss rörlighet i fråga om smörpriset och därmed även smörkonsumtionen. De framhåller det som önskvärt, att exporten av smör kan ökas, när efterfrågan är god och exportpriset därför relativt förmånligt i våra avnämrländer, och omvänt att avsättningen på hemmamarknaden kan ökas, om efterfrågan på smör utifrån minskas och exportpriset till följd därav är lågt. Reservanterna godtager det av majoriteten förordade lägre margarinpriset som utgångsnivå. Deras förslag innebär, att margarinpriset i viss grad skall få röra sig omkring utgångsnivån för att möjliggöra en anpassning av smöröverskotten till avsättningsförhållandena utomlands. När möjligheter finnes att öka exporten, bör det icke vara någonting att erinra mot att ökade smöröverskott framkallas genom att margarinpriset sänkes under utgångsnivån. Skulle exportmöjligheterna betydligt försämrats, bör det enligt reservanterna å andra sidan accepteras, att överskotten begränsas genom att margarinpriset höjes över utgångsnivån. Som exempel anføres följande ordning. Med utgångspunkt från 1954 års medelexportpris, 5,30 kr/kg, och under detta år rådande förhållanden i övrigt, höjes margarinpriset vid en konstaterad eller väntad nedgång av detta pris med ungefär det belopp per kilogram som motsvarar nedgången, dock högst 50 öre/kg. Vid ett genomsnittligt exportpris av 4,80 kr/kg eller därunder skulle margarinpriset alltså få återgå till den nu gällande nivån. Ligger exportpriset mellan 5,30 och 5,70 kr/kg, hålles margarinpriset oförändrat (= utgångsnivån), såvida icke jordbruksnämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation enas om en sänkning. Stiger det däremot över 5,70 kr/kg, skall en sänkning komma till stånd med högst 50 öre/kg.

Om margarinpriset sänkes, föreligger en viss risk för att den inhemska smörkonsumtionen vid en återgång till de gamla priserna på smör och margarin eller till den tidigare relationen mellan dessa priser icke återgår till sitt gamla läge utan stabiliserar sig på en lägre nivå. Detta risktagande bör enligt reservanternas mening för jordbrukets del kompenseras dels genom att systemet med prisgränser och fast importavgift utformas på ett för jordbruket något gynnsammare sätt än vad fallet är i majoritetens förslag, dels genom att jordbruket ges möjlighet att, om det skulle finna en prissänkning å smör påkallad ur marknadssynpunkt, använda medel, som kan erhållas genom höjning av priset å konsumtionsmjök, till att genomföra en sådan prissänkning, dels genom att margarinpriset såsom nyss

nämnts i viss grad får höjas, när exportpriset på smör faller. Reservanterna föreslår, att importavgiften för smör inom prisgränserna skall utgå med 1 kr/kg.

Den av reservanterna framförda tanken på en viss rörlighet i margarinpriset i anknytning till avsättningsförhållandena för smör på utlandsmarknaden framfördes på ett så sent stadium av utredningens arbete, att det ej var möjligt för utredningens övriga ledamöter eller dess experter att taga ställning till densamma.

Yttranden

Sveriges lantbruksförbund påpekar i fråga om utredningens förslag att samtidigt med en sänkning av smör- och margarinpriserna höja priset på konsumtionsmjölk, att detta förslag såtillvida har föregripits, som enligt prisöverenskommelsen för regleringsåret 1955/56 priset på konsumtionsmjölk den 1 april 1955 har höjts med 5 öre per liter och den 1 september samma år kommer att höjas med ytterligare 3 öre. Under sådana förhållanden torde man nu enligt lantbruksförbundets mening icke kunna se några möjligheter att utan väsentlig försämring av mjölkproduktionens lönsamhet genomföra den föreslagna sänkningen av det allmänna mjölkpristillägget samt av margarin- och smörpriset. Någon fixering av de förändringar i relationerna mellan priserna på konsumtionsmjölk, smör och margarin, som framdeles kan visa sig lämpliga, anser lantbruksförbundet icke vara erforderlig eller lämplig. I likhet med utredningen förutsätter lantbruksförbundet, att denna fråga från tid till annan blir föremål för statsmakternas prövning. Lantbruksförbundet anför vidare.

Lantbruksförbundet anser det angeläget, att man för smörets del icke fastställer så stort intervall mellan prisgränserna, som utredningen angivit. Vid den föreslagna importavgiften torde gränsskyddet vara tillräckligt för att hindra en prissänkande dansk export av smör till Sverige, så länge Danmark enligt kontrakt säljer större delen av sitt smör till Storbritannien och tillämpar högre exportpriser på s. k. sekundära marknader än vid de brittiska försäljningarna. Vid en nedskärning av den danska exporten till Storbritannien är det troligt, att denna prisskillnad försvinner eller reduceras, varvid exportpriset vid försäljning till de sekundära marknaderna sänkes. Importavgiften för smör bör därför höjas till 1 kr/kg.

Vad angår ost bör enligt lantbruksförbundets uppfattning mittpriset icke uträknas som ett medelpris för svecia- och herrgårdsost utan ansluta sig till priset på den senare ostsorten. Den importerade hårdosten utgöres nämligen nästan undantagslöst av dyrare, rundpipig ost, närmast motsvarande herrgårdsost. Lantbruksförbundet anser, att gräddglass och glasspulver bör omfattas av jordbruksregleringen.

Landsorganisationen förordar en sänkning av margarinpriset med 45 öre/kg och anför därvid.

Det svenska margarinpriset hålles för närvarande på konstlad väg mycket högt, i förhållande både till andra produkter och till margarinpriset i andra

länder. Sänkningen av margarinpriset utgör ett väsentligt led i anpassningen av den svenska prisstrukturen till världsmarknadens. Av konkurrensskäl måste då också smörpriset sänkas. Jordbruksprisutredningen synes förutsätta, att konsumenterna bör i form av höjt pris på konsumtionsmjölk kompensera inkomstbortfallet icke blott för jordbrukarna utan jämväl för statsverket, som går miste om en del av margarinavgiftsmedlen. Landsorganisationen kan icke dela denna uppfattning. Margarinet tillhör de högst beskattade varorna och intager i skattehänseende en särställning bland nödvändighetsvarorna. Motiveringen härtill har varit av jordbrukspolitisk och icke av fiskalisk natur. När nu jordbrukspolitiska överväganden synes göra det möjligt att sänka margarinpriset, bör detta icke föranleda, att mjölkkonsumenterna i stället skall bära de förluster, som bortfallet av avgiftsmedlen åsamkar statsverket. Detta inkomstbortfall bör kunna täckas på annat sätt eller också utgöra ett led i en allmän skattelindring. Få skattelindringar har i själva verket ett större socialt berättigande.

Kooperativa förbundet anför om utredningens här berörda förslag bland annat följande.

Enligt de av utredningen uppdragna linjerna skulle den föreslagna anordningen förväntas verka så, att konsumenternas totala utgifter för mjölk och mejeriprodukter blir i huvudsak oförändrade. Om detta skall kunna ske utan att den nuvarande förbrukningen av konsumtionsmjölk minskas till följd av den avsevärda prishöjningen — lagd till nu förutsedda prishöjningar på mjölken på sammanlagt 8 öre per liter — kan dock, enligt förbundets förmenande, anses högst tvivelaktigt. Då det, särskilt med tanke på de barnrika familjernas behov, är ett ur alla synpunkter, ej minst folkhälsans, betydelsefullt intresse, att tillgången till konsumtionsmjölk till rimligt pris icke beskäres, bör enligt förbundet utvägar övervägas att göra denna börda på familjebudgeten mindre kännbar.

Sveriges industriförbund anser en kraftig höjning av mjölkpriset mindre välbetänkt ur socialpolitisk synpunkt. Det kan icke anses vara motiverat att införa en reglering, som går ut på att ändra den naturliga relationen mellan framställningskostnad och försäljningspris för olika varor. Vidare befarar industriförbundet, att mjölkkonsumtionen efter en prishöjning skulle minska och därmed smörproduktionen öka ytterligare. I nuvarande läge är det tvärtom angeläget att söka åstadkomma en minskning av den mjölkproduktion, som sker för smörtillverkning. I fråga om det förslag om viss rörlighet i smör- och margarinpriserna, som i en reservation till utredningen framförts av herrar Nordlander och Söderström, anför industriförbundet följande.

Reservanternas resonemang kan måhända låta bestickande, om nämligen någon sannolikhet förelåg för att världsmarknadspriset på smör skulle stiga. Utredningen framhåller emellertid, att man särskilt på lång sikt har att emotse stora svårigheter för avsättning av det alltmer ökade överskottet av svenskt smör. Dessutom vore det föga rimligt att framtvinga en ojämn och »ryckig» margarinproduktion, som förutom annat skulle föra med sig höjda produktionskostnader. Reservanternas ståndpunkt måste därför bestämt avisas. I den mån en i och för sig icke önskvärd överproduktion av smör även framgent kommer att förefinnas, bör det i själva verket vara samhällsekonomiskt riktigt att exportera smör, så länge världsmarknadspriset på smör överstiger framställningskostnaden för margarin (baserad på världsmark-

nadspriser för råvarorna). Denna kostnad rör sig om ungefär 2 kr/kg, medan det nuvarande världsmarknadspriset på smör är omkring 5 kr/kg.

Statens jordbruksnämnd ansluter sig till utredningens förslag beträffande sänkning av smör- och margarinpriserna samt anför.

Utredningens beräkning av inkomstbortfallet för staten på grund av minskad regleringsavgift synes emellertid icke vara exakt. Statens nettointäkter av regleringsavgifter på importerade fettvaror och clearingavgifter på oljor av inhemsk odling skulle genom en sådan åtgärd enligt jordbruksnämndens beräkning sjunka med 38 miljoner kronor. Härtill kommer emellertid, att den sänkning av den inhemska prisnivån på fettvaror, som blir följden av en sådan margarinprissänkning, medför minskade inkomster av slakterifett för jordbruket med cirka 10 miljoner kronor per år. Denna beräkning grundar sig på antagandet, att den sänkning av regleringsavgiften, som föranledes av margarinprissänkningen, kommer att påverka den inhemska prisnivån på slakterifett i full utsträckning. Det kompensationsbelopp, som jordbruket bör tillföras på grund av inkomstbortfallet i samband med en smörprissänkning av 45 öre/kg, synes dock bli något större än som antagits av jordbruksprisutredningen.

Sveriges grossistförbund berör i sitt yttrande frågan om de tillverknings- och försäljningsavgifter på ost, vilka föreslås skola utgå även på importerade kvantiteter. Förbundet anför härvid bland annat följande.

Även om det är fullt klart, att konkurrensläget mellan den svenska och den importerade osten genom den likformiga avgiftsbeläggningen blir oförändrat, är det dock uppenbart, att utredningens principiella målsättning frångås. Utredningen syftar ju till att de inhemska priserna skall få påverkas av prisutvecklingen på den internationella marknaden, så länge priserna håller sig inom de särskilt angivna övre och nedre prisgränserna. Det är uppenbart, att denna målsättning icke kan genomföras beträffande osten, om förslaget genomföres, att variabla tillverknings- och försäljningsavgifter skall få tagas ut även på importerade kvantiteter. Det föreslagna avgiftssystemets tillämpning på importen står i överensstämmelse med den principiella målsättningen endast under förutsättning, att resonemanget tager sikte på produktmjölkpriset och icke på ostpriset. Resonemanget utgår jämväl från att jordbrukets organisationer och/eller jordbruksnämnden i fortsättningen skall styra produktionsavvägningen ost—smör i annan riktning än den, som utvecklingen på världsmarknaden anger.

Grossistförbundet kan sålunda icke ansluta sig till vad utredningen härtinnan anført utan håller före att tillverknings- och försäljningsavgifter, som utgår på den inhemska produktionen, icke skall tagas ut på importerade kvantiteter.

Även *Kooperativa förbundet* berör frågan om tillverknings- och försäljningsavgifter på ost. Förbundet anför, att storleken av de interna regleringsavgifterna för ostproduktionen och risken för att producenterna skall kunna begränsa den fria importen, eventuellt helt koncentrera importen av ost till producentorganisationerna själva, bör påkalla ständig uppmärksamhet från regleringsmyndigheternas sida och leda till motsvarande åtgärder inom regleringssystemets allmänna ram. Av särskild vikt är enligt förbundets mening, att jordbruksnämndens hittillsvarande befogenheter att pröva och

godkänna de interna försäljnings- och tillverkningsavgifterna skall fortbestå. Förbundet understryker vidare den stora betydelse, som den fria importen av ost har för en fortsatt kvalitetsförbättring.

Departementschefen

Mjolkproduktionen utgör, som förut nämnts, en väsentlig inkomstkälla för de mindre jordbruken. Vid dessa är möjligheterna att övergå till annan produktion ytterst begränsade. Lägre mjolkpriser skulle därför betyda en stark inkomstminskning för det mindre jordbruket. Det är följaktligen av vikt, att prissättningsystemet utformas på så sätt, att avsättningsmöjligheterna för mjolkprodukterna, framför allt smör, icke försämras. Med hänsyn härtill bör man, såsom utredningen framhållit, undvika åtgärder, som kan leda till minskad smörförbrukning inom landet. Jag delar fördenskull utredningens åsikt, att prisspänningen mellan smör och margarin icke nu bör ökas genom en ensidig sänkning av margarinpriset. Starka skäl talar däremot för förslaget, att en sänkning vidtages av såväl smör- som margarinpriserna. En sådan sänkning kan, utan att jordbrukets inkomster därigenom minskas, möjliggöras genom en motsvarande höjning av priserna på konsumtionsmjolk och grädde. Utredningen har dessutom förordat, att statens inkomstminskning på grund av lägre regleringsavgift på margarinråvaror skall kompenseras genom en sänkning av det allmänna mjolkpristillägget. Å andra sidan avses jordbrukets inkomstbortfall på grund av lägre mjolkpristillägg skola täckas genom en ytterligare höjning av priserna på konsumtionsmjolk och grädde. Landsorganisationen anför emellertid i sitt yttrande att, när jordbrukspolitiska överväganden gör det möjligt att sänka margarinpriset, detta icke bör föranleda, att mjolkkonsumenterna skall bära de förluster, som bortfallet av avgiftsmedel åsamkar statsverket. Jag delar denna uppfattning. Vid en sänkning av margarinpriset bör därför det allmänna mjolkpristillägget icke ändras. Detta tillägg bör sålunda hållas oförändrat åtminstone under systemets första tillämpningsperiod. Likaså bör margarinpriset, sedan nyssnämnda sänkning genomförts, hållas oförändrat under samma tid. Emellertid uppkommer därvid frågan i vad mån de rationaliseringsvinster, som under systemets tillämpningsperiod kan uppstå vid fabrikation och distribution av margarin, skall utjämnas genom avgiftsförändringar på margarinråvaror eller föranleda sänkt margarinpris. Det torde vara rimligt, att ifrågavarande rationaliseringsvinster, i den mån de har uppstått efter systemets ikraftträdande, får komma konsumenterna tillgodo.

Utredningen har ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om överskottsproduktionen av mjolk och mejeriprodukter samt har framlagt vissa beräkningar, som anses tyda på att ett betydande sådant överskott kan uppkomma. Skäl kan dock andragas för att utredningens farhågor för ett starkt stigande smöröverskott i viss mån är överdrivna. Emellertid är det tydligt, att avsättningsmöjligheterna för smör kan väsentligt försämras, därest mjolkproduktionen i Europa fortsätter att öka, samtidigt som margarinet alltmer

vinner terräng. Såsom jag nyss framhållit, bör sådana åtgärder icke vidtagas, som kan leda till minskning i den inhemska smörförbrukningen. Det kan emellertid också inträffa, att avsättningen av smör på utlandsmarknaden helt omöjliggöres. Enligt kompromissförslaget bör i en sådan situation ankomma på statsmakterna att med alla till buds stående medel skaffa avsättningsutrymme för inhemskt smör på hemmamarknaden.

Vid bestämmandet av prisgränserna för smör torde man böra utgå från det smörpris, som gäller före den nyss angivna sänkningen.

Avståndet från mittpriset till prisgränserna bör i enlighet med utredningens förslag fastställas till ± 10 procent. Med hänsyn till det föreliggande kompromissförslaget torde vidare importavgiften mellan prisgränserna för smör böra fastställas redan nu och därvid bestämmas till 1 kr/kg.

Smörexporten, som för närvarande är centraliserad till Svenska mejerierernas riksförening (SMR), bör även fortsättningsvis handhas av denna organisation. Riksföreningen bör därvid, liksom hittills, ha skyldighet att på lika villkor verkställa export även för utomstående mejerier. Export av smör utan anlitan­de av regleringsmedel för täckning av förluster bör dock kunna ske även direkt av andra företag.

De regleringsmedel, som under tidigare angivna förutsättningar bör få användas för att täcka förluster vid export till lägre priser än de inhemska, utgöres främst av utjämnings- samt försäljnings- och tillverkningsavgifter, som tages upp av nyssnämnda förening med stöd av statliga förordningar. Dessutom bör införselavgifter på mjölk och mejeriprodukter samt fodermedel få användas för detta ändamål. Dessa medel kan dock visa sig vara otillräckliga för att täcka exportförlusterna. Möjlighet bör därför fortfarande finnas att uttaga allmän mjölkavgift.

Nu angivna medel bör även få användas för att täcka förlusterna vid export av andra mejeriprodukter än smör. Härvid bör eventuella exportbidrag beräknas med utgångspunkt från den mängd smör, som den exporterade varan kan anses motsvara. Export av andra mejeriprodukter än smör med anlitan­de av ifrågavarande medel bör få ske även direkt av andra företag än riksföreningen. De bidrag, som anses böra utgå vid export, bör på förhand fastställas av riksföreningen.

För ost bör avståndet från mittpriset till prisgränserna fastställas till ± 10 procent samt för torrmjölk ävensom kondenserad mjölk och grädde till ± 15 procent.

Kött och fläsk m. m.

Utredningen

För kött föreslås prisgränserna skola fastställas till 3,05 och 4,05 kr/kg, avseende det genomsnittliga vägda partipriset i Stockholm för kött av nötkreatur och häst (med ben). Införselavgiften mellan prisgränserna anges till 45 öre/kg. Prisgränserna och införselavgiften avser hela, halva och fjär-

dedels kroppar med ben samt styckningsdetaljer, innehållande ben. För benfri vara avses avgiften inom prisgränserna skola utgå med 75 öre/kg.

Går det inhemska priset på kött upp till 4,50 kr/kg trots att importavgiften slopats, avses särskilda åtgärder, såsom exportreglering, exportavgifter eller subventionering av importen, skola få vidtagas för att hindra en ytterligare prisuppgång.

För *fläsk* föreslås prisgränserna till 2,70 respektive 3,60 kr/kg och importavgiften inom dessa gränser till 50 öre/kg. Särskilda åtgärder, utöver borttagandet av importavgiften och exportprisbidragen, skall få vidtagas, om partipriset i Stockholm överstiger 4 kr/kg.

Utredningen diskuterar också möjligheterna till en viss hopkoppling av kött och fläsk och anför.

Kött och fläsk har i det föregående i regleringshänseende behandlats var för sig. Ur försörjningssynpunkt är emellertid kött och fläsk intimt hopkopplade och kan inom vida gränser ersätta varandra. Därför kan det vara lämpligt att såsom ett alternativ till huvudregeln låta den övre prisgräns, upp till vilken rätt till utbetalning av exportbidrag för fläsk föreligger, förskjutas med hänsyn till de vid tillfället gällande köttpriserna. Detta kan ske på så sätt, att gränsen för rätt att utbetala exporttillägg för fläsk sänkes med 10 öre/kg för varje belopp om 10 öre, som köttpriset avviker uppåt från medelpriset.

Vidare bör i angivna fall den övre prisgränsen för fläsk höjas med 10 öre/kg för varje belopp om 10 öre, varmed köttpriset avviker nedåt från medelpriset. En sådan sammankoppling skulle medföra, att vid ett marknadsläge, där köttpriserna kraftigt avviker från det förutsatta medelpriset, fläskexporten försvårades eller underlättades. Härigenom skulle man vinna en viss utjämning i priserna på hemmamarknaden. Regleringsorganet på jordbruksområdet bör därför ha möjlighet att i samförstånd med branschorganisationerna införa ett dylikt system.

Beträffande *slaktdjur* föreslås samma regler som angivits för kött respektive fläsk, varvid slaktutbytet skall beräknas enligt vedertagna grunder. Livdjur anses i princip böra falla utanför det här angivna systemet. Det föreligger emellertid mycket stora svårigheter att i vissa fall kontrollera, huruvida det är fråga om livdjur eller slaktdjur. Därför föreslås, att importavgift skall uttagas för samtliga levande djur men att avgiftsrestitution skall medges för livdjur.

Med hänsyn till den ytterst varierande beskaffenheten hos *charkuterivarorna* har några särskilda prisgränser för dessa icke fastställts. Av samma skäl kan en absolut importavgift i öre per viktenhet för dessa varor ej tillämpas. Så länge såväl kött- som fläskpriset ligger inom prisgränserna, föreslås importavgift för charkuterivaror skola utgå med 18 procent av importvärdet. Vad nyss sagts om charkuterivaror gäller också konserver, vari ingår kött och fläsk, samt organ och inälvor av nötkreatur, häst, får och svin.

För *fjäderfäkött* föreslås en införselavgift med 15 procent av varans importvärde. De medel, som härigenom inflyter, skall enligt utredningens förslag få användas för att utjämna skillnaden mellan inlandspris och exportpris på ägg.

Yttranden

Statens jordbruksnämnd anför i detta sammanhang i fråga om den i kompromissförslaget angivna utformningen av prissättningen på kött och fläsk bland annat följande.

Jordbruksprisutredningen har sammanfört kött av nötkreatur, häst och får till en gemensam grupp. Utredningen har uppenbarligen icke närmare gått in på de konsekvenser detta kan komma att medföra i vissa hänseenden. Något egentligt skydd mot en import till låga priser av kalvkött, fårkött och hästkött kan icke erhållas enligt utredningens förslag, såvida icke samtidigt nötköttspriset sänkes. Kraftiga svängningar i priset för kalvkött och fårkött kan bidra till en ur flera synpunkter icke önskvärd ojämnhet i produktionen. De nu anförda synpunkterna motiverar en uppdelning i flera varugrupper på sätt som framgår av kompromissöverenskommelsen.

Det har förutsatts att, så länge nötkötts- och fläskpriserna ligger inom prisgränserna, importen av charkuterivaror, köttkonserver, organ och inälvor skall vara belagd med en fast importavgift, motsvarande 150 procent av det ovägda medeltalet av importavgifterna för nötkött och fläsk eller, vid nuvarande prisläge, omkring 75 öre/kg. När den nedre prisgränsen underskrides för endera nötkött eller fläsk eller bäggedera, bör det ankomma på jordbruksnämnden att vidtaga sådana anordningar beträffande nyssnämnda varor, som är betingade av omständigheterna och önskvärdheten att skydda den nedre prisgränsen. Om exempelvis den nedre prisgränsen uppnåtts för fläsk, är det rimligt, att för styckade varor av fläsk, exempelvis skinkor, vidtages motsvarande ändringar som för helt fläsk. Samma resonemang kan föras beträffande övriga produkter inom ifrågakvarande varugrupper.

Kvantitativa regleringar bör icke företagas i fråga om konserver och charkuterivaror av sådana speciella typer, som icke tillverkas inom landet men för vilka köpintresse finnes. Däremot bör import av konserver och charkuterivaror icke få äga rum, då det kan konstateras, att man uppenbart söker kringgå importförbudet för hel vara. Eftersom det är svårt att på förhand fixera, vilka ingripanden och restriktioner som kan behöva företagas i varje särskild situation, bör det ankomma på jordbruksnämnden att framdeles vidtaga lämpliga åtgärder.

Genom de till Sveriges slakteriförbund anslutna slakteriföreningarna marknadsföres cirka 75 procent av den inhemska slakten. Härav försäljes cirka 20 procent i Stockholm och Göteborg. Slakteriförbundets prissättning i dessa städer anses vara prisnormerande för hela landet. Det i kompromissförslaget föreslagna beräkningssättet innebär därför ett någorlunda säkert och samtidigt enkelt sätt att mäta prisnivån i landet.

Sveriges lantbruksförbund framställer vissa yrkanden, vilka sedermera tillgodosetts i det framlagda kompromissförslaget. Utredningens förslag rörande möjligheter att införa alternativa prisgränser för kött och fläsk anser sig lantbruksförbundet icke kunna tillstyrka.

Departementschefen

Det synes ur olika synpunkter önskvärt, att kött och fläsk uppdelas i fler varugrupper än utredningen föreslagit. Särskilda prisgränser bör sålunda enligt min mening fastställas för fläsk, nötkött, kalvkött, hästkött samt får-

och lammkött. Det synes mig därvid önskvärt, att svängningarna kring mittpriset minskas för nötkött och fläsk. Prisgränserna för dessa bör därför fastställas till 12 procent från mittpriset i stället för av utredningen föreslagna 15 procent. För kalvkött, hästkött samt får- och lammkött torde däremot någon hopkrympning av prisgränserna icke vara erforderlig. I överensstämmelse med kompromissförslaget anser jag, att importavgifterna för kött och fläsk skall fastställas så att man når upp till ett avgiftsskydd, som för nötkött, fårkött och fläsk är 5 öre/kg samt för kalvkött 10 öre/kg högre än det skydd, som skulle utgå enligt utredningens beräkningsmetod.

För svinkroppar utan huvud torde böra gälla ett särskilt tillägg till importavgiften. Normalt utgår nämligen för dylika svinkroppar ett pristillägg av 20 à 25 öre/kg utöver priset för svin med huvud, medan pristillägget på från Danmark importerat fläsk är endast 5 öre/kg. Ett tillägg till importavgiften av 15 öre/kg torde därför vara nödvändigt.

I överensstämmelse med kompromissförslaget anser jag mig böra föreslå, att importavgiften för samtliga styckade varor, charkuterivaror, organ och inälvor samt konserver skall fastställas, då såväl nötkötts- som fläskpriset ligger inom prisgränserna, till ett belopp, som i öre per kilogram motsvarar 150 procent av det ovägda medeltalet av importavgifterna för nötkött och fläsk.

Uttages slaktdjursavgift, bör vid import motsvarande avgift utgå för kött och fläsk.

Utrikeshandeln med levande hästar, nötkreatur, får och svin avser såväl slaktdjur som livdjur. Beträffande slaktdjur bör gälla samma regler, som angivits för kött resp. fläsk. Slaktutbytet bör beräknas enligt vedertagna grunder. Livdjur bör i princip ligga utanför det här angivna systemet. I vissa fall föreligger det emellertid mycket stora svårigheter att kontrollera, huruvida det är fråga om slaktdjur eller livdjur. Därför bör importavgift uttagas för samtliga levande djur men avgiftsrestitution medges för livdjur.

Ägg

Utredningen

Eftersom äggpriserna är utsatta för betydligt större säsongväxlingar än priserna för de flesta andra jordbruksprodukter, har utredningen ansett, att skilda prisgränser för denna vara bör tillämpas under hösten och under den övriga delen av regleringsåret. Prisgränserna anges för perioden 1 augusti—30 november till 2,90 respektive 3,80 kr/kg och för övriga delar av året till 2,40 respektive 3,30 kr/kg. Importavgiften inom prisgränserna föreslås till 50 öre/kg.

Yttranden

För ägg har utredningen med hänsyn till den kraftiga säsongvariation, som brukar prägla produktion och prisbildning för denna vara, föreslagit skilda prisgränser för perioden den 1 augusti—30 november och perioden den 1 december—31 juli. I ett yttrande till jordbruksnämnden har *Sveriges export- och importförening för ägg* emellertid uttalat, att övergången från en period till en annan icke bör vara fixerad till en bestämd dag utan kunna något varieras. En växling i prisgränserna på en i förväg bestämd dag skulle bland annat kunna leda till spekulation i handeln. *Statens jordbruksnämnd* delar denna synpunkt och föreslår, att nämnden skall få befogenhet att fastställa tidpunkten för växling mellan säsongerna med någon kortare förskjutning från de av utredningen angivna tidpunkterna. Nämnden avser dock härmed en så begränsad förskjutning, att den icke kan nämnvärt inverka på den genomsnittliga prisnivån för året.

Nyssnämnda förening har vidare framfört, att den bör äga möjlighet att utbetala regleringsbidrag vid export av vissa äggprodukter, vilka jordbruksprisutredningen föreslagit skola ligga utanför jordbruksregleringen. Jordbruksnämnden biträder detta förslag. För närvarande har nämnden på vissa villkor medgivit föreningen rätt att utbetala exportbidrag för torkade och flytande äggprodukter. Erfarenheten har visat, att export av ägg i denna form i vissa lägen kan ske med mindre bidrag än för ägg i skal. Nämnden förutsätter, att en bidragsgivning för dylika produkter framdeles liksom hittills icke bör medges annat än efter nämndens hörande.

Under återopande av ett yttrande av Svenska ägghandelsförbundet föreslår *Sveriges lantbruksförbund*, att den övre prisgränsen skall sättas 20 öre högre än vad utredningen föreslagit. Härigenom bringas denna gräns i nivå med nu gällande pristak. Utredningens förslag om att olika prisgränser skall tillämpas under skilda delar av året anser lantbruksförbundet vara praktiskt olämpligt. I stället torde en större spännvidd mellan för hela året gällande prisgränser vara att föredraga. Lantbruksförbundet anför vidare.

I fråga om prisstödet för ägg vill lantbruksförbundet understryka, att avgörande för att ett sådant skall bli effektivt är, att tillräckligt med medel står till förfogande för utjämning av hemmamarknads- och utlandspriserna. Enligt lantbruksförbundets uppfattning är det angeläget, att största möjliga del av inflytande importavgifter på fodermedel får användas för reglering av äggpriset. Lantbruksförbundet vill i detta sammanhang erinra om äggproduktionens stora betydelse för det mindre jordbruket.

Utredningen har föreslagit, att vissa äggprodukter icke längre skall falla under jordbruksregleringen utan beläggas med tull. Lantbruksförbundet är på denna punkt av motsatt uppfattning.

Sveriges grossistförbund anser, att de belopp, som fordras för att stödja exporten av ägg, är svåra att uppskatta och kan komma att visa sig otillräckliga. Detta anges främst bero på att Sveriges export- och importförening för ägg icke har något inflytande över noteringssättningen. Enligt grossistförbundets uppfattning bör därför denna förening få inflytande på utformningen av producentnoteringen på ägg. Grossistförbundet anför vidare.

De nuvarande avgifterna på ägginvägningen bör avvecklas. Dessa användes för att stödja exporten men uppgår till ur exportsynpunkt betydelselösa belopp. De kan därför utan olägenhet slopas. Ytterligare ett skäl, som talar för ett slopande, är att avgiften icke uttages av andra grupper eller företag än de, som är anslutna till Sveriges export- och importförening för ägg. Om denna förenings importmonopol nu slopas, kommer de företag, vilka icke har sin verksamhet inriktad på export utan väsentligen arbetar på att tillgodose hemmamarknadens behov, att sakna direkt ekonomiskt intresse för föreningens verksamhet. Genom att ställa sig utanför föreningen undgår de att bli belastade med den invägningsavgift, som uttages av de anslutna medlemmarna. Eftersom andra skäl talar för att samtliga partihandelsföretag, som har ägginvägning, bör tillhöra föreningen, är det enligt vår mening klokt att icke genom bibehållandet av invägningsavgiften stimulera ett flertal att ställa sig utanför föreningen.

Departementschefen

Den föreslagna utformningen av gränsskyddet för ägg synes mig vara ändamålsenlig. Jag anser emellertid i likhet med jordbruksnämnden samt Sveriges export- och importförening för ägg, att övergången mellan perioder med skilda prisgränser icke bör bestämmas till en viss dag utan bör kunna varieras något. Mot det i vissa yttranden framförda förslaget, att bidrag även skall kunna utbetalas vid export av äggprodukter, har jag intet att erinra.

Prisgränserna för ägg bör, såsom utredningen föreslagit, fastställas till omkring ± 15 procent av mittpriset.

Övriga produkter

Utredningen

I det föregående har omnämnts att vissa produkter, som nu kan beläggas med importavgift inom jordbruksregleringens ram¹, av utredningen icke har medtagits i det här angivna systemet. Detta innebär ej, att ifrågavarande varor enligt utredningens förslag bör lämnas utan skydd. Emellertid bör det skydd, som kan anses erforderligt för dem, enligt utredningens uppfattning lämnas i form av tullar och det bör ankomma på 1952 års tulltaxekommitté att i förekommande fall med ledning av det stöd, som föreslås skola utgå för de viktigare jordbruksprodukterna, taga ställning till gränsskyddet för ifrågavarande produkter.

I följande tablå anges de varor, som hösten 1954 ingick bland jordbruksregleringsvarorna men som icke medtagits i utredningens förslag.

¹ KF 1951: 379 samt KF 1953: 395 och KK 1953: 578.

Nom. nr ¹	Varuslag
ur 04.05	Ägg i skal av annan tamfågel än höns, andra produkter än s. k. heläggmassa.
ur 07.01	Nyskördad potatis inkommande under tiden maj—juni.
ur 07.04	Torkad potatis.
ur 07.05	Ärter, bönor och linser tjänliga till människoföda.
ur 10.07	Bovete, kanariefrö och annan spannmål med undantag av vete, råg, korn, havre, majs, hirs och sorghum; mjöl och gryn därav.
ur 11.01	
ur 11.02	
11.05	
ur 12.01	Mjöl, gryn och flingor av potatis.
ur 12.03	Ricinoljefrö och oiticicafrö.
ur 12.10	Vicker, pelusker, foderärter och foderbönor avsedda till utsäde.
ur 12.10	Luzernmjöl (hömjöl), vicker, pelusker, foderärter och foderbönor för foderändamål.
ur 15.08	Oiticicaolja.
ur 15.10	Ullfettsyra, linoljesyra, ricinoljefettsyra, dehydratiserad ricinoljefettsyra.
ur 16.01	Korv och liknande varor av tamfågel.
ur 17.02	Frukt- och mjölksocker, sockerkulör, sackaros ej framställd av betor eller sockerrör.
19.03	Makaroner, spaghetti och liknande produkter.
19.04	Tapioka- och sagogryn, även tillverkad av potatisstärkelse eller annan stärkelse.
ur 19.07	Bröd, skeppsskorpor och liknande enklare bakverk utan tillsats av socker, honung, ägg, fett, ost eller frukt.
ur 19.08	
23.01	Animaliskt mjöl, pulver och avfall för foderändamål.
ur 23.06	Vegetabiliskt avfall för foderändamål, ej särskilt nämnt.
ur 35.02	Hönsäggvita.
ur 35.06	Lim och klister, beredda, innehållande stärkelseprodukter, i detaljhandelsförpackningar med en nettovikt av högst 1 kg.
ur 38.12	Beredda glätt-, appretur- och betmedel innehållande stärkelseprodukter.
ur 38.19	Kärnbindemedel (stärkelsehaltiga).
ur 57.01	Mjuk hampa (<i>cannabis sativa</i>) obearbetad eller beredd men icke spunnen, blånor och avfall av hampa; rivna varor härunder inbegripna.
ur 57.04	Annan hampa (med undantag av manilla- och cantalahampa) obearbetad eller beredd men icke spunnen; avfall därav; rivna varor härunder inbegripna samt blånor därav.

¹ Enligt den s. k. Brysselnomenklaturen vilken enligt meddelade direktiv tillämpas i tulltaxekommitténs arbete. Här använd terminologi och numrering är preliminära och kan komma att revideras i samband med fastställandet av ny tulltaxa i anslutning till tulltaxekommitténs förslag.

Utredningen har icke funnit anledning att i detta sammanhang ompröva de särskilda stödåtgärder, som vidtages för vissa specialprodukter, exempelvis lin och hampa.

Yttranden

1952 års tulltaxekommitté anser i motsats till utredningen, att ärter, böror och andra baljfrukter bör omfattas av jordbruksregleringen. Kommittén anför.

Här ifrågavarande produkter kan icke, såsom från odlarhåll påyrkats hos kommittén, jämföras med trädgårdsprodukter i allmänhet, då de saknar den karaktär av färskvara, som kan motivera ett högt skydd. Fastmera torde de höra hemma under kategorien spannmål. De utgör också för närvarande jordbruksregleringsvara liksom spannmål i allmänhet och har i viss utsträckning varit belagda med införselavgift. Att de icke av utredningen inbegripits under importavgiftssystemet torde bero på artiklarnas ringa betydelse. Tydligt är emellertid, att här föreligger ett rent jordbrukspolitiskt skyddsintresse, varför kommittén anser, att eventuellt erforderligt skydd bör lämnas genom importavgift.

Kommittén anser vidare, att s. k. heläggpulver, potatismjöl, sockerkulör, tapioka- och sagogryn samt liknande gryn tillverkade av potatisstärkelse eller annan stärkelse bör omfattas av jordbruksregleringen. Bland sådana varor bör enligt kommitténs uppfattning även ingå malt. Härom anför kommittén.

Malt framställes helt av korn, och det åtgår enligt uppgift 130 kg korn till 100 kg malt. För att icke avsättningen av svenskt maltkorn skall äventyras, torde det vara nödvändigt att belägga malt med avgift, motsvarande importavgiften på korn, och detta kan enligt kommitténs uppfattning icke lämpligen ske på annat sätt än att malt inbegripes under importavgiftssystemet. Avgiften torde bära beräknas med hänsyn till kornåtgången, men något särskilt manufaktureringsskydd synes icke påkallat.

Även glasspulver, som praktiskt taget helt kan bestå av jordbruksprodukter, bör enligt kommitténs uppfattning omfattas av jordbruksregleringen. Glasspulver ingår i den s. k. Brüsselnomenklaturen under rubriken »ej specificerade näringsmedel». Kommittén påpekar, att det är svårt att i förväg bilda sig en bestämd uppfattning om vilka varor som kommer att hänföras till en slumprubrik som denna. Utvecklingen kan också medföra, att nya och måhända betydelsefullare produkter än de nu förefintliga tillkommer. Vidare kan icke bortses från risken, att man söker kringgå importavgifterna på jordbruksprodukter genom någon enkel blandning eller beredning, som kan medföra, att varorna i klassificeringshänseende överföres till den här ifrågavarande rubriken. Att anpassa en tull efter de varierande importavgifter, som kan ifrågakomma för beståndsdelarna, torde icke vara möjligt. Kommittén ifrågasätter därför, huruvida man icke bör ha möjlighet att, i den mån verkligt behov uppkommer, belägga även andra till denna rubrik hänförliga produkter än de förut berörda med importavgift.

Statens jordbruksnämnd framhåller, att man enligt dess uppfattning bör undvika att belasta den för jordbruksprodukter avsedda importregleringen med relativt perifera varuslag. Nämndens ställningstagande i fråga om varuförteckningen innebär bland annat, att ärter och bönor samt hampa (av visst slag) och hampblår, i enlighet med utredningens förslag skall avföras ur nu ifrågavarande importreglering.

Jordbruksnämnden förutsätter, att de varuslag, som avföres från de här ifrågavarande förteckningarna, kommer att omfattas av kungörelsen om allmänt importförbud resp. kungörelsen om allmänt exportförbud och således icke blir föremål för kvantitativ import- eller exportreglering ur andra synpunkter än de valuta- och handelspolitiska. Beträffande vallväxtfröer synes dock, med hänsyn till de speciella försörjnings- och kvalitetsfrågor, som här föreligger, kunna övervägas, om ej exporten i stället bör regleras genom en speciell kungörelse. Nämnden har för avsikt att i samråd med lantbruksstyrelsen närmare undersöka, hur därmed i fortsättningen lämpligen bör förfaras, och därefter till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Vidare utgår jordbruksnämnden från att erforderligt importskydd för varor, som berör nämndens verksamhetsområde men faller utanför den av nämnden förordade importförteckningen, skall lämnas i form av tullar. Enligt vad nämnden har sig bekant, har emellertid 1952 års tulltaxekommitté för vissa av de nu ifrågavarande produkterna (t. ex. ärter och bönor, malt, diverse näringsmedel) beslutat föreslå tullfrihet under framhållande av att importen även här lämpligen bör regleras på det sätt, som har föreslagits för jordbruksregleringsvarorna. Nämnden är beredd att, innan beslut meddelas angående det fortsatta importskyddet i här avsedda fall, medverka vid den ytterligare utredning i ämnet, som kan finnas erforderlig.

Enligt jordbruksnämndens uppfattning bör sockerkulör och vissa gryn av stärkelse samt stärkelsehaltiga appreturmedel o. d. hänföras till jordbruksregleringen.

Sveriges lantbruksförbund anser, att av de utav utredningen anförda varorna endast följande bör uteslutas från jordbruksregleringen.

Nom. nr	Varuslag
ur 10.07	Bovete, kanariefrö och annan spannmål med undantag av vete, råg, korn, havre, majs, hirs och sorghum; mjöl och gryn därav.
ur 11.02	
ur 11.01	
ur 12.01	Ricinolja och oiticicafrö.
ur 12.03	Vicker, pelusker, foderärter och foderbönor avsedda till utsäde.
ur 12.10	Luzernmjöl (hömjöl), vicker, pelusker, foderärter och foderbönor för foderändamål.
ur 15.08	Oiticicaolja.
ur 15.10	Ullfettsyra, ricinoljefettsyra, dehydratiserad ricinoljefettsyra.

Nom. nr	Varuslag
ur 19.07	Bröd, skeppsskorpor och liknande enklare bakverk utan tillsats av socker, honung, ägg, fett, ost eller frukt.
ur 19.08	
ur 23.01	
ur 23.06	
	Animaliskt mjöl, pulver och avfall för foderändamål.
	Vegetabiliskt avfall för foderändamål, ej särskilt nämnt.

Vidare anser lantbruksförbundet, att följande varor, som för närvarande icke omfattas av jordbruksregleringen, i fortsättningen bör lämnas eventuellt skydd inom ramen för denna reglering.

Nom. nr	Varuslag
ur 01.05	Fjäderfä, levande.
ur 02.01	Kött, inälvor och andra ätbara delar av andra djur än häst, nötkreatur, får och svin samt ätbara delar av fjäderfä (annat än kött); även saltade, torkade, rökta, kokta eller på annat enkelt sätt beredda.
ur 02.02	
ur 02.03	
ur 02.04	
ur 02.06	
ur 11.07	Malt, även rostad.
ur 15.17	Restprodukter, från bearbetning av fetter och feta oljor eller animaliskt eller vegetabiliskt vax.
ur 21.06	Bak- och jästpulver.
ur 21.07	Glass och glasspulver samt andra näringsmedel, beredda av mjölk eller ägg.

Departementschefen

Jag har förut anfört, att potatispulver ävensom tapioka- och sagogryn, beredda glätt-, appretur- och betmedel innehållande stärkelseprodukter samt stärkelsehaltiga kärnbindemedel enligt min mening även framdeles bör omfattas av jordbruksregleringen. Övervägande skäl talar vidare enligt min uppfattning för att ärter, bönor och linser, tjänliga till människoföda, äggprodukter, frukt- och mjölksocker, sockerkulör samt sackaros skall lämnas stöd inom ramen för denna reglering. Frågan om stödet åt hampodlingen upptages icke till behandling i föreliggande sammanhang. Hampa bör dock enligt min mening kvarstå som jordbruksregleringsvara, även om stödet åt denna liksom hittills huvudsakligen kommer att lämnas i annan form än importskydd. Det bör ankomma på jordbruksnämnden att, efter överläggning med vederbörande intressenter och i anslutning till vad tidigare nämnts angående gränsskyddet för närmast motsvarande produkter, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående det importskydd, som kan befinnas erforderligt för de varor, varom här är fråga.

Jag anser mig sålunda böra föreslå, att följande produkter, som för närvarande ingår bland jordbruksregleringsvarorna, fortsättningsvis lämnas eventuellt erforderligt skydd i form av tull.

Nom. nr	Varuslag
ur 07.04	Torkad potatis.
ur 10.07	Bovete, kanariefrö och annan spannmål med undantag av vete, råg, korn, havre, majs, hirs och sorghum; mjöl och gryn därav.
ur 11.01	
ur 11.02	
ur 12.01	
ur 12.03	Ricinolja och oiticicafrö.
ur 12.10	Vicker, pelusker, foderärter och foderbönor avsedda till utsäde.
ur 12.10	Luzernmjöl (hömjöl), vicker, pelusker, foderärter och foderbönor för foderändamål.
ur 15.08	Oiticaolja.
ur 15.10	Ullfettsyra, linoljesyra, ricinoljefettsyra, dehydratiserad ricinoljefettsyra.
ur 16.01	Korv och liknande varor av tamfågel.
19.05	Makaroner, spaghetti och liknande produkter.
ur 19.07	Bröd, skeppsskorpor och liknande enklare bakverk utan tillsats av socker, honung, ägg, fett, ost eller frukt.
ur 19.08	
ur 23.00	
ur 23.06	Animaliskt mjöl, pulver och avfall för foderändamål.
ur 35.06	Vegetabiliskt avfall för foderändamål, ej särskilt nämnt.
	Lim och klister, beredda, innehållande stärkelseprodukter, i detaljhandelsförpackningar med en nettovikt av högst 1 kg.

Som förut nämnts, har önskemål framställts, att vissa produkter, som för närvarande icke omfattas av jordbruksregleringen, fortsättningsvis skall lämnas stöd inom ramen för denna reglering. Jag anser mig emellertid icke i föreliggande sammanhang böra taga ställning i denna fråga. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att närmare undersöka huruvida en utvidgning i fråga om jordbruksregleringsvarorna bör genomföras och inkomma med eventuella förslag härom till Kungl. Maj:t. Det bör framhållas, att avgränsningen av jordbruksregleringsvaror icke bör fastläsas på längre sikt. Exempelvis kan nya produkter komma i marknaden och skyddet åt dessa kan behöva lämnas inom ramen för jordbruksregleringen. Å andra sidan kan ändrade förhållanden medföra, att vissa produkter, som för närvarande inbegripes under jordbruksregleringen, framdeles lämpligen bör lämnas stöd i annan form.

Frågan om den framtida utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter kan uppenbarligen icke prövas av riksdagen under innevarande vårsession. Det synes emellertid angeläget, att förslaget snarast möjligt förelägges riksdagen.

Hemställan

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

medge att prissättningen på jordbruksprodukter fr. o. m. regleringsåret 1956/57 må utformas i överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ulla B. Silén

Innehållsförteckning

Problem i samband med överskottsproduktionen av jordbruksprodukter	
Utredningen	4
Yttranden	9
Departementschefen	16
Jordbruksbefolkningens inkomstläge	
Utredningen	18
Yttranden	23
Departementschefen	35
Det svenska jordbruket och utlandsmarknaden	
Utredningen	37
Yttranden	39
Departementschefen	43
Utformningen av gränsskyddet med hänsyn till handelspolitiken och det internationella samarbetet	
Utredningen	45
Yttranden	47
Departementschefen	50
Förhållandena i slättbygderna som underlag för prisstödets avvägning	
Utredningen	51
Yttranden	53
Departementschefen	55
Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter	
Utredningen	57
Prissättningssystem med rörliga avgifter s. 59. — System med inom vissa gränser fasta importavgifter s. 67. — Ställningstagande ifråga om prissättningssystem s. 76.	
Yttranden	83
Småbruksfrågan s. 84. — Formerna för prisstödet s. 85. — Utformningen av systemet med rörliga importavgifter s. 87. — Utformningen av systemet med inom vissa gränser fasta importavgifter s. 89. — Vissa för båda systemen gemensamma spørsmål s. 91. — Ställningstagande i fråga om prissättningssystemen s. 94.	
Departementschefen	113
Småbruksfrågan s. 113. — Formerna för prisstödet s. 114. — Utformningen av prissättningen på jordbruksprodukter s. 115.	
Brödsäd m. m.	
Utredningen	127
Yttranden	129
Departementschefen	132
Fodersäd och andra fodermedel m. m.	
Utredningen	133
Yttranden	135
Departementschefen	137
Potatis	
Utredningen	138
Yttranden	138
Departementschefen	140

Potatisprodukter	
Utredningen	141
Yttranden	142
Departementschefen	148
Socker och sockerbetor m. m.	
Utredningen	150
Yttranden	153
Departementschefen	160
Fettvaror	
Utredningen	163
Yttranden	165
Departementschefen	170
Mjök och mejeriprodukter	
Utredningen	170
Yttranden	174
Departementschefen	177
Kött och fläsk m. m.	
Utredningen	178
Yttranden	180
Departementschefen	180
Ägg	
Utredningen	181
Yttranden	182
Departementschefen	183
Övriga produkter	
Utredningen	183
Yttranden	185
Departementschefen	187
Hemställan	189